د ښوونکي کتاب
د پښتو ژبې د تدریس لارښود
یوولسم ټولګی

د پوهنې وزارت
د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی ریاست

Ketabton.com

د چاپ کال: ۱۳۹۲ هـ. ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهنې وزارت
د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او
د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د
تألیف لوی ریاست

د ښوونکي لارښود

پښتو ژبه او ادبیات

یوولسم ټولګی

د چاپ کال: ۱۳۹۲هـ.ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکوالان:

ـ مؤلف محمد سهراب دیدار

ـ مؤلف میرویس ځدراڼ

ـ مؤلف محمد عزیز حسین خېل

– د سرمؤلف مرستیال عبدالظاهر گلستاني

د ژبې اډیټور:

ـ محمد قاسم هیله من

دیني، سیاسي او فرهنگي کمېټه:

ـ حبیب الله راحل د پوهنې وزارت د تعلیمي نصاب د پراختیا په لوی ریاست کې سلاکار.

د څارنې کمېټه:

ـ دکتور اسدالله محقق د تعلیمي نصاب، د ښوونکو د روزنې او د ساینس مرکز معین

ـ دکتور شیرعلي ظریفي د تعلیمي نصاب د پراختیا د پروژې مسؤول

ـ د سرمؤلف مرستیال عبدالظاهر گلستاني د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی رئیس

کمپوز:

ـ صدرالدین ابراهیم خېل

ډیزاین:

ـ صفت الله مومند

د چاپ د سمون چارې: محمد کبیر حقمل د پوهنې وزارت د نشراتو او اطلاعاتو رئیس

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی — دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې — هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی — د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو — د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، ګوجر دي — پامیریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي — هم ایماق، هم پشه یان
دا هېواد به تل ځلیږي — لکه لمر پر شنه آسمان
په سینه کې د آسیا به — لکه زړه وي جاویدان
نوم د حق مودی رهبر — وایو الله اکبر وایو الله اکبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

د پوهنې د وزیر پیغام

ګرانو استادانو او ښوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختیا او پرمختګ بنسټ جوړوي. تعلیمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکی دی چې د علمي پرمختګ او ټولنې د اړتیاوو له مخې چمتوکیږي. څرګنده ده چې علمي پرمختګ او ټولنیزې اړتیاوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعلیمي نصاب هم د وخت له غوښتنوسره سم علمي او رغنده پراختیا ومومي. البته نه ښايي چې تعلیمي نصاب د سیاسي بدلونونو او د اشخاصو د نظریو او هیلو تابع شي.

د ښوونکی د لارښود دا کتاب چې ستاسو په لاس کې دی، پر همدې بنسټ چمتو اوترتیب شوی دی. د تدریس د نوو میتودونو له مخې فعالیتونه او معلوماتي مواد په کې ورزیات شوي دي چې په ډاډ سره به د زده کړې په بهیر کې د زده کوونکو د فعال ساتلو لپاره ګټور او اغېزمن وي.

هیله من یم د دې کتاب منځپانګه، چې د فعالې زده کړې د میتودونو د کارولو له لارې تالیف او چمتو شوې، ستاسو درنو استادانو د ګټې وړ وګرځي. له فرصت څخه په استفادې د زده کوونکو له میندو او پلرونو څخه غوښتنه کیږي د خپلو لوڼو او زامنو په باکیفیته ښوونه او روزنه کې پرله پسې مرسته وکړي چې په دې توګه د پوهنې د نظام موخې او هیلې ترسره شي او ځوان نسل او هېواد ته ښې پایلې او برياوې ور په برخه کړي.

زموږ ګران استادان او ښوونکي د تعلیمي نصاب په رغنده پلي کولو کې ستره دنده او درووند مسؤولیت لري.

د پوهنې وزارت تل زیار کاږي چې د پوهنې تعلیمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دین له بنسټونو او ارزښتونو، د ټولنې د څرګندو اړتیاوو، ملي ګټو او وطنپالنې له روحیې او د ساینس او ټکنالوژۍ له نوو علمي معیارونو سره سم پراختیا ومومي.

ددې ستړې ملي موخې د تر لاسه کولو لپاره د هېواد له ټولو علمي شخصیتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده کوونکو له میندو او پلرونو څخه هیله لرم چې د خپلو نظریو او رغنده ګټورو وړاندیزونو له لار ې زموږ له مؤلفانو سره د درسي او د ښوونکي د لارښود کتابونو په لا ښه تالیف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه، چې ددې کتاب په چمتو کولو او ترتیب کې یې برخه اخیستې او همدارنګه له ملي او نړیوالو درنو موسسو او نورو ملګرو هېوادونو څخه، چې د نوي تعلیمي نصاب په چمتو کولو، تدوین او د درسي او د ښوونکي لارښود کتابونو په چاپ او وېش کې یې مادي یا معنوي مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم او د لا نورو مرستو هیله یې لرم.

ومن الله التوفیق

فاروق وردګ

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د پوهنې وزیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

سرلیک .... **مخ**

سریزه: ۱

ښوونیز یا تعلیمي نصاب څه شی دی؟ ۱

د افغانستان د پوهنې ښوونیزه او روزنیزه پالیسي ۲

په افغانستان کې د ښوونې او روزنې عمومي موخې (هدفونه) ۴

د تدریس لارې چارې (ستراتیژي) او نمونې ۱۰

د پښتو ژبې د زده کړې د لوست کتابونه ۱۶

د مضمون د تدریس لارښود ۱۸

لومړی لوست: مناجات ۲۰

دویم لوست: سیرة النبيﷺ ۲۳

دریم لوست: د سولې ارزښت ۲۷

څلورم لوست ټولنه او نوی نسل ۳۰

پنځم لوست: تشبیه (د بیان علم) ۳۳

شپږم لوست: مېړمن ملاله ۳۷

اووم لوست: پښتو ډرامه ۴۰

اتم لوست: بایزید روښان ۴۶

نهم لوست: په افغانستان کې د مطبوعاتو لنډ بهیر ۵۵

لسم لوست: ترکیب او له جملې سره د هغه توپیر ۶۱

یوولسم لوست: پښتو قصیده: شیخ اسعد سوري ۶۷

دولسم لوست: د چاپېریال ساتنه ۷۲

دیارلسم لوست: د پښتو ادبیاتو دویمه دوره ۷۵

څوارلسم لوست: په ټولنیز ژوند کې د ښځو ونډه ۸۲

پنځلسم لوست: ژمنه: یوه روزنیزه کیسه ۸۶

شپاړسم لوست: د لیکنښو سمه کارونه ۹۰

اوولسم لوست: قیام الدین خادم ۹۳

اتلسم لوست: پښتو ادبي سبکونه (روښان، خوشحال خټک، حمید مومند، رحمان بابا) ۹۷

نولسم لوست: ادبي لیکونه: لور ته د چارلي چاپلن لیک ۱۰۲

شلم لوست: نشه يي توکي (هیرویین) ۱۰۷

یوویشتم لوست: درواغجنه ونه (یوه روزنیزه کیسه) ۱۱۰

دوه ویشتم لوست: ارزاني خېشکی ۱۱۶

درویشتم لوست: د معلولیت عوامل ۱۲۱

څلرویشتم لوست:مرادعلي صاحبزاده(رح) ۱۲۳

پنځه ویشتم لوست: په پښتو ادب کې د مېرمنو برخه ۱۲۷

شپږویشتم لوست: یوهان ولفګانګ فون ګویته ۱۳۱

اوویشتم لوست: د بشري حقوقو تاریخچه ۱۳۴

اته ویشتم لوست: ادبي معاصر نثر ۱۳۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه:

ښوونیز یا تعلیمي نصاب څه شی دی؟

په دې اړه چې تعلیمي نصاب څه شی دی، هرڅوک بېلابېل نظر لري، څوک یې درسي مفردات ګڼي او څــوک یـــې درسي کتاب بولي. د ښوونې او روزنې پوهانو یې بېلا بېل تعریفونه کړي دي. تعلیمي نصاب له ټاکلې پـــوهې، مهـــارتونو او ذهنیتونو څخه عبارت دی چې یوه تعلیمي موسسه یې زده کړه د خپلو زده کوونکو لپاره په پام کې نیسي. په بله وینا تعلیمـــي نصاب د یوې تعلیمي موسسې د ښوونیزو او روزنیزو زده کړو د پروګرام ټولې زده کړې دي چې درســـي کتـــاب، درســـي مرستندویه توکي، د ښوونکي لارښود، تجربې او عملي کارونه پکې شامل دي. په لنډ ډول ویلای شو، چـــې ښـــوونیز یـــا تعلیمي نصاب هغه لارښود دی چې د ښوونې او روزنې ټول فعالیتونه پکې شامل او تر لاسه کول یې هدف دی.

په افغانستان کې د ښوونې او روزنې عمومي هدفونه، د افغاني ټولنې د ارزښتونو او د علـــم او پـــوهې د هراړخیـــزې پراختیا په پام کې نیولو سره ښوونې او روزنې ته د یوې ټولنې د اړتیاوو پر بنسټ ټاکل شوي دي. تعلیمي نصاب تل د بدلون په حالت کې دی او د بشري ټولنې ورځنیو غوښتنو ته د ځواب ویلو په خاطر لا پسې غوړېږي او پراختیا مومي.

هغه څه چې نن یې د ښوونې او روزنې د ماهرینو پام ځانته اړولی، ددې پوښتنې ځواب دی، د مفرداتو چمتو کوونکي او د درسي کتابونو لیکوال باید په ټاکلو لارو چارو څه شی، څرنګه او څومره زده کونکو ته ورزده کړي چې په اوســـني او راتلونکي ژوند کې یې ګټور وي؟

ټول په دې نظر دي چې کوچنیان په بېلابېلو شرایطو کې وده کوي او په راتلونکې کې له نـــوو موضـــوعګانو ســـره مخامخ کیږي. له دې امله زیاتره ددې پېژندل ډېر سخت دي، چې هغوی ته د څه شي زده کړه اړینه او د څه شي ورته نه ده او د زده کړې تر ټولو اغېزمنه لاره کومه یوه ده.

له بله پلوه د ځوانې پېر د خپلواکې پرېکړې د نیولو، د مسؤولیت د منلو، راتلونکې ته د کتنې او په مسایلو کې بیـــا غور په څېر ځانګړتیاوو له مخې دا پېر له نور پېرونو څخه جلا کوي. ځوانان له ټولنې سره رغنده راشه درشه او د لویانو نړۍ ته د ورننوتو لپاره د بېلابېلو وړتیاوو موندلو ته اړتیا لري. هغوی باید یوه شي هغه ټولنه څنګه ده چې دوی پکې اوســـیږي او څومره پوهه او علمي وړتیاوې ورته پکار دي. هغوی ځان پیژندنې ته اړتیا لري، پېښو او حوادثو ته څنګه ګـــوري، حقـــایق څنګه درک کولای شي، څنګه انتخاب کولای شي او څنګه عمل کوي؟ هغوی هغه پوهې ته اړتیا لري چې یې فکر کولـــو، مطالعې او په ټولنیز ژوند کې تحقیق ته وهڅوي.

پورته وینا ته په پام د (اړوند ټولګي) د درسي مفرداتو په چمتو کولو کې، په داسې حال کې چې له علمي اړتیاوو سره تراو لري، د زده کړې په نوو لارو چارو ټینګار شوی، ترڅو زده کړه د پخوانیو لارو چارو پرځای پر هغه زده کـــړې ډېـــر ټینګار وشي چې د فعالې،ګډې، ابتکاري او انتقادي زده کړې په لارو چارو ولاړه وي.

په فعالې او ګډې (مشارکتي) زده کړې یا فعالې زده کړې (Active Learning Method) کې ښـــوونکی د تدریس په بهیر کې ستره ونډه لري. د ښوونکي دنده په دې نقش کې د معلوماتو او پوهې په لېږدونه پای ته نه رسیږي. هغـــه په زده کړې، تجربې، غوړ نیولو او حفظولو پورې تړلې نه بولي. په دې نقش کې ښوونکی د زده کړې لارښـــود او مرســـته کوونکی دی. هغه د مطلبونو د یو اړخیز انتقال پر ځای د زده کړې پر لارو چارو، د تجربې په ترلاسه کولو او د مسئلې پـــه حلولو ډېر ټینګارکوي. د ښوونکي د لارښود د کتاب یوه موخه هم د زده کړې لپاره د لارو چارو وړاندې کول دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښوونکي ددې لارښود د تالیف د نورو موخو او لاملونو په ترڅ کې د زده کړو د موخو څرګندول، د محتوا (متن) د ټاکلو اصول او د یوولسم ټولګي د پښتو ژبې د لوست د کتاب ارزول دي.

اړوند درسي کتاب د پښتو ژبې د زده کړې لپاره چمتو شوی او د زده کوونکو د زده کړې لپاره پکې د ډېرو تجربو رامنځته کول په پام کې نیول شوي دي، له دې امله د ښوونکي د لارښود د کتاب چمتو کول اړین بلل شوي دي. باید ومنو چې تدریس او زده کړه یو ابتکاري او تجربي کار دی او نوښتګر او مبتکر ښوونکي په دې برخه کې نوي، نــوي شــیان او لارې چارې رامنځته کوي. دا باید هم له یاده ونه ایستل شي چې د زده کړې د ستراتیژۍ په ټاکلو کې، موخــو، د ارزونـــې لارو چارو، د زده کوونکو دګډون شونتیا او نورو اصولو ته، چې د ارواپېژندنې، د تربیتي ارواپـــوهنې او د زده کـــړې لـــه ارواپوهنې سره په همغږۍ کې زموږ په وړاندې پراته دي، سمه پاملرنه وشي. له یاده ونه ایستل شي، چې متن د کومو اصـــولو له مخې وټاکل شي، د محتوا د همغږي کولو اصول کوم دي؟ د تدریس او ارزونې لارې چارې کومې دي او څــه اهمیـــت لري؟ دا چې د مهمو مفهومونو راایستل څنګه سرته رسیږي، د ښوونکی په دې لارښود کې څرګند شوي دي.

د ښوونکي لارښود

د ښوونکي لارښود د ښوونکو د زده کړې یوه وسیله ده؛ هغه کتاب دی چې له ښوونکي سره مرســـته کـــوي د یـــو درسي ساعت او یا د تعلیمي دورې په اوږدو کې د خپل تدریس پلان چمتو کړي. د ښوونکي په لارښود کې د هر لوســـت عمومي او خصوصي موخې، د تدریس وسایل، لارې چارې، د زده کوونکو د انګېزې پارول، د ښـــوونکي فعالیتونـــه، د زده کوونکو فعالیتونه، د زده کوونکو د زده کړې د تحکیم برخه او ارزونه او په پای کې د لوست په اړوند اضافي معلومات او اخځلیکونه په پام کې نیول شوي دي. د ښوونکي لارښود ددې لپاره لیکل کیږي، چې ښوونکي د درسي پلان له جوړولو او د زده کړې په یو پړاو کې د ښوونې او روزنې له عمومي موخو سره بلد کړي. له ښوونکو سره مرسته وکړي د هر لوســـت مفاهیم او موضوعات وپېژني، د لوست په اړوند ورته اضافي معلومات چمتو کړي، د هېواد په ټولو ښوونځیو کې د درســـي کتاب د یو ډول او همغږي تدریس لپاره لاره هواره کړي او په دې توګه د افغانستان په ټولو ښوونځیو کې د لوست تـــدریس په پام کې نیول شوې دورې کې سرته ورسوي او درسي کتاب بشپړ کړي. دا خبره اړینه کړي، چې درسي کتـــاب، هغـــسې چې د هېواد په پلازمېنې یا د بل لوی ښار په کوم عصري ښوونځي کې تدریسیږي، د هېواد د لرې پرتو ولسوالیو او بانډو پـــه ښوونځیو کې هم هماغسې یو ډول او یو راز تدریس شي او لکه چې ویل کیږي د یو متوازن او هر اړخیز معارف لپاره پـــه ټول هېواد کې لاره هواره کړي.

د افغانستان د پوهنې ښوونیزه او روزنیزه پالیسي

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د اساسي قانون په شپاړسمه، درې ځلویښمه، څلور ځلوېښتمه، پنځـــه ځلوېـــښتمه، شپږځلوېښتمه او اووه ځلویښتمه ماده کې د درج شوو احکامو او د افغانستان د پوهنې د قانون د شپږمې، اوومې مـــادې او نورو احکامو له مخې او د هېواد د معنوي او مادي اړتیاوو او واقیعتونو ته په پام او د افغانستان د ښوونې او روزنې د نظـــام د اساسي لیکو د انځورولو په خاطر د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت د پوهنې ښوونیزه او روزنیزه پالیسي په لاندې ټکو کې رانغاړل کیږي:

۱. د خدایﷻ پالنې، د اسلامي احکامو او ارزښتونو تطبیق ته د پابندۍ، وطن دوستی، د ملي یووالي ټینګښت، ګډ ژوند او بشر دوستۍ په روحیې د هېواد د ماشومانو، تنکیو ځوانانو او ځوانانو لپاره، که ښځینه وي یا نرینـــه، د ښـــوونې او روزنې د زمینو چمتوکول،

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲. له خپلواکۍ، ملي واکمنۍ، د ځمکنۍ بشپړتیا، اسلامي وروروليۍ، ملي پيوستون، له سولې سره د مينې او فرهنگي بډاينې څخه د دفاع، د توپير او زور زياتي د ټولو بڼو او ډولونو د له منځه وړلو د روحيې پياوړتيا،

۳. د ښوونيزو او روزنيزو موسسو بيا رغاول، جوړول، پراختيا او سمبالول،

۴. په نړۍ کې له علمي مثبتو بدلونونو سره جوخت د هېواد د ښوونيز اوروزنيز سيستم پراختيا،

۵. د نورو هېوادونو له ښوونيزو اوروزنيزو رغندو او برياليو تجربو څخه گټه اخيستنه،

٦. د جنس، توکم، ژبې، مذهب، نژاد او ټولنيز دريځ له په پام کې نيولو پرته ټولو ته تر لومړنيو او منځنيـــو (۱–۹) ټولگيو پورې په جبري او وړيا توگه د لومړنيو زده کړو چمتو کول،

۷. په (دولتي او خصوصي) ښوونځيو کې په هغو ژبو تدريس، چې په اساسي قانون کې تسجيل شوي دي.

۸. د اسلام د سپيڅلي دين له زده کړو، د افغانستان د اسلامي جمهوريت د اساسي قانون د ارزښتونو او د افغـــاني ټولنې له دودونو سره سم او د پيداگوژيکي اصولو او عملي تجربو ته په پام او د افغانستان د ښوونې او روزنې د کيفي ښـــه والي په خاطر د افغانستان د پوهنې سيستم د هلکانو او نجونو د جلاوالي پر بنسټ ولاړ دی. له دې امله گـــډه زده کـــړه د لومړنۍ دورې له دريم ټولگي څخه وروسته د زده کړې په هيڅ يوه موسسه کې، که دولتي وي يا خصوصي، پـــه کورونـــو، ورزشي کلپونو او نورو ځايونو کې مجاز نه ده.

۹. د دريمو ژبو تدريس (د اساسي قانون ۱٦ ماده) په اړوندو سيمو کې د يو مضمون په توگه،

۱۰. د بيځايه شوو کورنيو، کډوالو او د ځانگړو اړتياوو لرونکو زده کوونکو ته د ښوونې او روزنې د زمينو چمتـــو کول،

۱۱. د اسلامي زده کړو د مدرسو، عمومي زده کړو، حرفوي او مسلکي ښوونځيو او د ښوونکو د روزنې موســـسو پراخوالی او د هغوی سمبالول،

۱۲. د ښوونکو د علمي او مسلکي سويې لوړول،

۱۳. د ښوونکو د ژوندانه د حالت سمول،

۱۴. د بيسوادۍ د له منځه وړلو، د حياتي سواد او د کارگري متممو ښوونځيو (نرينه او ښځينه) د پراخوالي لپـــاره هلې ځلې،

۱۵. د افغانستان د پلي شوو قوانينو په اډانه (چوکاټ) کې د پوهنې د مسلکي تخصصي، اداري ظرفيتونو په رغاولو، سمبالولو او لوړولو کې د هېوادونو، نړيوالو موسسو، غير دولتي موسسو او اشخاصو له بي غرضه او بشر دوستانه مرســـتو او ونډې څخه ملاتړ،

۱٦. د متوازن معارف پياوړتيا او د هېواد په مرکز او ولايتونو کې د ښوونيزو او روزنيزو امکاناتو ســـم او عادلانـــه ويش،

۱۷. د تاوتريخوالي، تبعيض، ناروا جگړو، نشه يي توکو، مسکراتو او اخلاقي مفاسدو په څېر د نـــاوړو پدېـــدو پـــر زيانونو د زده کوونکو خبرول،

۱۸. ازادۍ، سولې، سوله ييز گډ ژوند، شورا او دموکراسۍ، بشري حقونو ته درناوی او د استوگنې د چاپيريـــال د ساتنې په څېر غوره ارزښتونو ته د زده کوونکو لارښوول،

۱۹. له اسلامي احکامو او ارزښتونو سره سم د نجونو ښوونې او روزنې ته هراړخيزه پاملرنه او د نجونو او هلکانو د ښوونځيو ترمنځ د توازن رعايت،

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۰. خاصو زده کړو (ډېرو هوښیارو، ړندو، کڼو او ذهني وروسته پاتې زده کوونکو) ته پام او د ښوونې او روزنې لپاره یې اغیزمنې او ګټورې لارې چارې لټول،

۲۱. د هېواد د پلي شوو قانونونو په اړانه کې د افغانستان د اسلامي جمهوریت د پوهنې د تعلیمي نصاب، په (دولتي او خصوصي) ښوونځیو کې له تدریس او درسي موادو څخه د ګټې اخیستنې څارنه او نظارت،

۲۲. د ورزش، سپورت او بدني روزنې د ودې لپاره د زمینې چمتو کول،

۲۳. د علمي بریاوو او مسلکي تجربو د راکړې ورکړې په موخه د تعلیمي نصاب د پراختیا، د اسلامي زده کړو د معینیت او د ښوونکو د روزنې، د ساینس د مرکز د ریاستونو او په هېواد کې د اړوندو پوهنتونونو او نورو ارګانونوتر منځ د اړیکو ټینګښت او د لا زیاتې همغږۍ رامنځته کول،

۲۴. د افغاني ټولنې له اړتیاوو سره سم د اسلامي زده کړو د مدرسو هراړخیزه وده، پراختیا او رغنده کول.

د لوی خدای ﷻ په مرسته به د هېواد په پوهنه کې ددغې پالیسۍ په پلي کولو لاندې لویې پایلې ترلاسه شي:

- په اسلامي روحیې د هېواد د اولاد روزل، د الله جل جلاله د رضا ترلاسه کول او د یوې سوکاله او نېکمرغې ټولنې رامنځته کول،
- د ملي هویت ساتنه،
- د مسلمانو، هېوادپالو، ګټورو، ژمنو او متمدنو انسانانو په توګه د هېواد د اولاد سالمه روزنه،
- د نړۍ او ټولنې له علمي معیارونو سره سم د بریمن تطبیق په موخه د پوهې، مهارتونو او رغنده تفکر ترلاسه کول،
- د کار موندلو لپاره د لازمو وړتیاوو د ترلاسه کولو او د کار مارکیټ ته په بري سره د ننوتو په منظور د زده کوونکو د پوهې د کچې لوړول،

په افغانستان کې د ښوونې او روزنې عمومي موخې (هدفونه)

د هېواد د ښوونې او روزنې نظام د افغانستان د اسلامي جمهوریت د اساسي قانون د احکامو، د پوهنې د قانون او پالیسۍ پر بنسټ او د افغاني ټولنې اړتیاوو او واقیعتونو ته په پام د زده کوونکو د سالمې روزنې په خاطر لاندې موخو ته ځان رسوي:

الف ـــ عقیدتي او اخلاقي موخې

۱. د اسلام د سپیڅلي دین پر اساساتو او ارزښتونو د ایمان او عقیدې پیاوړتیا، د قرآني زده کړو او د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د حدیثو پر بنسټ د اسلامي لید پراخوالی،

۲. د خدای ﷻ د پیژندنې په منظور د ځان پیژندنې د روحیې پیاوړتیا،

۳. پر ځان د ویسا او پر اخلاقي ښېګڼو د پابندۍ د روحیې پیاوړتیا،

۴. د نظم او د دسپلین د منښت د روحیې وده او روزنه او د قانوني احکامو او ارزښتونو منل،

۵. د دیني، ټولنیزو، ښوونیزو او روزنیزو ارزښتونو په وړاندې مسؤولیت ته د غاړې ایښودلو د روحیې پیاوړتیا،

ب ـــ د زده کړې او روزنې موخې

۱. د زده کړې د مهارتونو لاسته راوړل او پیاوړتیا، لکه: اوریدل، خبرې کول، لوستل، لیکل، په رسمي او بهرنیو ژبو کې د شمېر او حسن خط کارول،

۲. د پوهنو، فنونو او معاصرې ټکنالوژۍ زده کړه او د اړتیا وړ فردي او ټولنیزو مهارتونو ترلاسه کول،

۳. د زده کړې د وړتیاوو وده او د زده کړې په اوږدو کې ځانې زده کړه او ارزونه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴. په علمي، ادبي، فرهنګي او فني ډګرونو کې د تفکر، استدلال، مطالعې، څېړنې، تشخيص او نوښت د وړتيـــاوو وده او پراختيا،

۵. د فردي او ټولنيزو ستونزو د پېژندلو او هوارۍ لپاره د وړتياوو ترلاسه کول،

ج ــ فرهنګي، ادبي او هنري موخې

۱. د فرهنګ، ادب او رغنده هنر په برخو کې د زده کوونکو د فطـــري وړتيـــاوو وده او پراختيـــا او د تـــاريخي، فرهنګي، ادبي ميراثونو او شتمنيو د پېژندلو، ساتلو او د درناوۍ روحيه،

۲. د افغانستان، اسلامي تمدن او د نورو هېوادونو له تاريخ، ادب او فرهنګ سره پېژندګلوي،

۳. د فرهنګ، ملي هنرونو، د افغاني ټولنې د غوره او سالمو ادابو او دودونو پراختيا او د هغوی د اصالت ساتنه،

۴. د تمرين او يوکسيزو او ډله ييزو فعاليتونو له لارې د ادبي او هنري مهارتونو پراختيا،

د ــ مدني او ټولنيزې موخې

۱. د خپلواکۍ وطن دوستۍ او آزادۍ غوښتلو، د اسلامي ارزښتونو او ملي نواميسو د ساتنې د روحيې پياوړتيا او د انسانانو د حقوقو د عدالت او رعايت په بنسټ د کورنيو اړيکو ټينګښت،

۲. د اسلامي وروروليٰ، مرستې، سولې، ټولنيز عدالت، ملي او نړيوال پيوستون د روحيې پياوړتيا،

۳. د خير غوښتنې د حس پراختيا، د اخلاقي فضايلو لوړتيا او له زور زياتي او ناروا جګړو سره ضديت، له نشه يـــي توکو، مسکراتو، اخلاقي او ټولنېزو مفاسدو سره مبارزه،

۴. قانون ته د درناوۍ او د هغې د منښت د روحيې پياوړتيا او د توکم، جنس، عمر، اقتصادي او ټـــولنيز دريـــځ او سياسي تړاو له په پام کې نيولو پرته د هېواد د ټولو اتباعو د قانوني حقوقو ملاتړ،

۵. په ټولنيزو اړيکو کې د زغم، سربښندنې او ايثار د روحې پراختيا او ټولنيزې ګټې پر فردي ګټو رومبی کول،

٦. د انتقاد او انتقاد منلو، زغم او د نورو رايو ته د درناوۍ د روحيې پياوړتيا،

۷. انساني کرامت ته د درناوۍ د روحيې پياوړتيا او پراختيا، د اشخاصو د حرمت ساتل، د معاشرت او په ټـــولنيزو اړيکو کې د ادابو او بشري حقونو رعايت،

۸. په سوله ييز او رغنده ډول د توپيرونو او شخړو د هوارولو د روحيې پياوړتيا،

۹. د زغم او د نورو د منلو د فرهنګ پياوړتيا،

۱۰. د بشري ټولنې له علمي او تخنيکي تجربو او مثبتو برياوو څخه د ګټې اخيستنې د روحيې پياوړتيا،

۱۱. د هر ډول تبعيض د ردولو او له منځه وړلو د روحيې پياوړتيا او پراختيا،

۱۲. د ښځې انساني دريځ ته د درناوۍ د روحيې پياوړتيا او له ښځو څخه ملاتړ،

۱۳. د مور پلار، مشرانو، ګاونډيانو، هېوادوالو او د نورو انسانانو حقونو ته د درناوۍ د روحيې پياوړتيا،

۱۴. د استوګنې د چاپيريال او سمسورتيا د ساتنې د روحيې پياوړتيا، پر ځارويو زړه سوی او طبيعي ژوندانه او نباتاتو ته پاملرنه.

۱۵. د اوبو د زيرمو د ساتنې د روحيې پياوړتيا، د اوبو په کارولو کې زياتی (افراط) نه کول او د ســـيندونو، ويـــالو، کاريزونو او څاګانو د اوبو له ککړتيا څخه مخنيوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هـ ـ اقتصادي موخې

۱. په انساني ژوند کې د اقتصاد پر ارزښت پوهېدل، د ټولنې پراختیا او اقتصادي ودې او له کورني اقتصاد او فردي سلوک سره د اقتصادي فعالیتونو تړاو ته پاملرنه،

۲. د کار پر ارزښت او اهمیت پوهېدل او د بېوزلۍ د له منځه وړلو په خاطر په ګټورو دندو کې د کار د روحیې پیاوړتیا،

۳. د سپما، قناعت، د روحیې رامنځته کول او د اسراف او تجمل مخنیوی.

۴. د هېواد د اقتصادي سرچینو پېژندل او له هغو څخه د استخراج په سمو لارو چارو پوهېدل او د ملي ګټو، شتمنیو او پانګو د ساتلو د روحیې پیاوړتیا،

۵. د تکنالوژۍ له پرمختګ سره یوځای د بیلابیلو حرفو او تولیدي دندو پېژندل، د ملي عایداتو د زیاتوالي او د بېکارۍ او د بل پر اوږو د بارېدو د مخنیوی په موخه د لاسي او سیمه ییزو صنایعو احیا او دودول،

٦. په معاملو او اقتصادي فعالیتونو کې د اخلاقي اصولو د رعایت د روحیې پیاوړتیا او د نامشروعو اقتصادي فعالیتونو پر خلاف مبارزه،

۷. د حرفه یي فعالیتونو د زده کړې هڅول،

۸. د عرضې او تقاضا پر اړیکو د زده کوونکو د پوهې د کچې لوړول،

- د انصاف او د کار د اخلاقو دودول او پر کار د ګمارونکو او کارکوونکو ترمنځ د کار قانون ته درناوی.

و ـ روغتیایي موخې

۱. د پاک ساتنې (حفظ الصحې) او د فردي او ټولنیزې روغتیا په اړه د ژوند په لارو چارو پوهېدل،

۲. د عمومي حفظ الصحې او د چاپیریال د پاک ساتنې د روحیې پراختیا،

۳. له ناروغیو څخه د ساتلو په موخه له روغتیایي پوهې څخه برخمن کېدل او د اساسی مهارتونو پیاوړي کول،

۴. د لارو چارو او شرایطو په رامنځته کولو د بدني او رواني روغتیا تامینول او د سالمو تفریحګانو لپاره د بدني روزنې، ورزش او د سمسور چاپیریال چمتو کول،

د مور او ماشوم روغتیا ته پاملرنه او د هغوی ننګه او ملاتړ.

و ـ ثانوي دوره (له ۱۰ – ۱۲ ټولګې)

– د تیرو ښوونیزو او روزنیزو دورو د بریاوو ځواکمنول او لوړو زده کړو ته چمتووالی،

– د تفکر د ځواک وده او لا پراختیا، په دیني مسایلو او اعتقادي بنسټونو کې ژور فکر او د معلوماتو تر لاسه کول او د ژوندانه د نظام په توګه د اسلام د دین له زده کړو سره د زده کوونکو زیات بلدول،

– د نفس پاکوالي او پر خدای جل جلاله او اسلامي لارښوونو باندي د ایمان پر بنسټ د اخلاقي فضیلتونو پیاوړي کول،

– په زده کوونکو کې د ښوونې او روزنې د روحیې پیاوړتیا او د مناسبو زمینو چمتو کول،

– د پوهنو، بشري تجربو او پرمختللې تکنالوژۍ په مرسته په طبیعت کې د موجودو قوانینو او د نړۍ د اسرارو د پیژندلو لپاره هلې ځلې،

– د رسمي او مورنۍ ژبې لا ښه زده کړه، د زده کوونکو د ادبي پوهې پراختیا او د بهرنیو ژبو زده کړه،

– د اړتیا وړ پوهنو او فنونو زده کړه او د فردي او ټولنیزو مهارتونو ترلاسه کول،

(c) ketabton.com: The Digital Library

– له اسلامي ارزښتونو او د ملي فرهنګ له مثبتو غوښتنو سره سم له هنر سره د زده کوونکو بلدول او له هغو څخه معقوله ګټه اخیستل،

– د هېواد د ادبي، فرهنګي، هنري او تاریخي میراثونو د ساتنې د روحیې وده،

– د مرستې روحیې او رغنده سیالیو ته د زده کوونکو د مینې وده او پراختیا،

– د ملي نوامیسو د ساتنې د روحیې پیاوړتیا او د اسلامي حقوقو او اخلا قو پر بنسټ د کورنیو اړیکو د بنسټ ځواکمنول،

– د خیر غوښتنې د حس پیاوړتیا، د اخلاقي فضیلتونو او د سوله غوښتنې د فضایلو لوړتیا، له تاوتریخوالي او ناروا جګړو سره ضدیت، له نشه یي توکو، الکولي څښاک او اخلاقي مفاسدو سره مبارزه،

– مسؤولیت ته د غاړې ایښودلو د روحیې پیاوړتیا، د کورنیو او ټولنیزو چارو سم سرته رسول او په اسلامي، فرهنګي او ټولنیزو چارو کې ونډه اخیستل،

– په ټولنیزو اړیکو کې د زغم، سرښندنې او ځان تېرېدنې د روحیې پیاوړتیا او ټولنیزو ګټو پر فردي ګټو لومړیتوب،

– د سبا ورځې لپاره د زده کوونکو چمتوکول، د کورنۍ د جوړښت له ارزښت او په هغې پورې له اړوندو شرعي احکامو څخه خبرتیا،

– د اقتصاد ارزښت ته پام او د زده کوونکو معنوي بشپړتیا او سوکالۍ ته د رسیدو د یوې وسیلې په توګه د هغې رغنده وده،

– د ښوونې او روزنې په بهیر کې د ځاني ارزونې د وړتیاوو ځواکمنول،

– له ورزش سره د زده کوونکو د مینې پارول او د بدني او رواني روغتیا څارنه،

– د فرهنګي یرغل په وړاندې له زده کوونکو سره مرسته او له بېځایه پیښو او تقلیدونو څخه د هغوی د مخنیوي او د افغاني او اسلامي ارزښتونو او هویت د ساتلو له لارې د وخت مثبتو پرمختګونو او ټکنالوژۍ څخه د استفادې د روحیې پیاوړتیا،

– د زده کوونکو د استعدادونو د روزلو په موخه په فرهنګي او ټولنیزو فعالیتونو کې د هغوی د ګډون د روحیې پیاوړتیا،

– د مطالعې او دکتاب لوستلو د فرهنګ وده.

د منځپانګې د غوره کولو لارې چارې

د منځپانګې په غوره کولو کې لاندې اصول په پام کې نیول شوي دي:

له اړتیاوو او علاقه مندۍ سره همغږي، اعتبار (د منطقي، پرله پسې والی، له پلټنو او تایید شوو کتابونو او له لومړنیو او مستندو سرچینو څخه ګټه)، د ټولګي دننه او بهر د زده کوونکو له عمر او ذهني وړتیاوو سره سم د لازمو فرصتونو چمتو کول.

د منځپانګې د تنظیم او ترتیب اصول

د منځپانګې په تنظیم او ترتیب کې له لاندې لارو چارو څخه ګټه پورته کیږي:

پرله پسېوالی، همغږي، د زده کوونکو د فردي او ټولنیزو اړتیاوو تر منځ سمون، د تدریس د لارو چارو او منځپانګې تر منځ سمون،

د لوست د اصلي پیغامونو په ښنه کول (Key Concepts)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی ښايي د «اصلي پيغامونو» معنا او مفهوم وپېژنو. هر لوست پوهنيزه موخه يا موخې لري. دا موخه يا مـــوخې د يوه يا څومفهومونو د زده کړې لپاره چمتو شوي دي. دا د لوست هماغه اصلي پيغامونه دي. ددې سريزې له مخې د لوســـت له اصلي پيغامونو څخه د ارزونې لپاره هم کار اخيستل کيږي؛ ځکه د زده کوونکو له خوا ددې عمل سرته رســـول دا معنـــا لري چې هغوی لومړنۍ پوهه ترلاسه کړې ده.

کېدای شي د مختلفو متنونو د زده کړې او مطالعې مهارت او وړتيا (د لوست د اصلي پيغامونو په نښه کـــول) د زده کړې او ارزونې په پړاو کې د يوه عمده مهارت په توګه وګڼل شي او په زده کوونکو کې د هغې رامنځته کـــول او پيـــاوړي کول يوه موخه بلل کيږي.

د لوست لنډيز

د «لنډيز» فعاليت هم پخپله يو اساسي مهارت دی او هم د ارزونې لپاره کارول کيږي، چې ښايي زده کوونکي يـــې زده کړي.

د «لوست د لنډولو» وړتيا د تفکر يو مهم مهارت دی. د لوست د لنډولو له لارې کېدای شي پراخ معلومات په لنـــډ ډول بيان شي، ترڅو د لوست د متن موخه اسانه په لاس راشي. لنډيز په لنډه وينا د لوست د اصلي مفهومونو بيان دی. لنډيز په يوه وينا کې د ټولو جزياتو نغښتل دي. د لنډيز توپير د لوست د اصلي پيغامونو له راايستلو ســـره دادی چـــې د اصـــلي مفهومونو د يادولو پر ځای زيار ايستل کيږي مفهومونه يو ځل بيلا بېل سره يوځای شي او بيا بېرته نوی متن لاسته راشي.

د لنډيز لپاره ځينې لارښوونې

۱– که غواړئ يو مطلب لنډ کړئ، زيار وباسئ له ليکلو او ياداشتولو پرته پرې پوه شئ.

۲ – تر مهمو کلمو او مفهومونو لاندې کرښه وکاږئ. په دې کار هغه معلومات مخې ته نه راځي چې ګټه يـــې لـــږه وي.

۳ – لنډيز په خپلو عبارتونو وليکئ. د اصلي متن د جوړښت په څېر يې مه ليکئ. په دې کار ډاډ تر لاسه کوئ چـــې خپل شخصي عقيدې مو په لنډيز کې نه دي راوستې. د لنډيز هره کلمه او عبارت بايد پر متن ولاړ وي. لنډيز بايد د ټول متن ۱۵ – ۲۰ سلنه وي.

۴ – له لنډيز څخه وروسته د خپل ډاډ لپاره هغه له اصلي متن سره پرتله کړئ.

ارزول (Evaluation)

ارزونه د زده کړې موخو ته د زده کوونکي د پرمختګ د معلومولو او ټاکلو لپاره له منظم بهير څخـــه عبـــارت دی. منظم بهير په دې معنا چې ارزونه ښايي د پلان له مخې منظمه سرته ورسيږي. په دې ترڅ کې د «زده کړې مـــوخې» ددې لپاره دي چې په ارزونه کې بايد د زده کړې موخې له وړاندې ټاکل شوې وي. په دې توګه د زده کړې ارزونه د تدريس لـــه څرنګوالي سره د مرستې، د ښوونکو په اړه د لوړپوړو چارواکو د پرېکړې، له زده کوونکو سره د مرستې او د تـــدريس پـــه برخه کې د پلټنې په اړه د لارو چارو د معلومولو په منظور سرته رسيږي.

په ارزونې کې اساسي لارې چارې په دې بنه وي چې د زده کړې د دورو موخو ته متوجـــه وي او پـــايلې يـــې زده کوونکو او ښوونکو ته د لارښونې او له هغوی سره د مرستې لپاره وکارول شي. همدا راز ارزونه ښايي موخـــو، د تـــدريس لارو چارو او د درسي مضمون بېلابېلو توکو ته په پام سرته ورسيږي.

ارزونه د زده کړې د بهير د سمون لپاره سرته رسيږي. د زده کوونکو په اړه قضاوت بايد د هغوی د کړنـــو، چـــال چلن او د شخصيت په اړه د هر اړخيزو معلوماتو پر بنسټ ترسره شي، نه دا چې د ازموينو د نومرو له مخې. له بل پلـــوه زده

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوونکي ښايي په ارزونه کې ورګډ شي، ترڅو خپل ځان پخپله وارزولای شي. په لنډ ډول باید د ارزونې لپاره غوښتونکي شرایط په پام کې ونیول شي.

په زده کړه کې د ارزونې اهمیت او اړتیا

د زده کړې ارزونه دوې ګټې لري:

۱ – زده کوونکي پوهیږي چې په زده کړه کې یې څومره پرمختګ کړی او څومره بریالیتوب یې ترلاسه کړی،

۲ – ښوونکی پوهیږي چې د مضمون تدریس یې څومره بریالی و.

له خپل بریالیتوب څخه د زده کوونکو خبرتیا ددې لامل کیږي چې زده کوونکي په سم ډول او ټاکلي لاره د خپل پرمختګ په اړه قضاوت وکړای شي او د زده کړې او بریالیتوب لپاره د زیات مسؤولیت احساس وکړي. زده کوونکي خپل کمزوري ټکي وپیژني او ویې مني او د هغې د له منځه وړلو لپاره زیار وباسي. که چېرته ارزونه په ښه نیت او سم ډول سرته ورسیږي، پر ځان د زده کوونکو ویسا پیاوړي کیږي.

د مضمون د تدریس له بریالیتوب څخه د ښوونکي خبرتیا ددې لامل کیږي چې ښوونکی د لاسته راغلو معلوماتو له مخې د درسي مضمون په کمزورو او قوي ټکو وپوهیږي او د تدریس لاره چاره د هغې له مخې سمه کړي او د تدریس فن د زده کړې په بېلابېلو لارو چارو او د تدریس د نوو مهارتونو د زده کړې له لارې بډای کړي.

د ارزونې بڼې

ارزونه د وخت او موخو له مخې په دریو ډلو ویشل کېدای شي:

تشخیصي، پرله پسې او وروستنۍ ارزونه.

الف: تشخیصي ارزونه د زده کړې په هر نوي پړاو کې د زده کوونکو د مخکنیو زده کړو او مهارتونو د معلومولو په موخه سرته رسیږي.

ب: پرله پسې ارزونه له منظمې او پرله پسې ارزونې څخه عبارت ده چې د ښوونیز کال په اوږدو کې په هر څپرکي یا لوست کې د زده کوونکو ترلاسه شوې زده کړه او پوهه ازمویل کیږي.

ج: وروستنۍ ارزونه د یوه ښوونیز کال په پای کې په هر ټولګي کې د زده کوونکو د مفهومونو او مهارتونو د زده کړې د معلومولو لپاره تر سره کیږي.

اړتیاوې:

د زده کړې د ګټورو پایلو د تر لاسه کولو او د پښتو ژبې د لوست د عمومي او خصوصي موخو د رښتینولۍ لپاره باید د تدریس پر مهال لاندې ټکو ته پام واړول شي:

- د زده کوونکو په ذهن کې د کتاب د بېلابېلو برخو د انسجام او پیوستون او د لوستونو د سمبالښت او عمومي مفهوم د څرګندولو د میتود لارې،

- د پښتو ژبې د زده کړې د لازمو او بنسټیزو توکو په ډلې کې د ژبې د مهارتونو (اورېدلو، خبرو کولو، لوستلو، لیکلو) پیاوړتیا،

- تر پام لاندې موخو ته د رسېدو په خاطر د تدریس لپاره د لارو چارو او مناسبو علمي بېلګو کارول،

- د زده کړې د پروګرام (فعال تدریس) د اړخونو او د زده کړې د محتوا د عملي کېدو لپاره د تمرینونو او فعالیتونو پر کارندې برخې ټینګار،

- د لوستونو د محتوا ارزولو ته پام او د محتوا (د لوست طرح) د چمتو کولو له لارې د هر لوست د هدف او د مناسب تدریس د لارې ټاکل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تدریس لارې چارې (ستراتیژي) او نمونې

تدریس د پلان جوړولو یو ډول دی. له دې امله د پلان او طرحې د اصولو او بنسټونو تابع دی. زده کوونکـــو تـــه د کتاب د محتوا (لوست) د سم تدریس لپاره یوازې یو میتود موجود نه دی. که چېرته درسي پروګرام په منطقـــي او اصـــولي ډول جوړ شوی وي، نو د تدریس مناسبو لارو چارو ته هم اړتیا پیدا کېږي. له دې امله له ګرانو ښوونکو څخه هیله کېږي د هر لوست محتوا داسې وړاندې کړي چې :

۱- په زده کوونکو کې ژبنۍ وړتیاوې (مهارتونه) (اورېدل، خبرې کول، لوستل، لیکل) پر ځان ویـــسا، نوښـــت، د څېړنې او ځیرتیا او د رواني - حرکتي مهارتونو خپلواکه روحیه پیاوړې شي.

۲- په زده کوونکو کې د نوښتګر او څېړنیز ذهن د راپیدا کېدو تر څنګ د هنري اثرونو د درک او تخلیق وســـه او توان پیدا شي. د ښوونې روزنې او زده کړې څېړنو ښودلې ده چې په یو لوست کې د یو ځانګړې میتود کارول اغېزمن نـــه دي. ښه به دا وي چې د پروګرام د جوړښت، د ژوند او د زده کوونکو د اړتیاوو په پام کې نیولو سره موجود میتودونه پـــه ګډه او تلفیقي توګه وکارول شي.

۳- ګډ او تلفیقي میتودونه دې داسې چمتو شي چې زده کوونکي د ټولګي په بحثونو او فعـــالیتونو کـــې د ځـــان ازمایلو په ځوابونو کې ښکېل او شریک کړي. دا باید په یاد ولرو چې د ښوونکي او د درسي پروګرام اصـــلي دنـــده زده کوونکو ته د بشپړې او هراړخیزې ودې د زمینو چمتو کول او همدارنګه د زده کوونکو د فردي وړتیـــاوو او اســـتعدادونو پالل او هغوی ته وده ورکول دي چې په یوې ازادې ټولنې کې ارزښت او اهمیت لري. د زده کوونکو د **دننیو ځواکونـــو خپلواکول او بشپړول** د ښوونې او روزنې اصلي موخه او **د ځان ډېره ښه او سمه پېژندنه** د هغې ډېر ستر ارمان ګڼل کېږي.

اوس له ګرانو ښوونکو سره د مرستې لپاره د تدریس په یو څو نمونو رڼا اچوو. هیله ده چې د ګټې وړ به وي.

۱ - د ګډ کار د تدریس میتود:

دې نمونې ته جان دیوي ګوته نیولې ده. وروسته نورو پوهانو هغه بشپړه کړه. ګډ تدریس د زده کـــړې لپـــاره د زده کوونکو ډله ییز کار ته ویل کېږي. ګډ تدریس د زده کړې یوه منظمه نمونه ده چې د یوې ډلې غړي په کې د پرلـــه پـــسې اړیکو د ټینګولو له لارې لوست زده کوي. په دې نمونې کې زده کوونکې د زده کړې په کار کې فعال ګډون کوي او لـــه زده کړې سره یې مینه او علاقه پیاوړې کېږي.

پر ۵ - ٦ کسیزو ډلو باندې د زده کوونکو وېش او د هغو پوښتنو د ځوابونو په وړاندې د هغوی هـــم نظـــري ددې میتود ظاهري ښه ده چې ښوونکی یې هغوی ته سپاري.

په دې میتود کې ښوونکی لوست نه توضیح کوي، بلکې مخکې له مخکې جوړې شوې پوښـــتنې پـــر زده کوونکـــو ویشي. په دې میتود کې د ښوونکي اصلي کار د مناسبو پوښتنو جوړول دي.

له بحث او خبرو اترو دمخه د ډلې هر غړی د نوي لوست په اړه خپل معلومات ارزوي. له هغې وروسته د لوست متن لوستل کېږي. وروسته هر زده کوونکی هغو پوښتنو ته ځوابونه وایي چې ورسره دي. د ډلو غړي تر هغې په خپل منځ کـــې د پوښتنو په اړه بحث او خبرې اترې کوي چې توافق ته نه وي رسېدلي.

ښوونکي کولای شي له سمعي او بصري توکو څخه کار واخلي او د سم ځواب د پیدا کولو لپاره زده کوونکـــو تـــه لارښوونه وکړي. په پای کې د زده کوونکو د ډلو پوهه او پوښتنې ازمایل کېږي چې د زده کړې کچه وارزول شي. نـــشي کېدای په دې میتود کې د یو غلي او ارام ټولګي توقع ولرو. ټوکې ټکالې او خندا د ټولګي فضا خوندوروي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲– مخکې له مخکې سازمانوونکي میتود:

د مخکې له مخکې سازمانوونکي میتود بنسټ د (آزویل) نظریه جوړوي.

په دې میتود کې د پېژندنې جوړښت او هغه بدلونونه چې د زده کړې په بهیر کې رامنځته کیږي، دزده کـړې اصـلي بنسټ گڼل کیږي. د پېژندنې له جوړښت څخه منظور د سازمان شوو اطلاعاتو، مفاهیمو او بهیرونو مجموعه ده چـې زده کوونکو لا له وړاندې د پښتو ژبې په لوستونو کې تر لاسه کړې دي.

دا میتود له زده شوو لوستونو سره د نوو لوستونو پر اړیکو ټینگار کوي. په دې معنا چې که نوي او تازه مطلبونه لـه مخکنیو مطلبونو سره تړاو ونه لري، زده کړه به بې معنا وي او د زده کوونکو په ذهن کې به ځای ونه نیسي. مخکـې لـه مخکې سازمانوونکی میتود د زده کوونکو د پېژندنې د جوړښت د پیاوړتیا او ټینگښت لپاره تدوین شوی دی. له دې مخکې چې نوي موضوع وړاندې شي، باید د مخکنیو موضوعگانو پر ټینگښت او پایښت یو څه زیاتوالی راشي. هره علمي برخـه د یو لړ مفهومونو جوړښت لري. دا مفهومونه د مرتبو د لړیو په بڼه جوړیږي. په دې ډول چې ددې جوړښت په لوړه څوکه کې عمومي مفاهیم او په ټیټه برخه کې یې جزئي مفاهیم راځي.

۳– د مفهوم د تر لاسه کولو میتود:

د مفهوم د تر لاسه کولو نظر (برونر) رامنځته کړ (۱۹۵٦). وروسته د ښوونې او روزنې نورو پوهانو هغه بشپړ کـړ. (بروس جویس) او ملگرو یې د وروستنو پوهانو په ډلې کې وو چې دا نظریه یې وړاندې کړه (۱۹۹۲).

د ژب پېژندنې د گرامر د تدریس لپاره له دې میتود څخه کار اخیستل کېدای شي.

۱ – د مفهوم د تر لاسه کولو د زده کړې لارې چارې:

ټولگي ته له نوتلو دمخه زده کوونکو ته د تمرین او ښوولو لپاره نمونې، بېلگې او پوښتنې چمتو کړو.

۲– زده کوونکو ته په مفهومونو باندې د بحث کولو زمینه چمتو کړو چې د نوو موضوعگانو د درک لپـاره تیـار شي.

۳– (د مخکې له مخې سازمان شوي میتود) ته په پام کېدای شي داسې نمونې زده کوونکو ته وړاندې شـي چـې د پېژندلو په جوړښت او د ذهن په پیاوړتیا کې اغېزمن او موضوعگانو ته په ښې ورکولو کې هدفمندې وي.

۴– له زده کوونکو څخه وغواړو چې د نمونې په لیدو یې ذهن ته څه شی راغلی او تر هر څه د نمونې کومې برخـې ته یې زیات پام کړی او ولې یې دا پام کړی دی؟

۵– له زده کوونکو څخه دې غوښتنه وشي چې خپلې فرضیې او اټکلونه په څو کسیزو ډلو کې ولیکي.

۴– د استقرایي تفکر میتود:

دا میتود د (هیلداتابا) په نوم یو پوه ازمایلی دی. ددې میتود له مخې ښـوونکی د هدفمنـدو پوښـتنو لـه لارې زده کوونکي د لوست لوري ته بیایي. په دې کا ر د زده کوونکو ذهن له جزیي څخه کلي (استقرا) لوري ته ځي او د لوست پـه پای کې په تر پام لاندې مفهومونو باندې پوهیږي او ډاډ ترې تر لاسه کوي.

د استقرایي تفکر میتود د مفهوم د پیدا کولو له میتود سره ورته والی لري.

۵– د واحد (فردي – ډله ییز) کار میتود:

په دې میتود کې زده کوونکي له اوریدونکي سر بېره د ښوونکي له لارښوونې او د ډلې په مرسته کولای شي خپلـې زده کړې پیاوړې او په بشپړ ډول یې مهارتي اوکارنده کړي. په نوموړي میتود کې زده کوونکي په بـشپړ ډول فعـال او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولګي د وخت له زياتې برخې څخه ګټه اخلي. د دېوالي جرېدې، د هغې په مضمونونو غور کول او سمول، پرتله او داسې نور مهارتونه د کار د واحد ميتود له لارې د تدريس وړ دي.

ښوونکی د يو لوست په هکله له لازمو ځرګندونو وروسته کولای شي هرې کاري ډلې ته د بشپړولو لپاره يوه موضوع وسپاري. د کار په پای کې ډلې د خپل کار پايلې د خپل استازي له لارې ټولګي ته وړاندې کوي. په دې ميتود کې کېدای شي آن د تدريس بهير هم د کار ډلو ته وسپارل شي. د بېلګې په توګه، په ليک باندې د وينا تبديلولو لپاره ټولګی په پنځو ډلو وېشل کيږي او هرې ډلې ته يوه وينا ورکول کيږي چې په ليک يې واړوي. په پای کې هره ډله هغه ټوپيرونه چې پام يې ورته اوښتی، تر خبرو اترو لاندې نيسي. په پای کې دا ټوپيرونه جمعبندي کيږي. کېدای شي دا کار له ټولګي بهر هم دوام وکړي. کورنۍ دنده هم د کاري ډلو په بڼې وسپارل شي.

٦– د پرتلې ميتود

دا ميتود په ليکوالۍ کې ډېر اغېزمن او فعال رول لري. د بېلګې په توګه، غواړو ((علمي ليکوالي)) او ((ادبي ليکوالي)) تدريس کړو. لومړی يوه علمي او ادبي ليکنه يوځای زده کوونکو ته ورکوو:

– علمي ليکنه:

((معمولا قيد په يوې جملې کې د مبتدا يا صفت اندازه څرګندوي. کله يو قيد د يو فعل په اړه څرګندونې کوي او يا ټوله جمله مقيدوي. کېدای شي دا څرګندونه پراخه وي... .))

- ادبي ليکنه:

((د هغوی کوډله د رود پر غاړه په نمناکو خاورو او وښو کې پټه وه. داسې برېښېده چې تا به ويل، منګولې يې په ځمکې کې منډلې او ترهغې لاندې يې په خپل زور ځان په ځمکه کې ټينګ کړی دی. باران يې سر او مخ پرېولی و.))

وروسته د هر متن په ځانګړتياوو خبرې کوو او سره پرتله کوو يې.

- په لومړۍ ليکنه کې هره کلمه څرګنده او دقيقه معنا لري، خو په دويمه ليکنه کې کلمې څو، څو معنا ګانې لري.

- په لومړۍ ليکنه کې ادبي ښکلا، لکه تشبيه، استعاره، مجاز او نور نه تر سترګو کيږي، خو په دويمه ليکنه کې (کوډلې ... منګولې په ځمکې کې منډلې دي.) کارول شوې ده.

- په لومړۍ ليکنه کې پيغام په لږو او لنډو کلمو څرګند شوی دی، خو په دويمه ليکنه کې د يو پيغام څو اړخونو ته پام اړول شوی دی.

- او نور

د تدريس لپاره د پرتلې د ميتود کارول او زده کوونکو ته د هغو لېږدول د يوې موضوع د تشريح او څرګندولو لپاره مناسب او د کارولو وړ دی. د پرتلې د ميتود په واسطه د څو مسئلو يا موضوعګانو ترمنځ توپيرونه او ورته والی په ډېره اسانۍ بيانولای او څرګندولای شو.

٧– د ډله ييزو خبرو اترو ميتود:

په دې ميتود کې د داسې منظم او سنجول شوي بحث چې د يو ټولګي د ټولو زده کوونکو په خوښه وي، د ليکوالۍ د يو اړتيا په هکله مطرح کوو. په نوموړي ميتود کې زده کوونکو ته فرصت ورکول کيږي چې د يوې موضوع يا مسئلې په اړه د خپلو نظريو او تجربو په هکله خبرې اترې وکړي. د بېلګې په توګه، د يوې سفرنامې په اړه زده کوونکو ته معلومات ورکوو. لومړی په دې هکله يو لړ پوښتنې کوو. په لاندې ډول:

- سفرنامه څه شی دی؟

- څه ګټه لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

- څو ډوله سفرنامې شته؟
- له کوم مهال راهیسې د سفرنامو په لیکلو پیل شوی دی؟
- په یوې سفرنامې کې څه ډول معلومات راټولیږي؟
- سفرنامه زموږ په ټولنیزو، تاریخي، ژبنیو او ادبي څېړنو کې څه مرسته کولای شي؟
- کومه یوه مشهوره سفرنامه پېژنئ؟
- یوه سفرنامه څنګه لیکلای شو؟
- د یوې سفرنامې د لیکلو لپاره باید کوم اصلونه په پام کې ونیول شي؟
- او نور

ښوونکی کولای شي زده کوونکو ته د لوست موضوع له وړاندې وواېي چې هغوی یوڅه معلومات راټـــول کـــړي. ښوونکی باید د خبرو اترو څارنه وکړي او د ټولګي د وخت د ضایع کېدلو مخه ونیسي. همدارنګه هڅه دې وکـــړي چـــې خبرې اترې ساده او د پوهېدلو وړ وي.

په دې میتود کې د لوست له وړتیا پرته نورې وړتیاوې هم پیاوړې او غښتلې کیږي، لکه: د خلکو په وړاندې د نظـــر څرګندول، له خلکو سره د نظر همغږي کول، د نورو د نیوکو او انتقادونو په وړاندې زغـــم او د لارښـــوونې وړتیـــا، د مسئلو پېژندل او د هغوی هوارولو ته د لارو چارو لټول، غوږ نیول او خبرې کول.

۸– د پوښتنو او ځوابونو میتود:

کېدای شي د یوه مهارت د تدریس بهیر د پوښتنو او ځوابونو له لارې تر سره شي. دا میتود اوږده مخینه لـــري. لـــه میلاد څخه دمخه په پنځمې پېړۍ کې سقراط دا میتود کارولی دی.

ښوونکی کولای شي د لوست اساسي مفهومونه او معلومات د ټولګي پر دړې ولیکي او د زده کوونکو پـــه مرســـته ورته ځوابونه پیدا کړي.

پوښتنې باید ساده او د لوست اصلي مفهومونه پکې نغښتل شوي وي؛ منطقي پیوستون (پرله پسې والی) پکـــې وي؛ د ټولګي خبرو اترو او د زده کوونکو ذهن ته لوری ورکړای شي؛ د زده کوونکو په ورکړ شوو ځوابونو کې توافـــق رامنځتـــه شي؛ ټول زده کوونکي په کې په فعال ډول برخه واخلي او پوښتنې له ساده وو پیل او په سختو پای ته ورسیږي.

د بېلګې په توګه، غواړو په یوې لیکنې کې تشبیه وپېژنو. لومړی یو متن پر دړه لیکو چې تشبیه په کې کارول شـــوې وي. لکه، ((ناڅاپه په خبرو راغی. خبرې یې د یوې ماشیندارې د ګولیو په څېر له خولې راووتې، لکـــه د تـــسپو تـــار چـــې وشلېږي.))

بیا یو څو پوښتنې کوو:

- خبرې له څه شي سره تشبیه شوې دي؟
- د خبرو او د ماشیندارې د ګولیو تر منځ څه اړیکې لیدل کیږي؟
- لیکوال ولې دا اړیکې په ګوته کړې دي؟
- ستاسو په اند خبرې له بل کوم شي سره پرتله کېدای شي؟

په پورته توګه د پوښتنو د ځوابونو له لارې تشبیه په ښه ډول تدریسولای شو.

۹ – د تمرین ورکولو میتود:

ښوونکی له هغه وروسته چې د لیکوالۍ یو مهارت یې تدریس کړ، زده کوونکي د یو یا څـــو تمرینونـــو لـــه لارې د نوموړي مهارت کارونې ته هڅوي. د بېلګې په توګه د لیک ښبو له تدریس وروسته ښوونکی زده کوونکو ته یو متن ورکوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې لیک نښې په کې نه وي کارول شوي او غوښتنه ترې کوي چې هغې ته لازمې لیک نښې کښیږدي. یا داسې یومتن چې پراګرافونه یې بیل شوي نه وي او له زده کوونکو څخه غوښتنه کوي چې پراګرافونه د منطقي تسلسل له مخې جلا کړي.

ښوونکی کولای شي له دې میتود څخه په پرله پسې توګه کار واخلي.

۱۰ – د (فردي – ډله ییزې) څېړنې میتود:

دا میتود زده کوونکو ته ورتیا ورکوي چې د فردي یا ډله ییزې څېړنې له لارې خپلې ستونزې هوارې کړي. د نوموړي میتود له لارې باید هر یو زده کوونکی د څېړنې اصول او بنسټونه زده کړي. په دې میتود کې باید ښوونکی مخکې له مخکې زده کوونکو ته د څېړنې لارې چارې زده کړي او پخپله هم ورباندې لاسبرى وي. هغه فعالیتونه چې دا میتود په کې کارول کیږي، لاندې دي:

- د یوې موضوع د څېړلو لپاره له کتابتون څخه ګټه اخیستل،
- د یوې موضوع په اړه د مرکې یا پوښتنلیک له لارې څېړنه،
- کتابتون ته مراجعه او د یوې موضوع په اړه د ګڼو سرلیکونو ځانګړې کول،
- د یوې تاریخي ودانۍ په اړه د یوې پنځه کسیزې کاري او څېړنیزې ډلې جوړول،
- او نور.

۱۱ – د مسئلې د حل میتود:

په دې میتود کې منطقي تفکر پیاوړی کیږي. کېدای شي له دې لارې زده کوونکي ته ورزده کړای شي چې د پدیدو تر منځ تازه اړیکې ومومي. دا میتود زده کوونکي ته ورزده کوي چې په یوازې ځان او د منطقي تفکر له لارې د تر پام لاندې موضوع په هکله یوڅه ولیکي.

د بېلګې په توګه، غواړو ((د لیکلو ساده ترا میتود)) د مسئلې د حلولو د میتود د نمونې له لارې زده کوونکو ته ورزده کړو. ددې کار لپاره د لاندې پنځه ګونو پړاوونو د وهلو له لارې زده کوونکو ته وښیو چې لیکوالي یواسان او شونی کار دی:

- د مسئلې ټاکل،
- د مسئلې د لاملونو په اړه ګومان یا د هغې ځانګړې کول،
- د حل شونو او ممکنو لارو په پام کې نیول،
- د حل د ترټولو ښې لارې غوره کول،
- د حل د ټاکلې لارې سرته رسول.

د بېلګې په توګه:

۱ – احمدنه پوهېد چې د فرهنګ په اړه لیکنه څنګه او له کومه ځایه پیل کړي؛ کومه موضوع په کې راولي او څنګه یې سرته ورسوي.

۲ – هغه لومړی هڅه وکړه د خپلې ښوونې لاملونه له پامه تېرکړي. احمد کولای شي د فرهنګ په اړه خبرې وکړي، خو د خپلو خبرو د لیکلو وسه ورسره نشته.

۳ – احمد د ښوونکي او د خپلو مخکنیو زده کړو په مرسته د حل څو لارې په پام کې ونیولې:

الف– لومړی یې یو څو پوښتنې جوړې کړې او بیا یې هرې یوې ته لنډ، لنډ ځوابونه ولیکل او وروسته یې منظم کړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب – د فرهنګ په اړه بنسټيزې کلمې او مفهومونه يې راټول او هغوی ته يې پراختيا ورکړه. د هر مفهوم په اړه يې يو څو کربنې وليکلې او وروسته يې منظمې کړې.

ج – د فرهنګ په اړه يې له ځان سره يو څو دقيقې خبرې وکړې او هغه يې ثبتې کړې. وروسته يې هغه خبرې له ټيپ ريکارډر څخه د کاغذ په مخ وليکلې.

د – د تحقيق او مطالعې له لارې يې د فرهنګ په اړه ياداشتونه چمتو کړل. وروسته يې دا ياداشتونه تنظيم او د کار لنډيز يې د يوې مقالې په توګه وليکه او ټولګي ته يې وړاندې کړل.

۴ – احمد د موضوع د ماهيت له مخې د ((الف)) او ((د)) له لارو څخه ګټه واخيسته.

۵ – هغه ددې کار لپاره لومړی څو پوښتنې جوړې کړې.

- فرهنګ څه شی دی؟
- د فرهنګ جوړوونکي عناصر کوم دي؟
- له سواد سره د فرهنګ اړيکې څه شی دي؟
- د فرهنګ د ساتلو لپاره بايد څه وکړو؟
- د يو هېواد د فرهنګ د غوړېدا لارې کومې دي؟

له هغې وروسته يې د هرې پوښتنې لپاره د تحقيق له ميتود او له منابعو څخه په ګټې اخيستنې لنډ ځوابونه چمتو کړل. خپله ليکنه يې يوه پلا خپل يو ملګري ته ولوستله. په پای کې يې هغه اديت او له سره يې پاکه وليکله.

۱۲ – د تدريس عمومي نمونه

په اصل کې د تدريس عمومي نمونه د لوست د طرحې ډول دی او په عمومي مفهوم يو ټاکلی چوکاټ دی چې د تدريس مهم توکي په کې پيشبيني کېدای شي.

د تدريس ميتودونه د زده کوونکي د فعاليت يا نه فعاليت پر بنسټ په فعالو او غير فعالو دوو ډلو ويشل کيږي. د فعال ميتود په تدريس کې زده کوونکي پخپله د زده کړې په بهير کې ګډون کوي او د هغې محور (شاګرد محوره) دی. په غيرفعال ميتود کې يا ښوونکی په پرله پسې خبرې کوي او کار کوي او زده کوونکی چوپ او بېحرکته پاتې کيږي (معلم محوره) او يا دا چې ښوونکی او زده کوونکي هر يو خپل، خپل کار کوي او يو د بل په کار کې لاس نه وهي.

څرګنده ده چې د زده کړې پرمختګ د زده کړې په بهير کې د زده کوونکي د برخې اخيستنې او فعاليت پورې تړلې دی. د تدريس عمومي نمونه د زده کړې د بهير د هر ډول سريزه ګڼل کيږي.

دا نمونه د لومړي ځل لپاره په ۱۹۶۱ کال کې (رابرت ګليزر) معرفي کړې او پنځه پړاوونه لري:

۱ – د زده کړې د موخو ټاکل: د زده کړې د موخو (عمومي – جزيي) په ټاکلو کې دې پوهې، وړتيا او ذهنيت ته پام واړول شي.

– د مخکنيو زده کړو معلومول او د لوست د پيل ارزونه: ښوونکی د زده کړې لپاره د زده کوونکي له چمتووالي څخه د ډاډمن کېدو په موخه د هغوی مخکنۍ پوهه پيشبيني کوي او د څرګندو کړنو له لارې يې بيانوي. ښوونکی د زده کوونکو د مخکينۍ پوهې د معلومولو لپاره پوښتنې جوړوي چې له تدريس دمخه يې له زده کوونکو څخه کوي. له دې ارزونې څخه لاس ته راغلي معلومات ښوونکی په دې پوهوي چې آيا زده کوونکي د نوي لوست زده کړې ته چمتووالی لري او که نه. آيا دې ته اړتيا شته چې د لوست له پيل څخه دمخه د تمرين په توګه يو څو پوښتنې وشي او که نه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ – د زده کړې د وسایلو او میتود ټاکل: په دې پړاو کې باید د هر لوست د تدریس لپاره د هغې د وړ او مناسب میتود (توضیحي وینا، د رول لوبول، پلټنه او څېړنه، د رپوټ چمتو کول، مرکه، پوښتنې او ځوابونه او ...) څخه ګټه واخیستل شي. همدارنګه د زده کړې له وسایلو او درسي مرستندویه موادو څخه استفاده وشي.

۴ – د شرایطو او د زده کړې د فعالیتونو سمبالښت: ښوونکی باید د تدریس په هکله لازم معلومات او امکانات پیشبیني او چمتو کړي. وروسته ټول شیان یو د بل تر څنګ داسې کښېږدي چې مولد، معنا لرونکي او منسجم وي.

د پښتو ژبې د زده کړې د لوست کتابونه

د پښتو ژبې په نوو درسي کتابونو کې هر لوست له سرلیک او انځور پرته له درېو برخو څخه جوړ شوی دی:

– د لوست سریزه یا ورودي برخه،
– د لوست متن یا اصلي برخه،
– د لوست د پیاوړتیا او تحکیم برخه

لومړی، د لوست سریزه:

د لوست سریزه په عمومي توګه لوست ته د ننوتلو لاره پرانیزي. د لوست ارزښت په ګوته کوي او کله ناکله له تېر لوست سره د نوي لوست اړیکي ټینګوي او یو منطقي ارتباط تامینوي. کیدای شي دا برخه په یوې، دوو پوښتنو پیل شي او یا په پای کې یوه نیمه پوښتنه راشي. زده کوونکي نوموړو پوښتنو ته وار له واره ځوابونه نه وايي، بلکې هغه له ځان سره ساتي. دا پوښتنې زده کوونکو ته د لوست په اړه انګیزه ورکوي، د زده کوونکو فکر هڅوي، لوست ته زده کوونکي متوجه کوي او په دې توګه هغوی ځیر کیږي چې پوښتنه د لوست په کومه برخه کې ځوابیږي.

دویم، د متن برخه:

دا د لوست اصلي برخه ده. په دې برخه کې د لوست پیغام نغښتل شوی. د زده کوونکو پوهه پراخیږي، د نوو کلمو زېرمه یې زیاتوي، نوې مفکوره تر لاسه کوي او په دې توګه د نوو لیکنو او متنونو د لیکلو وړتیا مومي او ژبني مهارتونه یې پیاوړي کیږي. د لوست همدا برخه ده چې د زده کوونکو پوهه، وړتیا (مهارت) او ذهنیت پیاوړی کوي او په سلوک یې مثبت بدلون راولي.

درېیم، د لوست د پیاوړتیا او تحکیم برخه:

په دې برخه کې د متن لنډیز، فعالیتونه او کورنۍ دنده راځي. د متن په لنډیز کې عموما د لوست مهمې برخې تکراریږي او زده کوونکو ته د لوست ارزښت په ګوته کوي. فعالیتونه د ښوونکو په لارښوونه پخپله د زده کوونکو له خوا ځوابیږي او ښوونکی له دې لارې د زده کوونکو د پوهې، وړتیا او ذهنیت د کچې په لوړولو کې مرسته کوي او په پای کې لوست ارزوي.

ښاغلی ښوونکی دې هڅه وکړي، د لوست پیل، که ممکن و، له تېر لوست، د تېر ټولګي له لوست یا بلې کومې اړوندې موضوع سره وتړي. په بېلابېلو پوښتنو او لارو چارو زده کوونکو ته د نوي لوست په اړه ذهنیت ورکړي. بیا دې د متن په لوستلو پیل وکړي. په ورو او څرګنده ژبه متن ولولي او د متن نوو کلمو ته دې د زده کوونکو پام واړوي. د لوست لنډیز دې په خپله ژبه زده کوونکو ته ووایي او د لوست پر څرګند پیغام دې زده کوونکي وپوهوي. د فعالیتونو په سرته رسولو کې زده کوونکو ته لارښوونه وکړي او ټول زده کوونکي دې د لوست په فعالیتونو کې شریک کړي. هیڅ زده کوونکی دې له دې بهیر څخه نه بې برخې کیږي. د لوست په پای کې دې زده کوونکي وارزوي او ډاډ دې تر لاسه کړي چې د لوست پیغام زده کوونکو اخیستی وي او په پوهه، وړتیا او فکر کې یې مثبت بدلون راغلی وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاتې دې نه وي چې هر لوست د یوې اوونۍ لپاره چمتو شوی دی. ښاغلي ښوونکي کولای شي، هر لوست د اوونۍ په ساعتونو وویشي او د ښه تدریس لپاره هره برخه پر زده کوونکو ښه تکرار کړي. د زیات تکرار او د هر زده کوونکي د فعالې ونډې اخیستلو په پایله کې زده کړه په زړه پورې سرته رسیږي.

د ښاغلو ښوونکو د تدریس خپلې تجربې د لوست په پرمخ وړلو کې ډېر مهم رول لري. ګران ښوونکي دې هڅه وکړي له خپلو تجربو څخه په ګټې اخیستنې د تدریس بهیر ګټور کړي.

له ثانوي دورې (لسم، یوولسم او دولسم ټولګي) څخه فارغ زده کوونکي ښایي د پښتو ژبې د جوړښت او مخینې په اړه پوره معلومات ولري. په هر درسي ساعت کې د لوست تر څنګ باید د وینا او خبرو وړتیا په ځان کې ورو‌زي. سمه او رغنده لیک او وینا وکړي. داسې وروزل شي، چې له ستونزو پرته په رادیو او تلویزیون کې ویاندې وکړای شي، شعر ولولي او ادبي ټوټې وړاندې کړي. لیکنه یې تر دې کچې پیاوړې شوې وي، چې د یو غوښتنلیک، خپلو خپلوانو ته لیک، د وثیقې، حجت لیک، ترونونو، د دوو تنو یا دوو یا زیاتو ډلو تر منځ د هر راز جوړ جاړي د لیک د لیکلو، ... وړتیا ولري. د اړتیا په صورت کې بل چاته اړ نشي. ددې موخې ترلاسه کول د ښوونکي دنده ده او په هر درسي ساعت کې د هغه د کار او زیار په څرنګوالي اړه لري. ښایي درانه ښوونکي له زړه سوي او مسؤولیت څخه ډک چلند وکړي، له زده کوونکو سره ددې موخې په تر لاسه کولو کې مرسته وکړي او له دې لارې د افغانستان په راتلونکې کې د خپل کار او زیار او نه ستړې کېدونکو هلو ځلو روښانه انځور ننداره کړي.

یادداشت:

له مورنۍ ژبې پرته د پښتو لوست کتابونه دري ژبو سیمو ته هم لیکل شوي دي. د افغانستان د اساسي قانون د ۱٦ مادې له مخې پښتو او دري د افغانستان دوه رسمي ژبې دي. د افغانستان هر اوسیدونکی ښایي د خپلې مورنۍ ژبې ترڅنګ دا بله رسمي ژبه هم زده کړي. یو زده کوونکی باید له ښوونځي څخه تر فراغت وروسته پردواړو ژبو وپوهیږي، افهام او تفهیم پرې وکړای شي او د امکان تر بریده پرې خپلې اړتیاوې پوره کړي. ددې موخو د تر لاسه کولو لپاره د دویمې ژبې په توګه د پښتو د لوست د کتابونو د تالیف په اړه له پوره غور او سوچ څخه کاراخیستل شوی. هڅه شوې هر لوست د زده کوونکو د عیني اړتیاوو پر بنسټ چمتو شي ورځنۍ اړتیاوې، د جملو جوړښت او ساده ګي، د نوو کلمو کارول، د جملو منطقي تسلسل او داسې نور په پام کې ونیول شي. که د پښتو دا کتابونه د ښاغلو ښوونکو له خوا په سمه او رغنده توګه تدریس شي، باور دی، چې له ښوونځي څخه تر فراغت وروسته به زده کوونکي وکړای شي خپلې ورځنۍ اړتیاوې له ستونزو پرته هوارې کړي.

ښایي یادونه وشي، چې په مورنۍ ژبې کې یو زده کوونکی خبرې کولای شي او په اوریدلو یې مفهوم تر لاسه کولای شي، خو یوازې لوستل او لیکل نشي کولای. په داسې حال کې چې له مورنۍ ژبې پرته خبرې کول، اوریدل، لوستل او لیکل، څلور واړه، د زده کړې له لارې ترسره کیږي. په دې توګه د دویمې ژبې په زده کړه کې تر هرڅه دمخه پر خبرو کولو او پر خبرو پوهېدلو (اوریدلو) ټینګار کیږي. لوستل او لیکل په دویم پړاو کې راځي.

د دویمې ژبې په توګه د پښتو لوست په کتابونو کې د لوست د متن په پرتله په فعالیتونو او تمرینونو زیات زور اچول شوی دی. درانه ښوونکي دې، دې ټکي ته پوره پام وکړي، چې د متن د منځپانګې (محتوی) له مخې زده کوونکي ډېر فعال وساتي، د ټولګي مخې ته یې راوغواړي او خبرې پرې وکړي، که څه هم په لومړي سرکې دا خبرې پوره معنا ور نه کړي. په ورو ورو زده کوونکي له خبرو سره مینه پیدا کوي، خپلو نیمګړتیاوو ته پام کوي، ډاډمن کیږي او له ډاره پرته د نورو په وړاندې خبرې کوي او د نورو پر خبرو ځان پوهوي. ښوونکي ته سپارښتنه کیږي، تر ډېره بریده په ټولګي کې له زده کوونکو سره په پښتو خبرې وکړي او هغوی هم وهڅوي، چې د پښتو په درسي په ساعت کې په پښتو وغږیږي. ښاغلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښوونکي دې د يو لوست موضوع د اووني په اوږدو کې بيا بيا تکرار کړي او ډاډ دې ترلاسه کړي، چې د زده کوونکو په خبرو کولو او سمو اوريدلو کې ښه والی راغلی دی. درانه ښوونکي دې د خپلو تدريسي تجربو له مخې له بېلا بېلو ميتودونو او لاروچارو څخه ګټه واخلي او هڅه دې وکړي لوست د زده کوونکو له مينې سره برابر چمتو کړي. د ټولګي دننه د غونډو جوړول، تمثيل، د مقالو ليکل، د جريدو جوړول او د ورځنيو اړتياوو په اړه خبرې کول داسې فعاليتونه دي، چې زده کوونکي د ژبې زده کړې ته هڅوي او مرسته ورسره کوي.

د لوست په دې کتابونوکې د ورځنيو موضوعاتو په اړه يو لړ مرکې راغلي. ښوونکی دې دا مرکې په زده کوونکو سرته ورسوي. توپير نه کوي، که مرکې ټکي په ټکي د کتاب له متن سره سمون ونه لري. درانه ښوونکي دې زيار وکاږي، ددې مرکو په څېر نورې په زړه پورې موضوعګانې پيدا او زده کوونکو ته دې لارښوونه وکړي، چې په لنډو مرکو يې سرته ورسوي. دلته د ښوونکو مهارت، ورتيا، تجربه، مينه، مسؤوليت او نه ستړی کېدونکی کار خورا ډېر اغېزمن واقع کېږي. له دولسم ټولګي څخه د دويمې ژبې فارغ زده کوونکی بايد تر ډېرې کچې په پښتو خبرې وکړای شي، نورو ته خپل مفهوم او غوښتنه له ستونزو پرته ورسولای شي، د نورو پر خبرو او ويناوو پوه شي او هغه څه چې غواړي له ستونزې پرته پخپله وليکلای شي.

د داسې يوې ورځې په هيله، چې د افغانستان ټول وګړي له ستونزو پرته د يو واحد ولس په توګه يو د بل په ژبه وپوهيږي او خپلې اړتياوې پوره کړي.

د ثانوي دورې د پښتو ژبې درسي کتابونه د افغانستان د تعليمي نصاب د عمومي هدفونو پر بنسټ په دې موخه تاليف اوتدوين شوي دي چې زده کوونکي په ټولنيزو اړيکو کې د ژبې پر ارزښت، د معياري ژبې پر پېژندنې او د ملي، ديني او فرهنګي ارزښتونو په پياوړتيا کې د هغې په رول وپوهيږي. ښه او رغنده تدريس د زده کړې د عمومي پروګرام يوه برخه ده او ټاکلو موخو ته رسيدل اسانوي.

د مضمون د تدريس لارښود

ددې لارښود په لومړي څپرکي کې د درسي مضمون له عمومياتو او لومړنيو خبرو او د تدريس او ارزونې له لارو چارو سره بلد شوئ. په دې څپرکي کې به د تدريس له کلني پلان او د هر لوست د تدريس له لارو چارو سره بلد شئ.

د تدريس کلنی پلان

د تدريس کلنی پلان څرګندوي چې د لوست کتاب پر يوه تعليمي کال څنګه وويشل شي. زموږ په هېواد کې تعليمي کال د سړو او تودو سيمو لپاره يو له بله توپير کوي. په تودو سيمو کې تعليمي کال د مني د فصل په پيل پيليږي. د مرغومې د مياشتې په دوه اوونيو کې څلور نيم مياشتنۍ ازموينه اخيستل کيږي. وروستۍ دوه اوونۍ زده کوونکي رخصتيږي. د پسرلي د فصل په وروستۍ مياشت، يعنې غبرګولي کې په دوو لومړنيو اوونيو کې ازموينه اخيستل کيږي او له هغې وروسته زده کوونکي د کال وروستي رخصتي اخلي.

په سړو سيمو کې تعليمي کال د وري په لومړۍ پيليږي. څلورنيم مياشتنۍ ازموينه د چنګاښ په مياشت کې اخيستل کيږي. زده کوونکي له ازموينې څخه وروسته د زمري په دوو لومړنيو اوونيو کې رخصتيږي. د تعليمي کال په پای کې د ليندۍ د مياشتې په لومړيو دوو اوونيو کې کلنۍ ازموينې پيليږي او له هغې وروسته زده کوونکي د ژمي په رخصتۍ ځي. تعليمي کال ۲۸ اوونۍ دوام مومي. د کلني پلان د تنظيم لپاره د لوست د کتاب مخونه پر ۲۸ سرليکونو وبېشل کيږي. لاسته راغلې شمېره په يوې اوونۍ کې د لوست د کتاب د تدريس برخه څرګندوي. د هر لوست په ورځني پلان کې د هر لوست د زده کړې موخې، د تدريس او ارزونې لارې چارې، د تدريس توکي، د تدريس فعاليتونه (د لومړنيو فعاليتونو سرته

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول، لکه سلام، روغبړ، د حاضرۍ اخيستل، د پخواني لوست پوښتنه، د انګېزې رامنځته کول، د نوي لوست وړاندې کول او د زده کوونکو د زده کړې ارزول)، د لوست د متن او پای په اړه پوښتنې او د زده کوونکو او ښوونکو لپاره د اضافي معلوماتو برخه جوړوي. هغه په ځير وګورئ او په پوره زړه سوي او رغنده ډول يې د شونتيا تر کچې پر خپلو زده کوونکو عملي کړئ. د لسم، يوولسم او دولسم ټولګي د پښتو د لوست کتابونه ۲۸ لوسته لري. هر لوست په يوې اوونۍ کې تدرسيږي. د وروستي ساعت په پای کې ښوونکی ډاډ تر لاسه کوي چې زده کوونکي د لوست ټولې موخې تر لاسه کړي دي؛ پوهه يې زياته شوې؛ ژبنۍ وړتيا يې پياوړې شوې او ذهنيت يې مثبت بدلون موندلی دی. په دې موخو کې د ژبې زده کړه، خبرې کول او لوستل تر هرڅه دمخه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی لوست

د تدريس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرليكونه	د مطلبونو شرح	وخت
د لوست موضوع	مناجات	
د زده کړې پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي موخې	د لوست په پای کې به زده کوونکي لاندې موخې تر لاسه کړي: ــ د منا جات په معنا، مطلب اومفهوم به پوه شي . ــ مناجات به له حمد سره توپير کړای شي. ــ د مناجا تو لوستل به زده کړي. ــ د مناجاتو له ويلو سره به يې مينه پيدا شي. ــ د لوست د پای فعاليتونه به په يوازې سر ځواب کړای شي.	
د تدريس لارې	لوستل، ليکل، پوښتنې او ځوابونه، انفرادي فعاليت، ډله ييزفعاليت	
د تدريس وسيلې او مرستندوی توکي	درسي کتاب، کتابچه، تخته، تباشير، قلم او تخته پاک	
د ارزونې لارې او وسيلې	شفاهي پوښتنې، څارنه او د ښوونکي د يادداښت کتابچه	
د زده کړې او تدريس فعاليتونه	سلام، روغبړ او له زده کوونکو سره پيژندګلوي	۴ دقيقې
د انګيزې رامنځته کول	ښوونکی د ژبې د زده کړې په اړه له زده کوونکو سره خبرې کوي او د هغې اهميت او ارزښت ته يې پام رااړوي.	٦ دقيقې

د ښوونکي فعاليتونه	د زده کوونکو فعاليتونه	۳۵ دقيقې
ــ ښوونکی زده کوونکو ته د نوي تعليمي کال د رارسېدو له امله مبارکي او ښه راغلاست وايي او د هغوی د هڅو او د لوست د زده کړې د ګټو په اړه معلومات ورکوي. بيا له هر زده کوونکي څخه د تعليمي کال د پای د رخصتيو د تېرولو په اړه پوښتنې کوي.	ــ زده کوونکي د ښوونکي درناوی کوي. هر يو په خپل وار له ښوونکي او د زده کوونکوپه روزنه کې د هغه له نه ستړي کيدونکو هلو ځلو ستاينه کوي. بيا هر يو په خپل وار د تعليمي کال د رخصتيو د تېرولو به اړه لنډې خبرې کوي.	
ــ د نوي تعليمي کال په اړه زده کوونکو ته سپارښتنې کوي او په جلا جلا توګه يې لوست ويلو ته هڅوي او د زده کړې په اهميت او ارزښت يې پوهوي.	ــ زده کوونکي د ښوونکي خبرو ته غوږ نيسي او د هغه سپارښتنې مني.	
ــ په نوي تعليمي کال کې د پښتو ژبې د لا ښې زده کړې په اړه زده کوونکو ته خپل پلانونه څرګندوي او د ژبې د زده کړې موخې ورته بيانوي.	ــ زده کوونکي د ښوونکي پلانونه او د ژبې د زده کړې موخې ليکي، ځانونه پرې پوهوي او د تعليمي کال په اوږدو کې يې عملي کوي.	
ــ لا له همدې پيل څخه له زده کوونکو غواړي چې په خپلو ځانونو کې د خبرو او بيان ځواک پياوړی کړي، ښې او ادبي ليکنې وکړي او د نثر او شعر د ويلو او	ــ زده کوونکي د ژبې پر ارزښت ځانونه پوهوي او ګوري چې ښه وينا او ښه ليکنه څومره مهمه ده. د ښو ادبی ليکنو پر ځانګړتياوو ځانونه پوهوي او هوډ کوي چې د نثر او	

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوستلو وړتیا په ځان کې ځواکمنه کړي.	شعر د ویلو وړتیا په ځان کې پیاوړې کړي.
ــ په ورځنیو چارو کې زیاتره د دوو تنو یا د یوې ټولنې د غړو تر منځ د ویونکي د اصلي پیغام د نه پوهېدو له امله ناندرې راولاړیږي. ښوونکی ددې نیمګړتیا د لېرې کولو لپاره د خبرو او ژبې له لارې په سم ډول د پیغام رسولو او د پوهولو او راپوهولو د تخنیک (Communication) پر اهمیت زده کوونکي پوهوي او د سوء تفاهم د راولاړیدو پر معنا او مفهوم یې پوهوي.	ــ زده کونکي د ناسم پوهاوي یا سوء تفاهم او په له منځه وړلو کې یې د وینا پراهمیت او ارزښت ځانونه پوهوي او هڅه کوي چې تل څرګندې او روښانه خبرې وکړي او په خپله وینا کې داسې کلمې وکاروي چې اورېدونکي ترې د هغه مطلب په ښه او سمه توګه واخیستلای شي او د ناسم پوهاوي مخه ونیولای شي.
ــ ښوونکی د همدې هڅونې له مخې د لوی خدایﷻ په نامه په نوي لوست پیل کوي. مناجات په ډېر زړه را کښونکي غږ لولي او له زده کوونکوغواړي د مناجات د لوستلو په ډول ځانونه وپوهوي.	ــ زده کوونکي متن ته غوږ نیسي او د مناجاتو د لوستلو او ویلو لارې چارې زده کوي.
ــ ښوونکی د مناجاتود متن پر ځانګړتیا زده کوونکي پوهوي.	ــ زده کوونکي د مناجات ځانګړتیاوې پېژني، له حمد، شعر او ساده نثر سره یې پر توپیرځانونه پوهوي.
ــ ښوونکی د متن له لوستلو وروسته د متن ستونزمنې برخې تشریح او نوې کلمې یې معنا کوي.	ــ زده کوونکي د متن پرستونزمنو برخو ځانونه پوهوي او د نوو کلمو معنا زده کوي.
ــ ښوونکي په پښتوادبیاتوکې د مناجاتو بېلګې راوړي او زده کوونکي پرې پوهوي.	ــ زده کوونکي هڅه کوي په پښتو ادبیاتو کې د مناجاتو بېلګې وګوري اوځینې یې له ځان سره یاداشت کړي.
ــ ښوونکی د زده کوونکو پوښتنو ته ځوابونه وایي.	ــ زده کوونکي په متن کې یا د متن په اړوند خپل معلومات بشپړوي او د ناڅرګندتیا په صورت کې له ښوونکي پوښتنه کوي.
ــ ښوونکی په لنډ ډول لوست تکراروي او زده کوونکي ارزوي.	ــ زده کوونکي د لوست پر لنډیز ځانونه پوهوي او د ښوونکي پوښتنوته ځوابونه ورکوي.
ــ ښوونکي ډاډ تر لاسه کوي چې د لوست پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي موخې تر لاسه شوي دي.	ــ زده کوونکي ګوري چې په لوست کې یې کوم نوی شی زده کړی، د لیک او لوست وړتیا یې څومره ځواکمنه شوې او په فکر کې څومره بدلون راغلی دی.
ــ ښوونکی د لوست د فعالیتونو په ځوابولو کې له زده کوونکو سره مرسته کوي او په پای کې کورنۍ دنده ورکوي.	ــ زده کوونکي فعالیتونه ځوابوي او کورنۍ دنده اخلي.

د متن د ستونزمنو برخو روښانول:

مناجات پاک خدایﷻ ته له عجز او زارۍ څخه عبارت دی. په مناجات کې بنده خپله بېوسي اونیمګړتیا څرګندوي او له خدایﷻ څخه مغفرت او بښنه غواړي.

په پښتو ادبیاتو کې بیټ نیکه (رح) لومړنی شخص و، چې د شعر په ژبه یې خدایﷻ ته زارۍ کړې او د خپلو نیمګړتیاوو د پوره کولو غوښتنه یې ځنې کړې ده. بیټ نیکه په ځینو لرغونو تاریخونوکې د(بیټ) (شیخ بیټني) اوشیخ بټن په نوم هم یاد شوی دی ، د ژوند وخت یې د۳۰۰ او ۴۰۰ کلونو ترمنځ اټکل شوی دی .بیټ نیکه دوه ورونه یې درلودل چې مشریې سړبن او بل یې غرغښـــت نومیده . دپښتنو زیاتره قبایل همدغو نیکونو ته منسوب او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

بيتني، سرېښي اوغرغښتي با ندې مشهور د ي
و انک لعلی خلق عظیم [یقینا ته د لوړو اخلاقو خاوند یې. القلم سورت،۴ آیت]
(ربه، ای له ما څخه ماته نژدې او له ما څخه پر مابانديږ مهربانه، ... ما وبښه، له ماسره له خپل کرم نه کار واخله، زما عمل ته مه ګوره، پر ما کار واچوه، زما تر وسې راباندې بار واچوه، هغسې نه چې زما ترمخه دې پر نورو اچولي وو. زما له شان سره راسره برابره معامله وکړه، زما کړه پرما تاوان او ستا کرم پر ما احسان.)
د بقرې د سورت ۲۸۶ وروستی آیت : "لا یکلف الله نفسا الی وسعها. لها ما کسبت و علیها ماکتسبت. ربنا لا تواخذنا ان نسینا و اخطئنا. ربنا و لاتحمل علینا اصرا کما حملته علی الذین من قبلنا. ربنا و لا تحملنا ما لا طاقهٔ لنا به. واعف عنا. واغفرلنا. وارحمنا. انت مولنا فانصرنا علی القوم الکفرین"
ژباړه: الله هيڅ نفس ته د هغه له وسې نه پورته مسؤولیت نه متوجه کوي. چا، چې څه ښه کړي دي، د هغو میوه د هماغه ده او چا، چې څه بدې کړې ده، د هغې ګناه پرهماغه ده. (مؤمنانو تاسو دا دعا وکړئ) . ای زموږ ربه، که له موږ نه څه هیره او خطا صادره شي، موږ پرې مه نیسه. څښتنه، پر موږ هغه پېټی مه ږده چې له موږ نه پر مخکنیو خلکو دې ایښی و.زموږ څښتنه، د کوم پېټي د پورته کولو چې په موږ کې وس نشته، هغه پر موږ مه ږده. له موږ سره اسانې وکړه. وموږ له (ګناهونو) څخه تېر شه. پر موږ رحم وکړه. ته زموږ کار جوړوونکی یې. د کافرانو په مقابل کې زموږ مرسته وکړه."
د فعالیتونو په اړه معلومات او د پوښتنو ځوابونه
دیکلمه: په خواږه او ښکلي غږ د متن یا شعر لوستل
له ځانه مې پردی او خپل ځان ته مې نږدې کړه. مطلب یې دا دی چې ای خدایه ما له خپل نفس او هوس لرې کړه چې تا ته نږدې شم او ستا په عبادت بوخت شم.

ښوونکي ته اضافي معلومات:
د پښتو ادبیاتو د معاصرې دورې لیکوال او شاعر، ګل پا چا الفت د نورو موضعګانو تر څنګ مناجات هم ویلي او لیکلي دي. دلته د هغه دا لیکنه رااخلو:
لویه خدایه!
که زه ښه وکړم ،ته راسره ښه کوې. که بد وکړم د بدو سزا راکوې. که ستا مینه زما په زړه کې وي، په محبت راته ګورې. که زه بې مینې شم، ستامهرباني کمیږي.
ستا د رحمت بارا ن په ما با ندې هغه وخت وریږي چې زما په زړه کې رحم وي .زه چې هرڅه وکړم ته هماغسې راسره کوې.
نیکبختي اوبدبختي زما په عمل پورې اړه لري او جنت یا دوزخ ته تګ زما د عمل نتیجه ده.
زموږ عقل او فکر همدغه دی، موږ چې تاته په خپله آیینه کې وګورو ،ستا په باب دغه شا ن فکر کوو.که موږ ځا نته ونه ګورو، ستا لوی شا ن ته ګورو، ته زموږ له خیا ل اوفکرنه ډیر لوی یې .موږ چې د ځا ن غوند ې خلکو لپاره کالي نیسو ا و هغه د سرپه سترګو نه وینو یا به لنډ وي یابه اوږده. .پوهیږو چې ستاستاینه له موږ نه پوره نه ده. موږ ډیر واړه اوکوچني یو، ته ډیر لوی یې. دا زموږ کار دی چې د ښو په مقابل کې ښه وکړو او د بدو به مقابل کې بد. که موږ څوک ووهو حاکمان موږ وهي. که موږ په ځمکه کې غنم وشیندو او اوبه ورکړو، ډیر غنم را کوي او زموږ آوبه او دانه ځمکه هم بې عوضه نه پریږدي. که د یوه نیالګي پالنه او روزنه وکړو، خوږ ه میوه او یخ سیورې را کوي. که سوداګر ته پیسې ورکړو، هرڅه چې وغواړو راوړې یې. که له یوه ماشوم سره مینه وکړو، هغه له موږ سره مینه کوي. ستا شان له مخلوق نه ډیر اوچت دی. ستا اراده زموږ د ارادې تابع نه ده. ستا کړه زموږ له کړونه نه پیداکیږي . ستا محبت زموږ د محبت مولود (زیږنده) نه ده. ته خالق یې او موږ مخلوق یو...

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم لوست

د تدریس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرحه	وخت
د لوست موضوع	داسلام د ستر پیغمبر صلی الله علیه وسلم سیرت	
د زده کړې پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي موخې	د لوست په پا ی کې به زده کوونکي لاندې موخې ترلاسه کړي: – د اسلام د ستر پیغمبر صلی الله علیه وسلم د سیرت په اړه به معلومات پیدا کړي. – د اسلام د ستر پیغمبر صلی الله علیه وسلم سیرت او اخلاق به د خپل ژوند د لارې مشال وګرځوي. – د اسلام د ستر پیغمبر صلی الله علیه وسلم د سیرت او اخلاقو په اړه به نورو ته معلومات ورکړای شي. – د لیک او وینا وړتیا به یې پیاوړې شي. – د لوست د پای فعالیتونه به په یوازې سر، سرته ورسولای شي. .	
د تدریس لار ې	لوستل، لیکل، اوریدل، پوښتنه او ځواب، ډله ییز کار او یوکسیزکار	
د تدریس وسیلې اومرستندوی توکي	درسي کتاب، کتابچه، تخته، تباشیر، قلم او تخته پاک	
د ارزونې لارې او وسیلې	شفاهي پوښتنې، څارنه او د ښوونکي د یادداشت کتابچه	
د زده کړې او تدریس فعالیتونه	سلام، روغبړ، د کورنۍ دند ې لید ل او د تیر لوست ارزونه	۴ دقیقې
د انګیزې رامنځته کول	– سیرت څه ته وایي؟ – د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم له سیرت څخه مو څومره په ځان کې عملي کړي دي؟	٦ دقیقې

د ښوونکي فعالیتونه	د زد ه کوونکو فعالیتونه	۳۵ دقیقې
– ښوونکي متن لولي. – ښوونکی د متن پر ځینو برخو له زده کوونکو سره خبرې کوي. – ښوونکی زده کوونکو ته وار ورکوي چې د متن یو، یو پراګراف ولولي. – ښوونکی له څو تنو زده کوونکو څخه غواړي چې په وار سره د ټولګي مخې ته راشي او د حضرت محمد صلی الله علیه	– زده کوونکي ښوونکي ته غوږ نیسي او د متن ستونزمنې برخې په نښه کوي. – زده کوونکي د ښوونکي د څرګندونو یادداشت اخلي. – زده کوونکې په وار سره د متن یو، یو پراګراف لولي. – څو تنه زده کوونکي په وار سره د ټولګي مخې ته راځي او د ګران پیغمبر صلی الله علیه وسلم د سیرت اواخلاقو په اړه خبرې کوي او څرګندوي چې ولې د پیغمبر سیرت او اخلاق د هر مسلمان د لارې مشال دی.	

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسلم د غوره اخلاقو په اړه خبرې وکړي. - ښوونکی زده کوونکوته لارښوونه کوي چې د متن نوې کلمې پیدا او پر معنا یې ځانونه وپوهوي.	- زده کوونکي متن لولي اوپر نوو کلمو ځانونه پوهوي.
- ښوونکی زده کوونکي په مناسبو ډلو ویشي او دنده ورکوي چې په خپلو منځونوکې د محمد صلی الله علیه وسلم پر غوره اخلاقو باندې خبرې وکړي او وروسته دې یو تن د ډلې د خبرو لنډیز نورو ټولګیوالو ته واوروي.	- زده کوونکي په ډلو کې په خپل وار د ګران پیغمبر صلی الله علیه وسلم پر اخلاقو خبرې کوي. یو تن د ډلې د غړو خبرې لیکي او په پای کې د لنډیز په توګه نورو ته اوروري. په ډله کې هر زده کوونکی خپل نظر څرګندوي او په وار سره د ډلې مشري او د ډلې په استازیتوب وینا کوي.
- ښوونکي د متن لنډیز تکراروي او د لوست پر اصلي پیغام زده کوونکي پوهوي.	- زده کوونکي ګوري چې له لوست څخه کومه نوې پوهه تر لاسه کړه، د وینا او لیک وړتیا یې څومره توپیر وموند او په فکر کې د خپلو اخلاقو څومره بدلون راغی.
- ښوونکی له یوڅو تنو زده کوونکوڅخه د لوست په اړه پوښتنې کوي او خپل لوست ارزوي.	- زده کوونکي په ډېره مینه د ښوونکي پوښتنو ته ځوابونه وايي. که اړتیا یې درلوده د لازیاتو معلوماتو لپاره دې له ښوونکي څخه پوښتنې وکړي.
- که اړتیا وه، ښوونکي د لوست د پای په فعالیتونو کې له زده کوونکو سره مرسته کوي.	- زده کوونکي د لوست د پای فعالیتونه په یوازې سر ځوابوي.
- په پای کې په خپله خوښه زده کوونکو ته کورنۍ دنده ورکوي. له کورنۍ دندې څخه باید موخه د زده کوونکو د لیک او وړتیا پیاوړي کول وي.	- زده کوونکي کورنۍ دنده اخلي او په کورونو کې یې ځوابوي. هڅه کوي لیکنه یې ښکلې او ادبي رنګ ولري.

د متن د ستونزمنو برخو روښانول

سیرت د باطني او ظاهري خوی او اخلاقو او چال چلن مجموعه ده.

و انک لعلی خلق عظیم [یقینا ته د لوړو اخلاقو خاوند یې. القلم سورت،۴ آیت]

سیرت النبي: د هغه کتاب نوم دی چې د حضرت محمدﷺ سیرت او صورت په اړه په کې څرګندونې راغلي دي.

د فعالیت د دریمې پوښتنې سم ځواب:

هرکله به چې د اسلام د ستر پیغمبر حضرت محمدﷺ مخې ته دوه کارونه پراته وو، نو ډېر اسانه به یې ترې غوره کاوه، په دې شرط چې په هغې کې به ګناه نغښتې نه وه. هیڅکله یې له چا څخه غچ نه اخیست، مګر داچې شریعت به تر پښو لاندې شوی و. د خدای رسول له قهر او غوسې ډېر لیرې و. حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په ورکړه او سخا کې داسې مقام درلود چې د بل چا وسه ورته نه رسېده. وايي چې له رسول اکرم صلی الله علیه وسلم څخه داسې شی نه و غوښتل شوی چې هغه یې په وړاندې ((نه)) ویلې وي. ګران پیغمبر تر ټولو زړور و او تل به په سختو شرایطو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ح: حاضريږده.

اضافي معلومات:

حضرت محمدﷺ د عبدالله زوی، د عبدالمطلب لمسی، د هاشم کړوسی او د مناف کودی دی. د رسولﷺ کورنۍ د ده د نيکه نوم هاشم بن عبد مناف ته منسوبه ده ،يعنې د «هاشم» په کورنۍ يا ديږ ي. حضرت محمدﷺ د دوشنبې په سهار د ربيع الاول په (۱۲) نېټه دنيا ته سترګې وغړولې.

له دې کبله چې اللهﷻ خپل رسول ته د شفاعت او لويې درجې لورينه کړي او مسلمانانو ته يې ښوونه کړې چې مينه ورسره وکړي، ځکه له هغه سره مينه له اللهﷻ سره مينه ګڼل کيږي. لکه چې الله تعالی د آل عمران د سورت په ۳۱ آيت کې فرمايي:

[ژباړه: ورته ووايه، که تاسې رښتيا هم له الله جل جلاله سره مينه لرئ، نو له ما سره مينه وکړئ. الله پاک به تاسې خوښ او ګناهونه به درته وبښي.]

د همدغو ښوونو په رڼا کې زړونه د رسول اکرمﷺ د مينې په لور ورمات شو ل او د هغو چارو په لټه کې شول چې له رسول اللهﷺ سره يې اړيکي نژدې او بيا پخې کړي. نو ځکه موږ ګورو چې د اسلام له پيل څخه مسلمانان د رسول اکرمﷺ د ښيګڼو په يا دولو او د هغه د ښکلو اخلا قو او سيرت د خپرولو په ميدان کې يو له بل څخه ځان وړاندې کوي. د رسول اکرمﷺ سيرت د هغه له خبرو، کړنو او غوره خويونو او عاداتو څخه عبارت د ی. حضرت عايشه رضی الله تعالی عنها فرمايي: د رسول اللهﷺ اخلاق قرآن و.هغه څوک چې د دومره لوړو اخلاقو څښتن وي، نو ځکه به د اللهﷻ د ټولو بندګانو د مينې او محبت نمونه وي. رسول اکرمﷺ د هومره سپيڅلو اخلاقو څښتن و چې د قلم په څوکه يې ليکل اسان کار نه دی. همدغه غوره والی و، چې زړونه ورته رامات او ميړني دې ته تيار وو چې د خپلو سرونو په بدل يې وژغوري. هغه چې ورسره نژد ې اوسيدل ترهغه پړاوه يې مينه ورسره وه چې د خپلو سرونو په قيمت يې هم د هغه د يو نوک ګريدل نشوای زغملای. دې مينې او محبت له دې بله هيڅ انګيزه نه درلوده چې دده په انډول ښکلي او زړه وړونکي خويونه يې په بل چا کې نه وو ليدلي. که څه هم د هغه مبارک د ټولو خويونو، عاداتو او کړنو بشپړه ليکنه زموږ له وس پورته ده، بيا هم هڅه کوو چې په دې هکله نقل شوې روايات په لنډ ډول په لاند ې کرښو کې وليکو:

د حضرت محمدﷺ ښايست:

د اسلام ستر پيغمبر حضرت محمدﷺ په ځا نګړ يو صفتونو او زړه راښکونکو خويونوسمبال و چې د همدغه وياړ، اخلاقو او صفاتو په وسيله يې د نړۍ ګوټ ګوټ ته د اسلام سپيڅلی دين ورساوه، ځکه خو يې اسماني کتاب د سترو اخلاقو يادونه کوي حضرت محمدﷺ د داسې ښکلو او نيکو ا خلاقو څښتن و چې زړونه ورته تسليميدل. دا يو ثرګند حقيقت دی چې رسول اللهﷺ د ټول بشريت لپاره ستر لارښود و. د هغه په امانتدارۍ، رينښتينولۍ او صداقت د هغه وخت کا فرانو هم اعتراف کاوه. د ډېرو سپيڅلو او خوږو اخلاقو له امله صحابه کرامو ورسره دومره مينه درلود ه چې په خپله يې مرګ مانه، خو داسې يې نه غوښتل چې د هغه يو ويښته ته هم زيان ورسيږي. دلته د محمدﷺ د صفاتو او اخلاقوپه اړه په ترتيب سره له يو لړ باوري سرچينو څخه يو څو نظره را اخلو:

د نړۍ سردار حضرت محمدﷺ برابر قد درلود، لوړوالي ته مايل و، مبارکه څېره يې غنمرنګه وه، د سر ويښتان مبارک يې نه ډېر نيغ او نه ډېر ول ول وو، مخامخ غاښونه مبارک يې سره بېل بېل وو چې د خبرو پر وخت به يې رڼا کوله، سترګې مبارکې يې تورې او باڼه يې اوږده وو، وريځې مبارکې يې سره ښېلې وې، مبارک مخ يې غوښن و، پوزه مبارکه يې نرۍ اولوړه وه، سر مبارک يې هم برابر لږ غټ و، ږيره مبارکه يې دومره ګڼه وه چې سينه مبارکه يې پرې ډکيده (پټېده)

(c) ketabton.com: The Digital Library

.غاړه مبارکه يې هم تر ټولو خلکو ښا يسته وه، بدن مبارک يې نه ډېر ډ نګر او نه ډېر غټ و، برابر وجود يې درلود. په نور بدن يې ډېر ويښتا ن نه وو، د اوږو منځ او سينه مبارکه يې پرا خه وه، سينه اوګيډه مبارکه يې سره برابره(هواره) وه .د بدن بندونه مبارک يې غټ او مضبوط وو، د لاسونو ورغوی مبارک يې غوښن وو، د تلو په وخت کې به يې قدمونه په قوت سره اوچتول تا به ويل چې مخ پرځوړې روا ن دی او همېشه به يې ځمکې ته کتل. جابر بن سمرهؓ فرمايي چې د سترګو مبارکو په سپينو کې يې سرې کرښې وې، لوړه خندا يې نه کوله، سترګې به يې په رنجو توري ښکاريدي، خو په حقيقت کې به يې رانجه نه وو کړي. له بي بي عايشې رضی الله تعالی عنها څخه روايت دی چې نبي کريم به په تياره شپه کې هم داسې ليدل، لکه په رڼا کې. جابرؓ فرمايي: يوه شپه سپوږمۍ راختلې وه، رسول اللهﷺ ته مې وکتل او بيا مې سپوږمۍ ته وکتل، هغه سرې جامې اغوستې وې، زما په سترګو کې تر سپوږمۍ ښکلی او ځليدونکي بريښيد. انسؓ فرمايي: ما داسې خوږ بوی (مشک او عنبر) نه دی بوی کړی چې د رسول اللهﷺ تر بدنه دې خوږ وي. رسول اللهﷺ به چې کله له چا سره سترې مشي وکړه، ټوله ورځ به يې له لاسونو څخه خوږ بوی تلو، يا د کوم ماشوم پر سر چې به يې لاس کېښود، د ماشومانو په منځ کې به بيا پيژندل کېده، ځکه چې له هغه څخه به خوږ بوی تلو. رسول اللهﷺ يوه ورځ د انس بن مالکؓ په کور کې ويده و، رسول اللهﷺ خوله شو، د انس مور بي بي يوه شيشه راوړه او د هغه مبارک خوله يې پکې ټولوله. رسول اللهﷺ پوښتنه وکړه دا څه کوې؟ هغې ورته وويل: دا موږ په خپلو عطرو کې ګډوو، ځکه دا تر هر څه خوږ بويه او غوره دي. رسول اللهﷺ فرمايلي دي، يقينا زما سترګې ويدې کيږي، خو زړه مې ويښ (بيدار) وي. له انسؓ څخه روايت دی چې رسول اللهﷺ وفرمايل: ای خلکو! زه ستاسو امام يم له ما څخه په رکوع او سجده کې مه مخکې کيږئ، ځکه چې تاسو ماته مخکې هم ښکارئ او شاته هم. رسول اللهﷺ ډېرې داسې ځانګړنې درلودې چې اسلامي امت به يې د نورو پيغمبرانو د ځانګړنو په لړۍ کې ونه مومي، د دې ټولو فکري، روحي، صورتي او سيرتي ځا نګړنو په لړ کې يې لويه ځانګړنه داوه چې دده مبارک له بد ن څخه به هر لوري ته تل خوږ بوی او وږمې ته خپريدې، آن تر دې چې ډېر ځله به د ده خوږ بوی صحابه کرامو ته د ده راتګ زيری ورکاوه .

اخځليکونه:

حقيقت لار، خپلواکه ديني، ملي، فرهنګي او ټولنيزه مياشتنی خپرونه، دريم کال، حمل، نهمه ګڼه ۱۳۸۹، لمړيز کال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريم لوست

د تدريس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرحه	دقيقې
د لوست موضوع	د سولې ارزښت	
د زده کړې پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي موخې	د لوست په پا ی کې به زده کوونکي لاند ې موخې تر لاسه کړي: – د سولې پر معنا، مفهوم او ارزښت به پوه شي. – له سولې سره مينه اوله جګړې څخه کرکه به پکې پياوړې شي. – د سولې په اړتيا پوه شي. – زده کوونکي به وپوهيږي چې د سولې په تامين کې بايد کومو اصولو ته پا م وشي. – د سولې له تامين سره به يې مينه پيدا شي. – د سولې په اړه به يې د وينا او ليک وړتيا پياوړې شي. – د لوست د پای فعاليتونه به په خپلواک ډول ځواب کړي.	
د تدريس لار ې	لوستل، ليکل، اوريد ل، پوښتنې، ځواب او ډله ييز کار	
د تدريس وسيلې او مرستندوی توکي	درسي کتاب، کتابچه، تخته او تباشير	
د ارزونې لارې او وسيلې	شفاهي پوښتنې، څارنه او د ښوونکي د يادداشت کتابچه.	
د زده کړې او تدريس فعاليتونه	سلام ، روغبړ، د کورني کار ليدل او د تېر لوست ارزونه	۴ دقيقې
د انګيزې رامنځته کول	– ايا تاسو له چاسره له زړه بدوالي وروسته روغه کړې؟ – روغه جوړه، پخلاينه او سوله څنګه کلمې دي؟ – د سولې ارزښت په کوم وخت کې سړي ته څرګندېږي؟	۶ دقيقې

د ښوونکي فعاليتونه	د زده کوونکو فعاليتونه	۳۵ دقيقې
– ښوونکی متن لولي. – ښوونکی د سولې د ارزښت او اړتيا په اړه له زده کوونکو سره خبرې کوي. د سولې پر ګټو او د جګړې پر تاوان او زيانونو زده کوونکي پوهوي. زده کوونکو ته وايي چې په جګړې کې هر راز معنوي او مادي شتمني له منځه ځي. – ښوونکی زده کوونکو ته لارښوونه کوي چې متن له ځان سره ولولي او پر مفهوم يې فکر وکړي.	– زده کوونکي د نوي لوست متن ته غوږ نيسي. – زده کوونکي غوږ نيسي چې د سولې ګټې کومې دي او جګړه څه تاوان لري. له ښوونکي سره دې ځان د نظر په وړاندې کولو سره شريک کړي. – زده کوونکي متن له ځا ن سره لولي او پر مفهوم يې ځانونه پوهوي. – څو تنه زده کوونکې د نوبت له مخې يو، يو پراګراف لولي	

(c) ketabton.com: The Digital Library

– ښوونکي يو څو تنه زده کوونکو ته وايي چې يو، يو پراګراف ولولي. ښوونکي د هغوی نيمګړتياوې سموي.	او د ښوونکي لارښوونو ته غوږ نيسي.
– ښوونکی څو تنه زده کوونکي په وار سره د ټولګي مخې ته رابولي چې د سولې د ګټو او د جګړو پر زيانونو يو، دوه دقيقې خبرې وکړي.	– څو زده کوونکي په وار سره د ټولګي مخې ته راځي او د سولې د ګټواو د جګړې پر زيانونو خبرې کوي.
– ښوونکي دوه تنه زده کوونکي د ټولګي په وړاندې راغواړي چې د سولې او جګړې په اړه يو له بل سره مرکه وکړي.	– دوه، دوه تنه زده کوونکي په وار د ټولګيمخې ته راځي اود سولې او جګړې په اړه په خپلوکې خبرې کوي. موضوع باند ې په خپلو ډلو کې خبرې کوي.
– ښوونکی زده کوونکي په مناسبو ډلو ويشي او دنده ورکوي چې د لاندې موضوع په اړه په خپلو کې خبرې وکړي او په پای کې د هرې ډلې استازی د خپلې ډلې نظر نورو ته څرګندوي: "څنګه کولای شو د خلکو په ذ هنونو کې د سولې ساتنې اصل ورروزو؟"	– زده کوونکي په ډلو تقسيمېږي اود ورکړل شوې موضوع په اړه پخپلو کې خبرې کوي. بيا د هرې ډلې استازی د خپلې ډلې نظر د ټولګي په وړاندې نورو زده کوونکو ته بيانوي. ټول زده کوونکي کولای شي له ډلو له استازو څخه خپلې پوښتنې وکړي.
– ښوونکی پر دې ټکي رڼا اچوي چې په جګړې کې ښکېل ولسونه او هېوادونه ولې سولې ته اړتيا لري.	– زده کوونکي سولې ته د ولسونو او هېوادونو د اړتيا په اړه د ښوونکي په بحث کې ځانونه شريکوي.
– ښوونکی دوه تنه داوطلب زده کوونکي د ټولګي مخې ته راغواړي او ورته وايي په دې اړه خبرې وکړي، چې د کور او کلي اختلافات څنګه هواريداى شي؟	– زده کوونکي د خپلو شخصي تجربو له مخې د کور او کلي د خلکو تر منځ د (پولې، پټي، د اوبو لګولو، ګاونډيانو...) اختلافاتود هوارېدو پر لاروچاروخبرې کوي.
– ښوونکي متن په لنډوخبرو تکراروي او د پوښتنو له لارې ارزوي چې د لوست پوهنيزې، مهارتي او ذهيتي موخې لاس ته راغلي او که نه؟	– زده کوونکي د لوست لنډيز ته غوږ نيسي او ګوري چې د سولې د ګټو او د جګړې د بدمرغيو په اړه يې په پوهه او وينا کې څومره بدلون راغلی دی.
– ښوونکي زده کوونکو ته دنده سپاري چې د سولې د ارزښت او د جګړې د زيانونو په اړه يوه ښکلې مقاله وليکي او په بله ورځ يې په ټولګي کې ولولي.	– زده کووني د ښوونکي له لارښوونې سره سم د سولې د ارزښت او د جګړې د زيانونو په اړه په کورونو کې يوه ښکلې مقاله ليکي او په بله ورځ يې د پښتو مضمون په ساعت کې د نورو په وړاندې لولي.

د متن د ستونزمنو برخو روښانو ل:

له دې متل څخه:

"که زه وايم چې زه يم او ته وايې چې زه يم؛ نه به زه يم، نه به ته يې.

خو که زه وايم چې ته يې او ته وايې چې ته يې؛ هم به زه يم؛ هم به ته يې."

څخه موخه وحدت دی. په ځانځانۍ کې سرې تباه کيږي او په يووالي او وحدت کې سرې سوکاله او هوسا کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم فعالیت:

د سولې په اصولو کې په یوې موضوع کې د ښکیلو دواړو یا ټولو لورو ګټو او زیانونو ته په متوازن او برابر ډول پام کیږي او یوازې یوه لوري ته ګټې اوامتیازونه، نه ورکول کیږي.

د سولې په اړه د خبرو اساسي ټکي هماغه دې چې جګړه او اختلاف یې رامنځته کړی دی.

د لاندې کلمومتن:

سوله، انساني، ژوند، بنسټ، سوله، رنګ او خوند، خوابدي، اړیکې، شلیږي، ژوند، ترخیږي.

[سوله د انساني ژوند بنسټ جوړوي. سوله ژوند ته رنګ او خوند ورکوي، خو دا رنګ او خوند هغه مهال سړي ته څرګندیږي چې سوله نه وي. سوله له دوو تنو څخه نیولې، بیا د کورنۍ د غړو، قومونو او ولسونو او په پای کې د یو هېواد دننه د استوګنو خلکو تر منځ د هغوی په ورځني ژوند اغیز کوي. که دوه تنه په خپل منځ کې پر یوه شي خوابدي شي، نو اړیکي یې شلیږي؛ که په یوې کورنۍ کې د پلار او مور، د مور او پلار او اولادونو یا د اولادونو په خپلمنځي اړیکو کې تاوتریخوالی راشي، ژوند یې ترخیږي.]

د اصطلاحګانو مفهوم:

د لاس غوټه په خولې پرانیستل: ځانته د یو کار پخپله سختول. که یو کار د سولې او تفاهم له لار هوار شي، جګړې ته اړتیا نه پیدا کوي.

د ټوپک په شپېلۍ خبرې کول: جنګ جګړه کول او یو بل پر ټوپک ویشتل.

د ژوند څرخ په ټپه درېدل: له ناخوالو او بدمرغیو سره لاس او ګرېوان کېدل، د پرمختګ نشتوالی

لاس په سر کېدل: تمه پرې کول، د یو کار له دوام څخه په نهیلۍ او مایوسۍ مخ اړول.

جګړه د هر ولس تدریجي ځان وژنه ده: یعنې جګړه ورو، ورو ټوله مادي او معنوي شتمني له منځه وړي او ولسونه د بدمرغۍ، غم، کړاو او رنځ پر ټغر کېښینوي.

اضافي معلومات:

اړتیا نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم لوست

د تدریس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرحه	وخت
د لوست موضوع	ټولنه او نوی نسل	
د زده کړې موخې، مهارتي او ذهنيتي موخې	د لوست په پای کې به زده کوونکي لاندې موخې تر لاسه کړي: – په ټولنه کې د ځوان نسل (لوستو پېغلو او ځوانانو) پر اهمیت او ارزښت به پوه شي. – په ټولنیزو کارونو کې به په مسؤولانه ډول ونډه واخلي. – د خپلې ټولنې په اصلاح او سمون کې به خپلې دندو اومسؤولیتونو ته پام وکړي. – د موضوع په اړوند به په شفاهي او لیکلي ډول معلومات ورکړای شي. – نورو پېغلو او ځوانانو ته به د لارې مشال شي. – په خپلو کورونو، چم او ګاونډ کې به د ناسم دود، پر نشې د روږدې کېدو، د کوکنارو د کرکېلې او نورو ناوړو دودونو په مخنیوي کې له مشرانو سره مرستندوی شي. – د لیک او وینا وړتیا به یې پیاوړې شي. – د لوست د پای فعالیتونه به له مرستې پرته ځواب کړای شي.	
د تدریس لارې	لیکل، لوستل، اورید ل، پوښتنه او ځواب او ډله ییز کار	
د تدریس وسیلې اومرستندوي توکي	درسي کتا ب، کتابچه، تباشیراو تخته	
د ارزونې لارې او وسیلې	شفاهي پوښتنې، څارنه او د ښوونکي د یادداشت کتابچه	
د زده کړې او تدریس فعالیتونه	سلام روغبړ، د کورنۍ کار لیدل او د تېر لوست ارزونه	۴ دقیقې
د انګیزې رامنځته کول	– ځوان نسل چاته ویل کیږي؟ – وایي پېغلې او ځوانان د یوې ټولنې د ملا تیر جوړوي. څه معنا؟ – تاسې د یوې پېغلې او ځوان په توګه په خپل کور، چم او ګاونډ څه کولای شئ؟ – له خپل ځان څخه ستاسو تمه او توقع څه شی ده؟	٦ دقیقې

د ښوونکي فعاليتونه	د زده ه کوونکو فعاليتونه	۳۵ دقيقې
- ښوونکي د لوست د ورودي برخې له مخې د نوي يا ځوان نسل په اړه له زده کوونکو سره خبرې کوي. له ټولنې سره د هغوی اړيکي او په ټولنه کې د هغوی پر ارزښت رڼا اچوي. له څو تنو زده کوونکوڅخه غواړي په خپله خوښه د پېغلو او ځوانانو د دندو او مسؤوليتونو په اړوند خبرې وکړي.	- زده کوونکي د ښوونکي خبرو ته غوږ نيسي. په دې مطلب ځان پوهوي چې ځوان نسل څوک دی. په ټولنه کې د هغوی ارزښت ځانته مجسموي. د ښوونکي له لارښوونې سره سم څو تنه د نورو زده کوونکو په وړاندې په ټولنه کې د پېغلو او ځوانانو د ونډې په اړه خبرې کوي.	
- ښوونکی ورو، ورو او څرګند ډول متن لولي. په ټولنه کې د ښغلو اوځوانانو ارزښت د انسان په بدن کې د ملا د تېر يا شمزۍ له هډوکو سره پرتله کوي. څنګه چې انسان له شمزۍ پرته ودرېدای نشي او خوځښت نشي کولای، داسې يوه ټولنه هم له ځوانانو پرته پر خپلوپښو نشي ودرېدای.	- زده کوونکي متن ته غوږ نيسي او په دې ټکي ځانونه پوهوي چې ولې پېغلې اوځوانانو د ملا له تير يا شمزۍ سره پرتله شوي دي. په دې اړه دې په عمومي خبرو اترو کې ځانونه ورګډ کړي.	
- ښوونکی پر څو تنو زده کوونکو يو، يو پراګراف متن لولي او د متن د لوستلو پر لارو چارو يې پوهوي.	- زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونو سره سم يو، يو پراګراف هغسې لولي، چې د تلويزون يو وياند يې لولي. زده کوونکي هڅه کوي چې په ټولګي کې د متن د لوستلو له لارې په ځانونو کې د وياندۍ وړتيا ورزوي.	
- ښوونکي په وار څو تنه زده کوونکي د ټولګي مخې ته راغواړي چې د پېغلو او ځوانانو د اهميت او ارزښت په اړه خپل نظر څرګند کړي.	- زده کوونکي په وار د ټولګي مخې ته ځي او د پېغلو او ځوانانو د ارزښت په اړه خپل نظر بيانوي.	
- ښوونکي زده کوونکي په ډلو ويشي او هرې ډلې ته دنده ورکوي چې په ټولنې کې د ښو کارونو د دودولو او د ناوړو دودونو (په ودونو او مړو کې بيځايه لګښتونو د مخنيوي، نشه يي توکو د کرکېلې او کارونې ...) په اړوند په خپلو کې خبرې وکړي او په پای کې د هرې ډلې يو تن استازی د خپلې ډلې پرېکړې د ټولګي په وړاندې نورو زده کوونکو ته ووايي.	- زده کوونکي په ډلوکې ځانونه تنظيموي او د ښوونکي له لارښوونو سره سم په ډله کې فعاله ونډه اخلي،خپل نظر څرګندوي او هغه لارې چارې په ګوته کوي چې ټولنه د نېکمرغۍ او سوکالۍ لوري ته بيايي. هر زده کوونکي مکلف دی چې خپل نظر وړاندې کړي. هرڅوک د نظر د ورکولو حق لري، په سم او ناسم نظر خبرې نه کيږي. د نورو نظر ته د درناوۍ حق لا له همدې ځايه بايد په ځانونو کې وروزل شي. زده کوونکي دې په وار د ټولګي مشرتوب او استازيتوب وکړي، ترڅو يې وړتيا وروزل شي	
- ښوونکی دې دوو زده کوونکو ته دنده ورکړي، چې د ډلو پرېکړې يادداشت کړي.	.	
- ښوونکی د لوست لنډيز تکراروي او پر زده		

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوونکو سپارښتنه کوي چې لومړی ځانونه وروزي او بیا د خپلې کورنۍ او ټولنې په اصلاح او سمون کې له مسؤولیت څخه ډک ګامونه واخلي.	– زده کوونکي د لوست لنډیزته غوږ ږدي او د ښوونکي لارښوونې د زړه په غوږونو اوري او عملي کوي یې.
– ښوونکی د ښتو د لوست په لومړي او دویم درسي ساعت کې پخپله خوښه او په دریمه ورځ د لوست د پای دنده وسپاري او په بله ورځ دې وګوري.	– زده کوونکي کورنۍ دنده اخلي او په بل درسي ساعت کې یې راوړي.

د متن د ستونزمنو برخو روښانول:

متن ستونزمنې برخې نه لري.

اضافي معلومات:

ځوانان د ټولنې هغه مهم پوړکی دی چې ټولنه د هغوی له غوښتنو سره سم حرکت کوي. ځکه ځوانان د فزیکي، فکري او بدني پلوه دومره پیاوړي او غښتلي دي چې نور څوک ورسره سیالی نشي کولای. پېغلې او ځوانان په عمومي توګه د ډیرو پاکو احساساتو خاوندان او د خپلو هېوادوالو د خدمت په لاره کې سرښندنو او هلو ځلو ته تیار دي. پېغلې او ځوانان ډېره انرژي لري. که چیرې له دوی سره لږه مرسته او لارښوونه وشي، کولای شي د ځان او هیواد لپاره خپله انرژي په یوه ډیره ګټور ه لاره وکاروي. که مناسبې لارښوونې ورته وشي او ښه وروزل شي، نو ټولنه به د سوکالۍ او نېکمرغۍ لوري ته یوسي. نن سبا ساینس او تکنالوژي ډیره پرمخ روانه ده، د نړۍ دا بیساری پرمختګ د تعلیمي سیستمونو دننه د بریالیو هڅو زیږنده ده. دا پرمختګونه د رسالتمندو ځوانانو د هاند او هڅو پایله ده. موږ غواړو د تعلیمي سیستم او فني زده کړو له لارې زموږ پېغلې او ځوانان خپل ځانونه د علم او تخنیک په نوو ګانو سمبال کړي، له هیواد سره د مینې پر بنسټ وروزل شي او د هیواد په بیا ودانولو کې د ټولو مخکښ شي. پېغلې او ځوانان د ټولنې د آبادۍ او پرمختګ ستر رسا لت پر غاړه لري، خو دا رسالت او د هغې سرته رسول په تشو خبرو نه کیږي، باید خپل تیر تاریخ مطالعه او د نړۍ اوسني شرایطو په پام کې ونیول شي. پېغلې او ځوانان باید ددې ټولنې د راتلونکي مسؤولیت منونکي مشران وي او خپل مسؤولیت د علم او پوهې او سالمې روزنې له لارې سرته ورسوي.

زموږ ځوانان او پېغلې کولای شي د پوهې اوسالمې روزنې په لاسته راوړلو د نړۍ د پرمختګ په کاروان کې مخکې لاړ شي او هم سره یو او یو موټی شي او د شیرشاه سوري په وینا له قومیت څخه ووځي اوملت جوړ کړي. زموږ ځوانان باید په هیوادکې د پرتو نیمګړتیاوو د لیرې کولو په لاره کې د ودانولو خواته هڅې وکړي او پرتې بدبختۍ په خپل یووالي اومیبنې سره له منځه یوسي. زموږ ځوانان باید دینداره، هیوادپال او د علم په ګاڼه سمبال وي او د هغوی ټول حرکتونه او عملي مهارتونه دټولنې د ابادی بنسټونه ټینګ کړي. راځئ چې د خپل هیواد ځوانان د خپل هیواد د راتلوونکي لپاره یوبل ته د وروروۍ په پاکه روحیه وروزو او د تمدن له کاروان سره جوخت لاړشي.

اخځلیکونه:

١ـ ځوانان اوشخصیت جوړېدنه ، داکترتاج الدین (ملت مل)

٢ـ تلوسه ننګرهار، خپلواکه، کلتوري او معلوماتي خپرونه، څلورم کال، لومړۍ ګڼه، ۱۳۸۷ کال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم لوست

تدریس وخت: **په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه**

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرحه		وخت
د لوست موضوع	تشبیه		
د زده کړې پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي موخې	د لوست په پا ی کې به زده کوونکي لاند ې موخې تر لاسه کړی: – زده کوونکي به د تشبیه پر معنا اومفهوم پوه شي. – زده کوونکي به په شعر کې تشبیه وپیژني اوکله ناکله به یې پخپله هم وکاروي. – زده کوونکي به په شعر کې د تشبیه د کارونې ښکلایي اړخ درک کړي. – په زده کوونکو کې به د شعر د لوستلو قریحه پیاوړې شي. – د لوست د پای فعالیتونه به له مرستې پرته ځواب کړای شي.		
د تدریس لارې	لوستل، د شعر دیکلمه، اورید ل، پوښتنه او ځواب او ډله ییز کار		
د تدریس وسیلې او مرستندوی توکي	درسي کتا ب، دشعرونو یوه ټولګه یا دېوان، کتابچه، تباشیر او تخته		
د ارزونې لارې او وسیلې	شفا هي پوښتنې، څارنه، د ښوونکي د یادداشت کتابچه		
د زده کړې او تدریس فعالیتونه	سلام، روغبړ، د کورني کار لیدل او د تېر لوست ارزونه		۴ دقیقې
د انګیزې رامنځته کول	کله مو په شعر کې د تشبیه کلمه اوریدلې ده؟		٦ دقیقې
د ښوونکي فعالیتونه		د زده کوونکو فعالیتونه	۳۵ دقیقې
– ښوونکی د پښتوادبیاتو د لرغوني دورې پرځانګړتیاوو او پر هغې د اسلام د سپېڅلي دین او عربي ژبــې او ادب د اغېز په اړه لنډې خبرې کوي. ښــوونکی پــه خپلو خبرو کې دا څرګندوي چــې ادبــي صــنعتونه (بدیع، بیان،عروض او قافیه) له عربي ژبې څخه پښتو او دري ته رانوتي او پښتو شعر او ادب یې اغېــزمن کړی دی.		– زد ه کوونکي د ښوونکي څرګندونو ته غوږ نیسي او پر دې ځانونه پوهوي چې د اسلام د سپېڅلي دین له راتګ وروسته عربي ژبې څومره زموږ افغاني ادبیات تر اغېز لاندې راوستي دي.	
– ښوونکی له زده کوونکو څخه د مشابه، تشابه، تشبیه او ورته والي د کلمو پوښتنه کوي او وروسته په لنډو جملو کې زده کوونکو ته تشبیه د یو ادبي صنعت پــه توګه ورپېژني او په لوست پیل کوي.		– زده کوونکي د خپلو لومړنیو معلوماتو له مخې د ښوونکي پوښتنو ته ځواب وایي او دې ټکي ته پام کوي چې تشبیه د یو ادبي صنعت په توګه څه ته وایي.	
– ښوونکی لوست په مناسب غږ لولي او په هره برخــه		– زده کوونکي له ښوونکي سره ملګرتیا کوي، لوست	

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې یو ښلگه ییز شعر راوړي او زده کوونکو ته مشبه، مشبه به او د تشبیه توری وروپېژني. بیا له زده کوونکو غواړي پخپله داسې یو شعر پیدا کړي چې تشبیه پکې راغلې وي او پنځه واړه رکنونه یې وښودلای شي.	ته غوړنیسي، شعرونه اوري او پام کوي چې په شعرونو کې تشبیه او د هغې اړوند توکي څنگه وپېژني او پخپله یې ومومي.
– ښوونکی په شعرونو کې د تشبیه وجهه، د تشبیه غرض، ډولونه او نور اړخونه وڅیړي او پر زده کوونکو یې تر هغه مشق او تمرین کړي، چې هغوی وکړای شي پخپله یې په شعرونو کې ومومي او نورو ته یې څرگند کړي.	– زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم په شعرونو کې د تشبیه وجهه، د تشبیه غرض، ډولونه او اړخونه په نښه کوي او نورو ته یې څرگندوي.
– ښوونکی دې له مشق اوتمرین څخه وروسته یو، یو تن زده کوونکی د ټولگي مخې ته راوغواړي، شعر دې ورته ورکړي، زده کوونکی دې پر تخته ولیکي او ودې شني.	– یو، یو تن زده کوونکی د ښوونکي له لارښوونې سره سم د ټولگي مخې ته راځي، شعر پر تخته لیکي او د تشبیه اړخونه او لوست پکې څیړي. نور زده کوونکي ورته پام کوي او د اړتیا په صورت کې ورسره مرسته کوي. زده کوونکي له اجازې او نوبت پرته خبرې نه کوي او د ټولگي نظم مراعاتوي.
– ښوونکی دې زده کوونکي په ډلو وویشي او دنده دې ورکړي چې ټولو زده کوونکي شعرونه پیدا کړي او د تشبیه لوست په کې وڅیړي. ډېر تینگار دې پر هغو زده کوونکو وشي چې لږه مینه او وړتیا یې له ځانه ښودلې وي.	– زده کوونکي د پوهې د کچې په پام کې نیولو سره په ډلو کې تنظیمیږي او ورکړل شوې دنده څیړي او د خپل یو استازي په واسطه یې نورو ته اوروي.
– ښوونکی دې له زده کوونکو سره د فعالیتونو او په فعالیتونو پسې و راوړل شوو بیتونو په ځواب کې مرسته وکړي.	– زده کوونکي فعالیتونو ته ځوابونه وایي او که اړتیا وه له ښوونکي څخه مرسته غواړي.
– ښوونکی دې زده کوونکو ته دنده ورکړي چې په کورونو کې د پخوانیو شاعرانو یو یا څو شعري دیوانونه ومومي، شعرونه ترې راواخلي او د تشبیه لوست ټولې برخې دې پکې وڅیړي.	– زده کوونکي کورنۍ دنده اخلي او د ښوونکي له لارښوونو سره سم یې په کورنو کې سرته رسوي.

د متن د ستونزمنو برخو روښانول:

تشبیه: په لغت کې تشابه او ورته گڼلو ته ویل کیږي او په اصطلاح کې دور ته وایي. هغه اړیکې دي چې د یوه ځانگړي غرض لپاره یې ویونکي د دوو یا ډېرو ترمنځ د مشترکو صفتونو له امله د اداتو په واسطه څرگندوي. تشبیه په خبرو کې ښکلا، خوند او کیف زیاتوي. د تشبیه ارکان له مشبه، مشبه به، وجه شبه. عبارت دي. د تشبیه توري یا کلمې: په شان، غوندې، په دود، په مثال، په رنگ، په څیر او نورې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه خس د سیلاب خلاص له ګمراهۍ یم

پر اورږو د رهبر سپـــــــــور یم تر منزله

«د سیلاب، چې هر څیز په مخه راشي، له ځانه سره یې تر وروستي ځایه وړي. زه هم تر خپل منزله پورې د رهبر پر اوږو سپور یم.»

اضافي معلومات:

تشبیه: تشبیه په خبرو کې ښکلا، خوند او کیفیت زیاتوي او څرګندوي .که مورږ د یوه شي ټپاره یو صفت راوړو او وغواړو چې دغه صفت ښه څرګند شي، په ذ هن کې ښه مصور شي او یا د پیژندلو وړ شي، نو یو بل داسې شی پیدا کوو چې دغه صفت پکې لا زیات څرګندوي او بیا یې له هغه سره ورته بولو، لکه: که وغواړو چې د علم ښه والی او رڼا وښایو او ناپوهۍ تیاره او بدي څرګنده کړو، نو وایو: علم د لمر غوندې روښانه او جهل د توروږمۍ په څیر تیاره دی.

که وواېو: تورپیکۍ ښکلې ده. دا یوه عادي خبره ده، خو که ووایو تورپیکۍ د ګل غندې ښکلې ده، نو دلته له ګل سره تشبیه وشوه. په «تشبیه» کې اصل «مشبه به» وي په دې معنا چې د «مشبه وجه» پکې نسبت «مشبه» ته ډېره قوي وي. «مشبه او مشبه به» ته د «تشبیه» دوه خواوي یا اړخونه هم ویل کیږي.

د تشبیه ادات:

د تشبیه ادات هغه لفظ ته ویل کیږي چې تشبیه ترې څرګندیږي او مشبه او مشبه سره ترې. پښتو کې د تشبیه ادات دادي: ۱– لکه، ۲– غوندې، ۳– ورته، ۴– په شان، ۵– ته به وایې، ۷– په ډول، ۸– په رنګ، ۹– په دود، ۱۰– کټ مټ، ۱۱– داسې، ۱۲– هغسې، ۱۳– هسې، ۱۴– دغسې.

بېلګې يې دادي:

زلمی لکه زمری دی. ګلاب د یاقوت غوندې سور دی. د ګلالۍ څیره سورګل ته ورته ده. ځمکه د هندوانې په څیر ګرده ده. چمن د زمردو په شان شین دی. مالوچ داسې سپین دی ته به وایې چې واوره ده. ماشوم د ګل په ډول ښه ښکاري. سوډانی د کارغه په رنګ تور دی. شینواري د مومندو په دود مېلمه پال خلک دي. فیصل کټ مټ زبیر غوندې دی. په پسرلي کې غرونه داسې ښه ښکاري، لکه ګلدار ټوکر چې پرې غوړېدلی وي.

د تشبیه ډولونه:

لومړی ویش (د دواړو خواوو له مخې)

تشبیه د دواړو خواوو (مشبه او مشبه به) له مخې په دوه ډوله ده. ۱– حسي ۲– عقلي.

حسي تشبیه: حسي تشبیه هغې ته ویل کیږي چې د هغې درک او پیژندنه په پنځو څرګندو حواسو کیدای شي. او عقلي تشبیه هغې ته ویل کیږي چې درک او پیژندنه یې په عقل سره کیږي.

د تشبیه دویم وېش:

د تشبیه دویم وېش د افرادو او ترکیب له مخې دی چې د تشبیه دواړه خواوې (مشبه او مشبه به) به یا: مفردې وي، لکه د کارغه غوندې مخ چې (مخ) مشبه دی، (کارغه) مشبه به دی او دواړه مفرد دي. یا به مرکبې وي لکه د وړکتوب زد ه کړه لکه د کاڼي کرښه ده. (د وړکتوب زده کړه) مشبه د ه او مرکب دی او د (کاڼي کرښه) مشبه به ده او دا هم مرکبه ده. یا به مشبه مرکبه وي او مشبه به مفرده وي، لکه: د لیلا غاښونه د رلۍ غوندې دي (دلیلا غاښونه) مشبه دي او مرکب دي (رلۍ) مشبه به ده او مفرد ده. یا مشبه مفرده وي او مشبه به، به مرکبه وي، لکه: علم لکه د لمر رڼا ده. (علم) مشبه او مفرد دی (د لمر رڼا) مشبه به او مرکبه ده.

مفصله تشبیه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا هغه تشبيه ده چې د مشبه وجه (د ورته والي لامل) پکې ځرګند ياد شوی وي، لکه عبدالحميد بابا چې وايي:

لکه سر د پسه اور غابنـــونه سپين کا
ما له نـــــن له ډېره غمه خندا راغله

مجمله تشبيه:

دا هغه تشبيه ده چې د ورته والي لامل پکې ځرګند نه وي ياد شوی، سپين ګل لکه زمری دی، چې زړورتيا پکې نه د ه ياد ه شوې

نږدې سپکه (قريبه مبتذله) تشبيه:

دا هغه تشبيه ده چې ځرګنده وي او له مشبه نه مشبه به ته ذ هن ډېر ژر او په اسانۍ سره انتقال کوي او کوم دقت او فکر ته اړتيا نه لري. لکه د ښکلي مخ تشبيه چې له سپوږمۍ سره ورکړي يا د اننګو تشبيه د ګلاب سره ورکړي.

ابتذال (سپکوالي) ته ويل کيږي، نو دې تشبيه ته ځکه قريبه مبتذله ويل کيږي چې د ورته والي لامل ډېر په اسانې سره او ډېر ژر پيژندل کيږي، نو په ذهن ډېره سپکه تماميږي او د فکر او دقت درندوالي ته اړتيا نه پيښيږي.

لرې نا اشنا (بعيد ه غريبه) تشبيه:

دا د مبتذ لې تشبيه په خلاف ده چې ډېره ځرګنده نه وي او له مشبه نه مشبه به ته ذهن ژر او په اسانۍ سره نه راځي بلکه دقت او اند ته اړتيا پيښيږي

د تشبيه ګټې:

تشبيه د ډېرو غرضونو او ګټو لپاره راوړل کيږي او دا ټو ل په مشبه کې وي لکه تحسين، د پټ حال او وصف ځرګندول، نااشنا اشنا ګرځول د اورېدونکي په ذهن کې ښه کښښول، دروند ګڼل، سپکاوی، نادر او سخت ګڼل او داسې نور.

د تشبيه ځينې بېلګې:

تشبيه يو داسې بحر دی چې ساحل نه لري او ځينې مشهورې او مستعملې بېلګې يې دادي.

لکه: د ښکلي مخ تشبيه له سپوږمۍ سره، د بد رنګ مخ له تبۍ او کارغه سره او د زلفو له مارانو سره، د زړور له زمري سره او د بې زړه له ګيدړ سره، د مکرجن او چلباز له ګيدړ سره او د کم عقل له خره سره، د جنګيالي او غورځنګي له باز سره، د غفلت له خوب سره او د علم او عدل له رڼا سره، د ناپوهۍ او ظلم له تيارې سره، د کلکوالي له تيږې، اوسپنې، فولادو او سندان سره، د نازکوالي د ګل او پيروي سره، د لوړوالی له غره او اسمان سره، د ټيټوالي له کندې، کوهي او تحت الثری سره، د نه کيدونکي، نه پيدا کيدونکي او نه راګرځېدونکي له عنقا سره، د پاريدلي او هيجان له طوفان سره، د غضب، غوسې او مصيبت له اور سره، د سوړوالي له واورې، ږلۍ او اوبو سره، د تېز اس له باد سره، د ښو خبرو له مرغلرو سره، د بې ځايه مداخله کوونکي له مچ سره، د زيان رسوونکي له مار او لړم سره، د سخي له حاتم طايي سره، د حريص له کارغه او ګونګټ سره، د ګړندي له باد سره، د ګرم او تېز له مرچک سره، د بې شرم او سپين سترګي له سپي سره، د ضديت له ابوجهل سره، د رېښتوني له حضرت ابوبکرصديقؓ سره، د عادل له حضرت عمر بن الخطابؓ او حضرت عمر بن عبدالعزيزؓ سره، د سخي له حضرت عثمانؓ سره، د زړور له حضرت علي کرم الله وجههُ سره، د ظالم له حجاج بن يوسف سره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم لوست

د تدريس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرحه	وخت
د لوست موضوع	پیغله ملالۍ	
د زده کړې پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي موخې	د لوست په پای کې به زده کوونکي لاندې موخې ترلاسه کړي: – پیغله ملالۍ به د يوې افغانې اتلې په توګه وپيژني او د هغې له کارنامو څخه به خبر شي. – د پیغلې ملالۍ له زړورتيا او سرښندنو څخه به زده کړه وکړي او د هېواد په ساتلو کې به هغه د ځان سرمشق کړي. – د پیغلې ملالۍ د اتلولۍ په اړه به ليک او وينا وکړای شي. – په عمومي توګه به يې د ژبې او ليک وړتيا پياوړې شي. – د لوست د پای فعاليتونه به په خپلواک ډول ځواب کړای شي.	
د تدريس لارې	لوستل، ليکل، اوريدل، پوښتنې او ځواب او انفرادي او ډله ييز کار.	
د تدريس وسيلې او مرستندوي توکي	درسي کتا ب، کتابچه، تخته او تبا شير	
د ارزونې لارې اووسيلې	شفا هي پوښتنې، څارنه او د ښوونکي د يادداشت کتابچه	
د زده کړې او تدريس فعاليتونه	سلام، روغبړ، د کورنۍ کار ليدلو او د تېر لوست ارزونه	۴ دقيقې
د انګيزې رامنځ ته کول .	د هېواد په ساتلو کې د پیغلې ملالۍ په څېر د هېواد د باتورو او ننګياليو زلمو د کارنامو په يادولو د نوي لوست زده کړې ته لار هوارول.	۶ دقيقې

د ښوونکي فعا ليتونه	د زده کوونکو فعاليتونه	۳۵ دقيقې
– ښوونکي د لوست په پيل کې د هېواد د خپلواکۍ په ساتلو کې د پيغلو او زلمو د سرښندنو او د هېواد په تاريخ کې د پرديو ديرغلونو په وړاندې د ملي يووالي د اغېز په اړه خبرې کوي او هېواد په تېر تاريخ رڼا اچوي.	– زده کوونکي د ښوونکي خبرو ته غوږ نيسي او د اړتيا په صورت کې پوښتنې کوي. زده کوونکي د ملي يووالي اهميت په ګوته کوي.	
– د ګران هېواد له يرغلګرو سره د جګړې او سرښندنو په ډګرونو کې د افغاني مېرمنو ونډه او زړورتيا څرګندوي او د هغوی په ونډو خبرې کوي. افغاني مېرمنو د جګړې په ډګرونو کې يا پخپله ونډه اخيستې او يا يې غازيانو ته باروت، ګولۍ، اوبه او ډوډۍ وړې او يا يې د ټپيانو درملنه کړې. همداراز په	– زده کوونکي غوږ نيسي چې د هېواد د خپلواکۍ ګټلو له مبارزو څخه په ډک تاريخ کې د مېرمنو ونډه څومره درنه وه. زده کوونکي په ملي جګړو کې د افغاني مېرمنو په ګډون او څرنګوالي ځانونه پوهوي او په جګړو کې د حماسي سندرو او لنډيو اهميت او ارزښت ځانونه پوهوي.	

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلو ملي سندرو او ښندنې لنډيو يې د هغوی وينې په جوش راورستي او د غليم په وړاندې يې هرو مرو بري ته هڅولي دي.	
– ښوونکی لوست لولي او ځای ځای زده کوونکو ته معلومات ورکوي.	– زده کوونکي لوست ته غوږ نيسي او د نه پوهېدو په صورت کې له ښوونکي پوښتنې کوي.
– ښوونکي په هېواد کې د يادګاري څلو او د هغوی له ډلې څخه د ميوند واټ د نومورکي سرتيري د څلي په اړه زده کوونکو معلومات ورکوي او د څلو د ودانولو پر اهميت او ارزښت يې پوهوي.	– زده زده کوونکي د يو بل په مرسته د هېواد د څلو او تاريخي ځايونو په اړه د ښوونکي معلومات اوري او خپل معلومات ورزياتوي.
– ښوونکی زده کوونکو ته لارښوونه کوي چې لوست له ځانه سره ولولي.	– زده کوونکي لوست له ځان سره لولي.
– ښوونکی څو تنه زده کوونکو ته بلنه ورکوي چې د لوست يوه يوه برخه د نورو په وړاندې ولولي.	– څو تنه زده کوونکي د ښوونکي په لارښوونه لوست لولي.
– ښوونکی زده کوونکي په پنځو ډلو ويشي او د لوست د دويم فعاليت د اجرا دنده ورکوي. زده کوونکي هڅوي چې د ډلې په کار کې په فعال ډول برخه واخلي او خپل نظر څرګند کړي.	– زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم په ډلو کې ځانونه تنظيموي. په ورکړ شوې موضوع کې خپل نظر څرګندوي او دډلې په کار کې فعاله ونډه اخلي. هر زده کوونکي په وار د ډلې استازيتوب کوي او نورو ته د ډلې نظربيانوي.
– ښوونکی څو تنه زده کوونکي د ټولګي مخې ته راغواړي چې د پيغلې ملالۍ د اتلولۍ کيسه په خپله ژبه نورو ته واوروي.	– څو تنه زده کوونکي د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخې ته راځي او د پيغلې ملالۍ اتلولۍ کيسه بيانوي.
– ښوونکی د لوست لنډيز بيانوي او د لوست د پای په فعاليتونو کې له زده کوونکو سره مرسته کوي. – ښوونکي زده کوونکو ته لارښوونه کوي چې د لوست د پای شعر په ښکلي نثر واړوي.	– ښوونکی د لوست لنډيز ته غوږ .دي او فعاليتونه ځوابوي. زده کوونکي د لوست د پای شعر په نثر اړوي او ليکي يې.
– ښوونکي زده کوونکو ته کورنۍ دنده ورکوي.	– زده کوونکي کورنۍ دنده اخلي.

د لوست د پای د دريم فعاليت ځواب:

[له دې پورته څرګندونو داښکاري چې ملاله د ميوند په همدې تاريخي جګړې کې د شهادت مقام ته رسيدلې او تلپاتې نوم يې په برخه شوی دی. دغه ستره وياړلې کارنامه يې زموږ د هيواد په تاريخ کې په زرينو کرښو ليکل شوې. تر هغه چې افغان او افغانستان وي، له چابه نه هيريږي او په ډېر درناوي به لمانځل کيږي. ددې نوميالۍ او ننګيالۍ پيغلې قبر په ميوند کې معلوم او ډير خلک يې زيارت ته ورځي.

روح دې يې تل ښاد او ياد وي!]

ښوونکي ته اضافي معلومات

افغاني ميندې: افغاني ميندې په ټولنه کې داسې د افتخار وړ ښځې تېرې شوې دي او يا اوس هم ژوند کوي چې د افغاني

(c) ketabton.com: The Digital Library

نارینه ګانو پګړۍ او شملې پرې نېغې او لوړې دي. دا افغاني مېرمنې دي چې احمد شاه بابا، میرویس نیکه، بایزید روښان، غازي محمد اکبرخان، غازي محمد ایوب خان، غازي امیر امان الله خان، غازي محمدجانخان وردګ، محمد داود خان او د هغوی په څېر نور غښتلي اتلان یې روزلي دي. همدا افغاني مېرمنې دي، داسې باتور ځوانان یې په دې خاوره کې روزلي چې په میړانه یې د خپل هیواد دفاع کړې او هیوادوال پرې ویاړي، لکه زرغونه انا، نازو انا، مېرمن عینو، بي بي زینبه، سرداره غازي، توریالۍ، تورپیکۍ، غازي ادې، ملي اتله ملالۍ اوداسې نور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم لوست

د تدریس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرحه	وخت
د لوست موضوع	ډرامه څه ته وايي؟	
د زده کړې پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي موخې	د لوست په پای کې به زده ه کوونکي لاندې موخې تر لاسه کړي: – د پښتو ادبي نثر د يوې څانگې په توگه به ډرامه وپېژني. – د ډرامې ادبي ارزښت او د ټولنې په سمون کې به د هغې ونډه وپېژني. – د ډرامې کوميډي او تراژيدي برخې به وپېژني. – د ډرامه ليکنې وړتيا به پکې وروزل شي. – ژبنۍ او ليکنۍ وړتيا به يې پياوړې شي. – د لوست د پای فعاليتونه به په يوازې توگه سرته ورسولای شي.	
د تدريس لارې	لوستل، ليکل، اوريدل، پوښتنه او ځواب او ډله ييز کار	
د تدريس وسيلې او مرستندوي توکي	درسي کتا ب، کتابچه، تباشير، تخته او د ډرامې کومه نمونه	
د ارزونې لارې او وسيلې	شفاهي پوښتنې، څارنه او د ښوونکي د يادداشت کتابچه	
د زده کړې او تدريس فعاليتونه	سلام، روغبړ او د کورني کار ليدل	۴ دقيقې
د انگيزې رامنځته کول	– له زده کوونکو دې وپوښتل شي چې آيا د راديو يا تلويزيون له لارې يې کومه ډرامه ليدلې او يا اوريدلې، آيا کومه تمثيلي ټوټه يې ليدلې، آيا د ډرامې په اړه څه معلومات لري. – دوه تنه زده کوونکي دې د ټولگي مخې ته وبلل شي چې د پلار او زوی په رولونو کې يوه موضوع ننداړې ته وړاندې کړي.	۶ دقيقې

د ښوونکي فعا ليتونه	د زده کوونکو فعاليتونه	۳۵ دقيقې
– ښوونکی د ادبي نثر او د هغې د ډولونو په اړه زده کوونکو ته معلومات ورکوي. [د زياتومعلوماتو لپاره ۲۸ لوست وگورئ.] بيا په پښتو کې د ادبي نثر د پيل په اړه خبرې کوي.	– زده کوونکي د ښوونکي خبرو ته غوږ نيسي او د ادبي نثر پر مفهوم ځانونه پوهوي.	
– ښوونکی ډرامه تعريفوي او ډولونه يې بيانوي. د ستيج، راديوي او تلويزيوني ډرامې له بېلگو سره څرگندوي.	– زده کوونکي غوږ نيسي او د ډرامې په اړه نوي معلومات له ځانه سره ليکي.	
– ښوونکی د ډرامې د ژبې د څرنگوالي په اړه معلومات	– زده کوونکي غوږ نيسي او پوښتنې کوي، د بېلگې په	

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورکوي او د تراژیدي او کومیډي ډرامې تر منځ توپیر او پر لیدونکو او اورېدونکو د هغې د اغېز په اړه څرګندونې کوي.	توګه ولې په ډرامه کې ځانګړې ژبه پکاریږي.
– ښوونکی زده کوونکو ته وایي چې د ټولنې په سمون کې د ادبیانو او په تېره بیا د ډرامې رول څنګه دی.	– زده کوونکي پر دې ځانونه پوهوي چې پر خلکو د یوې ډرامې اغیز ولې تر بل هر څه ډېر دروند دی.
– ښوونکی په ډرامه کې د وخت، ځای او عمل حالتونه د بېلګو په وړاندې کولو روښانوي.	– زده کوونکي ځانونه پوهوي چې ځای، وخت اوعمل څنګه په ډرامې کې اهمیت لرلای شي.
– ښوونکی په پښتو کې د ډرامې د مخینې او د هغو لیکوالانو نومونه یادوي چې ډرامې یې لیکلي دي.	– زده کوونکي د ډرامې د لیکوالو نومونه لیکي او د امکان په صورت کې یې د ډراموبېلګې لولي.
– ښوونکی لوست لولي او په هره برخه کې وړاندې شوي معلومات یو ځل بیا تکراروي او له زده کوونکو غواړي د ډرامې په ډولونو، محتوا او نورو ځانګړنو ځانونه پوه کړي.	– زه کوونکي لوست ته غوږ نیسي او ترلاسه شوي معلومات د لوست د متن له لارې پخوي.
– ښوونکی زده کوونکو ته لارښوونه کوي چې د ډرامې بېلګه له ځانه سره ولولي او پرمحتوا یې ځانونه پوه کړي.	– زده کوونکي له لوست وروسته لیکل شوي ډرامه لولي او پر مفهوم یې ځانونه پوهوي. د وخت او امکان په صورت کې نوموړې ډرامه په عملي توګه تمثیلوي.
– ښوونکی په وار.سره دوه، دوه داوطلب زده کوونکو ته بلنه ورکوي، چې د ټولګي په وړاندې د خپلې خوښې یوه موضوع د ډرامې په بڼه وړاندې کړي.	– زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم یوه لنډه موضوع ټاکي او تمثیلوي یې.
– ښوونکی زده کوونکي په مناسبو ډلو ویشي او هرې ډلې ته د یوې ډرامې د موضوع د پیداکولو، لیکلو او لوبولو دنده ورکوي او پرې یې عملي کوي.	– زده کوونکي په ډلو کې ځانونه تنظیموي او په ګروپي کار کې فعاله ونډه اخلي.
– ښوونکی د لوست لنډیز په یو، دوه زده کوونکو تکراروي او د فعالیتونو په ځوابولو کې ورسره مرسته کوي.	– دوه تنه زده کوونکي د ښوونکي په لارښوونه د لوست لنډیزوایي او ټول زده کوونکي فعالیتونه ځوابوي.
– ښوونکی زده کوونکو ته د یوې ډرامې د لیکلو دنده ورکوي.	– زده کوونکي کورنۍ دنده اخلي.

د متن د ستونزمنو برخو روښانول:

د ادبي نثرد پېژندنې لپاره دې د همدې کتاب ۲۸ لوست ته مراجعه وشي.

اضافي معلومات:

ډرامه (Drama)

ډرامه: یوه یوناني کلمه ده چې د (عمل) یا کړنې مانا لري. په ټولنیزه توګه ډرامه هغه ادبي اثر ته ویل کیږي چې د خبرو اترو په بڼه (فورم) لیکل کیږي او د تیاتر لپاره جوړیږي. په دې پېژند (تعریف) کې ټول ډراماتیک ژانرونه شامل دي. په لویدیځ کې ډرامه په ۱۸ پیړۍ کې د یوه ادبي ژانر په توګه رامنځته شوی. دا هغه مهال و چې د خلکو په نماینده ګی د

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوړې طبقې په وړاندې د ادب له لارې تبليغ او د ډرامو د ژانرونو په تمثيل کې د هغو پېښې او منازعات او غوښتنې مطرح کېدې. د لوړې طبقې پر ځای له عادي وګړو څخه لوبغاړي ټاکل کېدل پيل شوي او د ښکته پوړی د خلکو د ژوند د کړاوونو، بدو شرايطو او نابرابرو انساني کړو وړو په ښودلو او نندارېز ډول د ډرامې ژانر را پيل شوی دی.

ډرامه له ډېرو اړخونو حماسې ته ډېره نژدې ده، تر دې پورې چې په خپل اصل کې يو حماسي تخليق دی. توپير يې دا دی چې ډرامه د کيسه کوونکو له خبرو او الفاظو څخه بې برخې وي. په حماسي اثر کې داسې ښکاري لکه د لوستونکي په وړاندې چې مؤلف د کيسه کوونکي په ډول د پېښې تفصيل وړاندې کوي، اتل يا هيرو ښيي او له خپله اند ه(نظره) د پېښو او واقعاتو او منازعاتو شرح کوي. په ډرامه يا ننداره کې بيا دريمګړی وجود نه لري. په هغه کې لوبغاړی (پرسوناژ) او اکټور مستقيما د صحنې پرمخ عمل ترسره کوي. ننداره کوونکي په خپله هغې نتيجې ته رسيږي، چې په حماسي اثر کې د مؤلف له خوا وړاندې کيږي. يا په بله وينا په حماسي اثر کې د يوې پېښې کيسه او په ډرامه کې د هغې اجراء او عمل وړاندې کيږي. د کلاسيزم په دوره کې دکوميډۍ او تراژيدۍ ترمنځ ټينګې پولې او بريدونه موجود وو. داسې ژانر موجود نه و، چې د دواړو (تراژيدي او کوميډۍ) توکي او عناصر ولري. د ټيټې طبقې د ژوندانه ستونزې يوازې په کوميډ ي ژانر کې تمثيلېدې.

په ډرامه کې دغو توکو او عناصرو ته ځای ورکړ شوی چې د ننداري او ډرامې خورا مهمه ننبه ده. د ډرامې دغه ننبه د (ديدرو) ۱۷۱۳– ۱۷۸۴ د (ډراماتيک ادب په باره کې) په رسالې کې ښه څرګند ه ده. ډرامه کله د "جدي او اغېز ښښونکي" ژانر، کله بيا د (عادي انسان د تراژيدی) او کله د "جدي کوميدی" او په پای کې د "ډرامې" په نامه يادوي.

په هغه وخت کې ډرامه د هنري ځواک او ارزښت له پلوه د کلاسيزم د کوميډيو او تراژيديو په نسبت بيخي کمزورې او کښته وه. د بېلګې په توګه د ديدرو "ولد زنا" او "د کورنۍ پلار" نومې ډرامې له ادبي اړخه نشي کولای، د هغه وخت د (کورنيل او رسين) د تراژيديو او يا هم د مولېر د کوميډيو په ليکه کې ودريږي. همدا ډول د ليسنګ (Lessing) [۱۷۲۹– ۱۷۸۱] ډرامې په جرمني ادب کې د هغه د تراژيديو او کوميډيو په وړاندې ډېرې کمزورې دي. له همدې کبله ځينې کره کتونکي د ډرامې لومړی بنسټ اېښودونکی شکسپير بولي.

ادبپوها ن وايي، د ډراماتيکو حرکاتو د پيدا کېدو تاريخ د ژبې له پيدايښت څخه هم لرغونی دی. لومړني انسانان چې لا د ژبې په افاده بشپړ قادر نه وو، کوم ښکار چې به يې ښکيل کړ، يا به يې چېرې خوراکي توکي او زېرمې وموندې، نو له ډېرې خوښۍ به يې په ځانګړو حرکاتو او چيغو پيل وکړ. همدغه حرکات او پېښې د خپل وخت د ډراماتيکو نندارو حيثيت درلود.

هر وخت دغه ډول حرکتونه (ژستونه) د اخترونو د مېلو، جشنونو او ساعت تېريو په مهال د انساني کلتور د دودونو په توګه دوام درلود او دوام لري. له هغو زمانو را هيسې ډرامه د انسا ن د ژوند ملګرې ګڼل شوې ده. ډرامې ته د ژوندانه د مختلفو اړخونو(ژوندۍ کيسه) هم ويل کيږي. هغه ادبي ژانر ته ډرامه ويل کيږي چې پېښې د الفاظو او خبرو اترو په شکل کې له حرکاتو سره مل پر يوه ټاکلي ځای او ستيج باندې لېدونکو ته د لوبغاړو په وسيله په ژوندۍ بڼه وښودل شي. په دې ژانر کې ډېرې مهمې برخې عبارت دي، له:

۱– کوميډي (خندوونکي يا خوشحالوونکې) ډرامه

۲– تراژيدي (د غم او خپګا ن) ډرامه.

دغه ژانرونه د څو ساعتونو لپاره ليدونکي يا نندارچيان بوخت ساتلی شي. د خوښۍ او خپګان شېبې ورته د ژوند او ريښتني انځور په ډول ورښيي، په داسې ډول چې د ليدونکو هيجان را پاروي او د ريښتنې ژوند ګومان پرې کوي او په هنري ادبياتو کې د تخليق يوه په زړه پورې برخه جوړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په نړیواله کچه ډرامه اوږد تاریخ لري. د هرې سیمې او هیواد د ډرامې د شالید (پس منظر) له مخې سره توپیر لري. موږ له هغو څخه تېرېږو. دلته یوازې په لنډه توګه د پښتو ډرامې یادونه کوو. په پښتو ژبه او دودونو کې هم داسې لوبې او ننداړې موجودې وې او دي چې د ولسي تیاتر او د ولسي ډراماتیکو ننداړو بڼه لري. د ساري په ډول د (سپین ږیرې) لوبه چې د ودونو او خوښیو په مجلسونو کې له ټنګ ټکور سره یو ځای اجرا کیږي. یا د هنرمندانو یا ښځینه وو له لوري د ټوکو او مسخرو په ډول وړې وړې تمثیلي سندرې او لوبې چې د خندا او هیجان لامل ګرځي اوس هم په ولسي ادب کې شته. ډرامه په پښتو ادبیاتو کې د یو ځانګړي ژانر په توګه ډېر لرغونی تاریخ نه لري.

د لویدیځ د استعمار په راتګ او د لویدیځ تمد ن په نفوذ سره ډراماتیکو ژانرونو زموږ پښتو لیکلي ادب ته لاره پیدا کړه. په پوره باور سره دا نشو ویلای چې په پښتو ادب کې به تر ټولو لومړی کومه ډرامه د صحنې په مخ ښکاره شوې وي، خو د ثبتو شویو ډرامو په لړ کې تر ټولو مخکې د (عبرت) په نامه ډرامه ده چې په (۱۹۱۶م) کال کې قمر سرحدي لیکلې وه او له هغې وروسته بیا نوموړي ژانر په پښتو ادب کې وده وکړه.

پښتو ډرامې د پردیو تاړاکونو او د انګریزي استعمار د راتلو سره سم سر را پورته کړي او ود ه یې موندلې وه. پښتو لومړۍ ډرامه د عبدالاکبر اکبر (درې یتیمان) یا (تهذیب جدید تعلیم جدید) په نامه یوه انقلابي ډرامه ښودل شوې چې په (۱۹۲۷م) کال د اتمانزو د خپلواک ښوونځي د تاسیس د کلیزې په ویاړ په یوه ستره غونډه کې ننداړې ته وړاندې شوې و ه. د نوموړ ي مبارز دویمه ډرامه د (تربور) په نامه په ۱۹۲۸م کال، دریمه (د خدایي خدمتګار) په ۱۹۳۰ م کال کې د خلکو د راویښولو لپاره مبارز ې ته د رابللو په موخې لیکل شوې وې.

وروپسې بیا نورې ډرامې لکه د امیرنوازجلیا (درد)، (خدایي خدمتګار) د عبدالخالق خلیق (د جنت مانۍ) د میاعبدالرزا ق (شهید ه سکینه) تراژیدي د عبدالخالق خلیق لیکل شوې. همدا ډول په بره پښتونخوا کې بیا د محمد اعظم ایاز ي (د افغان ازاد او د یو سپین ږیري یو له بله محکمه) چې موضوع یې د پښتو ژبې د رواجونو او عامولو لپاره تبلیغ کول او د نورې له ژبو سره سیال کولو ته وقف شوې ده. نوموړې ډرامه د کندهار په (پښتو) مجله کې د هغه مهال د ادبي ټولنې له خوا خپره شوې ده.

له دې وروسته بیا د پوهاند علامه حبیبي د (توریالۍ پښتنه) په نامه ډرامه لومړی ځل په ۱۳۱۵هــ ش کال په طلوع افغان کې خپره شوې ده. له دې را وروسته په پښتو ادب کې ډېرې ډرامې لیکل شوې او ډېرې ژباړې هم له نورو ژبو څخه ترسره شوې دي چې د پښتو ادب با غ یې رنګین کړی دی.

څرنګه مو چې ورته د مخه اشاره وکړه د ډرامې ژانر په دوو لویو برخو ویشل کیږي چې یوې ته (کومیډي ژانر) او بلې ته یې (تراژیدي ژانر) وایي.

تراژید ي:

د ډراماتیکو ژانرونو په لړ کې ډېر اوچت ژانر، تراژیدي ده. ددې ژانر بنسټ او پیدایښت د لرغوني یونان له ادب څخه را پیلیږي. تراژیدي په لرغوني یونا ن کې په پنځمه میلادي پیړۍ کې پراختیا موندلې وه. په هغه وخت کې مذهبي مراسم او ټولنیز دودونه د هنر په مختلفو بڼو او ژانرونو کې ترسره کیدل. په لرغوني یونان کې د تراژیدۍ پیدایښت بنسټ د رب النوع (دیونیسDionis)په ویاړ د ا خترونو په سندرو او نڅاګانو او د نمانځنې په دودونو ولاړ و. په هغه وخت کې د زراعت ښه تولید، ښه حاصل ورکوونکی کال، ښه موسم، د پسرلي راتګ ، د چارو ښه تنظیم او پرمختیا د (دیونیس) له نامه سره تړي او د هغه له برکته یې بولي. د (دیونیس) په ویاړ چې به کوم جشنونه جوړید ل په هغو کې به یو قرباني شوی (ورغومي) په اتڼونو، نڅاګانو او د سندرو د (دیونیس) لوړ حضور ته وړاندې کېد ه. په دغو سندرو او کورسونو کې به هغه پېښې ستایل کېدې، چې به د یونانیانو په عقیده د (دیونیس) په ژوند کې واقع شوې وې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تراژيدي اصطلاح له دوو د (تراګوسTragus) يعنې (ورغومی) او (Ode) ودې د (سندرې) په معنا چې ورڅخه د (ورغومې سندره) جوړيږي.
هغه سندرې چې د (ديونيس) کړاوونه، سرګرداني تکليفونه او د هغه مړينه پکې ستايل شوې وه تراژيدي بلل کېده. د همدې سندرې په اساس د تراژيدۍ بنسټ کېښودل شو.
همدا ډول هغه سندرې چې د نوموړي بيا ژوندي کيدل، په مرګ برى، په کړاوونو لاسبرى او د فتحو ستاينه د راتلونکي (کوميډۍ) بنسټ کېښود. په لرغوني يونان کې (ايسخيل) د تراژيدۍ پلار ګڼل شوى دى. سوفوکل او يورويپد منځته راغلل چې ددغو ليکوالو د تجربو پر بنسټ د لرغوني يونا ن فيلسوف، مفکر او پوه ارسطو د تراژيدۍ ذاتي نښې او نښانې په ګوته کړې. د ارسطو په قول په تراژيدۍ کې داسې پېښې تمثيليږي، چې په هغو کې حق، ريښتيا، فتح، د انساني عقل او احساس برياليتوب، د اخلاقي شهکار يوه ښکلا او لوړتيا ځرګنديږي.
د ارسطو د وينا له مخې په تراژيدۍ کې تل د وېرې او خواخوږۍ احساس رامنځته کوي.
تراژيدي په لرغوني يونان کې پيدا او پرمختيا وموندله، خو په منځنيو پيړيو کې يې چندان بدلون نه دى موندلی. د رنسانس د دورې له پيل سره يې په مختلفو هېوادونو او ولسونو کې ځانګړې بڼې د هماغې ټولنې د ځانګړنو سره سم خپلې کړې او ډېره پراختيا يې وموندله. په اسپانيا کې (لوپي دي ويګه او کلديرون) په ١٥٦٢ – ١٥٣٥ م کال، په انګلستا ن کې لوى ليکوال (شکسپير) په فرانسه کې (کورنيل او راسين) په جرمني کې لويو ليکوالانو (ګويته ، شيلر) او په روسيه کې پوشکين په دې اړه خورا په زړه پورې ليکنې کړې او نوموړى ژانر يې غني کړى دى. دوى په خپلو تراژيديو کې انساني لوړې موخې د انساني ژوند لوړتيا، کړاوونه، انګيرنې، اخلاقي معيارونه او ښېګڼې ټولنې ته وښودلې.
په تراژيد ى کې د مرکزي اتل يا هيرو برخه ليک تر ډېره مړينه وي او يا هم په داسې کړاوونو اخته کيږي چې په ليدونکو کې وير او خپګان رامنځته کوي چې همدغه د تراژيدۍ د ژانر ستره ځانګړنه ګڼل شوې ده.

کوميډي:
د ډرامې په لړ کې بله ستره برخه د (کوميډي) ژانر جوړوي. کوميډي د يوناني ژبې له کلمې (Comodia) څخه اخيستل شوې چې د (سندرې، تمثيل يا نندارې) معنا لري. نوموړى ژانر هم په لرغوني يونان، پنځمه قبل الميلاد پيړۍ کې رامنځته شوې او هلته يې د يو ادبي ژانر په توګه وده کړې ده. د تراژيدۍ په څير دې ژانر هم د (ديونيس) په وياړ د خوښۍ سندرې او جشنونه د تراژيدۍ برعکس په دې ژانر کې ترسره کېدل. د لرغوني يونان کوميډۍ د ارستوفان (Aristofan) (٤٤٥ – ٣٨٥ ق،م) له نامه سره زيات تړاو لري. نوموړى د خپل وخت د کوميډ ي ژانر پلار ګڼل شوى دى. په هغه وخت کې به کوميډي د درې تنو اکټورانو له خوا تمثلېدله چې کورس او نڅاوې به ورسره ملګرې وو.
د لوبغاړو حيرانونکو نقابونو او ماسکونو به د نندارچيانو ځانګړې پاملرنه ځانته اړوله.
ارستوفان په کوميډۍ کې ټولنيز او سياسي ستونزو ته ځاى ورکړ. نوموړي په ښکاره ډول په ټولنه کې هغه اداري عناصر او مناسبات وغندل چې د هغه په نظر به سم نه وو او ټولنې ته به يې زيان رساوه. د ده په کوميډۍ کې يوه مهمه موضوع هغه مهال د (سولې موضوع) وه چې تل ورته انسانا ن ترهر خه زياته اړه لري. په هغه وخت کې ارستوفان هغه اوږده او تباه کوونکې جګړه چې د (پلوپوني Peloponnei – ٤٣١ – ٤٠٤ ق،م) په نامه روانه وه، په (اخرنيان – Axarnyan) او (لسيسترات – Lisistrat) نومو کوميډيو کې چې ډېرې مشهورې وي، سخته وغندله. دا هغه جګړې وې چې يوازې د زغرو، ترور او جګړه ييزو وسايلو موسسو خاوندان يې شتمن کول او نورو ته يې زيان رسېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دده په کومیډیو کې د ډېرو ټولنیزو نا خوالو څرګندونه کېدله، په کومیډیو کې به یې عادي خلکو او ساده څېرو ته ځای ورکاوه.

په شتمنو به یې ملنډې وهلې او د هغو غندنه به یې کوله، د ښو صفاتو لرونکي به یې تل ستایل، ده په کومیډۍ کې ټولنیز مضمون ورځا ی کړ.

د ارستوفا ن هره کومیډي له څو برخو څخه جوړه وه چې هغه برخې داوي:

لومړی: د کومیډۍ د پیل برخه یا سریزه (prologos) چې پکې د کومیډۍ موضوع څرګندېدله.

دویم: (پرودوس –parodos) د کومیډۍ د عمل د لامل صحنه.

دریېم: (اګو ن – agonos) د عمل یاکړنې د اجرا کولو صحنه.

څلورم: (ایکسود – exodus) د پایلې یا نتیجې ښوولو برخه.

په وروستیو برخو (اګو ن او ایکسود) ترمنځ د لوبغاړي له صحنې څخه وتل او پر ځای به یې یو (کورس) وړاندې کېده.
سره د دې چې دغه ډو ل جوړښت له هغه وروسته بیا دوام نه مومي او په جوړښت کې یې په هره مرحله او پیړۍ کې بدلو ن را منځته کیږي. په (۱۸) پیړۍ کې د کومیډ ی ژانر بله د پرمختګ مرحله د فرانسوي لیکوال •مولیر – Moleire) (۱۶۲۲ – ۱۶۷۳ م) له نامه سره اړه لري. نوموړي په خپلو کومیډیو کې د ټولنې لپاره نصیحت، عبرت او اخلاقي درسونه ځای کړي دي. د لوړې طبقې عیاشي، بد اخلاقي، ریاکاري او د خلکو تېر ایستنه یې د کومیډۍ ژانر موضوع او هدف ګرځوي او غندي یې.

لنډه دا کومیډي د ډراماتیک تخلیق یو ډول دی چې په هغې کې په ټولنیزو منفي پیښنو او کږو وږو پورې ملنډې وهل کیږي.

دغه ژانر هم د ټولنیزې روزنې لپاره د صحنې پرمخ په ژوندي ډول ننداره کوونکو ته وړاندې کیږي. د غندنې (هجوې) او ټوکو توکي (عناصر) پکې ډېره ونډه لري. په دې ډول ډرامه کې اتل یا هیرو په خپله مبارزه کې د پېښنو او کړاوونو څخه ژوندې او بریالی راوځي.

په کومیک ډول پېښې یوازې په الفاظو کې نه څرګندیږي، بلکې ورسره د عمل یووالی، د صحنې خندوونکی انځور (تصویر) او ترسیم هم لازمي وي. تل د خپل هیرو په سلوک او کرکتر کې هغه د ژوند عناصر او توکي را ټولوي چې د خندا موجب ګرځي. په کومیډي ژانر کې د هر پرسوناژ (کرکتر) لپاره بېلابېل انځور ړاندې کیږي.

اخځلیک:

دوست شینواری، د ادب د تیورۍ اساسونه، کابل، دولتي مطبعه **۱۳۶۵هـــ** ش کال، مخ (**۲۳۳**).

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتم لوست

د تدریس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرحه	وخت
د لوست موضوع	بایزید روښان	
د زده کړې پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي موخې	زده کوونکي به د لوست په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي: – بایزید روښان به وپېژني او پښتو ادب ته به د هغه پرخدمتونو پوه شي. – په روښاني غورځنګ او پښتو ادبیاتو ته به د هغې پر ارزښت پوه شي. – د خیرالبیان د لیک ژبه (مسجع نثر) او محتوا به وپېژني. – د روښاني غورځنګ په رامنځته کېدو او د هغه مهال د روانو حالاتو په اړه به خبرې وکړای شي. – د لیک، لوست او وینا پیاوړتیا به یې ځواکمنه شي. – د لوست د پای فعالیتونه به په خپلواک ډول ځواب کړای شي.	
د تدریس لارې	لوستل، لیکل، ویل، اورید ل، سوال او ځواب، ډله ییز کار او یوکسیزکار	
د تدریس وسیلې او مرستندوي توکي	درسي کتاب، تخته، تبا شیر او تخته پاک	
د ارزونې لارې اووسیلې	شفاهي، عملي ارزونه، څارنه او د ښوونکي یادداشت کتابچه	
د زده کړې او تدریس فعالیتونه	ا حوال پوښتنه، د حاضرۍ اخیستل، د ټولګي تنظیم او د کورنۍ دندې کتل	۴ دقیقې
د انګیزې رامنځ ته کول	ښوونکي دې په پښتو ادبیاتو کې د روښاني پیر په ارزښت د معلوماتو ورکولو له لارې زده کوونکي لوست ته چمتو کړي.	٦ دقیقې

د ښوونکي فعالیتونه	د زده کوونکو فعالیتونه	۳۵ دقیقې
– ښوونکي دې په روښاني پیر کې په روانوحالاتو د رڼا اچولو له لارې د روښاني غورځنګ په اړه زده کوونکو ته لنډ معلومات ورکړي او څرګنده دې کړي چې ولې هغه مهال د خپلواکۍ د تر لاسه کولو لپاره عرفاني او تصوفي لارو ته اړتیا لیدل کېده. – ښوونکی دې زده کوونکو ته عرفاني او تصوفي لارې او پر خلکو د هغوی د اغېز په اړه څرګندونې وکړي. – ښوونکی دې د پیر روښان د غورځنګ بهیر او د هغه د لارې د لارویانو په اړه زده کوونکو ته معلومات	– زده کوونکي دې د ښوونکي څرګندونو ته غوږ ونیسي او د هغه مهال پر حالاتو دې ځانونه پوه کړي. – زده کوونکي د عرفان او تصوف پر معنا او پر خلکو د هغې د اغېزپه اړه ځانونه پوهوي.	

ورکړي.	– زده کوونکي د پیرروښان غورځنګ او د روښان د وتلو پلوییانو نومونه پېژني.
– ښوونکی دې زده کوونکو ته د پیر روښان او اخون درویزه د اړیکو په اړه معلومات ورکړي.	– زده کوونکي پیر روښان او اخون درویزه پېژني او د هغوی تر منځ پر اړیکو ځانونه پوهوي.
– ښوونکی دې د مسجع او عادي نثرونو تر منځ توپیر څرګند کړي او و دې وایي چې ولې پیر روښان خیرالبیان په مسجع نثر ولیکه.	– زده کوونکي مسجع نثر پېژني او پر دې نثر د خیرالبیان د لیکنې پر اړتیا ځانونه پوهوي.
– ښوونکی دې لوست ورو ورو ولولي اوځای ځای دې زده کوونکو ته معلومات ورکړي.	– زده کوونکي لوست ته غوږ نیسي او پر ځینو برخو د نه پوهېدو پرمهال پوښتنې کوي.
– ښوونکی دې څو تنه زده کوونکي په وار د ټولګي مخې ته راوبولي او ورته دې ووایي چې د روښاني غورځنګ د رامنځته کېدو د ضرورت په اړه یوه دقیقه خبرې وکړي.	– څو تنه زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم د ټولګي مخې ته راځي او یوه یوه دقیقه خبرې کوي.
– ښوونکی دې زده کوونکو ته روښانه کړي چې ادبیات د ولسونو په ویښتیا کې څه ونډه لري.	
– ښوونکی دې د زده کوونکو پوښتنو ته ځوابونه ووایي او د فعالیتونو په ځوابولو کې دې ورسره مرسته وکړي. زده کوونکی دې زده کوونکو ته کورنۍ دنده ورکړي.	– زده کوونکي د ولسونوپه ویښتیا کې د ادبیاتو په ونډې ځانونه پوهوي او له ښوونکي سره په خبرو اترو کې ځانونه شریکوي. – زده کوونکي فعالیتونه ځوابوي او د اړتیا پر مهال له ښوونکي څخه پوښتنې کوي. – زده کوونکي کورنۍ دنده اخلي.

د متن د ستونزمنو برخو روښانه کول:

التصوف:

ځان په شرعي ادابو ښکلی کول، په داسې ډول چې له ظاهر څخه پر باطن حکم وشي او یا باطن چې له باطن څخه په ظاهر حکم وشي.

تصوف:

یو کړنلاره ده چې شتون یې د نفس سپیڅلتیا او د روح د لا لوړوالي لپاره په فضایلو ښکلي کېدو ته اړتیا لري.

د تصوف علم:

د هغو مبادیو مجموعه ده چې متصوفه وربانديې عقیده لري او دهغو ادابو مجموعه ده چې متصوف یې په خپلو ځانګړو مجتمعاتو کې کاروي.

الصوفي:

هغه چا ته ویل کیږي چې د تصوف د لارې لاروی وي او یا هغه چا ته ویل کیږي چې په تصوف کې پوره معلومات ولري. د دوی په حق کې مشهور خبره داده، دوی ته صوفي په دې خاطر ویل کیږي چې دغه ډول خلک د وړینو جامو په اغوستلو ځان ښایسته کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

التصوف:

تصوف د باب مصدر دی او له الله تعالی سره د ریښتینولی، د دنیا له اغېز څخه د ازادۍ او له خلکو سره د ښــه او نیــک تعامل کولو په معنا دی. دا یې شرعي اړخ او بل اړخ یې دادی چې ځینې خلک پکې ورداخلوي او وایي، تصوف له قــرآن او سنتو څخه د انحراف په معنا دی. لکه چې "وحدت الوجود"، "حلول" او د "شرعي تکالیفو" له منځه تلل او داسې نــور پکې راځي. دا اړخ یې کفر دی، ضلالت دی او انحراف دی.

التصوف:

د داسې اصولو لرونکی یو علم دی چې د ظاهري او باطني اعمالو د تصمیم او سمون په نتیجه کې منځ ته راځي.

التصوف:

انساني پاکي او سپېڅلتیا ده چې ویلی شو په ټولو انساني ټولنو او تمدنونو کې په یوه بڼه، نه په یوه بڼــه شــتون لــري او ورڅخه پاکۍ ته د روح په لیوالتیا او له مادي قیوداتو او ناولتیاوو څخه ژغورنې ته رغبت او د روحي او اخلاقي ســپېڅلتیا او کمال لوړوپوړیو ته یې د رسیدلو تعبیر کیږي.

د تصوف تعریفونه ډیر زیات دي:

ځینې علما یې په عملي اړخ ټینګار کوي، لکه هغه څوک چې د نفس په مجاهدې او د شهوتونو په وړاندې یې مقاومت تــه زیاته پاملرنه کړې ده. لکه: ذکر، مراقبه، له نفس سره محاسبه او له دنیا سره بې رغبتي. ځینې وایي، تــصوف لــه کــم خوراک، الله تعالی ته له نژدېوالی او له خلکو څخه له لریوالي څخه عبارت دی. یا تصوف د حواسو ساتنې او پــه ترتیــب سره ساه اخیستنې ته ویل کیږي. ځینې نور علما یې بیا اخلاقي اړخ ته پام کوي، چې د تصوف له مهمو ارکانو څخه دي. د هر نیک خوی موندلو او له هر ناوړه خوی څخه ځان ساتلو ته تصوف وایي. ځینې عالمان بیا معروف تــه زیــات پــام اړولی دی او وایي چې تصوف عبارت دی له الهامي معروف څخه چې د صوفیه کرامو د اعتزار او فخر موضوع ده، لکــه چې شیخ عطار رحمة الله علیه وایې، تصوف د عمل او حال پایله ده، تکرار ته پکې اړتیا نشته او علم لدن دی، نه کــسبي. ځینې نور عالمان بیا وایي، تصوف له مخلوق سره د اړیکو پرې کول او د مخلوق له رب سره د اړیکو جوړول دي.

له ابوبکر شبلي رحمة الله علیه څخه پوښتنه وشوه چې تصوف څه ته وایي:

هغه وویل،یو له بل سره ښه کولو او له تکلیف څخه مخ اړولو ته تصوف ویل کیږي. له دې هم ښه دا چې تصوف د زړونو خالي کول دی د علام الغیوب ذات لپاره او له هغه څخه هم ښه داده چې تصوف د الله ﷻ د امر تعظیم او د الله ﷻ په بنده ګانو باندې شفقت ته ویل کیږي.

ابوبکر الغیري رحمة الله علیه وایي: تصوف له محارمو څخه ځان ساتنې او په ځان کې د مکارمو را ټولونی ته وایي.

په پورته ډول د تصوف زیات تعریفونه شوي، خو د یو جامع او کره تعریف وړاندې کول ســتونزمن بریــښي. د پورتــه تعریفونو ترڅنګ لاندې تعریف یو څه بشپړ بریښي.

«تصوف الله جل جلاله ته د شریعت د احکامو، له ګناه او د متعال خدای له نافرمانۍ د لرېوالي له لارې د نفس د پــاکوالي او تزکیې په اړه له هلو ځلو څخه عبارت دی.»

د یادولو وړ خبره ده، چې د نبوت او کرامو اصحابو په زمانه کې د تصوف په نامه څه شی موجود نــه و. لــه دې املــه «تصوف» او «صوفي» په قران کریم او د پیغمبر صلی الله علیه وسلم په سنتو او د کرامو اصحابو او تابعینو په اثارو کــې

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه پیدا کیږي. تصوف د تابعینو له مهاله وروسته کارول شوی او خپور شوی دی. د نفس د پاکوالي، (د نفس تزکیه)، لـــه معاصي او گناهونو څخه لرېوالی، د ښو او نیکو کارونو سرته رسول، د عبادت تداوم، د ښو اخلاقو لرل او له خلکو ســره نیک چال چلن کول د اسلام د سپېڅلي دین نه بېلېدونکې برخې دي، چې تصوف هم پرې ټینگار کوي.

د تصوف په اړه بله خبره داده چې له بده مرغه له تصوف سره د طریقو له لارې زیات اعتقادي انحرافات یوځای شوي دي چې بدعتونه او ناسم رسم او رواجونه یې په اسلامي ټولنو کې رامنځته کړي دي.

د اسلام د دین د حقیقتونو او انحرافاتو او بدعتونو تر منځ توپیر د قران کریم احکام او د پیغمبر صلی الله علیه وسلم سنتو او د اسلامي شریعت قواعد دي. هر هغه څه چې د اسلام له شریعت سره سمون لري، روا او هر هغه څه چې له هغې ســره مخالفت ولري، ناروا بلل کیږي.

****

اورمړ: دا قوم اصلا د سلطا ن محمود غزنوي په وخت کې له غزني څخه وزیرستا ن ته تللی دی .

وزیرستان: وزیرستان د افغانستان سهیل ختیځ ته د کرمې او گومل تر منځ یوه قبایلي سیمه ده

کاني گورم: کاني گورم په وزیرستان کې یوه سیمه ده

اخوند درویزه: اخوند درویزه د اخوندگدا زوی او د زرم هجري کال په شاوخواکې یې ژوند کاوه. قبر یې د پیـــښور پـــه هزارخانۍ کې دی. د پیر روښان د نظر خلاف و. روانه شاعري یې کړې ده او د مخزن الاسلام د کتاب لیکوال دی .

انصاري: انصاري د اورمړو یوه پښه ده .

سبک: سبک لارې اوطریقې ته وایي او هغه ځانگړنې دي چې یولیکوال له هماغې لارې څخه په کار اخیستلو سره ادبي او هنري اثار رامنځته کوي او له نورو سره یې توپیر کولای شو

جلا ل الدین اکبر: په هند کې مغولي پا چا و چې ترمرگ وروسته یې زوی شا ه جها ن پاچا شو.

اضافي معلومات:

د لسمې هجري پیړۍ دریمه لسیزه وه چې مغولي بابر له اوسني افغانستان څخه وروسته د هند د نیولوپه فکرکې شـــو. پـــه دې وخت کې په هند کې د پښتنو لودي کورنۍ واکمنه وه. د لودي کورنۍ وروستی مشر ابراهیم لودي د مغولو په مقابـــل کې ودرید . په ۱۵۲۵ م کال کې د پاني پت جگړه را منځته شوه. په دې جگړه کې په زرگونه پښتانه ووژل شول. پـــه نتیجه کې جنگ د بابر په گټه پای ته ورسید او د هغه وخت هندوستان یې په خپله واکمنۍ کې داخل کړ. په هندوســـتان باندې د بابر له واکمنۍ دمخه د بایزید پلار، شیخ عبدالله د پنجاب په جالندر نومې ځای کې اوسیدو او رسمي دنـــده یـــې درلوده.

بایزید روښان د پنجاب په جالندر کې په ۹۳۱هـــ ق کال زیږیدلی دی. شیخ عبدالله په اووم پښت کې شیخ سراج الـــدین انصاري ته رسیږي. د عبدالله نیکه او د بایزید د مور (بنین) پلار سره ورونه وو چې د لودیانو په وخت کې هند ته تللي او هلته یې رسمي دندې درلودې. شیخ عبدالله خپل زوی ملا پاینده ته کښیناوه او نوموړي ورته قران شریف وښود. له خپـــل پلار، ملا پاینده، ملا سلیمان کالینجري او خواجه اسمعیل څخه یې د وخت دودیزې زده کړې وکړې. په ځوانۍ کې یـــې له لودي کورنۍ څخه د(شمسیې) په نامه له یوې جلۍ سره واده وکړ. د مشر زوی، شیخ عمر له زیږیدو وروســـته کـــاني گورم ته راغی کله چې یې د وخت علوم زده کړل او د ځوانۍ پړاو ته ورسید، نو ورسره جوخت د مغولـــو پـــرخلاف د مبارزې زمینه برابریدله.

هغه وخت چا د واکمن پرخلاف مخالف حرکت نه شوکولای. پیر روښان لازمه وبلله چې د پیرۍ مقام ته ځان ورســـوي، علمي مقام ترلاسه کړي او بیا د مغولو پرخلاف په مبارزه پیل وکړي. د پردیو یرغلگرو په وړاندې د پښتنو د مبـــارزو پـــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوږد تاریخ کې د بایزید روښان مبارزه ډېره مشهوره ده. بایزید روښان د تاریخ په داسې وخت کې ژوند کاوه چې د مغولو واکمنۍ زور اخیستې او د پاني پت د جګړې په وخت کې اووه کلن و. مغولو په اوسیدونکو ډېر ظلمونه کول. په هم دې وخت کې د پیرې اومریدۍ طریقې په اوج کې رواني وې. بایزید روښان له مذ هبي عقیدې سره یو ځای ملي مبارزې ته ملا وتړله.

د بایزید روښان مبارزه ځا نګړې ارزښت لري. هغه وکړای شول له مذهبي عقیدې سره ملي مبارزه ملګري کړي. هغه خپلو مریدانوته نه یوازې دیني درسونه ورکول، بلکې د سیاسي واک د ترلاسه کولولپاره یې هم هڅول. د هغه وخت د شرایطو په پام کې نیولوسره یې لازمه ګڼله چې د ظالم او دښمن پرخلاف توره ته هم لاس کړي .

بایزید روښان خپله خزانه، خپل تشکیلات او خپل مهر درلود. پیر روښان نه یوازې د وخت په پیرۍ او مریدۍ او د مغولو پرخلاف مبارزو کې نامتو ونډه درلود ه، بلکې علمي، سیاسي، ادبي او روحاني شخصیت یې هم درلود. له دې امله ښه ده چې یو ځل د پیر روښان د ژوند او بیا یې د مبارزې په باره کې خبرې وکړو.

دده د قوم په باره کې ویل کیږي چې د سلطان محمود په زمانه کې د اورمړو قبیلې له سلطان محمود غزنوي سره ډیرې مرستې کړې وې. هغه هم ورسره د مرستې ژمنه وکړه او دوی ته یې وویل یو ځای خوښ کړئ او پکې واوسیږئ. دوی په وزیرستان کې د کاني ګورم غرنۍ سیمه خوښه کړه. نوموړي سلطان ورته ګانی ګورم ورکړ او دوی هلته میشت شول. له هغه وخت نه د اورمړو قوم پکې اوسیږي او په خپلواکه ژبه خبرې کوي چې په تاریخي لحاظ له غزني نه هلته تللي او اوس هم هلته استوګن دي .بیا د بایزید کورنۍ د لودیانو په وخت کې د هند بنجاب ته تللي ده. کله چې بابر واکمن شو، دوی بیرته کاني ګورم ته راغلل. په مخزن الاسلام کې لیکي چې عبدالله اورمړ دی او بایزید په مهر کې بایزید انصاري یاد کړی دی. د دولت د دیوان په حاشیه کې یوه نامعلوم سړي لیکلي، دا چې روښان ځان ته انصاري ویل اوکه نه، نوموړی اورمړ دی. د قیام الدین خادم په وینا که انصاري هم وي، داچې ځونسلونه یې په پښتنو کې تیرشوي، نو پښتون دی.

اوس راځو د هغه مبارزې ته. په هغه وخت کې بایزید روښان مجبور و چې لومړی مرید او بیا پیر شي او له دې لارې نه په استفادې د مغلو په وړاندې مبارزه وکړي. دغې پیښې د بایزید په ذهن او فکر کې بدلون راوست او په دې فکر کې شو چې باید د مغلو له نارواوو نه خپله خاوره او خلک خلاص کړي.

پیر روښان په لنډه موده کې ډېر مریدان پیدا کړل او د هغه وخت د سیموخلک دده په فکر او مبارزې په نیت پوه شوی وو. په هغه وخت کې دده په مقابل کې اخوند درویزه ولاړ و. هغه د وحدت الشهود د تصوفي طریقې پیرو. نوموړی د پیربابا شاګرد و، چې په سید علي ترمذي مشهور او د وحدت الشهود د تصوفي طریقې پیر و. پیربابا د پیر روښان پر خلاف منفي تبلغا ت کول، د پیرتاریک نوم یې ورباندې کیښود، یو د بل په وړاندې یې اثار ولیکل، د بیلګې په توګه یې په مخزن الاسلام کې ډېرڅه وربانديې ولیکل. دغو اثارو له یوې خوا د مغولوپه خلاف مبارزې تودې کړې او له بلې خوا یې پښتو ژبه بډای او د مسجع نثر سبک یې رامنځته کړ.

روښان د دغو تبلیغاتو د شنډولو لپاره په خپلو اثارو کې دلایل وړاندې کړل او اثار یې ولیکل، خو عامه ذهنیونه بل خوا کیدل. د دغو منفي تبلیغاتو د له منځه وړلو لپاره روښان او د هغه پیروانو هم پراخې هلې ځلې وکړې. په هغه وخت کې د پیر روښان لیکلي اثار د منفي تبلیغاتو تر اغیز لاندې و. لوستونکو یوازې د هغو اثارو د مطالعې هڅه کوله چې هغه به د پیر روښان پرخلاف لیکل شوي وو

پیر روښان ډېر اثار ولیکل، لکه خیرالبیان، صراط التوحید، مقصود المومنین، مکتوبات پیر روښا ن، رسم الخط پښتو، تذکره میا روښان، تذکره د علم، فرحت المجتبی او معتبر اثر، حالنامه یې اوس موجود اوچاپ شوي ده. دده په اثارو کې ډېرنامتو اثر،خیرالبیا ن دی چې په هکله یې په درسي کتاب کې ډېرمعلومات راغلي دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

روښان د مغولو د ظلمونو پرخلاف په هره سيمه کې خپلو مريدانو ته د مبارزې لارښوونه وکړه، ډېر ملي مبارزين راپاڅيدل اوپه کلونو يې د مغولو او د هغوی د پلويانو په مقابل کې خپلو ملي مبارزو ته دوام ورکړ .

با يزيد روښان د ملي مبارزې په پراخ ډګر کې اتلولي وګټله او د پښتنو په تاريخ کې يې خپل نوم په زرينوکرښو ثبت او يوشمير ادبي او عرفاني اثاريې و ليکل چې په درسي کتاب کې يې نومونه راغلي دي. ځينې يې د وختونو په اوږدوکې له منځته تللي يا د مخالفينو لاسته ورغلي او تری تم شوي دي.

بايزيد د روښان ،پير روښان، مسکين او انصاري په نومونو ياد شوی دی. اخوند درويزه هغه د پيرتاريک به نامه ياد کړی دی. بايزيد روښان په ۱۵۷۲م کال کې د شينوارو په تور راغه کې جل وواهه، بيا په هشنغر کې مړ او هورې ښخ شو. وروسته يې زامنو قبر وکيندلو او د هغه جسد يې په صندوق کې له ځان سره ګرځولو. د يوسفزو په جګړه کې اباسيند ته واچول شو. احتمال لري چې قبر يې په وزيرستان کې وي

له روښان وروسته د نوموړي اولادې او پيروانو ۱۶۰ کاله مبارزه وکړه چې له کندهاره تر سواته او له اباسينه نه تر کابله يې د مبارزو سيمه وه. د هغوی د مبارزو او اتلوليو په وياړ په ننګرهار په ولايت کې د احداد او الايي او د لغمان په ولايت کې د روښان په نامه ليسې نومول شوي دي. د مغولو پرخلاف دده د اولادې او پيروانو مبارزې آن تر شاه جهان پاچا پورې رواني وې. تر ټولو وروستی يې کريم داد و چې خپلې مبارزې ته يې دوام ورکړ.

د روښاني غورځنګ په هکله نه يوازې د هيواد په دننه، بلکې له هيواد نه بهر هم په نورو هيوادونوکې څېړنې شوې اوکيږي او ډېر اثار ورباندې ليکل شوي دي. د وخت په شرايطوکې يې دغه غورځنګ اړين، ملي، اصلاحي او کلتوري بللی دی.

موږ دا منو، چې پير روښان يو سياسي، ادبي او مذهبي مشر او د يوه ملي غورځنګ پر مخ وړونکی او د ادبي مکتب بنسټ ايښودونکی و. څرنګه چې ملي نهضت د مختلفو عواملو زيږنده ده؛ کله چې موږ په پير روښان او دده په غورځنګ څه ويل غواړو؛ نو له دغو پوښتنو سره مخامخ کيږو، چې بايزيد په څه راز محيط او ماحول کې ژوند کاوه او هغه عوامل، چې دی يې ميدان ته راوکيښ او دده د تحريک موجب شول، څه شی وو؟

د بشريت تاريخ د وينو بهولو او د انسانانو د وژلو او پنا کولو په ډېرو ويرجنو پيښو لړلی دی؛ خو ظلم، تجاوز، تالا او تيری تل پر مظلومو خلکو کې اتلان پيدا کوي، تالا شوې ويرژلې ډله د هر تيري په مقابل کې خپله کرکه په هر ډول راباسي، چې يو شکل يې د تاريخي اتلانو او ملي مېړونو راوتل او د خلکو ډله ييز غورځنګونه دي. داسې اتلان کله کله له وګړنی ډلې، مظلومو او استثمار شويو انسانانو د ويرژنو احساساتو او د ناورين وهلو وګړو خوږمنو جذباتو ښکارندوی او خواخوږي سره راځي او د دوی د خلاصون لپاره لارښوونه او مشرتوب کوي. کله کله د سربازی او اتلولی چارې هم ترسره کوي.

په لسمي او يوولسمې پيړی کې بايزيد روښان، دده کورنی، پيروان او يو شمېر معاصرين د هېواد د خپلواکی او ملي واکمنی د تر لاسه کولو په خاطر د وطنپالنې د پاک احساس له مخې نه ستړي کېدونکې مبارزې کړې. په دې لاره کې يې خپل سرونه قربان کړي او له بلې خوا د تصوف او مذهب په جامه کې يې ډېر پښتانه د خپلواکی په روحيه روزلي او هم يې په پښتو ادبياتو کې د خپلو خلکو د ويښولو په خاطر له ارزښت څخه ډکه پانګه زياته کړې ده. سره له دې چې دښمنانو هڅې کولې، تر څو د روښانيانو د ژوند کارنامې او مبارزې پټې کړي او پير روښان د (پير تاريک) په نامه ونوموي؛ خو دغو کارونو دښمنو ډلو ته د اميد لار نه ده پرانستلې؛ بلکې د پير روښان د ژوند او مبارزې په هکله يې د کورنيو ليکوالانو په څنګ کې ډېرو ناروېژانو، انګرېزانو، ايټالويانو، فرانسويانو، جرمنيانو او (پخواني شوروي اتحاد) يو شمېر ختيځ پېژندونکيو هم ددغه مترقي غورځنګ په هکله ليکنې کړې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ښکاره خبره ده، چې په نړۍ کې ستر بدلونونه او انقلابونه د هغو کسانو له خوا رامنځته شوي، چې د محرومیت دردونه یې لیدلي، په همدې اساس ویلای شو، چې روښاني غورځنګ (نهضت) د پردیو ځبېښناکګرو قوتونو پر ضد لومړنی ملي او مترقي غورځنګ دی، چې په آګاهانه توګه پیل او هڅه یې کوله د بابر د کورنۍ جرړې له بېخه وباسي. ددغه مترقي غورځنګ په سر کې پخپله پیر روښان ولاړ و.

روښانیانو د بایزید په لارښوونه د هندي مغولو د بشپړ له منځه وړلو او د پښتنو د پخواني برم د بیا تر لاسه کولو په خاطر داسې تحریک رامنځته کړ چې د پښتنو په تاریخ او ادب کې د (روښاني غورځنګ) په نامه ونومول شو. دغه غورځنګ له یوې خوا په افغانانو کې سیاسي شعور را ژوندی کړ او له بلې خوا یې دوی د هېواد د آزادولو لپاره د مغولو پر ضد مبارزې ته چمتو کړل.

بایزید له خپل تره شېخ خدا داد او خپلې مور سره په (۱۵۳۰ز کال) له هند څخه (کاني ګرم) ته راغی او په دې سیمه کې یې ژوند اختیار کړ. بایزید د خپل کوچنیوالي زیاته موده خپل تره، خدا داد سره تېره کړې ده. پیر روښان خپلې لومړنۍ زده کړې له خپل پلار او د هغه د شاګردانو خلیفه ملا پاینده او ملا سلیمان کالنجري په مرسته سر ته رسولې دي او نورې زده کړې یې د کورنیو ستونزو له کبله سر ته ونه شوای رسولی، ولې بیا هم د روحانیت او پوهې په چاپېریال کې وروزل شو. ده له کوچنیوالي څخه د تصوف له مسلک سره پوره مینه درلوده، هڅه یې کوله چې دغې مرتبې ته د رسېدو په خاطر یو کامل پیر پیدا کړي.

د ځوانۍ په وخت کې هم له ډېرو اقتصادي ستونزو سره مخامخ شوی، ځان یې د سوداګرو له کاروان سره یو ځای کړی او د اسونو په خرڅولو او رانیولو یې لاس پورې کړی. د اسونو پېرودلو او رانیولو په خاطر یې ډېر عمر په سمرقند کې تېر کړی او له هغه ځایه څخه بېرته پنجاب ته راغی، څه موده یې دلته تېره کړې ده. په همدې وخت کې یې د اسماعلیه پیروانو له ملا سلیمان سره هم لیدنه کړې، چې دغې لیدنې وربانديې پوره اغېزه وکړه او په راتلونکي کې یې د روښانیانو تحریک ته دده پوره پاملرنه راګرځولې وه.

کله چې بایزید د خپل تربور، خواجه اسماعیل څخه لاسنیوی وکړ، پلار یې د خپل زوی په دغه عمل خوښ نه و، دا ځکه چې پلار یې په نظر کې لرل بایزید د شېخ بهاوالدین ذکریا مرید شي؛ خو بایزید له خپل تصمیم څخه وانه وښت. کله چې بایزید د تصوف له مرحلو څخه د قربت او وصلت درجې ته رسېدلی و؛ خپل پلار او ورور (یعقوب) یې له قاضیتوب او رشوت څخه منع کول. هماغه وو چې دده او د کورنۍ تر منځ فکري تضاد او مخالفت لا پسې څرګند شو. کله چې بایزید له خپلې مېرمنې او کوچني زوی (عمر) سره خپل کلي (کاني ګرم) ته راستون شو؛ نو له خپل پلار او خپلوانو سره یې په مناقشو لاس پورې کړ. ددغو مناقشو په ترڅ کې د دوی تر منځ د اختلاف څپې لا پسې تېزې شوې. بایزید خپل تبلیغ له خپل کلي څخه پیل کړ؛ خو د مبارزې او تبلیغ په لومړیو کلونو کې له سختو مخالفتونو سره مخامخ شو. په پای کې دې ته مجبور شو له خپل کلي څخه بلې خوا ته ولاړ شي، ننګرهار ته راغی، د سلطان احمد مومند کره دېره شو او د خپل مسلک په هکله یې پښتنو ته تبلیغ کاوه.

پیر روښان (تیرا) د خپل غورځنګ مرکز وټاکه او په لږه موده کې یې د خپل نظر ډېر زیات پلویان ومونندل. کله چې روښان خپل دریځ او نفوذ په ټولنه کې درک کړ او په دې پوه شو، چې د مبارزې په سنګر کې یوازې نه دی؛ نو د مغولو پر ضد یې د خپل هېواد خپلواکي په ډاګه اعلان کړه، دا هغه وخت و، چې جلال الدین اکبر په هند او کابل کې داسې لارې چارې لټولې، چې له یوې خوا خپل قدرت ټینګ کړي او له بلې خوا افغانان داسې سره پخپلو منځو کې ونښلوي، چې هېڅکله د یووالي او آزادۍ فکر ورته پیدا نشي. اکبر دغه هدف ته د رسېدو په خاطر (زر، زور او مذهب) د ځان ملګري کړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

روحانيون يې ځکه د ځان ملګري کړل چې د اسلام په جامه کې پښتانه د اکبر اطاعت ته راوبولي. ددغه کـــار د ترســـره کولو په خاطر يې سيد علي ترمذي پښتونخوا ته ولېږه. خيبر او اټک د ګورګاني مغولو لپاره د سترګو اغزي و، ځکه ددغو سيمو خلکو تل د ډهلي مغولو پر ضد مبارزې جاري ساتلې. دغو سيمو ته د سياسي مقصد په خاطر د ســـيدعلي ترمـــذي راتګ اړين و. د ګورګاني مغولو ايجنټانو غوښتل په دغو سيمو کې د دين او روحانيت له لارې د ډهلي د دربار مخالفـــان بدنام او ناکام کړي او ددغو سيمو خلک د ډهلي د دربار اطاعت ته راوګرځوي.

پير روښان خپلو مريدانو او د نظر پلويانو ته په ډاګه د ګورګانيانو ظلم او د هغوی پر ضد تبليغ پيل کړ، هغـــوی تـــه يـــې لارښوونه او امر وکړ، چې نور د هندي ګورګانيانو له مرييتوب څخه ځانونه وژغوري او د هغوی د نارواوو پـــر وړانـــدې پولادي سنګر شي.

بايزيد روښان خپله د طريقت او روحانيت لاره د مغولو له جغ نه د خلاصون يوازېنۍ موثره او کاميابه لاره ګڼله. روښان او روښانيانو د مغولو پر ضد د خلکو د يووالي او پاڅون لاره داسې وټاکله، چې نارينه او ښځې په شعوري ډول د مغولو پـــر ضد يووالي او پاڅون کې ګډون وکړي. دی يوازېنی شخص و، چې د خپلو مبارزو په لړ کې يې د ښځو او نارينه وو لپاره مساوي حقوق اعلان کړي وو.

روښان خپل تېر وياړلي تاريخ ته افغانان متوجه کړل او ټينګار يې کاوه چې د مغولو پر ضد خپلې مبارزې جـــاري وســـاتي. پښتنو ته يې وويل: تاسو ډېر قوي ټبر ياست، ټولو سياسي قدرتونو ستاسو له زور او مټ څخه کار اخيستی، تاســـو يـــې د نورو پر وړاندې استعمال کړي ياست او هم يې ببرته پر تاسو حکمراني کړې، تاسو تر ډهلي پورې سلطنت درلود. اوس د مغولو مريان شوي ياست. د دوی ظلمونه ګالئ. راشئ، چې دا د غلامۍ کړۍ د تل لپاره له خپلې غاړې لرې او خپل ملـــي حکومت جوړ کړو. په دې توګه ډېرو افغانانو د مغولو پر وړاندې خپلې سينې ډال او له دوی سره يـــې ډېـــرې جګـــړې وکړې.

پير روښان د خپل ژوند تر پايه د خپلواکۍ ډيوه په لاس په افغانانو وګرځېده، د پښتنو زړور او په خپلواکۍ مَين بچيان لـــه دښمنانو سره د وطن د خپلواکۍ او اتلولۍ په روحيه په اشنغر، چوري، تور راغه او داسې نورو ســـيمو کـــې پـــه مېړانـــه وجنګېدل، چې د جګړې هر ډګر يې د دښمن په وينو رنګ کړ.

که څه هم د پير روښان ارمان دده په ژوند پوره نه شو او نه ده د آزادۍ خوند وليد، اما دده تبليغات او وسله والې جګړې بې تاثيره پاتې نشوې. په عمومي ډول يې پښتني شعور بيدار کړ او په ټوله پښتونخوا کې يې د آزادۍ نارې خورې کـــړې. لکه څنګه، چې مخکې اشاره وشوه پير روښان د خپل وخت سياسي، ادبي او مذهبي مشر او په سياست کې يې پوره لاس درلود، چې سياسي افکار يې کولای شو په لاندې درې اساسو بنا وبولو:

لومړی د افغانانو آزادي:

الف: د ظالمانو او ظلم پر وړاندې په کلکه سره مبارزه، د روښان د ***سيا***سي مبارزې او غورځنګ يو عمـــده عامـــل دا و، چې مغولو پر افغانانو ناوړه ظلمونه کول. ده د مغولو دغه ناوړه ظلمونه د سر په سترګو ليدل؛ نو هماغه وو، چې د افغانانو په ملاتړ او دفاع يې توره وکښله.

ب: له مغولو سره نه دوستي او اجتناب: دا په دې خاطر، چې روښان خپلو پيروانو او مريدانو ته ويل تاسو بايد له مغولـــو سره هېڅ ډول مرسته ونه کړئ.

ج: سربازي، قرباني او نه تسليمېدل: په دې پړاو کې د روښانيانو په سياسي تګلارې کې سر بايلل وو، چې پـــه دغـــه لاره کې د روښانيانو نارينه او ښځو خپل سرونه د خپلواکۍ په خاطر قربان کړي، يخپله ميا روښان، دده زوی جلالـــ الـــدين، احداد د روښان لمسی او نورو مريدانو او پيروانو يې په دې لاره کې سرونه ايښي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم د افغانانو د حکومت بیا جوړول:

په دې برخه کې پیر روښان ته پوره څرګنده وه، چې افغانان یو زړور او غښتلی ټبر دی، چې پر هندوستان یې هم د خپلې امپراتورۍ دامې خپرې وې. په هغه وخت کې، چې روښان ژوند کاوه د افغانانو د اسارت دوره او هم د بابر او د هغه اولادې د ګنګا له غاړو څخه تر امو دریاب پورې واکمنې درلوده او افغانان د اسارت په سور اور کې وریتېدل. پیر روښان پخپل ژوند کې د افغانانو سیاسي مشر و، روښانیانو سیاسي تشکیلات لرل دا ځکه چې پیر روښان پښتنو پخپل شرعي امامت منلی و او ده ته به یې شرعي عشر او خراج ورکاوه. د افغانانو حکومت یوه خزانه هم درلوده، عشر او مالیات به یې له خلکو څخه ټولول، لاسته راغلي عایدات به یې د ملي روغې جوړې په برخه کې لګول.

دریم د افغانانو شاهنشاهي:

روښانیانو سربېره پر دې چې یې غوښتل له خپل منځ څخه یو عادل امام او حکمران ولري او آزاد ژوند وکړي، دا عزم یې هم درلود، چې لومړی خپله واکمني ټینګه کړي او وروسته د غزنویانو او لودیانو په څېر ښېرته هندوستان تر خپلې واکمنۍ لاندې راولي او په دغه سیمه کې د پښتنو د پخوانې عظمت ډیوه روښانه کړي.

پیر روښان خپلو پیروانو او مریدانو ته په غوڅه توګه یادونه کوله، چې حاکمه ډله ستاسو ستر دښمنه ده، لازمه ده، چې د دوی د چپاول او تېریو پر وړاندې نه پخلا کېدونکې مبارزه وکړو او تل به یې خپل پیروان د ګورګانیانو پر وړاندې په نه پخلا کېدونکې روحیه روزل.

له بلې خوا ده او دده پیروانو په پښتو ادب کې یوه لویه او ارزښتناکه پانګه زیاته کړې ده. د پیر روښان د سیاسي او ټولنیزو مبارزو تر څنګ ادبي او فرهنګي بدلونونه هم موازي راغله او پښتو ژبه، چې په هغه وخت کې درباري ژبه نه وه؛ بلکې عوامي ژبه بلل کېده، فرهنګي ژبې ته ارتقا ومونده، ښه تکړه شاعران پکې پیدا شول؛ لکه ارزاني، میرزا خان انصاري، دولت لواڼی او نور، چې د صوفیانه ادب په خصوصیت سره لوړ مقام لري. پخپله بایزید هم په دغه برخه کې لویه برخه لري.

پورتنۍ څېړنه موږ ته دا پایله را په ګوته کوي، چې بایزید له دې نړۍ څخه په ناکامۍ لاړ؛ خو د غورځنګ (نهضت) دانه یې لا تر اوسه په پښتونخوا کې د ودې او میوې ورکولو په حال کې ده او پرله پسې د آزادۍ غوښتنې مبارزې او غورځنګونه؛ لکه: میرویس نیکه له کندهار کې، د خوشحال خان او ایمل ان غورځنګ په خیبر کې، د لوی احمدشاه بابا شاهنشاهي جوړېدل په هند کې وینو، چې د زورګیرو قوتونو په مقابل کې یې د خپلواکۍ بیرغونه رپولي دي. افغانانو ته دا ثابته شوې ده، چې د استقامت، یووالي او عزت نفس په لرلو سره کولای شو، چې خپل مرام ته ورسېږو. دا هغه عالي مفکوره ده، چې د هر غورځنګ او هرې دورې تحول د محیط او ماحول د ټولنیز، اقتصادي او سیاسي عواملو له بدلون سره سره په نه شلېدونکې او نه پخلا کېدونکې ښه دوام لري.

اخځلیکونه:

۱ــ حالنامه، میا روښا ن، مؤلف علي محمد مخلص کندهاري شینواری، د چاپ کاال ۱۳۸۸هــ ش کابل

۲ــ مخزن الاسلام د اخوند درویزه تالیف

۳ــ بایزید روښان، قیام الدین خادم

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهم لوست

د تدریس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرحه	وخت
د لوست موضوع	په افغانستان کې د مطبوعاتو لنډه بهير	
د زده کړې پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي موخې	ددې لوست په پای کې به زده کوونکي لاندې موخې تر لاسه کړي: – په هېواد کې به د مطبوعاتو پر مخينې او پراختيايي بهير پوه شي. – د ټولنې په پرمختګ کې به د رسنيو اړتيا، ارزښت او اهميت وپېژني. – د رسنيو بېلا بېلې بڼې به وپېژني. – د ليک او وينا ژبه به يې پیاوړې شي. د لوست د پای فعاليتونه به پخپله ځواب کړای شي.	
د تدريس لارې	لوستل، ليکل، ويل، اوريدل، سوال او ځواب، ډله ییز کار او یوکسيزکار	
د تدريس وسيلې اومرستندوي توکي	درسي کتاب، قلم، کتابچه، تخته، تخته پاک، تباشير، د امکان په صورت کې یوه، دوه ورځپاڼې او مجلې...	
د زده کړې او تدريس فعاليتونه	شفاهي، عملي، څارنه او د ښوونکي د يادداشت کتابچه	
د ارزونې لارې اووسيلې	احوا ل پوښتنه ، د ټولګي تنظيم او د کورنۍ دندې کتل	۴ دقيقې
د انګيزې رامنځ ته کول	ښوونکي په دې انګيزوي پوښتنو د زده کوونکو پام لوست ته رااړوي: – آيا کېدای شي رسنۍ د مثبت لوري پر ځای کله ناکله منفي اړخونه هم ولري؟ څنګه؟ – په هيواد کې مطبوعات د کوم پاچا په واکمنۍ کې رامنځته شول؟ په ملي يووالي کې د رسنيو د ارزښت په اړه څه پوهېږئ؟	٦ دقيقې

د ښوونکي فعاليتونه:	د زده کوونکو فعاليتونه:	۳۵ دقيقې
– ښوونکی دې د لوست له پيل څخه مخکې زده کوونکو ته رسنۍ او د هغې بېلابېلې بڼې وروپېژني. – ښوونکی دې زده کوونکو ته د رسنيو د اهميت په اړه او دا چې ولې رسنيو ته د دولت د څلورم رکن په سترګه کتل کيږي، معلومات ورکړي. – ښوونکی دې زده کوونکو ته د رسنيو د ناپلويتوب د اړتيا په اړه خبرې وکړي او څرګنده دې کړي چې د ناپلیوتوب اصل د رسنيو په دندې او رسالت کې څومره ارزښت لري. – ښوونکی دې زده کوونکو ته په افغانستان کې د مطبوعاتو د رامنځته کولو د نظريې مخکښان	– زده کوونکي د ښوونکي څرګندونو ته غوږ ونيسي او د بېلا بېلو رسنيو نومونه دې وليکي. – زده کوونکي دې د يو دولت د څلورم رکن په توګه د رسنيو پر اهميت ځانونه پوه کړي. – زده کوونکي دې په دې ځانونه پوه کړي، ناپلويتوب يو خورا مهم او اړين اصل دی، چې رسنۍ يې ښايي په پام کې ونيسي. که نه، رسنۍ خپل ارزښت له لاسه ورکوي او د خلکو باور پرې له منځه ځي. – زده کوونکي د هېواد هغه شخصيتونه پېژني چې رسنۍ يې د ټولنې د ويښتيا لپاره اړينې بللې او په هېواد کې	

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورووپېژني.	يې د هغې د رامنځته کولو سپارښتنه کړې ده.
– ښوونکی دې د رسنيو د ښو او د برښنايي رسنيو او انټرنيټ د رامنځته کېدو او د معلوماتو د راکړې ورکړې په اړه د رامنځته شوي انقلاب په اړه زده کوونکو ته معلومات ورکړي.	– زده کوونکي د چاپي، صوتي، تصويري او برښنايي رسنيو پر ښو او مفهوم او د معلوماتو په راکړې ورکړې کې د انټرنيټ پر اسانتياوو ځانونه پوهوي.
– ښوونکی دې متن ورو، ورو ولولي او په هره برخه کې زده کوونکو ته څرګندونې وکړي. بيا دې زده کوونکو ته ووايي چې لوست له ځان سره ولولي او ناڅرګندې برخې دې په نښه او وروسته دې خپلې پوښتنې وکړي.	– زده کوونکي لوست ته غوږ نيسي او ځای ځای په متن کې راغلي معلومات ذهن ته سپاري او د لوست پر مفهوم ځانونه پوهوي.
– ښوونکی دې زده کوونکو ته د غونډو د جوړولو، د غونډې د مشر، منشي او وياند د ټاکلو اصول وروښايي او په عملي توګه دې د لوست د پای څلورم فعاليت سرته ورسوي. پخپله دې غونډه وڅاري او د اړتيا په صورت کې دې لازمه لارښوونه وکړي.	– زده کوونکي په ټولګي کې د کاري غونډو، په دموکراتيک ډول د غونډې د مشر، منشي او وياند د ټاکلو په لارو چارو ځانونه پوهوي، د هغوی دندې پېژني او په ټولګي کې په وار سره د پورته يوې دندې لپاره ځانونه نوموي او په عملي توګه کار کوي.
– ښوونکی دې دوه تنه زده کوونکي د ټولګي مخې ته راوغواړي چې په افغانستان کې د رسنيو د رامنځته کېدو په اړه نورو ته خپل معلومات وړاندې کړي.	– دوه تنه زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم د ټولګي مخې ته راځي او په افغانستان کې د رسنيو د رامنځته کېدو په اړه معلومات ورکوي.
– ښوونکی دې له زده کوونکو وپوښتي چې رسنۍ ولې د دولت د څلورم رکن په توګه ګڼل کيږي او د دولت نور درې رکنونه به کوم وي.	– زده کوونکي د رسنيو پر اهميت ځانونه پوهوي او معلومات تر لاسه کوي، ولې رسنۍ دومره مهمې دي چې د دولت د څلورم رکن يا څلورمې قوې په توګه ورته کتل کيږي، نور درې رکنونه يا درې قوې يې حکومت (اجرايوي ځواک)، مقننه يا قانون جوړوونکی ځواک (پارلمان) او عدليه قوه يا (ستره محکمه) دي.
– ښوونکی دې له زده کوونکو وپوښتي چې د وينا يا بيان يا د مطبوعاتي ازادي څه شی ده او آيا دا ازادي پولې او بريدونه هم لري او که نه.	– زده کوونکي د وينا يا بيان ازادي پېژني او پر دې ځانونه پوهوي چې وينا يا بيان تر کومې کچې ازادي لري.
– ښوونکی دې زده کوونکو ته د ورځپاڼې، اوونيزې، پنځلس ورځنۍ، مياشتنۍ، درې مياشتنۍ، شپږ مياشتنۍ او کلنۍ خپرونو په اړه معلومات ورکړي او له زده کوونکو دې وغواړي چې په خپل ټولګي کې له پورته خپرونو څخه يوه جوړه کړي. يو تن دې د مسؤول چلوونکي، درې تنه دې د کتنپلاوي، يو تن دې د خبريال دنده واخلي او خپلې خپرونې ته دې د ټولو په	

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوښه یو ښه ادبي نوم غوره کړي. (د موقوته او غیر موقوته خپرونو په اصطلاح دې وپوهوي.)	
– ښوونکی دې له دې وروسته د پښتو مضمون په هر درسي ساعت کې یو، یو تن ته دنده وسپاري چې د ټولګي په وړاندې یوه یا دوه دقیقې ویاندې یا انانسري وکړي.	– زده کوونکي د موقوته او غیر موقوته خپرونو پر مفهومونو ځانونه پوهوي او په عملي توګه د ښوونکي له لارښوونو سره سم د یوې خپرونې په جوړولو کې ونډه اخلي. کېدای شي د ټولګي د زده کوونکو د شمېر او مینې له مخې له یوې څخه زیاتې خپرونې رامنځته شي.
– ښوونکی دې لوست په لنډو جملو کې یو وار بیا تکرار کړي او د فعالیتونو په ځوابولو کې دې له زده کوونکو سره تخنیکي مرسته وکړي.	– زده کوونکي یوې غونډې ته د وینا، انانسرۍ لپاره په ټولګي کې ځانونه چمتو کوي، د ټولګي مخې ته راځي او د راډیو یا تلویزیون د ویاندانو په څېر ویاندي (نطاقي) کوي. دې کار ته د پښتو مضمون په راتلونکوساعتونو کې دوام ورکوي.
– د اوونۍ د هر درسي ساعت د لوست په پای کې دې کورنۍ دنده ورکړي.	– زده کوونکي د لوست لنډیز ته غوږ نیسي او که پر کومې برخې نه وي پوهېدلی، پوښتنې کوي. زده کوونکي کورنۍ دنده اخلي او له لارښوونې سره سم یې په کورونو کې سرته رسوي.

د متن د ستونزمنو برخو روښانول:

رسنۍ، مطبوعات،میډیا (Media) ټول هغه وسایل او لارې چارې دي، چې له یو نسل څخه بل ته د فرهنګ په لېږدولو کې مرسته کوي، د خلکو ذهنونه روښانوي، خلک د هېواد له تازه او نوي حالت څخه خبروي، خپلو نیمګړتیاوو او ناسمو کړنو ته د حکومت او چارواکو پام راګرځوي، ټولنه یوې سوکاله، هوسا، سوله ییز ګډ ژوند، پوهاوي، زغم او د یو بل منلو ته چمتو کوي. ژمنې او متعهدې رسنۍ د ولسونو او پرګنو په حال او راتلونکي ډېره مثبته اغېزه کوي او سمې او رغنده لارې ته یې لارښوونه کوي.

رسنۍ عموما چاپي (ورځپاڼه، مجله، جریده)، غږیزې یا صوتي (راډیو، تلیفون)، تصویري (تلویزیون، سینما) ویب پاڼې، برېښنالیک (برېښلیک)، انټرنیټ او نورې بڼې لري.

سراج الاخبار : د سراج الاخبار جریده په ۱۹۰۶م کال کې د جنورۍ په یوولسمه نیټه د مولوي عبدالرؤوف کندهاري له خوا له چاپه راووته. د لومړۍ ګڼې له خپریدو وروسته بنده شوه او بیا دویم ځل د محمود طرزي په مشرۍ په ۱۹۱۱م کال کې خپره شوه.

مولوي عبدالرؤوف کندهاري: مولوي عبد الروف کندهاری د مشروطه پاچاهۍ د غورځنګ له بنسټ ایښودونکو څخه و. د سراج الخبار لومړۍ ګڼه دده په مشرۍ خپره شوه.

محمود طرزي: د هیواد نامتو لیکوال، ژورنالست او سیاسي شخصیت و. د امیرعبدالرحمن په واکمنۍ کې له هیواده تبعید شوی و. کله چې هیواد ته راستون شو، د سراج الاخبار په نامه یې یوه جریده رامنځته کړه. په هیواد کې د ژورنالیزم د پلار په نامه یادیږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مولوي صالح محمد کندهاری: مولوي صالح محمد کندهاری [۱۲۶۹ – ۱۳۳۹]کال کې په کندهار کې زيږيدلي. ځيني پښتو ليکنې لري.

غلام محی الدين افغان: غلام محی الدين افغا ن [۱۲۷۹–۱۳۳۹ هـ ق] د عبدالرشيد زوی، په کندهار کې زيږيدلي، په څو ژبو پوهيده. ليکوال او شاعر و. هند ته تبعيد شوی او هلته يې عصري زده کړې، کړي دي.

امان افغان: دا جريده په ۱۹۱۰م کال کې خپره شوه او په خپريدو سره يې په پښتو ادب کې نوې بڼې (ژانرونه) رامنځته شول.

عبدالهادي داوی: داوی [۱۲۷۲ – ۱۳۶۱ هـ ش] سياسي او فرهنگي شخصيت او د کندهار اوسيدونکي و. په دولت کې يې دندې درلودې. د اميرعبدالرحمن خان د واکمنۍ پر مهال کابل ته راغلي و. د زياتو اثارو خاوند دي.

اتفاق اسلام: يوه اوونيزه خپرونه وه، مسؤول مدير يې سرور جويا او په هرات کې خپريده.

طلوع افغان: يوه جريده ده چې په کندهار کې چاپ اوخپريږي.

اصلاح: په ۱۳۳۰کال کې تاسيس شوه او يوه دولتي ورځپاڼه ده.

وړانگه: دا اوونيزه خپرونه په ۱۳۴۶کال کې د اطلاعات اوکلتور وزارت له خوا په پکتيا کې خپره شوه.

نيمروز: دا جريده په ۱۳۳۳هـ کال کې خپره شوه. په دري او پښتو دواړو ژبو يې خپرونې کولې. په ۱۳۳۷ هـ ش کال کې يې نوم بدل شو او د هلمند نوم پرې کيښودل شو. لومړی مدير يې محمدابراهيم عطايي و.

هلمند: پنځلس مياشتنۍ خپرونه وه. په ۱۳۵۰کال کې د اطلاعات اوکلتور وزارت له خوا چاپ او په ۱۳۵۷ش کال کې له چاپ نه پاتي شوه.

سنايي: په ۱۲۵۱ش کال کې په غزني کې د اطلاعات اوکلتور وزارت له خوا چاپ او په ۱۳۵۷هش کال کې له چاپ څخه پاتي شوه.

کندز: په ۱۲۵۲هـ ش کال کې تاسيس او په ۱۳۵۷هـ ش کال کې له چاپ څخه پاتي شوه.

ندايي خلق: په ۱۳۲۹هـ ش کال کې تاسيس شوه. مدير يې ډاکتر عبدالرحمن محمودي و.

انگار: ۱۳۲۹ هـ ش کال په دلو کې په کابل کې خپره شوه او مسؤول مدير يې فيض محمد انگار و. په دري او پښتو يې خپرونې کولې.

وطن: د ۱۳۲۹کال په حوت کې خپره شوه. اوونيزه وه. گل پاچا الفت يې مشر و.

نيلاب: په ۱۳۳۰کا ل کې خپره شوه او محمد فيروز يې مدير و. په دري اوپښتو يې خپرونې کولې.

د افغانستان موقتي اداره: په ۱۳۸۰ کال کې جوړه شوه.

د افغانستان انتقالي اداره: د ۱۳۸۱کال په چنگاښ کې جوړه شوه.

اضافي معلومات:

په بيلابيلو هيوادونوکې د مطبوعاتو سياسي، اجتماعي، فرهنگي جوړښت او د هغوی د ازادۍ حدود توپيرلري. په ځينو هيوادونوکې حکومت په رسنيو باندې حکومت کوي او په ځينوکې ورباندې څارنه اوکنترول لري او په ځينوکې بيا د هغه کنترول کمزوری دی.

که چيرې رسنيوته ازادي ورکړ شي او رسنۍ د قوانينو او خپل حقوقي رسالت په چوکاټ کې راشي، ويلای شو چې د دولت او خلکو تر منځ د ارتباط په برخه کې مهم رول سرته رسولای شي. مطبوعات د خپلې ټولنې په وړاندې رسالت او دنده لري چې د خلکو او ټولنې په خدمت کې وي. په افغانستان کې مطبوعات اوږده مخينه نه لري او پيل يې د امير

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیرعلي خان واکمنۍ ته رسیږي، چې د شمس النهار په نامه لومړۍ جریده د هغه امیر په وخت کې خپره شوه. له هغه وخت نه را په دې خوا زموږ په هیواد کې مطبوعات په بیلابیلو وختونوکې د شرایطو تر اغیز لاندې راغلي دي.
امیرشیرعلي خا ن د خپرونو د چاپ لپاره د کابل په بالا حصار کې د لیتوگرافۍ مطبعه جوړه کړه. یوه مجله به پکې په هره میاشت کې دوه، درې ځلې چاپیده. ژبه یې فارسي وه، خو سبک یې هندي او د اردو مطبوعاتو په ډول وه. د اروانباد عبدالرووف بینوا په وینا د شمس النهار د جریدې دویم وار چاپ د سیدجمال الدین افغان په نوښت و چې د نورو اصلاحي پروگرامونو له پشنهاد سره یې د یوې جریدې د خپرېدو وړاندیز هم کړی و. دویم ځلي خپرونه یې بیا د امیر محمدیعقوب خان په وخت کې په ۱۲۹۶هق کال بنده شوه .
زموږ په هیوادکې دویمه خپرونه د سراج الاخبار په نامه ورځپانه وه، چې د امیرحبیب الله خان د واکمنۍ په وخت کې په کابل کې خپره شوه. [۱۲۵۸هش د جدي ۲۲] کله چې یې لومړی گڼه خپره شوه، انتقادي مطالب په کې ډیر وو. ٦میاشتې یې خپرونې وکړې. د هغه وخت په انگریزانو یې نیوکې ډیرې وي. هغه هم بنده شو ه، خو د محمود طرزي په هلو ځلو یې بیرته په ۱۲۹۱هـ ق کال په خپرونو پیل وکړ. په ۱۲۹۷هـ ق کال کې د خپلواکۍ له ترلاسه کولو وروسته خصوصي خپرونې را منځته شوې. د بښځو لپاره خپرونې پیل شوې او د رادیوي خپرونو مرکز جوړشو. د امیر امان الله خان د واکمنۍ په وخت کې د لویې جرگې له خوا لومړی اساسي قانون جوړ شو. پرهغې سربیره د مطبوعاتو لومړی قانون هم رامنځته شو. غیردولتي خپرونې او مطبوعاتي محکمه جوړه شوه. له امان الله خان څخه وروسته، په ۱۳۰۸هـ ش کال کې واک ته د نادرخان د رسېدو په وخت کې مطبوعات تر څارنې لاندې ونیول شول. د مطبوعاتو د ازادۍ په باره کې ولیکل شول: «مطبوعات و اخبارات داخله که خلاف مذهب نباشد، مطابق اصولنامه مخصوص ازاد مي باشد.» د محمدظاهر شاه په وخت کې چې ۴۰ کاله یې دوام وکړ، لومړنی صدراعظم یې سردار محمدهاشم خا ن و. دا دوره ۱۳ کاله وه [۱۳۲۵-۱۳۱۲هـ ش] په دې دوره کې د هیواد مطبوعاتو بیلابیل پوځي امرونه ومنل. دا یوه سخته دوره وه چې ډیر مطبوعاتیان بندیان شول او ډیرې خپرونې وځنډېدې.
که څه هم په ۱۲۱۸هـ ش کال کې د مطبوعاتو خپلواک ریاست جوړ شو. د انیس او اصلاح خپرونې رامنځته شوې، خو د دولت تر سانسور لاندې وې او په همدغه دوره کې د خبر رسولو ریاست، با ختر آژانس، هم جوړ شو چې کورني او بهرني خبرونه یې تنظیمول.
له هغه وروسته شاه محمودخان اووه کاله صدراعظم و. [۱۳۳۲-۱۳۲۵هـ ش] په دې دوره کې مطبوعاتو ته پاملرنه وشوه او د مطبوعاتو قانون هم رامنځته شو. [۱۳۲۹هـ ش] په دې دوره کې غیر دولتي جریدې رامنځته شوې. په ۱۳۳۲کال کې سردار محمد داود خان صدراعظم شو. دده دوره [۱۳۴۲-۱۳۳۲هـ ش] لس کاله وه. نوموړی د مطبوعاتو د ازادۍ مخالف و.
په ۱۳۴۲هـ ش کال کې داکترمحمد یوسف صدراعظم شو. په دې وخت کې یوه نوي سیاسي دوره پیل شوه. په دې دوره کې [۱۳۵۲-۱۳۴۲هـ ش] د مطبوعاتو قانون بدل شو. دا دوره د دموکراسۍ پر دورې مشهوره شوه. په دې دوره کې مطبوعات د دولت له سانسور څخه ووتل او تر چاپ دمخه سا نسور له منځه لاړ.
د۱۳۵۲هـ ش کال د چنگاښ په ۲٦نیټه محمد داود خان جمهوري نظا م رامنځته کړ. په دې دوره کې د غیر دولتي ورځپانو مخه ونیول شوه او یوازې دولتي خپرونو ته پام وگرځول شو. په ۱۳۵۷ هـ ش کال کې په هېواد کې د ثور له کودتا وروسته د څلور حکومتونو په بهیر کې د نوي رامنځته شوي اساسي قانون په ۲۸ماده کې ولیکل شول: هیڅوک نشي کولای له حقوقو او دموکراتیکو ازادیوڅخه د افغانستان د دموکراتیک جمهوریت د گټو پرخلاف استفاده وکړي....

(c) ketabton.com: The Digital Library

د داکتر نجیب الله د واکمنۍ په وخت کې د اساسي قانون په ۴۸ ماد ه کې ولیکل شول: د افغانستان د جمهوریت اتباع د فکر او بیان د ازادۍ حق لري. د افغانستان اتباع کولای شي، له دغه حق څخه په علني او شفاهي او لیکلي ډول له قانون سره سم ګټه واخلي. په ۵۱ ماده کې لیکل شوي و، د انتقاد په خاطر تعقیب منع دی.

له هغه وروسته په هیواد کې د افغانستان اسلامي جمهوریت اعلان شو. له ۱۳۵۷کال څخه دمخه قوانین بې جاري کړل.

د طالبانو په وخت کې [۱۳۷۴هـ ش کال] مطبوعاتي فعالیتونه د اطلاعاتو اوکلتور وزارت تر څارنې لاندې شول. په دې وخت کې هم خصوصي مطبوعات تعطیل شول. یوازې دولتې خپرونې پاتي شوې او رادیو یوازې دولتې خپرونې کولې. تلویزوني خپرونې بندې شوې.

په ۱۳۸۱ کال کې د نوې ادارې په جوړېدو د وینا او بیان ازادي خوندي شوه. په لسګونه تلویزیوني کانالونه، رادیوي ستیشنونه جوړ او په سلګونه خپروني او خبري رسنۍ د هېواد په مرکز او ولایتونو کې جوړې شوې او تر ننه دا لړۍ لا پسې ډېره توده روانه ده. باید یادونه وشي چې د رسنیو لپاره تر بل هرڅه د رسنیو بې پربوالی او ناپلیوتوب ډېر اړین دی، که نه، رسنۍ خپل اصلي ارزښت او اهمیت نه شي خپلولای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لسم لوست

د تدریس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرحه	وخت
د لوست موضوع	ترکیب او له جملې سره د هغه توپیر	
د زده کړې پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي موخې	د لوست په پای کې به زده کوونکي لاندې موخو ته ورسیږي: – د ژبې د گرامر او نحوې په اړه به يې پوهه زیاته شي او په دې به وپوهیږي چې په یوې جملې کې د کلمو د ځای په بدلون د جملې معنا توپیر مومي. – زده کوونکي به ترکیب، اصطلاح او جمله او د هغوی تر منځ توپیر وپیژني. – زده کوونکي به پر دې وپوهیږي چې اصطلاحگانې د یوې ژبې لغوي پانگه جوړوي. – د زده کوونکو لیک او وینا به پیاوړې شي. – زده کوونکي به د لوست د پای فعالیتونه په خپله ځواب کړای شي.	
د تدریس لارې	لوستل، لیکل، ویل، اورید ل، سوال او ځواب، ډله ییز کار او یوکسیزکار	
د تدریس وسیلې او مرستندوی توکي	درسي کتاب، قلم، کتابچه، تخته، تخته پاک او تباشیر	
د ارزونې لارې او وسیلې	شفاهي، عملي، څارنه او د ښوونکي د یادداشت کتابچه	
د زده کړې او تدریس فعالیتونه	روغبړ او احوال پوښتنه، د حاضرۍ اخیستل او د کورنۍ دندې کتل	۴ دقیقې
د انگیزې رامنځته کول	ښوونکی دې له څو تنو زده کوونکو څخه د جملې د جوړښت، د جملې او ترکیب د توپیر او د جملو د برخو په اړه پوښتنې وکړي.	۶ دقیقې

د ښوونکي فعالیتونه	د زده کوونکو فعالیت	۳۵ دقیقې
– ښوونکی دې تیر لوست په څو پوښتنو وارزوي. – ښوونکی دې زده کوونکو ته د ژبې گرامر او په هغې کې د جملې په اړه معلومات ورکړي. – ښوونکی د جملې، عبارت، ترکیب او اصطلاح په توپیر زده کوونکي پوهوي. – ښوونکی زده کوونکو ته د جملې د عمده برخو؛ اسمي (مسندالیه، مبتدا) او فعلي (فعلي، مسند، خبر) په اړه زده کوونکو ته معلومات ورکوي او له زده کوونکو سره مرسته کوي	– زده کوونکي دې د ښوونکي پوښتنو ته ځواب ووايي. – زده کوونکي گرامر، د هغې بېلا بېلې برخې او په هغې کې جمله وپیژني. – زده کوونکي جمله، عبارت، ترکیب او اصطلاح پیژني او توپیر يې بیانوي. – زده کوونکي د جملې اساسي برخې (مبتدا او خبر) پیژني. هر زده کوونکی د ښوونکي په لارښوونه یوه، یوه جمله وايي او مبتدا او خبر يې په گوته کوي. په همدې توگه گوري چې که په یوې جملې کې د کلمې ځای بدلون ومومي، نو د جملو په	

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې یو څو جملې ووايي او بيا يې مبتدا او خبر په ګوته کړي. همدا شان دې ښوونکی په جملو کې د کلمود ټاکلي ځای او د جملې په مفهوم کې د کلمو د ځای د بدلون د اهمیت په اړه معلومات ورکړي او په بېلګو کې دې وښيي.	مفهوم کې بدلون راځي او که نه. په يو څو جملو کې دې تمرين کړي.
– ښوونکی دې په جملو کې د کلمو د خج یا فشار، آهنګ او نورو نحوي برخو اغېز وڅېړي او زده کوونکو ته دې معلومات چمتو کړي.	– زده کوونکي خج یا فشار پېژني، لومړی په کلمو او بیا په جملو کې يې تمرينوي او د جملې په مفهوم کې يې توپير پېژني.
– ښوونکی دې د ترکیب په اړه خبرې وکړي او د څو بېلګو په راوړلو دې له زده کوونکو سره د لا ښې زده کړې لپاره تمرین وکړي او د اصطلاح او ترکیب توپیر دې په بېلګو کې څرګند کړي.	– زده کوونکي ترکيب پېژني، تمرينوي يې او له عبارت او اصطلاح سره يې پر توپير پوهيږي.
– ښوونکی دې زده کوونکو ته د یوې ژبې د لغوي پانګې په توګه اصطلاح وروپېژني او د ژبې په بډاینې کې دې د اصطلاح اغېز روښانه کړي.	– زده کوونکي د اصطلاح له پېژندو وروسته پر دې پوهيږي چې اصطلاحګانې د ژبې لغوي پانګه ده او د یوې ژبې بډاینه څرګندوي.
– ښوونکی دې له زده کووونکو وپوښتي چې عبارت او ترکیب جوړېدای شي، خو آیا اصطلاح هم جوړېدای شي؟ په دې برخه کې دې له زده کوونکو سره یو ځل بیا د عبارت، ترکیب او اصطلاح مفهومونه تکرار او په بېلګو کې دې تر هغه وکاروي، چې د زده کوونکو له زده کړې څخه ډاډ تر لاسه کړي.	– زده کوونکي په بېلګو کې څرګندوي چې عبارت او ترکيب جوړېدای شي، خو اصطلاحګانې د متلونو په څېر د يو ولس په فرهنګ کې پرته شتمني ده او نوي نه جوړيږي. زده کوونکي د لاښې زده کړې لپاره جمله، ترکيب، عبارت او اصطلاحګانې تمرينوي او په جملو کې يې کاروي.
– له دې وروسته دې ښوونکی د کتاب له مخې لوست ولولي او ځای ځای دې په اړوندو مفهومونو رڼا واچوي او پر زده کوونکو دې يې تکرار کړي.	– زده کوونکي لوست ته غوږ نيسي او ځای په ځای په لوست کې راغلي مفهومونه پېژني او د ښوونکي له لارښوونې سره سم هغه تکراروي.
– څو تنه زده کوونکي دې په وار وار د ټولګي مخې ته راوغواړي چې د جملې او د جملې د توکو په اړه خبرې وکړي او بېلګې دې وړاندې کړي.	– څو تنه زده کوونکي په وار د ټولګي مخې ته راځي او د جملو د توکو په اړه خبرې کوي او په بېلګو کې يې څرګندوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

– ښوونکی دې زده کوونکي په څو مناسبو ډلو وويشي او هرې ډلې ته دې دنده ورکړي چې د جملې اساسي برخې (مبتدا او خبر)، عبارتونه، ترکيبونه او اصطلاحگانې پيدا او وليکي. – ښوونکی دې لوستل شوی لوست په لنډ ډول تکرار کړي او ددې ډاډ تر لاسه کړي چې زده کوونکو لوست ياد کړی دی. – ښوونکی دې په لومړيو دوو ساعتونو کې زده کوونکو ته د لوست په اړوند کورنۍ دنده او په دربمه ورځ د لوست په پای کې راوړل شوې کورنۍ دنده وسپاري.	– زده کوونکي ځانونه په ډلو کې تنظيموي او د جملې پر اساسي توکو، عبارتونو، ترکيبونو او اصطلاحگانو خبرې کوي او د هرې يو تن استازې يې په وار د ټولگي په وړاندې نورو ته لولي. زده کوونکي د لوست لنډيز ته غوږ ږدي او پر لوست د پوهېدو ډاډ ترلاسه کوي. – زده کوونکي د ښوونکي پوښتنو ته ځوابونه وايي او پر لوست د پوهيدو ډاډ تر لاسه کوي. – زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم کورنۍ دنده اخلي.

د فعاليت په اړه معلومات او پوښتنو ته ځوابونه:

کله چې د ترکيب او جملې د توپير په هکله خبرې کوو، نو بايد ترهرڅه لومړی د جملې او بيا د ترکيب په هکله يادونه وکړو. د دواړو ترمنځ توپير په څپله روښانه کيږي. لکه څنگه چې په درسي کتاب کې يادونه شوي ده، جمله يوه عربي کلمه ده او د مجموعې په نامه ياديږي. له پخوا نه د جملې ډيرتعريفونه شوي دي او زياتره يې د الفاظو په بدلون سره يوه موخه افاده کوي، خو ډيرو پوهانو د جملې په تعريف کې د يوناني پوه "ديونيسيوس تراکس" Diony Sius Thrax د جملې د تعريف پيروي کړې ده. نوموړی وايي جمله په نظم او نثرکې د الفاظو اوکلمو مجموعه ده چې يوه معنا او مفهوم افاده کوي. تر دې وروسته ډيرو پوهانو د نوموړي پوه همدغه تعريف منلی دی. ايراني پوه، خانلري بيا له پورتني تعريف څخه د نظم او نثر کلمې ايستلي دي، خو يوازي دومره يې ويلي دي، جمله د کلمو مجموعه ده چې بشپړ مفهوم ولري. د پوهانو له ډول، ډول تعريفونو څخه داسې ښکاري چې همدغه وروستی تعريف تر ډيره ځايه په ځای دی. کله چې د کلمو يوې د کلمو يوې مجموعې بشپړه او مکمله وينا ورکړه او لوستونکو ته پکې کومه پوښتنه پيدا نشوه، نو هغې ته جمله وايي. کېدای شي جمله له دوو يا زياتو کلمو څخه جوړه شوي وي.

د جملې د جوړښتي برخې معنا داده چې د جملې د جوړوونکو توکو په واسطه څرگنديږي. دغه جوړښتي معنا د کلمو، ترتيب او تنظيم بلل کيږي چې د جملې په کلمو پورې اړه نه لري. که چيرې فورمونو په منظم ډول ترتيب او تنظيم موندلی وي، نو بيا به جوړښتي معنا ولري چې په دې ترتيب د اواز برابروالی، فونيتيکي ځانگړنې او د فورمونو انتخاب راځي.

جمله د خبر، پوښتنې، تعجب او امر په ډول راتلای شي. هر نحوي واحد يې له دوو برخو: مبتداء او خبر يا مسند اليه او مسند څخه جوړ شوی وي. خو د اجزاوو له پلوه پر بسيط او مرکب شکل باندې ويشل کيږي. د جملې لپاره څلور ځانگړنې کارول شوي دي:

– قيده شوي نه وي،
– په وړو واحدونو ونه ويشل شي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د جوړوونکو خواوو ترمنځ یې د نحوې له مخې ارتباط موجود وي،
- مبتداء اوخبر ولري.

په بشپړه جمله کې مبتدا او خبر دواړه راځي. د نحوي واحدونو په جوړولو کې لفظي واحدونه خپله برخه لري. دغه واحدونه د ځای او نورو ځانګړتیاوو له امله په ترکیبونو او جملو کې په نومونو، صفتونو، قیدونو، فعلونو او نورو ډولونو باندې ویشل کیږي. بیا دغه لفظي واحدونه خپلواک او ناخپلواک وي، روستاړی او مختاړی هم خپل ځای پیدا کوي .دغه لفظي واحدونه خپل ډولونه او ګرامري خصوصیات لري. په جمله کې نومونه اوفعلونه جلا جلا ډولونه لري او هر ډول راتګ په جمله کې بدلون رامنځته کوي.

په جمله کې چې کله مورفیم بدلون مومي، جمله ورسره بدلون کوي، ځکه ژبپوهان وایي که چیرې د مورفیمونو د راوړلو په وخت کې د ځا ی او وخت تناسب ونه پیژندل شي، اصلي معنا په لاس نشي راتلای. د پورتنیو لیکنو له مخې د جملې یو تعریف داسې کولای شو: جمله هغه نحوي واحد دی چې مبتداء، خبر، ټاکلی آهنګ، تون او لحن ولري. له دې امله د جملې په بیلولو کې نوموړې برخې ځانګړی ارزښت لري.

اوس چې مو د جملې په اړه خبرې وکړې، ترکیب، غونډ یا عبارت بشپړ مفهوم نشي ادا کولای. که موږ ووایو، احمد راغی. دا یوه ساده جمله ده؛ مبتدا او خبر لري. که څه هم د لا زیاتې څرګندونې لپاره به نورو پوښتنو ته هم اړتیا ولري، خو په سملاسي توګه مخاطب قناعت کولای شي. که چیرې ووایو، چې: راغی. نو اوریدونکي او لوستونکي ته پوښتنه پیدا کیږي، چې څوک راغی؟ بیا دغه خبر ځوابوي. که څه هم په یوه جمله کې له مبتدا سره او هم له خبر سره نور مورفیمونه؛ یعنې کلمې په نحوي رابطه کې راتلای شي او جملې ته لا زیاته څرګندتیا ورکولای شي. دغه راز له خبرسره هم مورفیمونه راتلای شي او جمله لا زیاته بډایوي. که چیرې په یوه جمله کې مبتداء له خپلو اجزاوو سره له جملې سره رانه وړل شي او یوازې خبر راوړل شي، نو دغه خبر ته ترکیب یا غونډ یا عبارت وایي. که چیرې خبر رانه وړل شي او یوازې مبتداء له خپلو اجزاوو سره راوړل شي، نو بیا ورته ترکیب وایي؛ یعنې په ترکیب کې یا مبتداء وي او یا یوازې خبر. لکه چې ووایو: ښکلې جلۍ، لوړه جلۍ، توره جلۍ یا داچې ووایو؛ تیزه راغله، ورو راغله. د مبتداء او خبر برخه په یوازې ډول بشپړ مفهوم نشي ورکولای. له دې امله ورته ترکیب وایي.که چیرې په یوه ترکیب کې یوازې د مبتداء برخه راغلې وي، نو داسې ترکیب ته اسمي ترکیب وایي او که یوازې د خبر برخه راغلې وي، نو داسې ترکیب ته فعلي ترکیب وایي. یوازې یو ترکیب پوره معنا نشي ورکولای. ویلای شو چې ترکیب د دوو یا زیاتو خپلواکو او نا خپلواکو کلمو او مورفیمونو څخه جوړ شوي وي، چې برخې یې یو له بل سره ګرامري تړاو لري. د ترکیب ځانګړتیاوو ته په پام سره چې په درسي کتاب کې راغلې دي، اوس د جملې او ترکیب د توپیر په هکله ویلای شو چې په جمله کې مبتداء اوخبر دواړه غبرګ اوکله کله له خپلو ملحقاتو سره راځي، خو په ترکیب کې بیا داسې نه راځي. دغه برخې پکې کمزوري وي او یا نه وي.

لکه څنګه چې جملې ډولونه لري، دغه ډول ترکیبونه هم خپل ډولونه لري، لکه څنګه چې ساده اوبشپړې جملې لرو، دغه ډول ترکیبونه هم ساده او مکمل ترکیبونه لري. په پښتو ژبه کې ترکیبونه په اسمي او فعلي ترکیبونو ویشل شوي دي.

که لږ وړاندې لاړشو، وبه وایو چې جمله زماني اومکاني سیستم لري. که دغوسیستمونو ته ونه کتل شي، له جملې څخه معنا اخیستلای نشو. سیستم هغه نظم اوترتیب دی چې په تغییر سره یې د جملې په جوړښت کې هم بدلون راځي.

تردې ځایه پورې مو د جملې په هکله یوڅه ولوستل، اوس به د ترکیب یاعبارت په هکله وغږیږو.

دمخه مو وویل چې یوه بشپړه جمله مبتداء او خبر لري.که چیرې په داسې یوه جمله کې که هر ډول جمله وي، مبتدا

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرې کړو او یوازې خبر پاتې شي، نو بیا له جملې نه وځي او یو فعلي ترکیب بلل کیږي. که له جملې نه خبر لیرې شي؛ په دې سره هم یوازې مبتدا ته جمله نه ویل کیږي؛ بلکې د نوم ترکیب ورته ویل کیږي. په دې هکله په درسي کتاب کې هم مثال ورکړ شوی دی. لکه هلک ولوید. دا یوه ساده جمله ده، چې په دې کې هلک ته مبتداء ویل کیږي او لوید د خبر په معنا راځي. که چیرې له هلک سره صفت یوځای شي او خبر ترې لرې شي او ووایو ښه او خوشحال هلک. د داسې کلمو یوځای کیدو ته، جمله نه ویل کیږي؛ بلکې د داسې کلمو ترکیب ته د نوم ترکیب وایي او په همدې ډول که مبتداء لرې شي او له فعل سره قیدونه او نورکلمات راوړل شي؛ نو بیا له مبتدا پرته ورته د فعل ترکیب یا عبارت وایي. لکه په زوره ولوید.

له پورته خبرو وروسته اوس د ترکیب په هکله ویلای شو چې ترکیب د دوو یا زیاتو خپلواکو او ناخپلواکو کلمو له یوځای کیدو نه لاسته راځي او اجزا یې یوله بل سره ګرامري تړاو لري. ترکیبونه که له یوې خوا د جملې په جوړولو کې رول لري، د نحوي واحدونو په جوړولو کې هم رول سرته رسوي. د ترکیب ځانګړتیاوو ته په پام سره، چې په درسي کتاب کې راغلي دي، ویلای شو ترکیبونه د معنا او جوړښت په پام کې نیولو په ټاکلو او ناټاکلو ترکیبونو باندې ویشل کیږي. په ټاکلو کې د اجزاوو ترکیب ثابت وي او په ځای یې بله کلمه راوړلای نشو، لکه دکابل پوهنتون، خو په ناټاکلوکې بیا د اجزاوو ټاکلی او ثابت نه وي. لکه د ملالۍ کمیس او داسې نورې جملې.

له پورته خبرو وروسته د جملې او ترکیب د توپیر په هکله ویلای شو چې په بشپړه جمله کې مبتداء او خبر له خپلو ټولو اجزاوو سره راځي، خو په ترکیب کې دغه برخې نیمګړې وي.

په پښتو ژبه کې ترکیبونه په عمومي ډول په اسمي او فعلي ترکیبونو باندې ویشل کیږي. بیا په خپله اسمي ترکیبونه هم په خپل ذات کې په څو برخو ویشل کیږي، لکه:

اضافي ترکیبونه ،توصیفي ترکیبونه ،عددي ترکیبونه ،قیدي ترکیبونه ،اداتي ترکیبونه

په اضافي ترکیبونوکې د یو نوم نسبت بل نوم یا ضمیر ته شوي وي یا داچې د اضافت (د) په واسطه یې ارتباط پیدا کړی وي. په اضافي ترکیبونوکې یو نوم مضاعف الیه او بل یې مضاعف راځي.

د ترکیبونو بل ډول یې فعلي ترکیبونه دي او خپله فعلي ترکیبونه او لاندې ډولونه لري:

١. نوم + فعل
٢. نوم + د فعل مصدر
٣. قید+ فعلي ترکیب
۴. عدد + کومکي فعل
۵. د یم او وم له کومکي فعلونه له صفتونوسره

اوس مو د جملې او ترکیبونو په هکله په لنډ ډول معلومات ترلاسه کړل. د اصطلاحاتو په هکله به هم یوڅه رڼا واچوو. اصطلاحات په هره ژبه کې وي او د دولس مال او د ژبې شتمني بلل کیږي. اصطلاحات د متلونو په څیر خلک په خبرو او محاورو کې کاروي او پوره خوند اوخوږوالی لري. اصطلاحات خپل خصوصیات لري. هره اصطلاح له یوې کیسې نه رازیږیدلې وي او د خبرو په وخت کې په سملاسي توګه نه جوړیږي. اصطلاحات له پخوا نه جوړ وي او خلک یې له یوبل نه زده کوي او په خپلو خبرو کې یې وایي. په پښتو ژبه کې هیڅوک اصطلاحاتو ته بدلون ورکولای نشي او بله داچې د هرې سیمې اصطلاحات جلاجلا وي، خو بیا هم له یوې سیمې نه بلې ته لیږدیږي. په پښتو ژبه کې د ترکیب ښه ځانته غوره کوي، لکه لور په لوټه اچول، اوبن په بډه وهل او داسې نور مثالونه. د اصطلاحاتو کلمې په خپل ترکیب کې خپله معنا له لاسه ورکوي او که چیرې بیل بیل شي، خپله وروستۍ معنا هم له لاسه ورکوي. لکه، لار وهل، ژبه کول،

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښه نيول او لاس اخيستل، ... . دغه ډول اصطلاحات د ټکي په ټکي ژباړې وړ نه دي. په داسې ترکيبونوکې خپلې ځانګړتياوې موجود وي. له هغوی نه يوه داده چې داسې ترکيبونه د ژبې د لغاتو په برخه کې خپله ګرامري ځانګړتيا لري. په دې کې ثابت ترکيبونه د بشپړو جملو په ډول راځي. لکه، ابې مړه شوه او تبه يې وشليده. ځيني يې ثابتې نه وي او پوره معنا ترې لاسته نه راځي. لکه: د اسمان کټ، په جامو کې نه ځاييدل او نور.

په پښتو ژبه کې اصطلاحات هم په دوو ډولونو اسمي اوفعلي خواوو ويشلی شو.

اسمي برخه يې، لکه: د تروو مچ

فعلي برخه يې، لکه: لور په لوټه تېره کول

اخځليکونه:

۱ـ صديق الله رښتين، پښتو اشتقاقونه اوترکيبونه. د ۱۳۲۷هــ ش کال چاپ

۲ـ پښتونحوه ،پوهندوی ډاکټر زرغونه رښتين زيور

۳ـ د پښتو ژبې لنډ ګرامر (صرف او نحوه) ، محقق سيد محی الدين هاشمي

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوولسم لوست

د تدریس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرحه	وخت
د لوست موضوع	پښتو قصیده: شیخ اسعد سوري	
د زده کړې پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي موخې	زده کوونکي به د لوست په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي: – په پښتوادبیاتوکې به قصیده وپېژني او د هغې پر مخینې به پوه شي. – د قصېدې جوړښت، برخې اوځرنګوالي به وپېژني. – د موجودو سندونو له مخې به په پښتو ژبه کې د لاسته راغلې لومړۍ قصیدې ویونکی وپېژني. – د لیک او وینا ځواک به یې غښتلی شي. – د لوست د پای فعالیتونه به په خپلواک ډول ځواب کړای شي.	
د تدریس لارې	لوستل، لیکل، ویل، اوریدل، سوا ل او ځواب، ډله ییزکار او یوکسیزکار	
د تدریس وسیلې او مرستندوي توکي	درسي کتاب، قلم، کتابچه، تخته، تخته پاک او تبا شیر	
د ارزونې لارې او وسیلې	شفاهي، عملي، څارنه او د ښوونکي د یادداشت کتابچه	
د زده کړې او تدریس فعالیتونه	سلام، روغبړ، احوال پوښتنه، د حاضرۍ اخیستل، د ټولګي تنظیم او د کورنۍ دندې کتل	۴ دقیقې
د انګیزې رامنځ ته کول	– ښوونکي دې له زده کوونکوسره په لنډ ډول د نظم اونثر او د نظم د ډولونو په اړه خبرې وکړي او د یو څو پوښتنوپه ترځ کې دې د زده کوونکو معلومات وارزوي.	۶ دقیقې

د ښوونکي فعالیتونه	د زده کوونکو فعالیتونه	۳۵ دقیقې
– ښوونکي دې خپل لومړي فعالیت ته په دوام په پښتو ادبیاتو کې د نظم او نثر او همدارنګه د قصېدې او د هغې د جوړښت په اړه معلومات ورکړي.	– زده کوونکي دې د ښوونکو خبرو ته غوږ ونیسي، د نظم ډولونه دې یوه پلا بیا له پامه تېرکړي، نومونه دې یاد کړي او قصېده دې وپېژني.	
– ښوونکی دې د پټې خزانې او د هغه د لیکوال په اړه زده کوونکو ته معلومات ورکړي.	– زده کوونکي دې پټه خزانه، د هغې لیکوال، د پټې خزانې ارزښت د یو تاریخي ادبي کتاب په توګه وپېژني او له ښوونکي دې لا زیات معلومات وغواړي.	
– ښوونکی دې پښتو ادبیاتو ته د قصېدې او د نظم د نورو ډولونو، لکه غزل، مثنوي، رباعي، ... د راتګ په اړه معلومات ورکړي.	– زده کوونکي دې معلومات ترلاسه کړي چې قصېده، غزل، مثنوي، رباعي او نور نظمونو کله پښتو ادبیاتو ته لاره پیدا کړه او لامل یې څه و.	
– ښوونکی دې زده کوونکو ته په پښتو ادبیاتو کې د	– زده کوونکي دې ځانونه وپوهوي چې لومړۍ لاسته راغلې	

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاسته راغلې لومړۍ قصېدې د ویونکي، شیخ اسعد سوري په اړه لنډ معلومات ورکړي.	قصېده چا ویلې، مضمون یې څه شی دی، شیخ اسعد سوري څوک و او دا قصېده یې ولې ویلې ده؟
– ښوونکی دې نوی لوست ورو ورو ولولي.	– زده کوونکي دې لوست ته غوږ ونیسي او ستونزمن ځایونه او کلمې دې په نښه کړي.
– ښوونکی دې د قصېدې د لوستلو پر مهال د قصېدې د پیل، منځ او پای برخې زده کوونکو ته روښانه کړي.	– زده کوونکي دې د قصېدې جوړښت ته ځیر شي، د هغې پیل، منځ او پای دې ومومي او سره بېل دې یې کړي.
– ښوونکی دې د قصېدې د ستونزمنو کلمو او بیتونو پر معنا زده کوونکي وپوهوي.	– زده کوونکي دې د لوست ستونزمنې کلې له ښوونکي وپوښتي او ځانونه دې پرې وپوهوي.
– ښوونکی دې هر زده کوونکی راوبولي چې د قصېدې څو بیتونه په سم ډول د نورو زده کوونکو په وړاندې ولولي.	– زده کوونکي دې د ټولګي په وړاندې د قصېدې څو بیتونه ولولي.
– ښوونکي د تېر په څېر، د وخت په پام کې نیولو سره، دوه، درې تنه زده کوونکي د ټولګي مخې ته راوبولي چې د خپلې خوښې یوې موضوع په اړه یوه دقیقه خبرې یا ویاندي وکړي. ښوونکی دې ورسره مرسته وکړي.	– زده کوونکي دې د ښوونکي له لارښوونې سره سم د ټولګي مخې ته راشي او د خپلې خوښې پر یوې موضوع دې یوه دقیقه خبرې وکړي او یا دې ویاندي یا انانسري وکړي. د ښوونکي لارښوونو ته دې ځېر شي.
– ښوونکی دې زده کوونکي په مناسبو ډلو وویشي. هرې ډلې ته دې دنده ورکړي او د هغوی د کار پرمختګ دې وڅاري.	– زده کوونکي دې د ښوونکي له لارښوونې سره سم ځانونه په ډلو کې تنظیم کړي.
– ښوونکی دې د لوست د پای فعالیتونه پر زده کوونکو کار وکړي او پخپله دې د یو سلاکار په توګه ورته د اړتیا په صورت کې لارښوونه وکړي.	– یو تن زده کوونکی دې نورو زده کوونکو ته د تشبیب په اړه معلومات ورکړي. – یوتن زده کوونکی دې د قصېدې په متن کې اصلي ویرنه ولولي او په اړه دې یې څرګندونې وکړي. – زده کوونکي دې په قصیده کې د شیخ اسعد سوري احساساتو ته پام او د هغې په اړه دې په وار خبرې وکړي. – زده کوونکي دې په نوي لوست کې اسمي ترکیبونه پیدا کړي او د ترکیب او جملې پر توپیر دې په وار خبرې وکړي.
– ښوونکی دې د تېر په څېر د پښتو د هر درسي ساعت په پای کې کورنۍ دنده ورکړي او د زده کوونکو وړتیا دې واروزي.	– زده کوونکي دې د ښوونکي له لارښوونې سره سم کورنۍدنده واخلي او په کورنو کې دې سرته ورسوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن د ستونزمنو برخو روښانول:

بغني: د هلمند د زمینداور سیمه پخوا د بغني په نامه يادېده.

آهنګران: د غور د مرکز، چخچران د جنوب لويديځ په لس کيلومترۍ کې يوه پرته سيمه ده.

اميرمحمد سوري: اميرمحمد سوري د علاء الدين حسين غوري ورور و. نوموړی د سلطان محمود غزنوي له خوا ونيول شو. وروسته اميرمحمد سوري په زندان کې له ډېره غيرته زهر وخوړل او مړ شو. علا ءالدين حسين غوري په **۵۵۶** هــ کال کې د خپل ورور د غچ اخيستلو په موخه د غزني ښار ته اور واچاو او په علا ءالدين جهان سوز مشهور شو.

غوريان: تر اسلام دمخه په غورکې سيمه ييزه واکمني وه. له غوريانو څخه سلطان علاء الدين غوري د سلطان محمود غزنوي واکمني ماته کړه او د لومړي ځل لپاره يې د غوري دولت بنسټ کيښود. له **۶۰۲** هــ کا ل نه تر لسم هــ پورې يې دوام وکړ. د هرات لوی جومات او منار جام د غوريانو په وخت کې جوړ شوي دي.

غور: د افغانستان په مرکزي برخه کې يو ولايت دی.

د غور اميران پر آل شنسب باندې مشهور دي. هغوی په دوو ډلو ويشل شوي وو: يوې ډلې په غورکې واکمني درلوده، چې پلازمينه يې فيروزکوه وه. بله ډله يې د غور په شمال کې پرته وه، چې په تخارستان يې حکومت کاوه او پلازمينه يې باميان و.

مثنوي: هغه نظم دی چې هر بيت يې ځا نته جلا قافيه ولري.

قصيده: لغوي معنا يې قصد او اراده ده. په اصطلاح کې هغه شعر دی چې تر يوې مطلع لاندې ويل کېږي. د بيتونو شمېر يې له غزل څخه زياتېږي او تر **۲۰۰** بيتونو پورې رسېږي.

غزل: هغه شعر دی چې له **۵** تر **۱۵** يا شلو پورې بيتونه ولري. په غزل کې شاعر د شعر په پای کې خپل نوم او تخلص راوړي، خو اوس دا دود کم شوی دی.

رباعي: هغه شعر دی چې څلور مسرۍ لري. دوی لومړۍ يې يو ډول قافيه او درېمه مسرۍ يې قافيه نه لري. څلورمه يې د لومړۍ او دويمې مسرۍ په څېر قافيه لري.

لرغوني پښتانه، د شيخ کټه ليکلی کتاب دی، چې په پټه خزانه کې ترې ډېره ګټه اخيستل شوې ده.

شيخ کټه :د شيخ يوسف زوی او د شيخ متي لمسی و. د لرغوني پښتانه کتاب يې ليکلی او محمد هوتک په پټه خزانه کې له نوموړي کتا ب نه استفاد ه کړې ده.

خوشحال خان خټک: د شهبازخان زوی او د يحيي خان لمسی دی. په **۱۰۲۲** هــ کې زيږيدلی او په **۱۱۰۰** هــ کې په حق رسيدلی دی. د پښتو ژبې نامتو شاعر او ليکوال و. د مستشرقينو په وينا يې تر**۲۵۰** زيا ت اثار ليکلي دي.

شاه حسين په **۱۱۱۴** هــ . ق . کال د کلات په سيورې علاقه کې وزيږيد. تر **۱۲** کلنۍ پورې يې د وخت زياتره دوديز علوم له ملا يارمحمد څخه ولوستل. په **۱۴** کلنۍ کې يې پلار مړ شو. کله چې محمود پر ايران باندې لښکر کشي وکړه، د کندهار د چارو مشري يې ورته وسپارله. له هغه وروسته د نادر افشار تر بريد پورې په همدغه مقام پاتې شو. په **۱۱۵۰** ق کال کې شاه حسين له خپل اولاد سره مازندران ته تبعيد شو. نوموړي په **۱۱۵۲** کال د شعبان په مياشت کې په مازندران کې مړ شو.

خراسا ن: زموږ هيواد، افغانستان پخوا د آريانا او خراسان په نومونو يادېده، خو جغرافيايي موقعيت او سياسي بريدونه يې د اوس په څېر نه و. د احمدشاه بابا په وخت کې د افغانستان په نامه ونومل شو، چې له آمو نه تر ډهلي پورې پراخ و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پټه خزانه د پښتوادبیاتو یو ډېر ارزښتناک کتاب دی. محمد هوتک د شاه حسین هوتک په لاربښوونه لیکلی، چې د پښتو ژبې د ادبیاتو تاریخ یې تر ۱۳۹هــ پورې ورسولو؛ ځکه موږ ته د پټې خزانې په واسطه د امیرکروړ شعر لاسته راغلی.
محمد هوتک په خپل لیکل شوې اثر، پټه خزانه کې د پښتو ژبې شاعران په دریو برخو وېشلي دي. په لومړۍ خزانه کې یې د ۲۲ تنو هغو شاعرانو پېژندنه او د شعرونو نمونې راغلي دي، چې تر هغه یې پخوا ژوند کړی و. په دویمه خزانه کې د ۲۱ تنو هغو شاعرانو پېژندنه راغلي ده، چې د محمد هوتک معاصر وو. په دریمه خزانه کې د شپږو تنو ښځینه شاعرانو، نازو توخي، حلیمي خټک، بي بي نیک بختې، بي بي زینب، زرغونې او رابعې پېژندنه او د شعرونو بېلګې راغلي دي.

اضافي معلومات:

د موجودو سندونو له مخې ویلای شو چې د اسلام له مبارک دین څخه پخوا هم په عربي ژبه کې قصیدې موجود وې. په هغو کې یې محتوا د اوښانو صفت، د طبیعت صفت او ستاینه، د غرني ژوند د کلو او کنډوالو او د هوسیو خرام په هکله خبرې کېدې. په عربوکې به شعر او شاعري په فصیحو او بلیغو الفاظو کې روانه وه. د عربو قصیدې تر بن امیه دورې پورې د محتوا له مخې په همدې ډول وې. کله چې د اسلام مبارک دین افغانستان ته راغی، دلته هم قیصدې پوره رواج وې. ډېر څېړونکې، د هغوی له ډلې څخه کریستن سن، په دې اند دی چې عربي قصیدو خپل خصوصیات درلودل او د فارسي د قصیدې قواعد له عربي څخه نه دي راغلي. ابوریحان البیروني هم په خپل کتاب الهند کې، چې د خلیل بن احمد د عروضو قواعد او د سانسکریت د پخوانیو اوزانو ترمنځ مطابقت څېړي، وایي نوموړي له سانسکریت نه اوزان راخیستي دي. له دې روایاتو څخه ښکاري چې تر اسلام دمخه هم په خراسان کې قصیده موجوده وه او خپل شعري وزنونه یې درلودل. له څېړونو څخه جوتېږي چې په فارسي کې هم قصیده په خپلو اوازانو او ځانګړتیاوو سره موجود وه. که چیرې داخبره ومنو، کله چې د دري ژبې په قصیده کې خپل اوزان او خپل خصوصیات موجود وو، او له عربي څخه یې اوزا ن اخیستي نه وي، نو پښتو قصیده خو د تاریخ په اوږدو کې له عربي ژبې څخه بیخي اغیزمنه نشو بللای. بیا خو په ډاګه ویلای شو چې پښتو قصیده خپل اوزا ن لري او خپلې ځانګړتیاوې یې له عربي نه را اخیستي نه دي. پخوا داسې فکرکیده چې زموږ په پښتو ژبه کې قصیده د خوشحال خان خټک له وخت څخه ده. کله چې پټه خزانه لاسته راغله او په هغې کې د شاه حسین په امر د محمدهوتک په زیار او زحمت پټه خزانه ولیکل شوه، دا ورڅخه ثابته شوه چې د مخه تر هغه هم په پښتو ادب کې قصیده موجود وه او د ځوانۍ دوره یې تیره کړې وه. لکه چې په پټې خزانې کې د امیرکروړ پښتو شعر په لاس راغلی دی. امیر کروړ د غور د مندیش امیر و. (۱۳۹ هجري کال) په پټه خزانه کې لاسته راغلی شعر هم ډېر پوخ شعر دی او د شعر ډېرې ځانګړتیاوې پکې دي، نو هغه قصیده چې د پټې خزانې په واسطه لاسته راغلې ده، تر ټولو پخوانۍ قصیده نه ده. محمدهوتک دا قصیده د شیخ کته له لرغوني پښتانه کتاب څخه را نقل کړې ده. شیخ کته نوموړې قصیده له تاریخ سوري څخه لیکلي ده. دا قصیده د شیخ اسعد سوري ده. کله چې د سبکتیګن کورنۍ په غزني کې واکمنه شوه، د سلطان محمود او ددغې غوري کورنۍ تر منځ اختلاف راغي. په دې وخت کې امیرمحمد سوري د غور امیر و. د مؤرخینو په وینا ۴۰۴ یا ۴۰۵ هــ ق کې سلطان محمود نوموړی په اهنګران کې ونیو او بندي یې کړ. سوري په بند کې له غیرته زهر وخوړل. (طبقات ناصری ۱جلد – ۱۱۷ مخ)

شیخ اسعد سوري د امیرمحمد سوري له درباریانو څخه و. شیخ اسعد سوري له ډېره غمه د هغه په مړینه قصیده وویله. د دغه قصیدې لومړۍ برخه تشبیب دی. په تشبیب کې ۱۹ بیته د فلک له تیري او ظلم نه شکایت شوی دی، چې متن یې په کتاب کې شته. وروسته لومړی شکایت کوي او بیا نیغ پري ورځي او فلک له غیاب څخه حضور ته راوړي، چې د ادبي صنعت له مخې دا برخه ډېره خوږه ده. مثلا ورته وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه تيری څه ظلم کاندې ای فلکه ستا د لاسه نه دی هيڅ ګل بې له خار

او په ورستيو بيتونوکې لا تنديږي، وايي:

شين زړګی فلکه ولې لا ولاړ يې ای د غور غرونو په څه نه شوئ غبار

په دې قصيده کې د مخاطب برخه ۱۱ بيته ده چې مخامخ فلک ته شکايت کوي اوپه پای کې بيرته طبيعت ته ورګرځي.

د پښتو دوديز ننګ بيانوي او وياړنې ته يې فکر کيږي، لکه:

سخ په تا ای محمده! دغور لمر وې په نړۍ به نه وي ستا د عدل سار

د غور په باعظمته امارت کې، چې د۵۸۰ هـــ ق شاوخوا کلونه يې نيولي وو، د بوللو د ويلو دود زيات و. په دغه دربار کې ښکارندوی وړ مقا م درلود. کله چې سلطان معزالدين يا شهاب الدين د سلطان محمود په څير هند ته روان و، ښايي ښکارندوی به هم ورسره و. کله چې شهنشاه په اباسين تيرېده، نو ښکارندوی دده په ستاينه کې هم يوه بلله ويلي چې تشبيب يې داسې پيل کړی دی:

د پسرلی ښکلونکې بياکړل سينګارونه بيا يې ولونل په غرونو کې لعلونه

تر دې وروسته د ستاينې برخې ته وردانګي، چې ټوله برخه يې رزمي رنګ لري.

د روښانيانو په دوره کې قصيدې وده وکړه، خو ددې وخت قصيدې داسې شوې چې په محتوا کې يې بدلون راغی. د وحدت او تصوف برخه پکې زياته شوه. د خوشحال په وخت کې بيا تصوف ته دومره پاملرنه، نه وه.

موږ د پير روښان په دوره کې د قصيدو ويلو په برخه کې د کريمداد، دولت، ارزاني او ميرزا نومونه يادولای شو. د خوشحال خان په ديوان کې قصيدې زياتې دي. په دې دوره کې د اشرف خان، قادرخان، سکندرخان او نورو شاعرانو نومونه ليدلی شو. په دې دوره کې شعر او شاعري په مجموع کې له هندي سبک څخه اغيزمنه ده. دلته د شاعرۍ ډګر ډير ګرم دی. د غزل خواته ډير پام اړول شوی. که چيرې موږ د پښتو ادب د شعر او شاعرۍ ډګر ته وګورو، د قصيدې بڼه لږه تته ښکاري او کېدای شي وجه يې دا وي چې زموږ ځوان شاعران د قصيدې ليکلو ته د قلم پورته کول نه غواړي.

د ادب په ډګر کې د شعر او شاعرۍ غوښتنه داده چې د نظم ټولې خواوې په يو توازن کې حرکت وکړي.

يوه بله خبره هم د يادولو وړ ده او هغه دا چې نن سبا زموږ د ليکوالو شاعرانو ټوله پاملرنه د شعر او شاعرۍ تخليقي خواته ده. څيړنيزې خواوې يې لږې دي، نو زموږ ليکوال او شاعران بايد دغو کمزورو برخو ته پام واړوي ترڅو زموږ راتلونکې څيړونکې ددې وخت په ادبياتو کې دا تشه ونه ګوري.

اخځليکونه:

۱. کتاب فشرده تاريخ افغانستا ن، داکتر فاروق انصاري

۲. هوتکيها، عبدالرؤف بينوا

۳. تاريخ مختصر افغانستا ن، عبدالحي حبيبي

۴. پټه خزانه، د محمد هوتک ليکنه

۵. پښتانه شعراء، عبدالحی حبيبي

۶. د پښتو ادب په تاريخ کې قصيده، پوهاند عبدالحی حبيبي، ۱۳۵۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

دولسم لوست

د تدريس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرحه	وخت
د لوست موضوع	چاپېريال ساتنه	
د زده کړې پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي موخې	ددې لوست په پای کې به زده کوونکي لاندې موخې تر لاسه کړي: – چاپېريال او د چاپېريال اړين توکي به وپېژني. – د چاپېريال ساتنې پر ارزښت به پوه شي. – د خپل چم ګاونډ د چاپېريال په ساتنې کې به په خپله ونډه واخلي او نور به هغې ته وهڅولای شي. – د ليک او وينا وړتيا به يې پياوړې شي. – د لوست د پای فعاليتونه به په يوازې سر ځواب کړای شي.	
د تدريس لارې	لوستل، ليکل، ويل، اوريد ل، سوا ل او ځواب، ډله ييز کار او يوکسيزکار	
د تدريس وسيلې او مرستندوي توکي	درسي کتاب، قلم، کتابچه، تخته، تخته پاک او تباشير	
د ارزونې لارې او وسيلې	شفاهي، عملي، څارنه، د ښوونکي د يادداشت کتابچه	
د زده کړې او تدريس فعاليتونه	احوا ل پوښتنه، د ټولګي تنظيم او د کورنۍ دندې کتل	۴ دقيقې
د انګيزې رامنځ ته کول	ښوونکی د چاپېريال په اړه د يو څو پوښتنو له لارې د زده کوونکو پام د چاپېريال ارزښت ته اړوي او په لوست پيل کوي.	۶ دقيقې
د ښوونکي فعاليتونه	**د زده کوونکو فعاليتونه**	**۳۵ دقيقې**
– ښوونکی د يو څو بېلګو په وړاندې کولو سره زده کوونکو ته چاپېريال ورپېژني او ارزښت يې ور په ګوته کوي. – ښوونکی په چاپېريال کې د نوي کېدونکو او نه نوي کېدونکو توکو او په نړۍ کې د نفوسو د ډېرېدو او د ژوند له پايښت سره د هغوی د اړيکو په اړه زده کوونکو ته مفصل معلومات وړاندې کوي. – ښوونکی زده کوونکو ته د چاپېريال د پاک ساتنې پر ارزښت غږيږي او د ژوو پر ژوند د چاپېريال د ککړتيا اغېز څرګندوي. – ښوونکی زده کوونکو ته سپارښتنه کوي، چې چاپېريال په کاله کې د هغوی د ناستې له ځايه	– زده کوونکي چاپېريال او د هغې ارزښت پېژني او پر دې ځانونه پوهوي چې کوم شيان او ځايونه په چاپېريال کې راځي. – زده کوونکي په چاپېريال کې نوي کېدونکي او نه نوي کېدونکي توکي پېژني او خپله پوهه په دې ټکي څرخوي چې څنګه کولای شو د نفوسو ډېرښت ته پام هغه په سمه توګه ولګوو. د بېلګو له وړاندې کولو هر يو په بحث کې برخه اخلي. – د چاپېريال د ککړتيا رواني ستونو ته په پام زده کوونکي د چاپېريال د پاک ساتلو لارې چارې لټوي او پر ژونديو موجوداتو د ککړ چاپېريال اغېز بيانوي. – زده کوونکي پر دې ټکي ځانونه پوهوي چې چاپېريال په کاله کې د ناستې له ځايه پيليږي او همداسې تر	

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیلیږي، د کور انګړ، له کور بهر، کوڅه او کلي او همدارنګه بانډو او په ښارونو کې سړکونو، پارکونو او د اوسېدو ټولو ځایونو ته غځیږي. – ښوونکی زده کوونکو ته د چاپېریال په ساتنې کې د هغوی ونډې او مسؤولیت روښانوي او علمي زده کړه ورکوي او ټینګار کوي چې د چاپېریال ساتنه د یو ټاکلي فرد، اداري یا ښاروالۍ دنده نه ده، بلکې د یوې ټولنې ټول افراد یې ګډه مسؤولیت لري. – ښوونکی د ایکولوژۍ مفهوم زده کوونکو ته څرګندوي. – ښوونکی څو زده کوونکو ته دنده ورکوي چې په وار د نوي لوست یو، یو پراګراف ولولي. ښوونکی مرسته ورسره کوي. – ښوونکی څو تنه زده کوونکي په وار د ټولګي مخې ته راغواړي چې د چاپېریال په اړه یوه، یوه دقیقه خبرې وکړي. – ښوونکی زده کوونکي په مناسبو ډلو ویشي. هرې ډلې ته دنده ورکوي چې د چاپېریال د ارزښت او پاکوالي په اړه خپل نظر ولیکي او بیا د هرې ډلې استازې د ډلې د نظریاتو له توحید وروسته هغه نورو زده کوونکو ته واوروي. – ښوونکی دوه تنه زده کوونکي رابولي چې په چاپېریال کې د ژوندیو او ناژوندیو موجوداتو تر منځ په اړیکو او پر چاپېریال د هغوی داغېز په اړه خبرې وکړي. – ښوونکی د لوست لنډیز وایي او د چاپېریال پر ارزښت او پاکوالي ټینګار کوي، تر هغه چې زده کوونکي قناعت وکړي. – ښوونکی د ښېنتو له دربو ساعتونو څخه د یو درسي ساعت په پای کې زده کوونکو ته کورنۍ دنده ورکوي چې په لوستل شوي متن کې صفت او موصوف په ګوته کړي.	کوره، انګړه، کوڅه، چم ګاونډ او کلو بانډو، دښتو، غرونو، سیندونو، سمندرونو او ځنګلونو پورې پراخیږي. دې ټکي ته پام کوي چې د چاپېریال کوم توکي تر نورو زیات د هغوی پر ژوند اغېز لري. – زده کوونکي د چاپېریال د پاک تنې په اړه خپلې دندې او مسؤولیتونه پېژني او دا مفهوم ورته روښانیږي چې د چاپېریال په پاک ساتنې کې د هر فرد مسؤولیت تر نورو ړومبی دی. – زده کوونکي د ایکولوژۍ پر مفهوم ځانونه پوهوي او پیلګې یې په چاپېریال کې ګوري. – زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم د نوي لوست یو، یو پراګراف لولي او پر مفهوم یې ځانونه پوهوي. – څو تنه زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم د ټولګي په وړاندې د چاپېریال په اړه یوه، یوه دقیقه خبرې کوي. – زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونو سره سم په ډلو کې ځانونه تنظیموي. یو نفر د ډلې د منشي په توګه ټاکي. هر غړی په وار په بحث کې ونډه اخلي او خپل نظر بیانوي. د ډلې منشي نظرونه توحېدوي او په خپل وار یې نورو ټولګیوالو ته اوروي. – دوه تنه زده کوونکي د ښوونکي په لارښوونه د چاپېریال د ژوندیو او ناژوندیو موجوداتو تر منځ په اړیکو او پر چاپېریال د هغوی د اغېز په اړه خپل نظر بیانوي. – زده کوونکي د لوست لنډیزته غوږ او که کومه برخه ورته روښانه نه وي، نو له ښوونکي پوښتنې کوي. د ککړ او پاک چاپېریال پر توپیر ځانونه پوهوي. – زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم کورنۍ دنده اخلي او په لوستل شوي متن کې صفت او موصوف پیدا کوي او لیکي یې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن د ستونزمنو برخو روښانول

ایکولوژي – Eco-system ، Ecology

* **د ۱۳۸۸ کال نومول شوي تازه معلومات د ملګرو ملتونو د سازمان له خپرونو څخه د انټرنیټ له لارې اخیستل شوي.**

اضافي معلومات:

چاپیریال (Environment) زموږ شاوخوا پراته شیان له چاپیریال څخه عبارت دي. د کور، خونې یا د دفتر په ځای کې د کار شاوخوا، د کور شاوخوا، ویالې، لارې کوڅې، ښار، بازار، چمنونه، کروندې، ونې، باغونه، ځنګلونه، سیندونه، دښتې، بیدیاوې او ټول هغه شیان چې زموږ سترګو ته راځي، له چاپیریال څخه عبارت دي. پخوا د نفوسو شمیره لږه وه، د انسانانو چاپیریال هم پاک و. د وخت په تیریدو د نفوس په زیاتېدو د چاپیریال د ککړتیا نښې هم راښکاره شوې. نن ځه ناځه شل سلنه ډول ډول ناروغي له چاپیریال رامنځته کیږي. له دې امله د چاپیریال د ساتلو په اړه سپارښتنې زیاتې شوې او د پاکوالي په باره کې یې لارې چارې سنجول کیږي. د چاپیریال د پاک ساتنې موضوع هغومره ډېره اړینه ده، لکه چې یوانسان په ژوندانه کې څښاک او خوراک ته اړتیا لري. زموږ په ټولنه کې د چاپیریال د ساتلوپه اړه، لکه څنګه چې لازمه ده، اغیزمن کارونه شوي نه دي. د چاپیریال د ککړتیا په لاملونوکې تر زیاتې کچې پورې د نفوسو زیاتوالی او د اوسیدونکو بې پروایي شامله ده. د خځلو او کثافاتو دځای په ځای کولو په باره کې بې پروایي اویا د استوګنې په چاپیریال کې د هغوی د ځای په ځای کولو په لارو چارو نه پوهېدل. سربیره پر دې زموږ د ژوند چاپیریال د پرله پسې جګړو له امله ککړ شوی، ځنګلونه وهل شوي، زیاتره ژوي له منځه تللي او اوبه ککړې شوي دي. خځلې اوکثافت په هر ځای کې ډېرې ډېرې پراته دي او ببلا بېلې ساري ناروغۍ ترې راپورته کیږي. لازمه ده د چاپیریال په پاک ساتلوکې ټول په ګډه کار وکړو، د ځنګلونو د وهلو مخه ونیسو، نوې ونې کښینوو، د څښلو اوبو د پاکولو لپاره کار وکړو، هوا پاکه وساتو او د زهري کیدو مخه یې ونیسو. نه یوازې هڅې بلکې د پارکونو، باغونو، اوبو، ویالو او خپل ښار په پاک ساتلو کې زیار وباسو. په صنعتي هېوادونو کې د ګازونو د شتون له امله هوا توده شوي ده. که دا تودوالی دوام ومومي او زیات شي، نو د ځمکو په حاصلاتو او د چاپیریال په سمسورتیا کې به ستونزې رامنځته شي. د څښلو او خړوبولو اوبه به لږې شي. په نباتاتو او ژوو کې به کموالی رامنځته شي. که چیرته سیانس او تکنالوژي پرمختګ کوي او ژوند ورسره سوکاله کیږي، نوله بلې خوا ورسره چاپیریال هم ککړیږي او ژوو ته ګواښ پیدا کوي. د کارخانو جوړېدل ښه خبره ده، خو دود یې هواککړوي. که د برښنا له وسایلو کاراخلو، باید وپوهیږو چې هغه زهري وړانګې لري، حافظه کمزوري کوي، هوښیارتیا ته زیا ن رسوي ، د لید توان کمزوری کوي او روغتیا ته زیان رسوي. په پای کې دې نتیجې ته رسیږو چې د چاپیریال د ککړتیا لاملونه ډېر دي. زموږ هیواد چې اوس یې له یوې خوا نفوس مخ په زیاتیدو دي، له بلې خوا ساینس او تکنالوژي مخ پر ودې روانه ده، که په دې برخه کې کار ونه کړو او پا م ورته ونه کړو، نوچاپیریا ل به لا ډېر ککړ شي. تر ټولو ښه خبره داده چې د ټولنې هر شخص د خپل کور پاکوالي ته پام وکړي. باید ورکشاپونه جوړشي او د چاپیریا ل د ساتنې په برخه کې د خلکو پوهه زیاته شي. په نړۍ کې له ناپاکه اوبو څخه د ورځې شاوخوا ۲۵۰۰۰ تنه خپل ژوند له لاسه ورکوي. زموږ هرهیوادوال باید د دغو ناپاکو اوبو پرځای د څښلو لپاره د پاکو اوبو د رامنځته کولو او برابرولو لپاره هڅه وکړي

اخځلیکونه:

سیمای محیط افغانستان، پوهاند دوکتور احمدشاه جلال

محیط زیست افغانستان، غلام محمد ملکیار ،۱۳۸۳کال

د ژوند چاپیریال، د چاپیریال ساتنې ملي اداره ، دریمه ځلورمه، ۱۳۸۸کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیارلسم لوست

د تدریس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو څرګندونې	وخت
د لوست موضوع	دپښتو ادبیاتو دویمه تاریخي دوره	
د زده کړې پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي موخې	د لوست په پای کې به زده کوونکي لاندې موخو ته ورسیږي: – زده کوونکي به د پښتو ادبیاتو د تاریخي دورو په لړ کې دویمه تاریخي دوره وپېژني او د هغې په اړه به معلومات پیدا کړي. – ددغې دورې د اثارو پر ځا نګړتیاوو به پوه شي او شاعران او لیکوال به یې وپېژني. – د پښتو ادبیاتو د دویمې یا منځنۍ دورې بیلا بېل مهم پړاوونه به وپېژني. – د پښتو ادبیاتو پر پرمختیایي بهیر به پوه شي. – د لیک او وینا ژبه به یې پیاوړې شي. – د لوست د پای برخې فعالیتونه به په خپلواک ډول ځواب کړای شي.	
د تدریس لارې چارې	لوستل، لیکل، پوښتنې او ځوابونه، ځا نګړې او ډله ییز کارونه	
د تدریس وسیلې اومرستندوي توکي	درسي کتابونه، پخواني دیوانونه، توره تخته، تباشیر او تخته پاک	
د ارزونې لارې او وسیلې وسیلې	شفاهي ارزونه، سوال او ځواب، څارنیزه ارزونه او لیکنۍ ارزونه	
د زده کړې او تدریس فعالیتونه	احوال پوښتنه، د حاضرۍ اخیستل او د کورنۍ دندې کتل.	۴ دقیقې
د انګېزې د رامنځته کول	زده کوونکو ته د ادبي تاریخي دورو د وېش په څرنګوالي او په دې اړوند د یو، دوه پوښتنو له لارې د زده کوونکو پام نوي لوست ته اړول کیږي.	۶ دقیقې

د ښوونکي فعالیتونه	د زده کوونکو فعالیتونه	۳۵ دقیقې
– ښوونکي له څو تنو زده کوونکو غواړي چې د پښتو ادبیاتو د تاریخي دور په اړه خپل معلومات له نورو سره شریک کړي.	– درې تنه زده کوونکي د ښوونکي په مرسته خپل نظر وړاندې کوي.	
– ښوونکی زده کوونکو ته وایي چې ولې یو شمېر پښتو لیکلي اثار زموږ په لاس کې نشته او یوازې نمونه یې راپاتې دي.	– زده کوونکي ښوونکي ته غوږ نیسي او د پردیو یرغلونو، د افغانانو خپلمنځي جګړو او بې پروایۍ په څېر نور لاملونه پېژني چې د زیاترو لیکلو ادبیاتو د له منځه تګ لامل شوي دي.	
– ښوونکی د منځنۍ دورې څلور مهم پړاوونه، ددې دورې لیکوال، د هغوی اثار، د هغوی د اثارو د محتوا	– زده کوونکي د پښتو ادبیاتو په دویمه دوره کې څلور مهم پړاوونه، د هر پړاو ځانګړتیاوې، شاعران او	

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترمنځ توپیر او د شعر او لیکوالۍ پرمختیایي بهیر زده کوونکو ته تشریح کوي.	لیکوال او د هغوی اثار او لیکنې پېژني اوځانونه پرې پوهوي.
– ښوونکی د پښتو نثر څرنګوالی(مسجع او روان نثرونه) او په دویمه دوره کې د هغې د ودې په څرنګوالي زده کوونکي پوهوي.	– زده کوونکي په پښتو نثر کې مسجع نثر او په هغه پېر کې د هغې اړتیا پېژني او د پښتو ادبیاتو پر ودې ځانونه پوهوي.
– ښوونکی په دویمه دوره کې پښتو شعر او نثر ته د خوشحال خټک او د هغه دکورنۍ پر خدمتونو اوهمدارنګه د هوتکیانو په دربار کې د پښتو ژبې په ودې رڼا اچوي او له بېلګو سره یې روښانوي.	– زده کوونکي پښتو ادبیاتو ته د خوشحال خټک او د هغه د کورنۍ د ستاینې وړ خدمتونه پېژني او د هوتکیانو په دربار کې د پښتو ژبې د ودې په اړه معلومات پیدا کوي او پټه خزانه او د هغې ارزښت پېژني.
– ښوونکی د ادبي تاریخي دورو د وېش او یو له بل څخه د جلاکېدو په څرنګوالي زده کوونکو ته معلومات ورکوي.	– زده کوونکي ځانونه پوهوي چې یوه تاریخي ادبي دوره له بلې هغې څنګه بېلیږي.
– ښوونکی نوی لوست په وار پر زده کوونکو لولي او پخپله ځای ځای د راغلو موضوعګانو په اړه معلومات وړاندې کوي.	– زده کوونکي په وار لوست لولي او د اړتیا په صورت کې پوښتنې کوي.
– ښوونکی په لنډه ډول د پښتو ادبیاتو په دویمې تاریخي دورې، لیکوالو، شاعرانو او د هغوی په اثارو خبرې کوي او لوست رانغاړي.	– زده کوونکي د لوست لنډیز ته غوږ ږدي او د دویمې ادبي دورې د ځانګړتیاوو، شاعرانواو لیکوالو د هغوی د اثارو په اړه خپل معلومات بشپړوي او ډاډه تر لاسه کوي چې د لوست په مفهوم پوه شوي دي.
– ښوونکی دوه تنه زده کوونکي د ټولګي مخې ته راغواړي او ورته وایي چې په وار سره د پښتو ادبي تاریخي دورو په اړه لنډې خبرې وکړي.	– دوه تنه زده کوونکي د ښوونکي په لارښـــوونه د ټولګي مخې ته راځي او د ادبي تاریخي دورو په اړه لنډې خبرې کوي.
– ښوونکی زده کوونکي پر څلورو ډلو ویشي. هرې ډلې ته دنده ورکوي، چې په ترتیب سره د دویمې دورې له څلورو پړاوونو څخه په یو پړاو بحث وکړي، د هر پړاو ځانګړتیا وڅیړي، لیکوال او شاعران یې په ګوته کړي، د لیکلو اثارو نومونه یې واخلي او بیا دې د هرې ډلې استازی د نورو په وړاندې ولولي.	– زده کووني دښوونکي له لارښوونې سره سم ځانونه په ډلوکې تنظیموي. د هر پړاو پر ځانګړتیاوو خبرې کوي، د لیکوالو اوشاعرانو نومونه لیکي او بیا دې د هرې ډلې استازی د نورو په نماینده ګۍ د ټولګي په وړاندې بیان کړي. ټول زده کوونکي دې په بحث کې برخه واخلي.
– ښوونکی دې دوه، درې تنه زده کوونکي د ټولګي مخې ته راوبولي چې د خپلې خوښې پر یوې موضوع د پخوا په څېر یو، دوه دقیقې خبرې وکړي.	– دوه، دوه تنه زده کوونکي دې د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخې ته راشي او د خپلې خوښې په یوې موضوع دې لنډې خبرې وکړي.
– ښوونکی دې یو تن زده کوونکی راوغواړي چې د پټې	– یو تن زده کوونکی د ښوونکی له لارښوونې سره سم د پټې خزانې په ارزښت خبرې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خزانې د ارزښت په اړه معلومات وړاندې کړي. – ښوونکی دې د لوست د پای فعالیتونه په وار پر زده کوونکو عملي کړي او پخپله دې د اړتیا په وخت کې لارښوونه اومرسته وکړي. ښوونکی دې زده کوونکو ته په لومړیو دوو ساعتونو کې له لوست وروسته پخپله خوښه او په درېیم ساعت کې د لوست د پای کورنۍ دنده ورکړي.	– زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم په فعال ډول د لوست د پای فعالیتونو په ځوابولو کې ونډه اخلي. زده کوونکي کورنۍ دنده اخلي او په کوروونو کې یې لیکي. هڅه دې وکړي چې لیکنه یې ښه، روانه او په زړه پورې وي. توپیر نه کوي که لنډه هم وي، خو باید منطقي تړاو ولري او مفهوم څرګند کړي.

د متن د ستونزمنو برخو روښانول:

بایزید روښا ن د عبدالله زوی و. د مغلو په وړاندې یې مبارزه کړې. د خیرالبیان د کتاب لیکوال دی. قلمي نسخه یې د جرمني د تیوبینګن په کتابتون کې خوندي ده.

ارزاني: د پیرروښان مرید و. د برهان زوی دی. د شعر دیوان لري. په فارسي او هندي ژبه هم شعرونه لري. اخوند درویزه په تذکرة الابرار نومې کتاب کې د ارزاني یادونه کړې ده.

علي محمد مخلص: د میرزاخان انصاري ملګری و. د بایزید روښان نیمګړې حال نامه یې پوره کړې ده. تر روښان وروسته یې د هغه د کورنۍ احوال ورزیات کړی. په ۱۰۲۹هـــ ق کال کې هند ته تللی او د هند په رشیداباد کې استوګن شوی و.

اخوند درویزه: د اخوندګدا زوی و. د زر هجري په شاوخوا کې یې ژوند کاوه. قبر یې د پېښور په هزارخانۍ کې دی. د پیر روښان د عقیدې مخالف و. روانه شاعري یې کړې او د مخزن الاسلام د کتاب لیکوال دی.

مسجع نثر: سجع یا قافیه لرونکی نثر دی، چې وروستۍ کلمې یې د قافیو په ډول کارول شوي وي.

قطعه: مطلع اومقطع نه لري. کله چې د کوم شعر د سر او پای مسره ولویږي، نو بیا قطعه ورته وایي.

مربع: دوه بیتیز وي. په سرکې څلور بیته یو ډول قافیه لري. بیا وروسته درې بیته یو ډول قا فیه وي. وروستی نیم بیتی یې د لومړنیو څلورو بیتوپه څیر قافیه لري. د مخمس هر بند پنځه بیته لري. د لومړیو پنځو قافیه یې یو ډول وي. بیا وروسته د څلورو بیتو قافیه یې یو ډول وي او د پنځم بیت قافیه د لومړي بند په څیروي. مسد س، شپږ، شپږ مسرۍ لري. د لومړیو بیتونو قافیه یې یو ډول وي او وروسته بیا د پنځو بیتونو قافیه یو ډول وي او د شپږمې مسرۍ قافیه د لومړیو بیتونو په څیر وي. مثمن، د مثمن جوړښت کټ مټ د مسدس په څیر دی، خو د هر بند د مسرو شمیر یې اته وي.

معشر، هر بند یې لس مسرۍ وي. د وروستي بند ۹مسرۍ یې یوه قافیه لري او وروستی بند یې په قافیه کې د لومړي بند د مسرو له قافیو سره یوشان وي.

په ترکیب بند کې تر هر بند وروسته یوبیت راځي، خو د داسې بیتونو قافیه په ټولو بیتوکې توپیر لري.

د ترجیع بند د بیتونو شمیره د پنځو او لسو تر منځ وي. لومړی څو بیتونه وي، وروسته یو بیت راځي، چې د بیت د دواړو مسرو قا فیه یې یوشی وي. دا قافیه بیله وي او د بیت له هر بند نه تکراریږي.

خلاصه کیداني د میامحمد عمر څمکني ا ثر دی. د فقهې مسایل پکې دي.

قصیده بردیه: په دې قصیده کې د رسول الله صلی الله علیه وسلم صفت شوی دی او شرف الدین محمد لیکلې ده.

یارمحمد هوتک د کندهار له علماوو څخه و، په منطق او فقه کې یې شهرت درلود. د شاه حسین هوتک استاد و.

فواید الشریعت: د ا خوندقاسم پاپینې اثر دی. د اخوند درویزه پیرو و. د مخزن په سبک د فقهې مسایل پکې راغلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

واصل روښاني: د روښاني لړۍ يو نوميالى شاعر دى. د شعر ديوان لري. ژوند يې تر ۱۰۵۸هــ ق پورې يقيني دى.
خواجه محمد: په قوم بنګښ او د خوشحال خان د وخت شاعر او قصيده ويونکى دى.
کريمداد بنګښ: د پښتوديوان لرونکى شاعر دى. په پښتو او فارسي ژبو يې شعرونه ويلي دي. د هند په فرخ اباد کې اوسيدلى او ژوند يې تر ۱۰۵٦هق پورې باوري دى.
دولت لواني: نوم يې دولت الله لوانى او په دولت لواني مشهور دى. شاعر او د ديوان لرونکى دى. ژوند يې د ۱۰۰۰هــ په شاوخوا کې اټکل شوى دى.
قادر داد: د محمد زمان زوى، د پيرداد لمسى، د کمال الدين کړوسى او د پير روښان کودى دى. شاعر دى او قصيدې لري.
بابوجان: په ګلشن روه کې يې يادونه شوي ده. قبر يې په يوسفزوکې دى او شاعر تيرشوى دى.
خوشحال خټک: په قوم خټک د شهبازخان زوى او د يحيى خان لمسى دى. په ۱۰۲۲کې زيږيدلى او په ۱۱۰۰هــ کې په حق رسيدلى. د پښتو ژبې نامتو شاعر او ليکوال و. د مستشرقينو په وينا تر۲۵۰ زيات اثار يې ليکلي دي.
دستارنامه د خوشحال خټک اثر دى، چې په ۱۰۷٦هــ ق کال کې د هند د رنتبور په زندان کې ليکل شوې. بازنامه، فالنامه، فضل نامه، طب نامه، بياض، څنځيرى، سوات نامه او داسې نور د خوشحال خان خټک د اثارو په ډله کې دي.
اشرف خان: د خوشحال خټک زوى او د هغه د سبک پيرو شاعر دى. د پلار په څير يې له مغولو سره مبارزه کړې ده. لس کاله په بيجاپور کې د مغولو په بند کې و. هجري يې تخلص کاوه. د پښتو ژبې شاعر او مبارز تير شوى دى.
عبدالقادرخان: د خوشحال خان خټک زوى او د هغه د سبک پيرو شاعر و. په ۱۰٦۲هــ کې زيږيدلى او په ۱۱۱۸هــ کې په حق رسيدلى دى.
سکندرخان: د خوشحال خټک زوى او د هغه د سبک پيرو شاعر دى.
صدرخان: د خوشحال خټک زوى او د هغه د سبک پيروشاعر دى چې په صدر خوشحال هم مشهور دى . د شعر ديوان لري او دغه راز د خسروشرين کيسه يې ژباړلې ده.
بي بي حليمه خټکه: د خوشحال خټک لور او د هغه د سبک پيروه وه.
افضل خان خټک: د اشرف خان خټک زوى او د خوشحال خټک لمسى دى. د نيکه په څير اديب او شاعر و. د تاريخ مرصع نامتو کتاب يې ليکلى دى. دغه راز يې د کليله او دمنه کتاب ژباړلى دى.
اشرف خليل د خوشحال خټک د سبک پيرو و.
عبدالرحمن مومند يا رحمن بابا د پښتو نامتو صوفي شاعر د پيښور په بهادر کلي کې په ۱۰۲۴ هــ ق کې زيږيدلى، د شعر يو ديوان لري.
ماوراءالنهر، د سيحون (سند درياب) او جيحون (اموسيند) ترمنځ پرته سيمه ده.
يونس خيبرى، مهين خليل، حافظ الپوري، ميانعيم متي زى، نجيب سربندي او معزالله مومند د رحمن بابا د سبک پيروان وو.
معزالله، د ملک عبدالله زوى، د محبت خان کړوسى، د لنډي کوتل له اربابانو څخه و. د شعر ديوان يې د پېښور په اکاډمۍ کې خوندي دى، چې په ۱۱۵۹هــ کال کې ليکل شوى دى.
اخوند ګدا د احمدشاه بابا د وخت شاعر و، د نافع المسلمين به نامه کتاب يې ليکلى او د رحما ن بابا د سبک پير و.
عبدالعظيم سواتي، د رحمن بابا د سبک پيرو او د سوات اوسيدونکى و. په ۱۱٦۷هق کې په سوات کې زيږيدلى دى.
ګرګين، د ګرجستان و. د شاه حسين صفوي په وخت کې مسلمان شو، بيا يې له ايرا ن څخه کندهار ته د حاکم په

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه را ولیږه، چې وروسته د میرویس نیکه له خوا په کندهار کې ووژل شو.

میرویس نیکه: میرویس (۱۷۱۰-۱۷۰۹) د ښالم خان زوی و. مور یې نازو انا نومیده.په [۱۰۸۴ هـ ق - ۱۶۷۳ ز] کال کې زیږیدلی دی. نوموړي د پردیو له واک څخه د خپلې خاورې د ژغورلو لپاره مبارزه پیل کړه او د افغانستان په یوه برخه کې یې ازادي ترلاسه کړه. په [۱۱۲۷ هـ ق] کال کې مړشوی دی او د کندهار د کوکران په سیمه کې ښخ شوی دی.

نازو انا: د کلات په تازي نومي ځای کې زیږیدلې ده. د میرویس خان مور وه. پرهیزګاره او شاعره ښځه تېره شوې او د شعر دوه زره بیتیز دیوان لري.

شاه حسین د میرویس خان نیکه زوی و چې د پټې خزانې کتاب دده په امر لیکل شوی دی.

بي بي زینب: د میرویس لور وه. د علم او پوهې څښتنه وه. د شعر دیوان یې ترلاسه شوی نه دی، خو شعرونه یې پټې خزانې خوندي کړي دي.

ریدی خان: د غیاث الدین زوی او پلار یې د میرویس نیکه ملګری و.

محمود نامه: د ریدي خان اثر او ۴۰۰۰ بیته لري.

داود هوتک د قادرخا ن زوی او د محمد هوتک پلار دی.

بابوجان د اخوند درویزه د زامنو معاصر و. د۱۰۵۰ هـ کا ل په شاوخواکې ژوندی و. لومړی بېدینه او بیا مسلمان شوی و. د خیرالبیا ن او محزن الاسلام د سبک پیرو و. یو بل بابوجان هم شته چې د کرم خان زوی او په اټغر کې اوسیده.

د شها اوګلان نکل په مثنوي لیکل شوی دی.

اغراق: د مبالغې یو ډول دی چې مدعا یې د عقل له مخې امکان لري، خو عادتا امکان نه لري.

مبالغه: که یو شاعر له اندازې څخه زیات د یو شي صفت وکړي، ښه والي او بدوالي ته یې شدت ورکړي.

غلو: د مبالغې یو ډول دی چې عقلا او عادتا امکان ونه لري.

عبدالحمید مومند: په قام مومند او د پښتو ژبې نامتو نازک خیال شاعر تیر شوی دی. د شعر دیوان او نور اثار لري.

کامګار خټک: په ۱۱۶۵ هـ ق کال کې وفات شوی دی. د اشرف خان لمسی دی .

کاظم خان شیدا، د افضل خان زوی او په ۱۱۳۵هـ ق کال په اکوړه خټک کې زیږیدلی دی. په ۱۱۸۱ هـ ق کال کې یې خپل دیوان بشپړ کړی دی. لفظي او معنوي صنایع په کې ډیرې دي.

تیمورشاه: (۱۷۹۳-۱۷۷۳کال) د لوی احمدشاه بابا زوی و. لومړی د هرات والي و. بیا په ۱۷۴۲ کال کې د پلار له مرګه وروسته پاچا شو. په ۱۷۹۳کال کې په پیښورکې ناروغه او کابل ته راغی. په همدغه کال کې مړشو. قبر یې په کابل کې دی.

شاه شجاع: د تیمورشاه زوی، له ۱۸۰۳-۱۸۰۹ پورې د لومړي ځل لپاره سلطنت کړی دی.

پیرمحمدکاکړ: د احمد شاه بابا د دربار شاعر و. د معرفة الافغاني کتاب یې لیکلي دي.

حافظ ګل محمد مرغزی: د پیښور د صوابۍ د سیمې اوسیدونکی و. احمدشاهي شاهنامه یې لیکلې ده.

ماخذونه:

افغا نستا ن در مسیرتاریخ، د غبار لیکنه، ۱۳۶۸

پښتانه شعراء، عبدالحي حبیبي

اضافي معلوما ت:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمخه ټولو ليکل شوو اثارو ته ادبيات ويل کيدل، خو د وخت په تيريدو او له څېړنو وروسته د اثارو او ليکنو لپاره ځانګې جلا شوې. يوازې هغه اثار د ادبياتو تر چوکاټ لاندې راغلل، چې پکې هنري ارزښتونه موجود وي او تخيل او عواطفو ته پکې ځای ورکړ شوی وي. ادبيات پر يو ځانګړي خط روان نه وي. د ټولنې بيلابيل عوامل وربانديې اغيزکوي او د هغو عواملو تر اغيز لاندې پکې بدلون راځي. له دې امله د هر هيواد ادبات په دورو ويشل کيږي. په هره دوره کې ځانګړې خصوصيات وي. له دې امله ويلای شو چې د يوې دورې ادبي اثار له بلې سره توپير لري او يوه له بلې څخه اغيزمنه وي. په دې معنا چې يوه له بلې څخه را زيږي. په يوه دوره کې د بلې لپاره شرايط را منځته کيږي او په هره نوې دوره کې نوې ځانګړنې وي او د تيرې دورې ځانګړنې تر ډيره هم پکې روانې وي. دمخه مو وويل چې ادبي دورې په هر هيواد کې په جلا ډول ډلبندې کيږي. د بيلګې په ډول په ځينو هيوادونوکې د شاهانو د کورنيو، په ځينو کې د تاريخونو او په ځينوکې د تاريخي پيښنو له مخې جلا کيږي. په هره ادبي دوره کې اثار له يو بل سره توپير لري او يو له بل څخه اغيزمن وي. په دې معنا چې په يوه دوره کې بله دوره رازيږي. په هره نوي دوره کې نوې ځانګړنې هم وي او د تيرې دورې ادبي خواوې هم تر ډيره ځايه پکې روانې دي. د ادبي تاريخ په څيړلو کې يو څيړونکی مجبوريږي تاريخي پيښنو ته ورننوزي او د هغوی دننه د ادب دورې وټاکي. دا کار ستره ستونزه بللای شو، ځکه د څيړونکو نظريو له بله توپير لري او هرڅوک يې په خپله خوښه ټاکي. دا کار بايد ونشي او څيړونکي په دې کې شخصي ذوق داخل نه کړي. ارواښاد محمد صديق روهي ليکی، ادبي تاريخ د ادبي جريانونو تاريخ دی. کله چې يو ادبي مکتب خپل ځای بل ته خوشي کوي، د ادب تاريخ بله دوره پيليږي. ادبي مکتبونه له ټولنيزو، اقتصادي او سياسي پيښنو سره اړه پيدا کوي. کله ناکله ادبي دورې د تاريخ د سترو پيښنو او د پاچاهانو د کورنيو له مخې جلا شوي وي. محمد صديق روهی په دې هکله (د پښتوادبياتوتاريخ) په نامه کتاب کې اشاره کوي، وايي که چيرې د شاهانو د کورنيو په اساس دورې وويشل شي، نو د ادبي سبکونو يا ژانرونو له تحليل سره مرسته نشي کولای. ځکه دا د کوم پاچا په امر او حکم منځته راتلای نشي. دغه راز موږ ادبي دورې د تاريخونو په اساس هم نه شو ټاکلی، ځکه تاريخونه ثابت وي، حال دا چې پر ادبي خواوو د نوو اغيزو رامنځته کېدل مجرد او ثابت نه وي او يو دم د خريږي په څير سر نه راپورته کوي.

که چېرې دادبي تاريخ دورې د سياسي، ا قتصادي او اجتماعي دورو په اساس وويشل شي، ديوې ادبي دورې دننه نور زيات ادبي جريانونه رامنځته کيږي. د مثال په توګه په پانګه والۍ دوره کې زيات ادبي مکتوبونه راپيدا شوي دي، نو د يوې تاريخي دورې تر سرليک لاندې ټول ادبي جريانونه مطالعه کولای شو.

موږ په پښتو ژبه کې هم دورې په بيلا بيلو ډولونو ويشل شوي دي:

پوهاند حبيبي د پښتو ادب دورې په څلور برخو ويشلي دي:

لومړۍ دوره يې تر اسلام دمخه بللي ده. دويمه يې د اسلام له پيل څخه تر ۱۰۰۰ هـــ پورې، دريمه يې له ۱۰۰۰ څخه تر ۱۳۰۰ هـــ ق پورې او څلور مه يې له ۱۳۰۰ هـــ ق راوروسته.

پوهاند رښتين لومړۍ دوره له ۱۰۰ څخه تر ۸۰۰ پورې، دويمه يې له ۹۰۰ هـــ ق څخه تر ۱۱۰۰ هـــ ق پورې، دريمه يې له ۱۱۰۰ – ۱۲۵۰ هـــ پورې څلورمه يې له ۱۲۰۰ څخه تر ۱۳۵۰ هـــ پوری بللی ده.

د روهي صاحب په اند هره دوره پراوونه لري. يوه دوره لا پای ته رسيدلې نه وي، چې دننه يې سبکونه او ژانرونه راځي او نور ادبي جريانونه رامنځته کيږي.

پر څلورو دورو د ادبي تاريخ ويشل:

لرغونی دوره: په هغې کې قبيلوي نظام دی. له امير کرور نه د بايزيد روښان تر ظهور پورې په ۱٦ پيړی کې د هغه وخت د مغولي سلطنت په زمانه کې په ادبياتو کې بدلون راغی. د نمانځنو، وياړنو او ويرونو موضوعات رامنځته شول. منځنی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوره له ۱٦ میلادي پیړۍ څخه تر شلمې پیړۍ پورې رسیږي. په دې دوره کې سیاسي او ایدیولوژیکي مبارزه پیل کیږي. میا روښان رامنځته کیږي، د خټکو مبارزې پیلیږي. خوشحال خټک د پښتو ادبیات د مضمون، شکل او قالب له مخې غني کړل، لکه مثنوي، غزل، قصیده، رباعي او مخمس په ادبي اثاروکې زیات شول. د منځنۍ دورې ادبیاتو له پخوانیو هغو سره د شکل او مضمون له مخې توپیر پیداکړ. معنوي صنایع رامنځته شول، تخیلات رامنځته شول. د حمید او کاظم شیدا په څیر نازکخیال شاعران په کې رامنځته شول. په منځنۍ دوره کې درې پړاوونه، فکري، سیاسي او هنري رامنځته شول. فکري د بایزید روښان، سیاسي د خوشحال خان او هنري د رحمان بابا، حمید مومند او حنان بارکزی او نور.

اوسنۍ دوره د شلمې پیړۍ له دویمې لسیزې څخه پیلیږي. دا دوره په خپله انکشاف نه کوي. په دې دوره کې هم یو شمېر پړاوونه رامنځته کیږي. د روانۍ، ویښتیا او اوښتون پړاوونه او څلورم د سمون پړاو بللی شو. د مضمون او محتوا له مخې په اوسنۍ دوره کې نوي فکري او سیاسي تمایلات او نور هنري میتودونه، نوي ادبي ژانرونه لکه ناول، لنډه کیسه، نوی شعر، طنز او داسې نور رامنځته کیږي.

د شلمې پیړۍ په لړ کې د روښانتیا په پړاو کې چې شرایط برابر شول، فابریکې جوړې شوې او په فرهنګ کې بدلونونه رامنځته شول، ښوونځي جوړ شول او ښځینه ښوونکې استخدام شوې (افغانستان در مسیر تاریخ)

د روښانتیا پړاو: ادبي جریان له خپل پخواني چوکاټ څخه ووت. پوره رسالت یې په غاړه واخیست. ادبیات د زیار او زحمت د روښانولو لپاره وکارول شول، ولس ویښ شو او د استبداد پر خلاف مبارزه پیل شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوارلسم لوست

د تدریس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرحه		وخت
د لوست موضوع	په ټولنیز ژوند کې د ښځو ونډه		
د زده کړې پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي موخې	دلوست په پای کې به زده کوونکي لاندې موخې تر لاسه کړي: – په ټولنه کې به د ښځو پر حقونو او دندو پوه شي. – په ټولنه کې به د ښځو دریځ او ارزښت وپېژني. – عملا به په کور، چم او ګاونډ کې د ښځو دریځ ته د درناوۍ د زمینې په چمتو کولو کې رغنده ګامونه پورته کړي. – د لیک او وینا ژبه به یې پیاوړې شي. – د لوست د پای فعالیتونه به په یوازې سره ځواب کړای شي.		
د تدریس لارې	لوستل، لیکل، اوریدل، سوال، ځواب، ډله ییز کار او یوکسیزکار		
د تدریس وسیلې او مرستندوي توکي	درسي کتاب، قلم، کتابچه، تخته، تخته پاک او تباشیر		
د ارزونې لارې او وسیلې	شفاهي، عملي، څارنه او د ښوونکي د یادداشت کتابچه		
د زده کړې او تدریس فعالیتونه	احوال پوښتنه، د ټولګي تنظیم او د کورنۍ دندې کتل		۴ دقیقې
د انګیزې رامنځته کول	ښوونکی د ټولنې پر جوړښت او په هغې کې د نارینه اوښځو د شتون په اړه له زده کوونکو څخه د یو څو پوښتنو له لارې په لوست پیل کوي.		۶ دقیقې
د ښوونکي فعالیتونه		**د زده کوونکو فعالیتونه**	۳۵ دقیقې
– ښوونکی دې په ټولنه کې د نارینه او ښځو پر دریځ رڼا واچوي او څرګنده دې کړي چې د ژوند د طبیعي پرمختګ او ټولنیز توازن لپاره ښځې او نارینه یو بل ته ځومره اړتیا لري. – ښوونکی زده کوونکو ته معلومات ورکوي چې د ښځو او نارینه برابروالی د بدني زور او طاقت له مخې نه، بلکې د انساني حقونو له مخې دی؛ دواړه یوشان حقونه لري. – ښوونکی دې ددې ویناوو په اړه زده کوونکو ته څرګندونې وکړي، چې "د هر بریالي نارینه تر شا یوه ښځه شتون لري." او "ښځه په یو لاس زانګو او په بل		– زده کوونکي دې له ښوونکي سره په بحث کې ونډه واخلي او ځانونه دې پر دې پوه کړي چې د ټولنې د رغنده پرمختګ لپاره د نارینه او ښځو توازن څومره اړین دی. – زده کوونکي پر دې مفهوم ځانونه پوهوي چې د ښځو فزیکي جوړښت له نارینه ګانو سره توپیر لري. ښځې په فزیکي لحاظ له نارینه ګانو څخه کمزورې دي، خو په خلقت او انساني جوړښت، اړتیاوو او حقونو کې یوشان دي او یو له بل سره توپیر نه لري. – زده کوونکي ددې ویناګانو پر مفهوم ځانونه پوهوي او له ښوونکي سره پرې بحث کوي: • د هر بریالي نارینه تر شا یوه ښځه شتون لري.	

(c) ketabton.com: The Digital Library

جهان زنګوي."

- ښوونکی په دې ټکي ړنا اچوي چې څنګه کولای شو، په کورنیو او له هغې وروسته په ټولنه کې د ښځوپه وړاندې تاوتریخوالی له منځه یوسو. د ښځو د انساني او شرعي حقونو د اعادې لپاره څه کول په کار دي.
- ښوونکی دې په دې اړه زده کوونکو ته معلومات ورکړي چې آیا د ښځو په وړاندې د پرتو ستونزو له منځه وړل یوازې د ښځو کار دی او که نارینه هم باید په هغې کې رغنده رول ولوبوي.
- ښوونکی دې په وار لس تنه زده کوونکي د ټولګي مخې ته راوبولي چې د هېواد په بېلا بېلو برخو کې د ښځو په وړاندې پرتې ستونزې بیان کړي.
- ښوونکی دې له زده کوونکو څخه یوه غونډه جوړه کړي. په غونډه کې دې پورته بیان شوې ستونزې یو په یو وڅیړي.
- ښوونکی دې پنځه تنه زده کوونکي د ټولګي مخې ته راوبولي چې په ټولنه کې د ښځو پر دریځ یو په یو خبرې وکړي.
- ښوونکی دې زده کوونکو ته یو څو دقیقې وخت ورکړي چې فکر وکړي د هېواد ځوانان او پېغلې څنګه د راتلونکي لپاره کار او د یووالي او وحدت احساس پیاوړی کولای شي.
- ښوونکی د هر درسي ساعت په پای کې زده کوونکو ته کورنۍ دنده سپاري.

• ښځه په یو لاس زانګو او په بل جهان زنګوي.

- زده کوونکي د ښوونکي په لارښوونه هغه لارې چارې لټوي او خپل نظر څرګندوي چې د ښځو په وړاندې د موجود تاوتریخوالي د له منځه وړلو لامل کېږي. په همدې ډول د ښځو انساني او شرعي حقونه په ګوته ګوي او لیکي یې.
- زده کوونکي دې ټول په ګډه د ښځو په وړاندې پرتې ستونزې ونوموي او ودې وایي چې ایا ښځې کولای شي په یوازې سر هغه له منځه یوسي او که د نارینه ګانو مرسته او همکارۍ هم ورسره اړینه ده.
- زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم د ټولګي مخې ته راځي او په خپل کلي، کور، بانډې، ولسوالی، ولایت یا بلې کومې سیمې کې د ښځوپه وړاندې د پرتو ستونزو په اړه خبرې کوي.
- زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم په غونډه کې برخه اخلي او پورته بیان شوې ستونزې یو په یو څېړي.
- پنځه تنه زده کوونکي د وونکي له لارښوونې سره سم د ټولګي مخې ته راځي او په کور او ټولنه کې د ښځو ود دریځ په اړه څرګندونې کوي.
- زده کوونکي خپل فکر ازمويي او هغه لارې چارې لټوي چې له مخې یې ځوانان او پېغلې د خپل هېواد، راتلونکي او ملي وحدت د پیاوړتیا په اړه کار کولو ته رابولي. وروسته په خبرو کې برخه اخلي او خپل نظر له نورو زده کوونکو سره شریکوي.
- زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم کورنۍ دنده اخلي او په کورونو یا کتابتونونو کې ورباندې کار کوي.

د متن د ستونزمنو برخو روښانول:

زرغونه انا: د احمدشاه بابا مور وه. ژوند یې تر۱۰۷۴هق پورې یقیني دی.

عایشه دراني: د تیمورشاه په وخت کې په کابل کې اوسیده. د یعقوب علي خان لور او د دري ژبې شاعره وه.

رابعه بلخي: په څلورمه پیړۍ کې یې ژوند کاوه. په ۳۲۹هــ ق کال کې مړه شوې ده .

بي بي نیکبخته: د شیخ الله داد لور وه. د ارشادالفقراء کتاب یې لیکی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

میرمن الایي: د جلال الدین لور، د با یزید روښان لمسۍ او د شیخ عمر د زوی، احداد میرمن وه. د روښاني غورځنګ په مبارزو کې یې ګډون کړی و. په ننګرهارکې د نجونو یوه لیسه د الا یي په نا مه نومول شوې ده.

غازي ادې: د انګریزانو د دویم تیري په وخت کې ژوندی وه. په جګړو کې یې برخه اخیستې ده. د لوګر اوسیدونکې وه. د غازیانو درمل به یې کول. غازي محمد جان خان وردګ ورته یو آس هم ورکړی و.

ملالۍ: د میوند اتله ملالی، په ۱۲۹۷هــ ق کال د برات د میاشتې په ۱۷نیټه د میوند په د ښته کې د انګریزانو په وړاندې دافغانانو د جګړې اتله وه. ددې د اتلتوب له امله انګریزانو سخته ماتې وخوړه او له هېواده تېښتې ته اړ شول. دا لنډۍ هغې ته منسوبه ده:

که په میوندکې شهید نه شوې

خدایږو لالیه بي ننګی ته دې ساتینه

اضافي معلومات:

ښځې په هره ټولنه کې له نارینه وو سره په سیاسي، اجتماعي، فرهنګي، تعلیمي او نورو ډګرونوکې له خپل استعداد او وړتیا سره سم کار کوی.

ښځې زیاتره له زور زیاتي سره مخامخ وي. هر زور زیاتي په خپل وار د ښځو ژوند تریخ او له مرګ سره یې مخامخ کړي دي. له بده مرغه لا تر اوسه په ډیرو هیوادونو کې خپل روا حقونه ورته ورکړ شوي نه دي او یا لږ ورکړ شوي دي. ښځې د ټولنې نیمایي برخه جوړوي. همدغه ښځې دي چې د نړۍ پوهان یې روزلي دي، په یوه لاس زانګو زنګوي او په بل لاس جهان زنګوي.

د ۱۸۷۵م کال د مارچ پر اتمه نېټه د لومړي ځل لپاره په امریکا کې ښځو د خپلو حقوقو د لاسته راوړلو لپاره لاریون وکړ، خو په ډزو ځواب ورکړ شو. له دې پاڅون وروسته د نورو هېوادونو ښځو هم لاسونو ورکړل او خپلو مبارزو ته یې زور ورکړ. په پای کې د همدې مبارزو له امله په ۱۹۱۰ کال کې د مارچ اتمه د ښځو د نړیوالې ورځې په توګه وبلل شوه. له هغه تاریخ وروسته د نړۍ په ټولو هیوادونو کې دغه ورځ نمانځل کیږي.

د اسلام په سپېڅلي دین کې تر بل هر فرهنګ دمخه ښځو ته انساني لوړ حقونه ورکړ شوي دي. د لومړي ځل لپاره د نجونو ژوندي ښخول پای ته ورسول شول. د ښځو عزت او حیا خوندي شوه د واده کولو او د میړه د خوښولو اختیار یې تر لاسه کړ. د نکاح په وړاندې یې مهر واجب شو. د نفقې او د ژوند د نورو سهولتونو مسؤولیت یې د میړه په غاړه شو... .

زموږ د هیواد د اساسي قانون په اساس ښځو ته حقوق ورکړل شوي چې له نارینه ووسره یو ځای د ټولنې په ټولو کارونو کې د خپل فزیکي توان په کچه اودغه رازپه دولتي ادارو کې کاروکړي .په سیاسي ګوندونو، پارلمان او د دولت په لوړو ځوکیو کې د کار کولو اجازه و لري . زموږ په هیواد کې د غازي امان الله خان په وخت کې د ښځو حقوق ته پام وشو، چې په سیاسي او اجتماعي مسایلو کې ګډون وکړي. د هغه وخت د اساسي قانون په جوړولو کې ښځو ګډون وکړ او په ښوونځیو کې د زده کړې اجازه ورکړل شوه.

په ۱۳۵۷ کال کې د لومړي ځل لپاره د افغانستان ښځو د اسیایي هېوادونو د ښځو په کنفرانس کې ګډون وکړ چې په سریلانکا کې جوړ شوي و. همدا اوس زموږ په دولتي ادارو، پارلمان او کابینه کې ښځې موجود دي او په ښوونځیوکې $\frac{1}{3}$ برخې زده کوونکي نجونې دي .

د اسلام دین د جنس د توپیر مخالف دی، خو که چیرې په رښتینې توګه ځوک په اسلام کې د ښځو د حقوقو په هکله څیړنې وکړي، په ټولنیزو او سیاسي چارو کې د ښځو نظر ته پوره درناوی شوی دی. مثلا کله چې مسلمانان د دویم ځل

(c) ketabton.com: The Digital Library

لېاره مدیني منورې ته ننوتل .په هغوی کې ښځې هم وې، دغه راز په لومړي ځل په اسلام کې ښځو ته د سیاسي ازادۍ حق ورکړ شوی دی. اسلام ښځو ته د انتخاب حق ورکړی دی. زموږ د اساسي قانون ۳۵ ماده هم وایي چې د افغانستان اتباع نارینه او ښځې سیاسي احزاب جوړولی شي. دا هغه قانون دی چې د افغانستان ددیني علماوو په حضور کې د افغانستان د خلکو د استازو له خوا تصویب شوی دی . په هیواد کې په پارلماني ټاکنوکې ښځو ته د خپلوحقوقو د ورکړې په خاطر برخه ورکړل شوه له ۱۲میلیونو رایوڅخه په سلوکې تر۴۰زیاتې د ښځو رایې وې دغه راز د ولسي جرګې له ۲۴۹څوکیو نه د راجستر شووکسانو نه ۳۵۰یې ښځې وې.

سره له دې چې په هیوادکې ښځوته د حقوقود ورکولو غږ شوی دی خو دغه غږ به هغه وخت لا ښه عملي شي چې ښځو ته د پوره زده کړې او د کار زمینه چمتو شي او د نارینه وو له خوا ورته حقوق ورکړل شي او دغه راز د مدنیت لمنه تر کلیو پورې ورسیږي. نارینه وو ته او په تیره بیا تعلیم یافته خلکو ته لازمه ده په ښځو باندې د زور زیاتي کړی ماتي کړي.

دغه راز د افغانستان ټول خلک او دغه راز ځوانان هم باید د ښځو د حقوقو پر ارزښت پوه شي او د ټولنې په متوازنه وده کې د دغو حقوقو د رعایت په اغیزمنتوب باوري شي او بشري حقوق یې ترسره شي.

دا لازمه ده چې ځوانان په دې پوه شي چې دغو حقوقو ته په خپله کورنۍ، کلي، سیمه، خپل شاوخوا کې توجه وکړي او نوروته یې هم پر عملي کولو ټینګار وکړي . ځوانان باید په دې ټکو وپوهول شي چې له ښځو پرته ټولنه نیمګړې ده، بشریت نیمګړی دی او دهغوی له ونډې پرته د ټولنې او هېواد وده ناشوني ده. د ښځو د حق د لاسته راوړلو لپاره باید ښځې او نارینه په ګډه هلې ځلې وکړي .

د ښځو د حقوقو په برخه کې اخځونه:

میرمنومجله، ۱۲ ګڼه، ۱۳۴۷ کال.

میرمنو مجله، ۳ ګڼه، ۱۳٦۲ کال.

د بشر د حقوقو نړیواله اعلامیه ۱۳۸۴ کال.

قانون اساسي ۱۳۸۴ د عدلیې وزارت .

په افغانستان کې پرښځوتاوتریخوالی، خیړنیز ریوټ ،۱۳۸۷هــ ش

۷–جامعه مدني مجله ۳ګڼه،۱۳۸۴کال،۱۲مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځلسم لوست

د تدریس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح		وخت
د لوست موضوع	ژمنه		
د زده کړې پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي موخې	د لوست په پای کې به زده کوونکي لاندې موخې ترلاسه کړي: – د ژمنې پر ارزښت او اهمیت به پوه شي. – ښه اخلاق به وپېژني، په ځانونو کې به یې پیاوړي او له بدو اخلاقو څخه به ځانونه وژغوري. – د انسان د شخصیت په جوړېدو کې به د حیثیت، وقار، باور او نورو ښو اخلاقو ونډه او اغېز درک کړي. – له ښو اخلاقو سره به یې مینه لا نوره هم زیاته شي. – د لیک او وینا ژبه به یې پیاوړې شي. – د لوست د پای فعالیتونه به په خپلواک ډول سرته ورسولای شي.		
د تدریس لارې	لوستل، لیکل، اوریدل، سوال او ځواب، ډله ییز کار او یوکسیزکار		
د تدریس وسیلې او مرستندوي توکي	درسي کتاب، قلم، کتابچه، تخته، تخته پاک، تباشیر		
د ارزونې لارې او وسیلې	شفاهي، عملي، څارنه او د ښوونکي د یادداشت کتابچه		
د زده کړې او تدریس فعالیتونه	روغبړ، ا حوال پوښتنه، د ټولګي تنظیم او د کورنۍ دندې کتل		۴ دقیقې
د انګیزې رامنځته کول	ښوونکی د ښو اخلاقو په اړه خبرې کوي او د یوې بېلګې په وړاندې کولو نوی لوست پیلوي.		٦ دقیقې
د ښوونکي فعالیتونه		د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	۳۵ دقیقې
– ښوونکی په بېلا بېلو ټولنو کې د ښو او منلو خویونو په اړه خبرې کوي او د هرې ټولنې له دود سره سم د منلو او نامنلو اخلاقو په اړه غږیږي. وایي، کېدای شي ښه اخلاق له یوې ټولنې څخه بلې ته توپیر ولري، خو داسې اخلاق شته چې په ټولو ټولنو کې یو راز ارزښت او اهمیت لري، لکه رښتیا، صداقت، امانت، پر وعدې وفا او نور. په دې توګه د ښو اخلاقو د تعمیم او له بدو اخلاقو څخه ځان ژغورل په زده کوونکو کې پیاوړي کوي. بیا دې په لوست کې راغلې کیسه زده کوونکو ته له یاده ووایي.		– زده کوونکي له ښوونکي سره په خبرو کې ونډه اخلي، ښه او منلي خویونه له نامنلو او ناوړو خویونو څخه بېلوي. پر دې ځانونه پوهوي داسې خویونه او اخلاق شته چې له یو ټولنې پلې ته توپیر کوي، د بېلګې په توګه په لویدیځه نړۍ کې زیاتره نارینه له ښځو سره د مخ په ښکلولو روغبړ کوي، په داسې حال کې چې زموږ په ټولنه کې دا نامنلي اخلاق دي. د رښتینولۍ، د امانت د ساتلو د درواغو د نه ویلو او نور په څېر اخلاق شته چې په ټولو انساني ټولنو کې یو شان دي.	

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته دې زده کوونکو ته ووايي چې کيسه په کتاب کې له ځان سره ولولي.	
– ښوونکی دې د پورته فعاليت په دوام پنځو تنو زده کوونکو ته ووايي چې لوست د کتاب له مخې په وار ولولي.	– پنځه تنه زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم د کتاب له مخې لوست لولي. هڅه کوي چې په لوستلو کې د وياندۍ اصل ته پام وکړي.
– ښوونکی دې دوه، درې تنه زده کوونکي د ټولګي مخې ته راوغواړي چې د ښو اخلاقو د ګټې او د بدو اخلاقو د زيانونو په اړه خبرې وکړي. له زده کوونکو دې وغواړي چې که په اړونده موضوع کې يې کومه کيسه ياده وي، ودې وايي.	– دوه، درې تنه زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم د ټولګي مخې ته راځي او د ښو اخلاقو د ګټې او د بدو په زيانونو خبرې کوي. که کومه کيسه يې ياده وي، وايي يې.
– ښوونکی دې دوه تنه زده کوونکي په وار د ټولګي مخې ته راوغواړي چې د يو انانسر يا د راډيو – تلويزيون د وياند په څېر خبرې وکړي. په سريزه کې دې د ژمنې د ارزښت په اړه يوه لنډه تبصره وکړي او بيا دې يو، يو زده کوونکی د وينا لپاره رابولي.	– دوه تنه زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم د ټولګي مخې ته راځي. د ښو اخلاقو په اړه لنډه تبصره کوي او بيا يو تن زده کوونکی د وينا د اورولو لپاره رابولي.
– ښوونکی دې د کيسې پيغام زده کوونکو ته څرګند کړي او يا دې له زده کوونکو وغواړي چې څرګند يې کړي.	– زده کوونکي د کيسې پر پيغام ځانونه پوهوي او ډاډ ترلاسه کوي، چې د رښتيا ويلو او نيکو اخلاقو په سرته رسولو يې ټولنيز شخصيت لا پسې وده کوي او پياوړی کيږي.
– ښوونکی دې درې تنه زده کوونکي د ټولګي مخې ته راوبولي، د وفا، ميرانې او احسان په اړه خبرې دې وکړي، چې په کيسه کې له سزا څخه د ځوان د بچېدو لامل شول.	– درې تنه زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم د ټولګي مخې ته راځي او د هغو درې خويونو په اړه خبرې کوي چې په کيسه کې د ځوان د ژغورلو لامل شول.
– ښوونکی دې څو تنو زده کوونکو ته لارښوونه وکړي چې نوموړې کيسه په خپله ژبه نورو زده کوونکو ته واوروي.	– څو تنه زده کوونکي د لوست کيسه په خپله ژبه نورو زده کوونکو ته اوروي.
– ښوونکی دې د لومړيو دوو درسي ساعتونو په پای کې زده کوونکو ته دنده ورکړي چې په پيغلو او ځوانانو کې د ښو اخلاقو د روزنې پر اړتيا او ارزښت ليکنه وکړي. په وروستي ساعت کې د لوست د پای کورنۍ دنده ورکړي.	– زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم کورنۍ دنده اخلي او په ښکلو او منلو جملو او ښه متن يې چمتو کوي، په ټولګي کې يې لولي او د ټولګي په خپرونې کې يې د خپرولو لپاره کتنپلاوي ته ورکوي.

د متن د ستونزمنو برخو روښانول:

ابوذر غفاري چې اصلي نوم يې جند بن جناده و، بنو غفار قبيلې ته منسوب، له مدينې منورې څخه اتيا ميله لېرې د بدر په

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاوخوا کې هغې لارې ته نژدې اوسېده، چې له مکې مکرمې نه د شام او فلسطین په لورې تللې وه.
دیت: له هغه مال څخه عبارت دی چې د انسان د نفس د وژنې په بدل کې لازمیږي. په اسلام کې د دیت اندازه سل اوښان ټاکل شوې دي.
د فعالیتونو په اړه معلومات او د پوښتنو ځوابونه

اضافي معلومات:
د حضرت عمرؓ د پلار نوم خطاب و. په (۵۸۴ م) کال کې د فجار له جنګ څخه دمخه په مکه مکرمه کې زیږېدلی دی؛ یعنې له حضرت محمد صلی الله علیه وسلم څخه دیارلس کاله کشردی. نوموړي دکوچنیوالي عمر هم په مکه مکرمه کې تېرکړی او په مکه مکرمه کې لوی شوی دی. په کوچنیوالي کې یې خپلې مېږې او پسونه څړول. د ځوانی پر مهال د لوړې او دنګې ونې خاوند او غښتلی قوي ځوان و. له هرچا سره په مقابله کې بریالی و. د سر نیم ویښتان یې رژیدلې و، غومبوري یې نرم او غنمرنګ و. په لاره به پیاده تلو. داسې به معلومېده چې په څه شي سپور دی. د حضرت محمدﷺ د بعثت په (۵) کال د(۲٦) کلنی په عمر د اسلام په مبین دین مشرف شو. دده په مسلمانېدو سره د اسلام دین نور په ښکاره دعوت پیل وکړ. کله چې حضرت عمرؓ خلیفه شو، دده زړه د ایمان په رڼا ډک و. دده اعمالو هم له دغه ځایه سرچینه نېولې وه. حضرت عمرؓ له اسلام څخه مخکې زړورتیا او شجاعت کې مشهور و. د اسلام له راوړلو څخه وروسته یې زړه په ایماني رڼا ډک او نرم و. د عقل قوه یې ډېره تېزه او د ټینګې ارادې څښتن و. په رحم او عدالت کې یې په خپل وخت او راوروسته زمانه کې مثال نه درلوده. د زیاتو معلوماتو لپاره د حضرت عمرفاروق د عدالت ځوبېلګې په دې ډول دي.
وایي، یوه ورځ حضرت عمربن خطابؓ له څو نورو صحابه کرامو سره په سفر روا ن و، د لارې په اوږدو کې یې یوه لویه رمه ولیدله چې په څړ لګیا وه. رمې ته ورنژدې شول. شپونکی یې راوغوښت. له سلام او احوال پوښتنې وروسته یې وویل یو پسه پرموږ خرڅ کړه. شپونکی په ځواب کې وویل، زه خو غلام یم. دا پسونه مې د بادار دي او زه یې د خرڅولو واک نه لرم. حضرت عمرؓ د ده د ازموینې لپاره ورته وویل: "کله چې کورته لاړې، بادار ته به دې ووایې چې پسه خو لیوانو وخوړ. غلام ورته په ځواب کې وویل، زه خو به خپل بادار ته دا پلمه وکړم، خو د اخرت په ورځ به خپل لوی بادار، اللهﷻ ته څه ځواب ووایم. د دې خبرې په اوریدو سره حضرت عمر بن خطابؓ حیران شو او تصمیم یې ونیو چې دا سړی باید نور له غلامۍ څخه خلاص او آزاد ژوند وکړي. له غلام څخه یې وپوښتل: "ته دې بادار په څو روپۍ اخیستی یې؟" غلام ورته د هغه وخت څو روپۍ وښودلې. ده سم دلاسه هغه پیسې ورکړې او ورته ویې ویل، دا پیسې دې بادار ته ورکړه او ځان پرې آزاد کړه.

په یوه بله واقعه کې داسې راغلي دي، چې حضرت عمرفاروقؓ به د خپل خلافت په وخت کې د شپې له خوا د مدینې منورې په کوڅو کې ګرځېده او د خپل رعیت له حال او احوال نه به یې ځان خبراوه. یوه شپه په یو کور کې ناوخته څراغ بل و. حضرت عمرفاروقؓ چې ولیده، نوکور ته نژدې ورغی. ویې لیدل چې واړه ماشومان ژاړي او مور یې ورته وایي غلي شئ، اوس کټو پخیږي. کله چې حضرت عمرفاروقؓ دا حالت ولیده، نو له هغه ښځې څخه یې د کور د ننوتلو اجازه واخیستله. کور ته ورننوت او د ماشومانو له مورڅخه یې پوښتنه وکړه په کټو کې دې څه شی باندې کړ د؟ ښځې په ځواب کې وویل، په کټوکې هیڅ شی نشته. هسې ماشومان پرې غلطوم. حضرت عمرفاروقؓ د دې کار په لیدلو ډېر خپه او په بیړه روان شو. بیت المال ته لاړ او یوه بوجۍ اوړه او نور خوراکي توکي یې راواخیستل. پخپله شا یې د وړو ماشومانو کورته راوړل. د ماشومانو مورته یې ورکړل او ورته یې وویل چې ماشومانو ته څخه ډوډۍ پخه کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځليکونه:

– اسلا مي تاريخ، راشده خليفه ګان، ليکوال استاد رضوان الله (لودين)، د چاپ کال (۱۳۸۷) همدرد چاپ ټولنه، ميا اسلام پلازه، جلال اباد.

– سيرت النبي صلی الله علي وسلم، لومړی ټوک، مولف محمد عبدالمطلب بن هشام

– اسلامي سياست، مولف مولانا ګوهررحمان

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپاړسم لوست

د تدریس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

وخت	د مطلبونو څرګندونې	د مطلبونو سرلیکونه
	د پښتو لیکښنو سمه کارونه	د لوست موضوع
	زده کوونکي به د لوست په پا ی کې وکولای شي چې لاندې موخو ته ورسېږي: – لیکښنې به وپېژني او په لیک لوست کې به د لیکښنو د کارولو پر اړتیا وپوهېږي. – په لیکلو کې به د لیکښنو په کارولو کې وړتیا ترلاسه کړي. – زده کوونکي به په دې ډاډمن شي چې د لیکښنو په پام کې نیول لیکل او لوستل سموي. – د لیک او وینا ژبه به یې پیاوړې شي. – د متن د پای فعالیتونه به په یوازې توګه سرته ورسوي.	د زده کړې پوهنیزې مهارتونه او ذهنیتې موخې
	لوستل، لیکل، پوښتنې او ځوابونه او ډله ییز فعالیتونه	د تدریس لارې
	کتاب، تخته، تباشیر، قلم، د لیکښنو لیکلي کارتونه او که امکان ولري سلایدونه او فلش کارتونه	د تدریس وسیلې او مرستندوي توکي
	شفاهي پوښتنې، تحریري پوښتنې او د ښوونکي د یادداشت کتابچه	د ارزونې لارې او وسیلې
۴ دقیقې	روغبړ، احوال پوښتنه، د ټولګي تنظیم، د کورنۍ دندې کتل، د حاضرۍ اخیستل او د تېر لوست ارزونه	د زده کړې او تدریس فعالیتونه
٦ دقیقې	ښوونکی دې پر تخته دا جملې ولیکي: "غواړم ستاسو په شرکت کې کار وکړم. د دوو کلونو لپاره مې د جرالډین په شرکت کې کار کړی دی. داسې کوم شی مې نه دی پلورلی چې افتخار مې نه دی په برخه شوی. که له تاسو سره کار وکړم، نو ډاډه یم چې همداسې به وي." اوس وګورئ، که د لیکښنو ځایونه بدل کړو، معنا به یې څه وي؟ "غواړم ستاسو په شرکت کې کار وکړم د دوو کلونو لپاره. د جرالډین په شرکت کې مې کار کړی دی. داسې کوم شی مې نه دی پلورلی. افتخار مې نه دی په برخه شوی. که له تاسو سره کار وکړم، نوداډه یم چې همداسې به وي."	د انګېزې رامنځ ته کول

وخت	د زده کوونکو فعالیتونه	د ښوونکي فعالیتونه
۳۵ دقیقې		
– زده کوونکي پورته دوو لیکنو ته ګوري او دې ټکي ته پام کوي چې که په یوې لیکنې کې لیکښنې نه وي کارېدلې یا په ناسم ډول کارېدلې وي، د لیک په معنا		– ښوونکی پرتختې د پورته دوو لیکنو د پرتلې له مخې په لیکنه کې د لیکښنو د اهمیت په اړه خبرې کوي او د زده کوونکو پام ورته اړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

– ښوونکی له پورته فعالیت وروسته د لیکنښو په اړوند د زده کوونکو پوهه او د لیکنښو د ارزښت په اړه د هغوی نظر معلوموي.	کې څومره نیمګړتیا رامنځته کیږي. – زده کوونکي په لیکنه کې د لیکنښو د ارزښت په اړه د ښوونکي پوښتنو ته ځوابونه ورکوي.
– ښوونکی د کتاب له مخې یو په یو پر لیکنښو خبرې کوي او له زده کوونکو سره یوځای یې په بېلګو کې تمرینوي.	– زده کوونکي متن ته ګوري او بېلا بېلې لیکنښې پېژني او د هغوی پر کارولو ځانونه پوهوي.
– ښوونکی لوست پر زده کوونکو لولي، د لیکنښو بېلا بېلو بڼو او د کارونې ځایونو ته یې د زده کوونکو پام اړوي او په هرځای کې لازمې څرګندونې کوي.	– زده کوونکي په وار سره لوست د کتاب له مخې لولي، هرې لیکنښې ته پام کوي، د کارونې ځای یې په ځیر سره ګوري او د ښوونکي څرګندونو ته غوږ نیسي.
– ښوونکی زده کوونکو ته وخت ورکوي، چې یو لنډ پراګراف ولیکي او د لیکنښو ډولونه پکې وکاروي.	– زده کوونکي د ښوونکي په لارښوونه یو پراګراف لیکي او د لیکنښو ډولونه پکې کاروي او څو تنه یې د ټولګي په وړاندې نورو ته لولي.
– ښوونکی زده کوونکو ته په جملې کې د کلمو د ځای د بدلون، پر کلمو د خج او فشار راوړلو، د پوښتنې او ندایي د نښو په کارولو د جملې په معنا کې د بدلون په اړه د بېلګو په راوړلو زده کوونکو ته معلومات ورکوي.	– زده کوونکي په جملو کې د کلمو د ځای بدلون یا په جمله کې پر کومې کلمې فشار ته پام کوي او ګوري چې د جملې په معنا کې څه توپیر راغلی دی. بېلګې یې راوړي.
– ښوونکی دې د جملو ډولونه، ساده او مرکبه زده کوونکو ته وروپېژني او د جملې معترضه برخه دې په یوې بېلګې کې وروښایي.	– زده کوونکي ساده او مرکبې پېژني اوګوري چې د جملې معترضه برخه د جملې په کومه برخه کې راځي، څنګه پېژندل کیږي اوو که چېرته همدا برخه له جملې وایستل شي، په جمله کې توپیر راځي او که نه.
– ښوونکی په لیکنه کې په خپل ځای کې د لیکنښو په کارونه ټینګار کوي او د تکرار او تمرین له لارې یې پر زده کوونکو زده کوي.	– زده کوونکي په یوې لیکنه کې د لیکنښو د کارولو ځایونه پېژني او د تمرین له لارې یې زده کوي.
ښوونکی دی د لومړي او دویم ساعت په پای کې زده کوونکو ته په خپله خوښه کورنۍ دنده ورکړي او د درېیم ساعت په پای کې دې د لوست د پای کورنۍ دنده ورکړي.	– زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم کورنۍ دنده اخلي او په کورنو کې یې سرته رسوي.

د متن د ستونزمنو برخو روښانول

په یوې جملې کې د کلمو د ځای بدلون او یا پر کومې کلمې د خج راوړل د جملې معنا بدلوي.

وګورئ: زه پوهنتون ته ځم. یوه بیانیه جمله ده او پوهنتون ته تګ بیانوي. خو که ووایو: پوهنتون ته زه ځم. نو ټینګار په شخص کیږي، یعنې بل څوک، بلکې زه پخپله پوهنتون ته ځم. که چېرته فشار د جملې په دویمې برخې، یعنې، پوهنتون، واچول شي، بیا داسې معنا ورکوي، چې ځای (پوهنتون) تر پوښتنې لاندې راځي. داسې نورې بېلګې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساده جمله، هغه جمله ده چې یوازې له مبتدا او خبر څخه جوړه شوې وي او یوه معنا او مفهوم افاده کړي، لکه: زما نوم ننګیالی دی. ګلاب ښه هلک دی.

مرکبه جمله، هغه جمله ده چې د مبتدا او خبر له برخو زیاتې برخې ولري، یا مبتدا تشریح کوي او یا هم خبر بیانوي، لکه: ګلاب، چې یو ښه او تکړه هلک دی، ټولو ته ګران دی.

د جملې معترضه برخه، دا برخه یه یوې جملې کې د کامې، یا دش د لیکنښو په راوړلو بېلیږي او که چېرته له جملې وایستل شي، جمله نه نیمګړې کیږي، لکه:

زمری، چې په زړورتیا مشهور دی، یو وحشي ځناور دی.

په پورته جمله کې که (چې په زړورتیا مشهور دی) له جملې وایستل شي، داسې ویل کیږي: زمری یو وحشي ځناور دی. جمله نه نیمګړې کیږي.

اضافي معلومات

دا الهي قانون دی چې انسانان کله یوله بل سره خبرې کوي نو د خبرو په بهیر کې کله دمه کوي، کله پوښتنه کوي او کله په کومه خبره ټینګار کوي. دا مسایل د لیکنښو د سمې کارونې له لارې سرته رسیږي. لیکنښې یو شمېرعلامې دي چې په لیکنه کې کاریږي. که په لیکنه کې هره یوه په خپل ځای ونه کارول شي، لیکنه خوندوره او معناداره نه وي او که په خپل ځای راوړل شي، لیکنه پوره معنا ورکوي، مطلب ترې اخیستل کیږي او په لوست کې د تېروتنو مخه نیول کیږي. په وینا کې د لیکنښو افاده د ځنډ، د غږ دبدلون، د اهنګ د ټیټولو او لوړولو او نورو له لارې ترسره کېږي. د لیکنښو د کارولو مهمه او اساسي موخه د جملو اوعبارتونو د مفهوم وضاحت اوصراحت دی. لیکنښې موږ په دې پوهوي، د یوې جملې کلمې څنګه څنګ په څنګ ولیکو چې په اسانی سره ترې معنا واخیستل شي او د لیکنې د هرې برخې توپیر وشي. لیکنښې د نړۍ په هره ژبه کې کاریږي، خو توپیر یې دادی چې په ځینو ژبو کې کیدا ی شي بڼې یې تغیر موندلی وي او یا د شمېرله مخې په یوه ژبه کې تربلې ډېرې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوولسم لوست

د تدریس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	وخت
د لوست موضوع	قيام الدين خادم	
د زده کړې، پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي موخې	د لوست په پا ی کې به زده کوونکي لاندې موخې ترلاسه کړي: – استاد قيام الدين خا دم به وپيژني. – د استاد خادم په علمي او فرهنګي هلو ځلو به پوه شي. – پښتو ژبې ته به د استاد خادم د خدمت په اړه معلومات تر لاسه کړي. – د استاد خادم ليکلي اثار به وپيژني. – په ټولنه کې به د يو شاعر او ليکوال پر ارزښت پوه شي. – د ليک او وينا ژبه به يې پياوړې شي. – د لوست د پای فعاليتونه به په يوازې سر سرته ورسولای شي.	
د تدريس لارې	يو کسيز، دوه کسيز، ډله ييز	
د تدريس وسيلې او مرستندوی توکي	د ښوونکي چمتو کړي کارتونه، د استاد خادم انځور او د اثارو چارت	
د ارزولو لارې او وسيلې	شفاهي، ليکنې، څارنيز او د ښوونکي د يادداشت کتابچه	
د زده کړې او تدريس فعاليتونه	روغبړ، احوال پوښتنه، د ټولګي تنظيم، د کورنۍ دندې کتل، د حاضرۍ اخيستل او د تېر لوست ارزونه	۴ دقيقې
د انګېزې رامنځته کول	ښوونکی د لاندې او هغې ته ورته نورو پوښتنو له لارې کولای شي پر نوي لوست پيل وکړي: – د هېواد د ليکوالو او شاعرانو او د هغوی د اثارو پېژندل څه ګټه لري؟ – تاسې کوم شاعران پېژنئ؟ ستاسو په اند شاعر او ليکوال خپلې ژبې او ټولنې لپاره څه ارزښت لري؟	۶ دقيقې

د ښوونکي فعاليتونه	د زده کوونکو فعاليتونه	۳۵ دقيقې
– ښوونکی د يو شمېر پښتني ليکوالو او شاعرانو نومونه اخلي او د پښتو ژبې د ودې او پراختيا په لار کې يې خدمتونه بيانوي.	– زد کوونکي له ښوونکي سره د پښتني ليکوالو او شاعرانو د نومونو په اخيستلو کې ونډه اخلي او د پښتو ژبې په ودې او پراختيا کې د هغوی پر خدمتونو ځانونه پوهوي.	
– ښوونکی د ټولنې په اصلاح او سمون کې د شاعرانو او ليکوالو رول ته ګوته نيسي.	– زده کوونکي په دې ټکي ځانونه پوهوي چې څنګه شاعران او ليکوال د ټولنې په اصلاح او سمون کې ونډه اخلي.	
– ښوونکی د اروابښاد قيام الدين خادم ژوند ليک بيانوي او پر اثارو يې خبرې کوي.	– زده کوونکي د اروابښاد قيام الدين ژوند ليک اوري، مهم ټکي يې له ځانونو سره ليکي او د هغه د شعر او	

(c) ketabton.com: The Digital Library

	لیکنو پر محتوا ځانونه پوهوي.
– ښوونکی د استاد خادم د لیکنو له مخې زده کوونکو ته د هغه پر لیدلوري رڼا اچوي.	– زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم د لوست یو، یو پراګراف لولي او د لوست محتوا ته پام کوي.
– ښوونکی زده کوونکو ته دنده ورکوي چې لوست په وار سره یو یو پراګراف ولولي. که اړتیا وه پخپله څرګندونې کوي. همدارنګه د استاد خادم د نثر بېلګه پر یو زده کوونکي او د شاعر مسلک په بل زده کوونکي لولي او دیکلمه کوي.	– یو شمېر زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم په وار سره د ټولګي مخې ته راځي او د استاد خادم نثر او شعر په مناسب غږ او اواز لولي.
– ښوونکی زده کوونکو ته د یوې ادبي غونډې جوړول، د غونډې د مشر، منشي او ویاند ټاکل ورزده کوي او په عملي توګه له زده کوونکو سره د هغې په جوړولو کې مرسته کوي.	– زده کوونکي د یوې ادبي غونډې د جوړولو، له خپل منځ څخه د ټولو ګډون کوونکو په خوښه او رایو یو، یو تن د غونډې د مشر، منشي او ویاند په توګه ټاکي. درې څلور تنه خپلې لیکنې یا ویناوې اوروي او بل برخوال غونډه ارزوي. زده کوونکي د ښوونکي لارښوونو ته ځیر کیږي.
– ښوونکی د وخت د موجودیت په صورت کې دوه، دوه تنه زده کوونکي د ټولګي مخې ته راغواړي او د یو متن او یو شعر د ویلو لارښوونه ورته کوي.	– دوه، دوه تنه زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم د ټولګي مخې ته راځي او د استاد خادم یو متن یا یو شعر دیکلمه کوي.
– ښوونکی دې څو زده کوونکي د ټولګي مخې ته راوغواړي چې ووایي د یو شاعر یا لیکوال له لیکنو څخه څنګه د هغه د ژوند د مهال وضعه او حالت څېړلی شو.	– د ښوونکي له لارښوونې سره سم دې څو تنه زده کوونکي د ټولګي مخې ته راشي او له بېلګې سره یوځای دې د یو شاعر لیکنې له مخې د هغه د ژوند د مهال وضعه او حالت څرګند کړي.
– ښوونکی زده کوونکي په مناسبو ډلو ویشي او د لوست د څلورم فعالیت د سرته رسولو دنده ورته ورکوي.	– زده کوونکي د ښوونکي له لارښوني سره سم په ډلو کې تنظیمیږي او څلورم فعالیت سر ته رسوي.
– ښوونکی زده کوونکو ته لارښوونه کوي، چې په خپله خوښه په خپلو کلو او سیمو کې د شتو شاعرانو یا لیکوالو په اړه خبرې وکړي.	– زده کوونکي دې په خپلو سیمو،کلو اوبانډو کې د کوم موجود شاعر یا لیکوال په اړه دوه، درې دقیقې خبرې وکړي، هغه دې په لنډو جملو کې وروپېژني او د وینا کومه بېلګه دې وړاندې کړي.
– ښوونکی د لوست له محتوا سره سم زده کوونکو ته کورنۍ دنده ورکوي.	– زده کوونکي کورنۍ دنده اخلي او په کورونو کې یې سرته رسوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

متن ستونزمنې برخې نه لري.

د فعالیتونو په اړه معلومات او د پوښتنو ځوابونه

ښوونکی دې یوه ورځ دمخه څو زده کوونکو ته دنده ورکړي چې په وار سره یو تن د استاد خادم د ژوند، بل د هغه د زده کړې او دندو او بل د هغه د شعر او لیکنو په اړوند لنډې مقالې ولیکي. په بله ورځ زده کوونکي د غونډې جوړولو ته چمتو کوي. د غونډې لپاره یو تن زده کوونکی د مشر، بل د منشي او یو تن د ویاندۍ لپاره ځانونه نوموي. ښوونکی زده کوونکو ته وايي چې په وار سره هر یوه نوماند ته رایې ورکړي. د رایو له ترلاسه کولو وروسته د غونډې مشر غونډه جوړوي او په خپلو خبرو یې پرانیزي. ویاند د هر ویناوال نوم اخلي، د ټولګي مخې ته یې رابولي او د ویناوال او د هغه د وینا په اړه لنډه تبصره کوي. وروسته ویناوال په خپل وار خپلې ویناوې اوروي. ټول ناست زده کوونکي د غونډې د بهیر یادداشت اخلي او که پوښتنه ورسره وي، لیکي یې او د غونډې په پای کې یې پوښتي. په پای کې یو تن ګډون کوونکی غونډه ارزوي، په عمومي ډول یې مثبت ټکي روښانوي او ستايي یې. د غونډې نیمګړتیاوې یادوي، خو په ښکلو جملو کې یې رانغاړي، چې د چا د خپګان او نهیلۍ لامل نشي. د غونډې مشر له برخوالو څخه مننه کوي او غونډه په خپلوخبرو پای ته رسوي. ښوونکی له ټولو برخوالو څخه مننه کوي او خپل د پام وړ ټکي ورته وايي.

اضافي معلومات:

قیا م الدین خادم په ۱۳۲۵ هجري قمري (۱۹۰۷ میلادي) کال د ننګرهار و لایت د کامې ولسوالی د زرشوی په کلي کې په یوه متدینه او روحاني کورنۍ کې سترګې نړۍ ته غړولي دي. پلار یې مولوي حسام الدین او نیکه یې مولوي علي ګل اخونزاده نومېده، چې د خپل وخت لوی دیني او جید عالمان وو. د خادم د مورني نسب سلسله یې په فقیرصاحب مشهور، عبدالرحمن سیلاني پورې رسیږي. عبدالرحمن سیلاني هم د خپل وخت لوی عالم او فاضل شخص تېرشوی او د مرادعلي (رح) پلار و. مولانا قیام الدین خادم په ختټه زاخیل مومند دی. لومړنۍ زده کړې یې په خپل کور او کلي کې له خپل پلار او نورو جیدو عالمانو څخه کړي. په صرف، نحو، منطق، تفسیر، حکمت او حدیث کې ښه برلاسی و. د نورو دیني زده کړو لپاره له پېښوره نیولې آن تر هنده رسېدلی. تقریبا ۱۵ کاله یې دغه مسافرتونه کړي. وطن ته له راستنېدو وروسته یې د جلال اباد په یو لومړني ښوونځي کې د ښوونکي په توګه رسما په کار پیل وکړ. له څه مودې وروسته په ۱۳۱۱هجري کال د کندهار په پښتوانجمن کې شامل شو. په ادبیاتو کې یې ژوره مطالعه او لوی لاس درلود. د همدغې ژورې مطالعې برکت و چې د لومړي ځل لپاره د کندهار ولایت د پښتو انجمن غړیتوب ور په برخه شو. له همدغه ځایه یې د لیکوالۍ اساس پیلیږي. خادم په داسې ادارو او علمي موسسو کې کار کړی، چې هلته به علمي مسایل څېړل کېدل. په پښتوټولنه، تالیف او ترجمې، زیري جریدې، دایرۀالمعارف، اتحاد مشرقي، د کندهار طلوع افغان، هېواد، اصلاح د ورځپاڼو د چلوونکي او د پښتوټولنې د علمي مرستیالۍ دندې یې په ښه شان سرته رسولي دي. ددې ترڅنګ یې دوه درې دورې د پښتو کورسونو لوی مدیراو د پښتوټولنې د یو پیاوړي عالم په توګه کار کړی دی. له خپلې مورنۍ ژبې، پښتو سربېره په اردو، عربي او په پارسو ژبه یې ښې رواني خبرې کولې. په تحقیق او څېړنه کې یې له همدغو ژبو څخه زیاته استفاده کوله. په شعر او نثر دواړو کې یې خپل نیلی ځغلولی دی. شعر یې له نثره او نثر یې له شعره خوږ دی. په د غو دواړو برخو کې یې زیات شمېر لیکنې کړي دي. دده په هره لیکنه کې پښتو او پښتونولی له ورایه ځلیږي. لیکنه یې ادبي، انتقادي، ټولنیز، سیاسي، روزنیز او ښوونیز رنګ لري. کتابونه یې په دغو دواړو برخو کې لیکلي دي. لومړنی شعر چې (شه بیدار پښتونه) نومیږي، په اتحاد مشرقي کې خپورشوی دی. په نثر کې ترټولو خواږه او په زړه پورې اثرونه د نوي ژوندون اوخیالي دنیا په نامه دي. نوموړي کتابونو په ۱۳۲۰هجري کال چاپ شوي دي. خادم تل له ظالم سره مقابله کړې او ظالم یې په هرمیدان کې رسوا کړی. دا هغه کارونه وو چې نوموړي کړي او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدغو کارونو له برکته یې د معاصرو ادبیاتو د پنځو ستورو په کتار کې ځای نیولی. مشهور چاپي کتابونه یې په دې ډول دي: د کوچنیانو اخلاقي پالنه، څاروان، روهي ګلونه، د مرغلرو امېل، نوی ژوندون، مکارم الاخلاق، پښتونولي، بایزید روښان، خیالي دنیا، د شریف سرګذشت، نبوغ او عبقریت (فلسفي اثر)، نوې رڼا، د پښتو د تاریخ یوه سرپاڼه، د خوشحال او رحمان موازنه، د څلورم ټولګي پښتوقرائت، پښتوکلي په شپږو ټوکونو کې، معلم پښتو، پښتانه شعراء لومړی ټوک، پارتیان څوک وو، د بابا نصیحت، د پښتو پټی، د پښتو نثر، تاریخي تصورات، لوی سهاک، ادبي قصې، لوی اصحابان، نشنلیزم او انټرنشنلیزم، افغاني حکومت، معیاري پښتو، بلکا، د پښتو څټه او ځانګې، نصوص الحکم، د مور مینه، لرغونې پـــښتانه قومونه، ټولنپال افغان مانوفیستۍ، (د مولانا قیام الدین خادم سیاسي افکار) لیکلي او چاپ شوي دي.

په پورته کتابونو سربېره یې یو شمېر زیاتې مقالې د وخت په مهمو مجلو او ورځپاڼوکې خپرې شوي دي او شمېر نور کتابونه یې لا تراوسه چاپ ته سترګې په لار دي. په پارسي ژبه، د پښتونولۍ پور، اجتماعي مقالې، ادبي قصه، سورګل ډرا م دی. مجلسي شاعران، کره پښتو د پښتونخوا قصې، مکالمات، سورګل، کانفرانسونه، کره پښتو، پښتو زده کړه، د پښتو شاعري، پښتو په غربي لیکدود کې، رښتین پور، شلمه پېړۍ او پښتانه، د پښتنو قومولي، غوره سندرې، د پښتو شاعري، لرغوني افغان، اینده پښتنو ته، د تنقید حق، ساتلې خزانه، ریګویدي سرودونه یا(سرودها ی ریګویدی)....

دا هغه اثار وو چې خادم د خپل قوم د هوساینې او خپلې ژبې د پرمختګ لپاره د زړه په وینو ولیکل او خپل دردیدلي قوم ته یې په میراث پرېښودل. خادم د ژوند وروستي څو کلونه په کور ناست و، خو بیا هم د هېواد او قوم په غم اخته و. د شعر او نثر په ژبه یې د خپل زړه سوي اهونه لیکل. د ۱۳۵۸ هجري کال د خپل عمر ۷۴ پسرلی لا نه و بشپړ کړی چې د ورې په میاشت کې یې له دې فاني نړۍ څخه ابدي او تل پاتې نړۍ ته مخه وکړه او د کامې د ولسوالی د زرشوی په کلي کې په خپله پلرنی هدیره کې خاوروته و سپارل شو.

اخځلیکونه:

اوسني لیکوال، لومړی ټوک لیکوال ،عبدالروف بېنوا

نومیالي شاعران لیکوال، پوهاند صدیق الله رښتین

د پښتو ادبیاتو تاریخ، اوسنی دوره، د پوهاند زیورالدین زیور درسي کتاب

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتلسم لوست

د تدریس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو څرګندونې	وخت
د لوست موضوع	**پښتو ادبي سبکونه**	
د زده کړې پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي موخې	زده کوونکي به د لوست په پای کې لاندې موخې ترلاسه کړي: – د سبک په معنا او مفهوم به پوه شي. – د پښتوادبي سبکونو په اړه معلومات ترلاسه کړي. – د لیکل شوي نثر یا شعر له مخې به د هغه لیکوال یا شاعر وپیژني. – د وینا او لیک قریحه به یې پیاوړې شي. – د لوست د پای فعالیتونه به له مرستې پرته سرته ورسولای شي.	
د تدریس لارې	یو کسیز او ډله ییز	
د تدریس وسیلې او مرستندویه توکي	. کتاب، تخته، تبا شیر او کارتونه	
د ارزونې لارې او وسیلې	شفاهي پوښتنې، تحریري پوښتنې، عملي کار، یوکسیزې پوښتنې، ډله ییز کار او د ښوونکي د یادداشت کتابچه	
د زده کړې او تدریس فعالیتونه	روغبړ، احوال پوښتنه، د ټولګي تنظیم، د کورنۍ دندې کتل، د حاضرۍ اخیستل او د تېر لوست ارزونه	۴ دقیقې
		۶ دقیقې
د ښوونکي فعالیتونه	**د زده کوونکو فعالیتونه**	۳۵ دقیقې
– ښوونکی دې د سبک په اړه د زده کوونکو د نظر له معلوملو وروسته هغوی ته سبک وروپېژني، لغوي معنا دې ورته ووایي او ودې پوهوي چې په ادبیاتو کې له سبک څخه موخه څه ده او په کومو دوو معناګانو کارول کیږي.	– زده کوونکي دې د سبک د معنا په اړه خپل نظر څرګند کړي. ټول دې په دې بحث کې ونډه واخلي. وروسته دې د خپل ښوونکي خبرو ته غوږ شي، چې په ادبیاتو کې د سبک پر معنا ځانونه وپوهوي. که لازمه وه یادداشت دې واخلي.	
– ښوونکی څو زده کوونکو تخه دنده ورکوي چې لوست د کتاب له مخې ولولي.	– زده کوونکي دې د ښوونکي په لارښوونه لوست لولي او د سبک پر معنا او مفوم ځانونه ښه پوهوي.	
– ښوونکی دې د پښتو ادبیاتو په بېلا بېلو پړاوونو کې د موجودو ادبي سبکونو په اړه زده کوونکو ته معلومات ورکړي، د سبک رامنځته کوونکي دې وروپېژني او د هر یو ځانګړتیاوې دې ووایي.	– زده کوونکي غوږ نیسي چې سبک پښتو ادبیاتو ته څه وخت لاره موندلې، څو سبکونه موجود دي او چا رامنځته کړي دي. د هر یو سبک پر ځانګړتیا دې ځانونه وپوهوي.	
– ښوونکی دې د هندي ادبي سبک په اړه زده کوونکو ته معلومات ورکړي او د ادبي سبک ځانګړتیاوې دې وروپېژني.	– زده کوونکي ځانونه پوهوي چې هندي ادبي سبک څه شی دی او پښتو ادبیاتو ته یې څه ډول د چا له خوا لاره موندلې ده.	

(c) ketabton.com: The Digital Library

– ښوونکی دې زده کوونکي پر څلورو ډلو وويشي. هره ډله دې د روښان، خوشحال خټک، رحمن بابا او حمد مومند پر ادبي سبکونو رڼا واچوي.	– زده کووونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم ځانونه په څلورو ډلو کې تنظيموي او هره ډله د روښان، خوشحال خټک، رحمن بابا او حميد مومند د ادبي سبکونو په اړه خبرې اترې کوي. خپل نظر له يو بل سره شريکوي، د ډلې منشي يادداشت اخلي او يو تن يې د ډلې په استازيتوب ټولگيوالو ته لولي. زده کوونکي پوښتنې کولای شي.
– ښوونکی دې يو تن زده کوونکی د ټولگي مخې ته راوغواړي چې په پښتو ادبياتو کې د سبک د مفکورې د رامنځته کېدو په اړه رڼا واچوي.	– يو زده کوونکی د ټولگي مخې ته راځي او په پښتو ادبياتو کې د سبک د مفکورې د رامنځته کېدو په اړه معلومات ورکوي.
– ښوونکی دې يو تن زده کوونکي دنده ورکړي چې د ټولگي په وړاندې ووايي د مسجع نثر ليکنه کله او د چا له خوا پيل شوه.	– يو تن د ټولگي مخې ته راځي او وايي چې مسجع نثر څه راز نثر دی، په پښتو ادبياتو کې کله او د چا له خوا رامنځته شو.
– ښوونکی دې دوه تنه زده کوونکي د ټولگي مخې ته راوغواړي چې د حميد د ادبي سبک ځانگړتيا نورو ته ورووپېژني.	– دوه تنه زده کوونکي د ښوونکي په لارښوونه د ټولگي مخې ته راځي او د حميد د ادبي سبک پر ځانگړتياوو غږيږي. د اړتيا په وخت کې ښوونکی مرسته ورسره کوي.
– ښوونکی دې لوست په لنډو جملو کې تکرار کړي او د کتاب د منځپانگې له مخې دې کورنۍ دنده وټاکي.	– زده کوونکي د لوست تکرار ته غوږ نيسي، ځانونه پوهوي او کورنۍ دنده اخلي.

د متن د ستونزمنو برخو روښانول

سبک: د مکتب په پرتله ځانگړی اوغونډ دی. يا په بله وينا سبک په خپلو ځانگړو کلياتوکې يوازې د همغه پنځوونکي يا ايجاد گر څېره څلوي يا سبک يوازې د يوه هنرمند او ليکوال په اثر کې د مضمون او معنا بېلېدونکې بنسټي ځانگړې ټولگې يا مجموعې ته وايي.

مکتب عام، خپور (غوړيدلی) او يوې ډلې ادبي او هنري پنځوونکيو راچاپيرېدونکی دی. يا په بله وينا ادبي مکتب د يوه ليکوال نه، بلکې د يوې ډلې ليکوالو ځانگړنه ده.

اضافي معلومات:

د ژبې او ادب په څېړنه کې د ادبي او شعري سبکونو پېژندنه اړينه ده. سبک په حقيقي معنا د سرو او سپينو زرو ويلې کولو او په قالب کې اچولو ته وايي. په اصطلاح کې د فکر او خيال د څرگندولو يو ځانگړي دود او ډول ته سبک ويل کيږي. د ځينو ليکوالو او شاعرانو سبکونه دومره جوت او څرگند دي چې د ادب مينه وال يې د الفاظو له ټاکلو، د کلماتو له ترکيب او تعبير له ډول څخه په اسانه پېژندلای شي. د بېلگې په توگه، رحمان بابا، خوشحال خټک او عبدالحميد مومند. هريو يې بېلا بېل سبکونه لري چې د فکر او معنا او د الفاظو او تعبيراتو له خوا يې رنگ او ډول له ورايه معلوميږي.

د سبک کلمه ډېره لرغونې او د ادب په ډگر کې په بېلا بېلو معناوو څرگنده شوې ده. د ادبي سبک کلمه هنري ادبياتو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

انځورګری، معماری، موسیقی، مجسمه جوړوني، خطاطي او نورو ته هم کارول کېدله. سبک ته په انګلیسي کې (style) وایي. د سبک په پېژندنه کې هم معنوي خوا ترڅېړني لاندې راځي اوهم لفظي خوا. دواړه پکې پوره اغیزه او اثر ښندي. په غربي نړۍ کې د ادبي سبکونو لمن ډېره پراخه ده. ز یات شمېر ډولونه لري. دلته به یې دوه درې هغه نمونې په لنډه او مختصر ډول دروپېژنو:

۱ – کلاسیزم :

د لویدیځې نړۍ په ادبیاتو کې یو هنري مېتود دی چې له پنځلسمې عیسوي پېړۍ راهیسې یې ښه قوت موندلی دی. کلاسیک ادب هغه ادب ته وایي چې یو ښکاره هدف، سپېڅلی رنګ او ټاکلی چوکاټ ولري. د پخواني ادب پیروي، د طبیعي منظرو انځور، له عقل او منطق سره جوړښت، د ساده ګي او رواني خوښول، د ځای او زماني له غوښتنو سره سمون د کلاسیک ادب ښکاره صفتونه او نښانې ګڼل کیږي. یا په بل عبارت د زمانې، ځای، پوهې، عقل او ښه کره توب په چوکاټ کې دننه لیکوالی ته کلاسیزم وایي.

۲ – رومانتیزم:

رومانتیزم په ادب کې د یوخاص مسلک او ښوونځي نوم دی چې په نولسمه پېړۍ کې منځته راغلی دی. د دې ښوونځي او ادبي مسلک لویې نښانې او ښېګڼې دادي: د خیال او فکر ازادي، بې پروایي، لوړ خیالونه، له ادبي قیدو بند نه ځان ایستل، د ښکلا او جمال د خیالي جهان مشغولا، د لغاتو او تعبیرونو پراختیا، د احساس او تخیل لوړتیا او د ژبې او ادب له سمسورتیا څخه عبارت دي. ددې سبک غرض له کلاسیزم سره په ښکاره مخالفت کول دي. په رومانتیزم کې د پخوانیو اصولو پابندي نشته او زاړه او پخواني چوکاټونه پکې ماتیږي. لنډه دا چې رومانتیزم یو نوی هنري مېتود او نوې لاره ده چې د ژوندانه د نندارتون په انځور کې له تخیل احساس او ذوق څخه زیات کار اخلي او پخواني قیدونه اوشرطونه، نه مني.

۳– ریالیزم :

د ریالیزم سبک له رومانتیزم څخه وروسته میدان ته راووت. په دې سبک کې د ژوندانه انځور او نقشه په اصلي بڼه او رنګ منځته راځي او حالت پکې په رښتیاني ډول ښودل کیږي. مطلب دادی چې ریالستیک ادب د چاپېریال شرطونو ته پوره اهمیت ورکوي او حقیقتونه له پامه نه غورځوي. ریالیزم د حقیقت او طبیعت رښتیانی پیروی ته وایي. په دې ښوونځي او مسلک کې ښکلا، اسانتیا، رښتیا، غوره صفتونه ګڼل کیږي او موږ ورته په لنډه ډول د ادب ښار ویلای شو. لنډه داچې ریالیزم د پېښو رښتیاني څرګندونه او د هنر طبیعي او اصلي انځورول دي. په لویدیځ ادب کې همدا درې لوی او مشهور سبکونه دي، خو ځینې نور سبکونه هم موجود دي چې د ځینو ښېګنو په وجه په بېلابېلو نومونو یاد شوي دي. لکه سمبولیزم، ناتورالیزم ....، خو دا چې په شرقي نړۍ کې سبک څومره پرمختګ کړی او بیا په ځانګړي ډول په پښتو کې کوم سبکونه موجود دي، هریو یې په لنډه ډول در پېژنو.

الف– د خوشحال خان ختک سبک:

خوشحال خان د شهبازخان زوی په ۱۰۲۲ هجري کال د پېښور په اکوړه کې زېږ یدلی. د خوشحال ختک د سبک تر ټولو لومړنی خصوصیت دادی چې په خپلو اشعارو کې یې د ملیت او وطن دوستی احساسات په ډېر لوی قوت ګډه کړي او پښتو ته یې د خودۍ او خپلواکۍ پیغام وړاندې کړی دی. په شعرکې یې حماسي برخه ډېره درنه او له قوته ډکه ده. د مضامینو د تنوع او د شعر د اقسامو او انواعو په لحاظ څوک له ده سره برابري نشي کولای. د فکر ازادي، بې قیدي، جرات او جسارت یې ډېر زیات دی، ځکه یې په اشعارو کې بېباکه او بې پروا زړورتوب وینو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دده اعترافات او رندانه وينا په دغسې وضاحت او صراحت د نورو په اشعارو کې نه وينو. دی له اقوامو او اشخاصو نه دی ډاربدلی او د عرف وعادت د رسم او راوج په قيد کې ډېرنه دې راغلي. اشعار يې له ژوند او ورځينيو پېښو سره ډېر تړاو لري او د خپل وخت حالات يې د شعر په ژبه بيان کړي دي. ځکه يې له اشعارو څخه د عصر او محيط رنګ او ډول ښه له ورايه معلوميږي. په اشعاروکې اخلاقي، تصوفي، اشعار هم شته خو د رحمان بابا د سوز او اخلاص مقام ته نه رسيږي. له دې معلوميږي چې دده په هره برخه کې معلومات درلودل. په اشعارو کې يې د شعر ټول قسمونه، لکه غزل، قصيده، دوبيز، څلوريز، پنځه ييز، شپږ ييز، لسيز او نور ټول ډولونه راغلي دي او په دې ډګر کې يې پوره پراختيا موندلې ده. د ادبي ارزښت له پلوه تر ټولوغوره او پراخ دی او معنوي او لفظي ښيګڼې يې تر نورو سبکونو زياتې دې. سربېره پردې ادبي استعارې او تشبيه ګانې يې هم له پښتني رنګ څخه نه دي وتلي. د سبک پيروان يې عبارت دي له عليم، موسی، افضل، عبدل، عثمان، ابراهيم، فضيل، حسين، فاضل، فيض محمد، اشرف خليل، قلندر... .

ب- د صوفي شاعرعبدالرحمان بابا سبک:

د پښتو ژبې خوږ ژبی شاعر عبدالرحمن بابا رحمت الله عليه په ۱۰۴۲ هجري قمري کال د پېښور جنوب ته په بهادر نومي کلي کې سترګې نړۍ ته پرانيستي. پلار يې عبدالستار نوميد او د مومندو پښتني قبيلې ته منسوب وه. عبدالرحمن بابا په وړکتوب کې د فقهې او تصوف کتابونه په خپل کور او کلي (پېښورکې) کې له ملا محمد يوسفزي څخه ولوستل او د نورو زده کړو لپاره کوهاټ ته تللی او هلته يې لوستي دي. رحمان بابا د وخت لوی عالم و. د ځوانۍ په نوي او تاند پسرلي کې يې دنيايي کارونو ته شا کړه او تل به د خدای جل جلاله په عبادت او رياضت بوخت و. رحمن بابا له کوچنيوالي څخه د لوړ ادبي ذوق او پياوړي استعداد خاوند و. د څوارلس، پنځلسو کلونو په عمر يې په شعر ويلو پيل کړی. بيا په دې لړ کې د استادۍ لوړ پوړ ته رسېدلی. په دغه برخه کې د يو بېل سبک خاوند شوی دی.

رحمان بابا د ساده انشاء خاوند دی او په سبک کې يې فصاحت او بلاغت ډېر مراعات شوي دی. له اشعارو نه يې هرڅوک خوند اخلي. د معنا يو مخ يې هرچا ته ښکاره دی او بل مخ يې خواص وينې او مخصوص خوند او رنګ پکې مومي. د عبارت رواني او عام فهمي يې پر کلام ډېره اغيزه کړې ده، ځکه ټولنيز مقبوليت لري. اشعار يې عارفانه دي. اخلاقي ارزښت لري چې رحمان بابا يې هر چاته صاحب حال او سالک معرفي کړی. له همدې امله خلک دده ته ډېره ښه عقيده لري او دغې عقيدې دده د وينا تاثير ډېر زيات کړی دی. د اشعارو مهم خصوصيت يې دادی چې ډېر بيتونه يې د متلونو په څېر له معناوو ډک دي، چې د استدلا ل کار ترې اخيستل کيږي. دا ځکه دد ه اشعار د ژوندانه په تنګه محدوده دايره کې بند نه وو، په هرځای او هر وخت کې يې هر څوک خوښوي او له هر اړخ سره تماس لري او خلکو ته په حياتي چارو کې ډېره ښه لارښوونه کوي. له همدې امله خلک دده په ديوان فالونه ګوري.

دده اشعار د زمان او مکان په قيد کې نه دي راغلي. هنرمندا ن يې د بزم په مجلس کې وايي او خطيبان يې د منبر په سر لولي، د غم او ماتم خاوندانو ته پکې ډېره ښه تسلي شته او معشوقو ته خورا ډېر ښـــه پيغامونه لري. رحمان بابا په دې حقيقت ښه پوهېده چې ښکلا له عشق او مينې پيداکيږي. رحمان بابا عشق پير او پيشوا ګڼي او د جمله مخلوقاتو پلار يې بولي، لکه چې وايي:

زه عاشق يم سر و کار مې دی له عشقه　　نه خليل نه داودزی يم نه مومند

د رحمان بابا د سبک پيروان عبارت دي، له: رحمت داوی، قاسم علي خان، يونس خيبري، معزالله مومند، اخوندګدا، حافظ الپوري، ميانعيم متي زي، عبدالعظيم رانيي زی، عبدالرحيم هوتک، مطيع الله، عبدالرسول، ملا لټار شلماني، عبدالغفار هوتک او داسې نور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج – عبدالحمید مومند

عبدالحمید مومند د پېښور په ماشوګړ کې زیږېدلی دی. د زوکړې تاکلې نېټه یې نه ده معلومه، خو داسې ګومان کیږي چې د یوولسمې هجري پېړی په وروستیو کې به زیږېدلی وي. په عربي او فارسي ښه پوهېده . په ۱۱۴۵ کې وفات شوی او د پېښور د ماشوګړ په هدیره کې خاورو ته سپارل شوی. عبدالحمید مومند په پښتو کې د هندي سبک موسس ګڼل کیږي. ده په خپله شاعری کې له نازکخیالی او له تشبه او استعارې نه زیات کار اخیستی دی. موشګافي دده کار و، اسمان ته د شعر په زینو ختلو، د اسمان ستوري د شعرپه لړ کې پیل دده هنر و. دده په سندرو کې د عشق سوز او ګداز ډېره اغېزه کړې ده او له ښکلا سره یې تړاو ډېر زیات دی. په کلام کې یې ځینې لفظي او معنوي پېچلتیاوې شته او ځینې لغات پکې داسې استعمال شوي چې معنا یې ښه واضحه نه ده. په ځینو قافیو کې یې هم ځینې عیبونه موجود دي چې د فن په لحاظ ورته ادبي نیمګړتیا ویلی شو، خو په اشعارو کې یې ادبي خو ند دومره زیات دی چې دغه عیبونه په کې پټ دي . عبدالحمید مومند په مضمون آفرینی کې د لوی لاس خاوند و، په اشعاروکې یې پند و نصیحت او اخلاقي لارښوونې زیاتې دي، چې د ژوندانه په لارو چارو کې ترېنه ښه استفاده کیږي. په عشق کې لکه رحمان بابا ډېر پورته ته نه دی ختلی چې د ښکلا له سرحده هم تیرشوی وي، مګر د عشق هنګا مه یې ډېره توده سا تلې ده او د سوز نارې یې ډېرې سوزنده دي. .په اشعاروکې یې یو خاص ا هنګ پروت دی.

اخځلیکونه:

لیکوالي املا اوانشا ،لیکوال استاد ګلاپاچا الفت. چاپ ۱۳۳۹ د دلومیاشت

پښتوادبیاتو تاریخ ،(لرغونې اومنځنی دورې) سرمحقق زلمی هېوادمل لومړی ټوک، دویم چاپ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نولسم لوست

د تدریس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرليكونه	د مطلبونو شرح	وخت
د لوست موضوع	**لور ته چارلي چاپلين ليک**	
د زده کړې پوهنيزې، مهارتي، ذهنيتي موخې	د لوست په پای کې به زده کوونکي لاندې موخې تر لاسه کړي: – چارلي به وپېژني او د هغه له مفكورو سره به بلد شي. – لور ته به د هغه د ليک پر محتوا وپوهيږي. – په ليک کې به د چارلي پيغامونه ومومي او له هغوی به الهام واخلي. – د چارلي د ژوند فلسفه او د هغه شخصيت به ورته څرګند شي. – پر دې به وپوهيږي چې هرڅوک ښايي په ژوند کې څرګند هدفونه ولري. – پر دې به وپوهيږي چې له ليک څخه د چارلي موخه څه شی وه. – د ليک او وينا ژبه به يې پياوړې شي. – د لوست د پای فعاليتونه به په يوازې سر ځواب کړای شي.	
د تدريس لارې	يو كسيز، دوه كسيز او ډله ييز	
د تدريس وسيلې او مرستندوی توکي	چارټونه او کارټونه او که شونې وي د چارلي چاپلين انځور	
د ارزولو لارې او وسيلې	شفاهي پوښتنې او ځوابونه او د ښوونکي د يادداشت کتابچه	
د زده کړې او تدريس فعاليتونه	روغبړ، احوال پوښتنه، د ټولګي تنظيم، د کورنۍ دندې کتل، د حاضرۍ اخيستل او د تېر لوست ارزونه	۴دقيقې
د انګېزې رامنځته کول	ښوونکی دې د زده کوونکو پام اووم لوست (ډرامې) ته واړوي، زيار دې وباسي د ښاري او کليوالي چاپېريال له شرايطو سره سم د زده کوونکو پام د ډرامو، ټوکو او مسخرو له لارې د واقعيت بيان ته واړي. دا ټکی دې روښانه کړي، هر چېرته داسې افراد شته چې خلک خندوي او د خوږې خندا له لارې هغه واقعيتونه ورته بيانوي چې په عادي خبرو اترو کې نشي څرګندېدای. ښوونکی د چارلي پر ژوند باندې د رڼا د اچولو له لارې پر لوست پيل کوي.	٦دقيقې

د ښوونکي فعاليتونه	د زده کوونکو فعاليتونه	۳۵دقيقې
– ښوونکی د انګېزې د راپيداکولو په دوام لوست داسې لولي چې ټول زده کوونکي ورته سترګې او غوږ شي. – ښوونکی زده کوونکو ته وخت ورکوي چې لوست له ځانه سره ولولي او په ليک کې د چارلي	– زده کوونکي لوست ته غوږ نيسي. د چارلي په ليک کې هغه پيغامونه ګوري چې د ودې په اند يو پند پکې پروت دی. – زده کوونکي لوست له ځانه سره لولي. هغه پيغامونه چې دمخه يې په ګوته کړي، له ځانه سره ليکي او د هر يو	

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیغامونه پیدا او ولیکي.	پر مفهوم ځان پوهوي.
– ښوونکی زده کوونکو ته وخت ورکوي چې په خپله خوښه په خبرو اترو کې برخه واخلي او خپل نظر څرګند کړي.	– زده کوونکي په وار د خبرو اجازه اخلي او له لیک څخه تر لاسه شوي پیغامونه په ګوته کوي او تبصره پرې کوي.
– ښوونکی له زده کوونکو څخه پوښتنه کوي چې آیا له لیک څخه د چارلي موخه خاصه وه او که عامه.	– زده کوونکي د ادبي لیکونو په اړه خپله پوهه زیاتوي او پر دې ځانونه پوهوي چې خپلې لور ته د چارلي لیک یو ادبي لیک دی او موخه یې ټول لوستونکي دي، نه یوازې خپله لور، جرالدینه.
– ښوونکی د زده کوونکو پام په ډرامه کې کمیډي او ترژایدي صحنو ته اړوي او پر هرې یوې رڼا اچوي.	– زده کوونکي ځانونه پوهوي چې ولې ټولنیزې ناخوالې د ډرامو د ننداري له لارې پر ستیژ لوبول کیږي. د کمیډي او تراژیدي ډرامو اغیز ته پام کوي.
– ښوونکی زده کوونکي هڅوي چې څو تنه د ټولګي مخې ته راشي او لیک په خپله ژبه ووایي او هر پیغام چې ورته ډېر خوند ورکړی وي، روښانه کړي.	– څو تنه زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم د ټولګي مخې ته راځي او لیک په خپله ژبه وایي. که په لیک کې یې کوم پیغام تر نورو ډېر خوښ شوی وي، په ګوته دې کړي.
– ښوونکی دوه، درې تنه زده کوونکي د ټولګي مخې ته رابولي چې د چارلي چاپلین د شخصیت په اړه خبرې وکړي.	– دوه، درې تنه زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم د ټولګي مخې ته راځي او د چارلي د شخصیت په اړه څرګندونې کوي.
– ښوونکی د کمیډي او تراژیدي ډرامو د لوبولو لپاره موضوعګانې ټاکي او له زده کوونکو غواړي دوه، دوه تنه یې په خپله خوښه د نورو په وړاندې ولوبوي.	– دوه، دوه تنه زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم د ټولګي په وړاندې کمیډي او ترژیدي ډارمې لوبوي.
– ښوونکی د لوست لنډیز وایي او د لیک پیغامونه یو ځل بیا په ګوته او د زده کوونکو جدي پام ورته واړوي.	– زده کوونکي غوږ نیسي او د لیک پیغامونه د زړه په غوږونو اوري او د چارلي چاپلین شخصیت په ذهن کې انځوروي.
– ښوونکی لوست په پای کې پر لیکل شوي کورنۍ دندې سربېره زده کوونکو ته دنده ورکوي چې په کورونو کې د لیک پیغامونه ولیکي او په بله ورځ یې ټولګي ته راوړي.	– زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم کورنۍ دنده اخلي او په کورونو کې یې سر ته رسوي.

د متن د ستونزمنو برخو روښانول :

نویل (عیسوي اختر: د ناجو ونه، چې د عیسوی اختر یا د عیسوي نوي کال په شپه په څراغونو سینګاریږي.)، تولیسدروم (د یو ځای نوم دی.)، تاتار (مغول، د مغولو قوم)، میترو (تر ځمکې لاندې اورګاډی)، کولیان (په خیمو کې اوسیدونکي قومونه، چې له یو ځای څخه بل ته کوچ کوي، سندرې وایي، فالونه ګوري، غلبېلونه او چمبې جوړوي او پلوري یې)، سرکس (د ستیژ پر سر له وحشي حیواناتو «زمری، پیل، اوښ، ...» سره لوبې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لیک د متن د بیغامونو برخې:

- نوم یې پېژنې؟ چارلي! هو،زه چارلي یم. زه یو زوړ سړی یم. نن ستا وار دی. وناڅه! زه په هغه ټوټې، ټوټې او شکېدلي پتلون کې نڅېدم او ته د شهزیو په وربښمینو جامو کې ناڅې. دا نڅاوې او تر هغو زیات د نندارچیانو د لاسونو پړکا به تا کله اسمانونو ته یوسي. څه! هلته لاړه شه! خو کله ځمکې ته هم راځه او د خلکو د ژوند ننداره کوه! پیغام: ځان اوخپل تېر تاریخ له یاده مه باسه. پیغام (هیڅکله خپل ځان مه هېروه اومه مغروره کیږه.)
- ته ما نه پېژنې، جرالدوینې. هغه پخوانۍ شپې، هو... تاته مې کیسې کولې، خو هیڅکله مې تاته خپله کیسه ونه کړه. دا کیسه په اورېدو ارزي ... د هغه وږي انسان کیسه چې د لندن په ډېرو ټیټو او سپکو کوڅو کې به یې سندرې ویلې، نڅېده به او خیرات به یې ټولاوه. دا زما کیسه ده. پیغام (خپل او د خپلې کورنۍ پخواني وخت او حالت ته پام)
- ما د لوړې مزه څکلې ده. ما د مېرمنې د نشتوالي درد ګاللی او ترهغې زیات ما د هغه انسان رنځ احساس کړی چې له غروره یې سمندر په زړه کې څپې وهلې، خو د لاروي د خیرات یوې سکې د هغه غرور په اوبو لاهو کاوه. پیغام: (له اړتیا او احتیاج څخه ځان ساتل.)
- جرالډینې، په کومې نړۍ کې چې ته اوسېږې، هلته یوازې نڅا او موسیقي نه ده. د نیمې شپې پر مهال چې د تیاتر له پرتمین سالون څخه راوځې، هغه شتمن له یوې مخې هېر کړه چې لاسونه درته پړکوي او ستایي دې. د هغه ټکسي چلوونکي د حال پوښتنه وکړه چې تا کور ته رسوي. د هغه د مېرمنې پوښتنه وکړه. که مېرمنه یې امیدواره وي او د راتلونکي ماشوم د جامو پیسې نه لرې، د پیسو چیک راوباسه او په پټه یې د هغې د مېړه په جیب کې کېده. ما په پاریس کې خپل د بانک استازي ته سپارښتنه کړې چې ستا دا راز لګښتونه په پټو سترګو ومني، خو د نورو لګښتونو لپاره باید څرګندتیاوې ولرې. پیغام: (له بېوزلو سره مرسته.)
- کله کله په سرویس یا ښاري میترو کې په ښار کې وګرځه. خلکو ته وګوره او لږ ترلږه د ورځې یو ځلې ځانته ووایه چې: "زه هم د هغوی له ډلې څخه یوه یم." ګرانې لورې، ته د هغوی له ډلې څخه یوه یې، نه له هغو څخه زیاته. مخکې تر دې چې هنر چاته د الوتلو وزرې ورکړي، زیاتره ترې غبرګې پښې هم اخلي. پیغام: (ځان تر نورو پورته نه ګڼل او له لویۍ او غرور ډډه کول.)
- که کله هغه ځای ته ورسېدې چې یوه شېبه د خپلې نڅا له نندارچیانو څخه ځان پورته وګڼې، هماغه مهال صحنه پرېږده اوځان ژر پاریس ته ورسوه. ماته هغه ځای ښه معلوم دی. هغه ځای د پېړیو پېړیو دمخه د کولیانو پسرلنۍ ځانګو وه. هلته به د ځان په څېر نڅاګرې وګورې، چې له تا څخه ښکلې دي، چالاکه دي او له تانه ډېرې مغرورې دي. هلته د "شانزلیزه" ړندوونکې شغلې نشته. پیغام: (په نړۍ کې له ځانه ټیټو خلکو ته کتل او په خپل دریځ نه نازېدل.)
- ګرانې لورې، اعتراف وکړه. تل داسې یو څوک شته چې تر تا غوره ناڅي. تل داسې څوک شته چې تر تا ښکلې وي. پر دې پوهه شه د چارلي په کورنۍ کې هیڅکله څوک داسې بې ادبه نه و چې کوم بېوزلي ته ناوړه خبره وکړي. پیغام: (له غرورو ډډه کول.)
- ښایي زه ومرم او ته ژوندۍ واوسې. زما هیله داده چې هیڅکله بېوزله ژوند ونه کړې. له دې لیک سره مل یوسپین چک درلېږم. هرڅومره پیسې چې غواړې پکې ویې لیکه او وایې اخله. خو هرکله چې دوه فرانکه لګوې، ځانته ووایه چې دویم فرانک زما برخه نه ده. هغه د یو نوموړکي برخه ده چې نن شپه ورته اړتیا لري. پیغام: (صدقه او له

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښوزلو سره مرسته.)

- د پیسو او شتو په اړه له دې امله درسره خبرې کوم چې زه د هغې بدوالی ښه پېژنم. ما ډېره موده په سرکس کې تېره کړې. تل د هغه چا په اړه اندېښمن وم چې په یو نري پړي تلل، خو، لورې، دا حقیقت تاته وایم چې د نري پړي په پرتله خلک د ځمکې پر مخ زیات لوېږي. ښایي چې کله د نړی ډېر ښکلی الماس تا وغولوي. هغه شېبه به دا الماس تا ته د سرکس د پړی په څېر وي او تا به هرو مرو وغورځوي. پیغام (له لویې ډډه کول.)
- په زرو او ګاڼو زړه مه تړه. ځکه ددې نړۍ تر ټولو ستر الماس لمر دی. له نېکه مرغه دا الماس د هرچا پر غاړه ځلیږي پیغام: (د دنیا په مال زړه نه تړل.)
- خو، که کومه ورځ دې د یوچا په لمر زړه بایلود، له هغه سره یو زړه اوسه. مور ته مې دې ویلي چې په دې اړه درته لیک ولیکې. هغه مینه ترما ښه پېژني. هغه د یو زړه د پېژندنې لپاره ترما غوره ده. پوهیږم چې ستا کار ډېر ستونزمن دی. پیغام: (د حیا ساتل او له خیانت ډډه کول.)
- پر ستیژ باندې له نریو وریښمینو جامو څخه پرته بل څه ستا بدن نه پټوي. د هنر لپاره انسان د ستیژ سر ته لوڅ لغړ راتلای شي، خو بېرته باید له مخکې څخه هم پاک او سوچه راکښته شي. په دې نړۍ کې داسې هیڅ غوره شی نشته چې یوه نجلۍ دې د هغې لپاره خپل یو نوک هم چاته ښکاره کړي. پیغام: (د حیا ساتل.)
- لوڅوالی زمونږ د زمانې ناروغتیا ده. زه زوړ سړی یم، ښایي خبرې مې خندنۍ اوسي. خو زما په ګومان ستا لوڅ بدن باید د هغه چا برخه وي چې تاته یې لوڅ روح ګران دی. پیغام: (حجاب، حیا او وفا)

بده نه ده، که په دې اړه ستا فکر لس کاله دمخه وي، د ستر له مهاله مه ډارېږه! دا لس کاله تا نشي زړولای!!! ... .
پیغام: (د حجاب، حیا او پردې رعایت.)

اضافي معلومات:

سرچارلز اسپنسر چاپلین د هنر په نړۍ کې په چارلي چاپلین مشهور دی. ۱۸۸۹کال د اپریل په ٦ نېټه په یوه انګلیسي کورنۍ کې سترګې دنیا ته غړولې دي. چارلي په ماشومتوب کې له تفریحي پروګرامونو او موسیقي سره خورا زیاته مینه درلوده. مور او پلار یې دواړه د لندن د تر ټولو ستر سالون هنرمندان او ښکلي سندرغاړي وو. ده د خپل مور او پلار په پله پل کیښود چې دواړه هنرمندان او د تیاترکارکوونکي وو چارلي چاپلین لا د درې کلوکوچنی ماشوم و چې مور او پلار یې یو له بل څخه جلا شول. د چارلي چاپلین روزنه د مور په غاړه شوه. پلا ر یې له چارلي سره اړیکې کمې کړې. په چارلي او په مور یې د بدمرغۍ شپې او ورځې راغلې او د چارلي چاپلین د وړکتوب د ناز او نخرو عمر په خوارۍ او غریبۍ کې تېر شو. بیا هم د چارلي مور خپل همت له لاسه ورنه کړ، شپې او ورځې، میاشتې کلونه تېر شول، یوه ورځ یې مور په تیاتر کې د سرتیرو لپاره په ژوندۍ بڼه پروګرام وړاندې کاوه. سرتېرو هغه څه چې په صحنه کې موجود و، د صحنې پر لور غورځول. ناڅاپي یو توکی د چارلي د مور پر سر ولګیده او مور یې په سرو وینو ککړه له صحنې څخه ووتله او په روغتون کې بستر شوه، خو پر ځای یې پنځه کلن چاپلین هغه مست او عصبي نندارچیان په خپلو زړه وړونکو او ښکلو سندرو ارام کړل. له همدغه ځایه د چارلي د موسیقي او فلم جوړولو وخت پیلیږي. چارلي د خلکو په زړونو کې ځای پیدا کوي. له همدغه مهاله د چارلي له کورنۍ څخه بدمرغي کډه کوي او په هغه ستر سالون کې کار پیلوي چې مور او پلار یې په کلونو کلونو پکې د تیاتر ننداري وړاندې کړې وې. چارلي هم پکې داسې رول ولوباوه، چې د ټولو خلکو په زړونوکې یې زیات محبوبیت پیداکړو. له څه مودې وروسته یې د استون په نامه یو فلم جوړونکي شرکت سره کار پیل کړ. لومړی فلم یې کمیدي و چې د ژوند جوړولو په نوم و. ددې فلم په جوړېدو سره لا یې نور هم شهرت تر لاسه کړ. په ۱۹۱۴ م کال چاپلین نوموړې کمپنۍ ته دوه نور فلمونه هم جوړ کړل. له دې فلمونو جوړولو نه وروسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل ژوند داسې ليکي:
ما د جامو د څېړولو کومه مفکوره نه درلوده. هغه جامې چې په لومړي فلم کې مې درلودې نه مې خو ښېدې. د لباس خرڅولو خونې په لارکې دې پايلې ته ورسېدم، چې يو لوی پرتوګ او لوی بوټونه او ځانګړې خولۍ پرسرکړم. بايد زما ټول شيان يو له بل سره مخالف وي، تنګه کورتۍ، لوی بوټونه او کوچنۍ خولۍ. خو زه نه پوهېدم چې ځوان ښکاريدم که نه. کله چې ما دا جامې واغوستې خپلو جامو ما ته يو ځانګړی احساس راکړ .
چارلي د هنر په نړۍ کې زيات فلمونه د تياتر ننداري ته وړاندې کړې او د نړۍ زياتو هېوادونو ته يې سفرونه کړي او په دغه برخه کې يې د نړۍ په بېلا بېلو هېوادونو کې زياتې جايزې هم ترلاسه کړي دي.
د چارلي چاپلين وروستنی فلم (کنـــــتسي از هنګنګ) نوميږي، چې په ۱۹۶۷ زيږديزکال کې يې جوړکړی دی. د دغه فلم ځينې نيمګړي ټکي درلودل، نو له همدې امله يې کارګرداني دومره برياليۍ نه وه. ياتې دې نه وي چې په چاپلين باندې په وړوکوالي کې ډېرې سختې شپې او ورځې تېرې شوې وې. دده ژوند تر وروستۍ سلګۍ پورې له غريبو او بېوزلو سره خورا زياته همدر دي در لوده او په هره برخه کې به يې ورسره همکاري کوله.
چارلي چاپلين د ۱۹۷۷زيږديز کال د دسمبر په ۲۵ نېټه ومړ. چاپلين يو داسې هنرمند و چې په خپلو ټولو فلمونو کې يې خيالي انځورونه خپلې بشري ټولنې ته وړاندې کړي دي. د څو فلمونو نومونه او د جوړښت نېټې يې په دې ډول دي.
ولګرد: ۱۹۱۵، دنده: ۱۹۱۵، بانک : ۱۹۱۵، شپه په ننداره کې: ۱۹۱۵، د پلورنځيو څېړنه: ۱۹۱۶، يو ساعت سهار: ۱۹۱۶، ارامه دښته:۱۹۱۷، کډوال: ۱۹۱۷، د يوسپي ژوند:۱۹۱۸، د پلار زوی: ۱۹۲۱، پاريسي ښځه: ۱۹۲۳، د طلا پلټونکي:۱۹۲۵، د ښار روښنايي ګاني:۱۹۳۱، نوی عصر: ۱۹۳۶، لوی ديکاتور: ۱۹۴۰
په نيويارک کې سلطاني: ۱۹۵۷ او داسې نور زيات شمېر فلمونه يې وليکل او خپلې ټولنې ته يې وړاندې کړل چې د هر فلم په وړاندې کولو سره يې د خلکو په زړونو کې لا زيات ځای وموند.

اخځليکونه:

ــ نړيوالې نامتو څېرې

ــ نړۍ ادبيات، ليکوال اميرجان د ښوونې او روزنې د پوهنځي استاد

(c) ketabton.com: The Digital Library

شلم لوست

د تدریس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	وخت
د لوست موضوع	نشه يي توکي (هيرويين)	
د زده کړې پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي موخې	د لوست په پای کې به زده کوونکي لاندې موخې تر لاسه کړي: – په عمومي توګه به د نشه يي توکو پر زيانونو او د ځوانۍ د پړاو پر حساسيتونو وپوهيږي. – د نشه يي توکو له کاروونې څخه به يې کرکه پيدا شي. – نور ځوانان به د نشه يي توکو پر زيانونو وپوهوي او پر نشې د روږدي کېدو مخه به يې ونيسي. – په خپل کلي او ګاونډ کې به له کروندګرو سره مرسته وکړي چې د کوکنارو او چرسو د کرکيلې پر زيانونو يې وپوهوي او په دې توګه د هغوی د کرلو مخه ونيسي. – د ليک او لوست ژبه به يې پياوړې شي. – د لوست د پای فعاليتونه به په يوازې سره ځواب کړای شي.	
د تدريس لارې	لوستل، ليکل، پوښتنې او ځوابونه، ډله ييز او يو کسيز فعاليتونه.	
د تدريس وسيلې او مرستندوی توکي	درسي کتاب، توره تخته، تباشير، کتابچې، قلم او د امکان په صورت کې پر نشې د روږدو کسانو عکسونه	
د ارزولو لارې او وسيلې	شفاهي ارزونه، پوښتنې، ډله ييز فعاليتونه او د آزادې سيالۍ فعاليتونه او نور	
د زده کړې او تدريس فعاليتونه	روغبړ، احوال پوښتنه، د ټولګي تنظيم، د کورنۍ دندې کتل، د حاضرۍ اخيستل او د تېر لوست ارزونه	۴ دقيقې
د انګېزې رامنځته کول	د نشه يي شخص د ژوند او حالت د انځورولو او د يو زده کوونکي له خوا پر نشې د يو روږدي شخص د تمثيل له لارې د لوست پيلول.	۶ دقيقې

د ښوونکي فعاليتونه	د زده کوونکو فعاليتونه	۳۵ دقيقې
– ښوونکی په روانۍ لحاظ د ځوانۍ د دورې پر حساسيتونو غږيږي او په دې پړاو کې په اسانه د ځوانانو د انحراف په اړه معلومات وړاندې کوي. – ښوونکی له زده کوونکو څخه غواړي چې د نشې او پر نشې باندې د روږدو انسانانو په اړوند خپل معلومات نورو ته وړاندې کړي. – ښوونکی له زده کوونکو غواړي چې پر نشه يي توکو باندې د روږدی کېدو د لاملونو په اړوند خپل نظريات وړاندې کړي.	– زده کوونکي د ښوونکي خبرو ته غوږ نيسي او دې ټکي ته پام کوي چې څنګه د ځوانۍ په پړاو کې يو ځوان ژر او اسانه ښوييدلای شي. – زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم د ټولګي مخې ته راځي او د نشې او يا پر نشې باندې د روږدي شخص په اړه خپلې تجربې بيانوي. – زده کوونکي په خپل وار د خپلو تجربو له مخې پر نشې باندې د روږدی کېدو لاملونه بيانوي او خبرې اترې پرې کوي.	

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ښوونی زده کوونکو ته د نشه يي توکو پر زيانونو خبرې کوي او يو په يو يې ورته بيانوي. ښوونکی د نشه يي توکو د بېلا بېلو ډولونو نومونه اخلي او د هغې له جملې څخه هيرويين زده کوونکو ته ورپېژني.
- ښوونکی لوست پر زده کوونکو لولي.
- ښوونکی د لوست لنډيز وړاندې کوي او د نشه يي توکو بدني، اخلاقي، اقتصادي او ټولنيز زيانونه په ډېر څرګند ډول زده کوونکو ته بيانوي.
- ښوونکی له زده کوونکو غواړي چې په ټولنه کې پر نشې د يو روږدي شخص د ټولنيز دريځ په اړه خبرې وکړي.
- ښوونکی په ټولګي کې د زده کوونکو يوه غونډه جوړوي او د کتاب له دريم فعاليت سره سم يې پر مخ وړي.
- ښوونکی له زده کوونکو غواړي وواييي چې په خپل چم او ګاونډ کې څنګه د کوکنارو د کرکيلې د مخنيوي په اړه د کروندګرو قناعت ترلاسه کولای شي.

ښوونکی د هر درسي ساعت په پای کې د لوست په اړوند کورنۍ دنده ورکوي.

- زده کوونکي پر دې ځانونه پوهوي چې د نشه يي توکو په کارونې په ټولنې کې رنګارنګ اخلاقي او جنايي جرمونه پيداکيږي، جسمي، ذهني او اخلاقي روغتيا له منځه وړي، فردي شتمنی په اوبو لاهو کوي او آن ټوله ټولنه له خطر سره مخامخ کوي.
- زده کوونکي لوست لولي او د هيرويينو او د هغې د زيانونو په اړوند خپل معلومات پراخوي.
- زده کوونکي ښوونکي ته غوږ نيسي او د نشه يي توکو د ناوړو پايلو او زيانونو په اړه خپله پوهه پراخوي.
- څو تنه زده کوونکي پر نشه يي توکو د روږدي شخص د ټولنيز دريځ په اړه خبرې کوي.
- زده کوونکی د ښوونکي له لارښوونې سره سم غونډه جوړوي، د غونډې مشر، د مشر مرستيال، منشي او وياند ټاکي. څو تنه زده کوونکي د نشه يي توکو د کرکيلې، سوداګرۍ، لېږد رالېږد او پر هغې د روږدي کېدو په اړه مقالې ليکي. غونډه جوړيږي او له معمول سره سم يې کار پر مخ ځي. يو تن زده کوونکی په پای کې د غونډې بهير ارزوي او د پريکړه ليک په وړاندې کولو غونډه پای ته رسيږي.
- زده کوونکي په دې اړه فکر کوي چې څنګه کولای شي کروندګرو ته قناعت ورکړي په خپل کروندو کې د کوکنارو او چرسو له کرکيلې لاس واخلي.
- زده کوونکي د کورنۍ دندې په اخيستلوځانونه پوهوي او په خپلو کورونو کې يې سر ته رسوي.

د متن د ستونزمنو برخو روښانول:

هيرويين سپين رنګ ته مايله قهوه يي رنګه ماده ده چې له مورفينوڅخه لاسته راځي. هېروين د هغو نشه يي توکو په ډله کې راځي چې د روږدي کېدو خطر يې ډېر لوړ دی. هيرويين د مورفينو له تقطير څخه لاس ته راځي. هيرويين يې لومړي په طبابت کې د مورفينو پر ځای کارول. کله چې څرګنده شوه دا مواد له مورفينو څخه هم خطرناک دي، نو د هغې پر جوړولو او کارولو يې بنديز ولګاوه. دا داسې وخت و چې ډېر خلک پرې روږدي شوي وو. روږدو خلکو هغه په بېلا بېلو ډولونو کارول، لکه څکول، تر پوستکي لاندې او په رګ کې پيچکاري کول او نور. هيرويين، مورفين او اپين د انسان بدني او فزيکي وړتيا او جنسي قوه لومړی کمزورې کوي او بيا يې له منځه وړي. پر هيرويينو اتيا سلنه خلک پر دې ناروغيو اخته دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

– په ۱۳٦ مخ کې د نشه يي توکو د لوست په پای کې، له فعاليتونو وروسته د پيرمحمد کاکړ د شعر په اتم بيت کې، «ګازر» د دوبي او جامو پريمنځونکی په معنا دی.

اضافي معلومات:

هيرويين د مورفين له کورنۍ څخه دي. د استيلاسيون او سرکې په زياتولو يې له بوی څخه مخنيوی کيږي. دا ماده ډېره ترخه او بې بويه ده. دا توکي د سختو او قوي مرګوني نشه يي توکو له ډلې څخه دی او له ترياکو څخه لاسته راځي. کيماوي نوم يې "دای استيل مورفين" دی. نوموړی توکي لومړی ځل په ۱۸۷۴م کال د يو انګليسي عالم له خوا کشف شو. په ۱۸۹۰م کال يو شمېر نورو الماني عالمانو پر نوموړې ماده باندې څېړنې او تحقيقات ترسره کړل. د څېړنو په پايله کې ثابته شوه چې له دې مادې څخه د انسانانو د ځينو ناروغيو، لکه: نري رنځ، د تنفسي سيستم په خرابوالي او نورو ناروغيو د درملنې لپاره کار اخيستل کيږي. په ۱۹۹۰م کال کې هيرويين د اغيزمنې درملنې په توګه پر مورفينو باندې د روږدو کسانو لپاره وکارول شول. ترياک لومړی پر مورفينو او وروسته په هېرويينو بدلېږي. مورفين له ترياکو څخه تقريبا سل ځلې او هيرويين له مورفينو څخه تقريبا څلور پنځه ځلې قوي دی. له همدې کبله هيرويين د ډېر خوږ او درد د له منځه وړلو لپاره د قوي نشه يي توکو په ډله کې شمېرل کېږي. استعمال يې خورا زيات خطر لري، ځکه چې په اسانۍ سره سړی روږدي کولای شي. که چېرته په دغو ناوړو زيان رسوونکو توکو اخته کسان ۳٦ ساعته د دغو توکو له کارولو څخه بې برخې شي، د پښو سخت رپېدل ورته پيدا کيږي او آن ټول بدن يې بې واکه او بې حاله کيږي او رمباړې وهي. خو ب دومره پرې غالب وي چې په شپو شپو يې سر له بالښته نه پورته کېږي. کله خو په دغه حالت کې له مرګ سره هم مخامخ کېږي. په ډېره لږه موده کې له ورځني ژوند څخه وروسته پاتې کېږي او د ټولنې پر اوږو بېټی کېږي. هيرويين له کوکنارو څخه د نورو جوړو شوو نشه يي توکو، لکه اپين، مورفين او کودين په څېر د بدن د بېواکه کولو او سستۍ راوستلو اغېز لري. هيرويين په بدن کې د تودوخې احساس رامنځته کوي، چې لامل يې د ځينو رګونو پړسېدل دي. همدا راز قبضيت هم رامنځته کولای شي. د هېرويينو ډېر کارول د بېسدۍ (کوما) او تنفسي جهاز د کار د پر ښنودلو په صورت کې د مرګ لامل کېدای شي.

د هيرويينو د ډېرې کارونې له امله د بدن اړتيا ډېريږي او لږه اندازه بيا نه بس کيږي. اخته کس د لازم اغېز د ترلاسه کولو لپاره د هيرويين زياتې اندازې ته اړتيا پيدا کوی او يا يې بايد د کارولو طريقه بدله کړي. دا د هېرو ينو يوه ډېره خطر ناکه او بده ځانګړتيا ده. ځينې خلک د اغېز د درجې د لوړولو اويا د چټک اغېز د ترلاسه کولو په خاطر هيرويين په رګ کې پيچکاري کوي. دا کار کېدای شي چې د وينې د زهري کېدو، د دانو د راختلو او پړسوب د رامنځته کېدو لامل شي. پردې سربېره د هيرويينو کارول ټولنيز او اقتصادي زيانونه، ډول ډول فزيکي او رواني ناروغۍ رامنځته کوي. دلته د يو څو هغو نومونه اخلو:

د ايډز او ژيړې ناروغي، د زړه د ټکان لوړېدل، د وينې فشار لوړېدل، د سترګوکمزوري کېدل، د بدن د وزن ټيټېدل، د فزيکی وړتيا له منځه تلل، له خلکو ګوښه کيدل، د حافظې کمزوي کېدل، د معدې کوچني کيدل، د بولي سيستم ګډوډي، پر سخت نس ناستي اخته کيدل، د لېې او کمزورۍ احساس، له پزې او سترګو څخه د اوبو تلل، شهواني وړتيا له منځه تلل.

اخځليکونه:

د درملو او نشه يي توکو په اړه اساسي معلومات، د نوي کور او نوي ژوند د لسمې کليزې په وياړ.

د نشه يي توکو په زيانونو پوهېدل، د چاپ کال ۱۳۸۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوویشتم لوست

د تدریس وخت: **په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه**

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	وخت
د لوست موضوع	**درواغجنه ونه**	
د زده کړې **پوهنیزې، مهارتي، ذهنیتي موخې**	د لوست په پای کې به زده کوونکي لاندې موخې تر لاسه کړي: – د درواغو او نورو ناوړو اخلاقو پر زیانونو به وپوهیږي. – له نېکو اخلاقو سره د مینې او له بدو هغو څخه د ژغورولو وړتیا به پکې پیدا شي. – د ټولنې د یو سالم غړي په توګه به نېکمرغه او سوکاله ژوند ولري. – د وینا او لیک ژبه به یې پیاوړې شي. – د لوست د پای فعالیتونه به په یوازې سر ځواب کړای شي.	
د تدریس لارې	لوستل، لیکل، سوال او ځواب، انفرادي او ګروپي فعالیتونه	
د تدریس وسیلې او مرستندوی توکي	کتاب، تخته، تخته پاک، تباشیر او مارکر	
د ارزولو لارې او وسیلې	شفاهي پوښتنې او ځوابونه او د ښوونکي د یادداشت کتابچه	
د زده کړې او تدریس فعالیتونه	روغبړ، احوال پوښتنه، د ټولګي تنظیم، د کورنۍ دندې کتل، د حاضرۍ اخیستل او د تېر لوست ارزونه	۴ دقیقې
د انګېزې رامنځته کول	له زده کوونکو څخه د ورته ولسي کیسو په اوریدلو «لېوه او شپون» او د «درواغو مزل لنډ دی.» د متل د تشریح له لارې دې په نوي لوست پیل وشي.	٦ دقیقې

د ښوونکي فعالیتونه	د زده کوونکو فعالیتونه	۳۵ دقیقې
– ښوونکی زده کوونکو ته د ښو او بدو اخلاقو او د هغوی د پایلو په اړه معلومات ورکوی؛ په هر فرهنګ کې د ښو اخلاقو او بدو اخلاقو تر منځ توپیرونه ورته څرګندوي او هغه ناوړه اخلاق، چې په ټولو فرهنګونو کې یوشان دي، لکه: دروغ، ټګي، چل ول، منافقت، غلا، د ژمنې نه سرته رسول، ... په ګوته کوي.	– زده کوونکي د ښوونکي خبرو ته غوږ نیسي، د دروغو، خیانت، درغلۍ او نورو ناوړو اخلاقو پر زیانونو ځانونه پوهوی. هڅه کوی هم پخپله او هم خپل ملګري او شاخوا خلک د نېکو اخلاقو پر ګټو او د بدو اخلاقو پر زیانونو وپوهوی.	
– ښوونکی له زده کوونکو غواړي چې که کومه اخلاقي کیسه یې زده وي د ټولګیوالو دمخه دې ووایي.	– بیا دوه تنه زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم د ټولګي مخې ته راځي او یوه اخلاقي کیسه نورو ته اوروي. همدا راز له کیسې څخه په لاسته راغلی پند رڼا اچوي او نور زده کوونکي پرې خبرې ترې کوي.	

(c) ketabton.com: The Digital Library

– ښوونکی په لوست کې راغلې کیسه زده کوونکو ته کوي، له کیسې څخه په لاسته راغلي عبرت ټینګار کوي او زده کوونکي پرې پوهوي.	– زده کوونکي ښوونکی ته غوږ نیسي او کیسې ته ښه پام کوي او ګوري چې دروغ او خیانت څه پایلې لري.
– ښوونکی د دراغجنې کیسې لوست یو یو پراګراف پر زده کوونکو لولي.	– زده کوونکي د ښوونکی په لارښوونه یو یو پراګراف لوست لولي.
– ښوونکی څو تنه زده کوونکي په وار سره د ټولګي مخې ته راغواړي چې کیسه په خپله ژبه نورو ته ووايي.	– څو تنه زده کوونکي په خپله خوښه د ټولګي مخې ته راځي او کیسه وايي.
– ښوونکی دوو تنو زده کوونکو ته لارښوونه کوي چې د ټولګي مخې ته راشي او د پوښتنو او ځوابونو په ډول کیسه له یو بل وپوښتي. لکه: جمال او کریم چېرته تللي وو؟ څه شی ترې ورک شوی و او ولې؟ د زرو سکې چا وموندلې؟...	– دوه تنه زده کوونکي د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخې ته راځي او له بېلګې سره سم ټوله کیسه د پوښتنو او ځوابونو په څېر په خپل منځ کې د ډیالوګ په توګه وايي. د ټولګي ټول زده کوونکي د فعالیتونو په ځوابولو کې ونډه اخلي او خپله وینا او خبرې تمرینوي.
– ښوونکی دې په وار سره د لوست د پای فعالیتونه په ټولګي کې په زده کوونکو سرته ورسوي او په خپله دې مرسته ورسره وکړي.	– څلور تنه زده کوونکي د ټولګی مخې ته راځي او د ښوونکي له لارښوونې سره سم د نېکو او بدو اخلاقو په اړه دوه، دوه دقیقې خبرې کوی.
– ښوونکی په وار څلور تنه زده کوونکي د ټولګي مخې ته راغواړي چې دوه تنه یې د نېکو او دوه تنه نور یې د بدو اخلاقو په اړه دوه، دوه دقیقې خبرې وکړي.	– څلور تنه زده کوونکي د ټولګي مخې ته راځي، دوه تنه یې د نېکو او دوه تنه یې د بدو اخلاقو په اړه خبرې کوي او بېلګې یې وړاندې کوي.
– ښوونکی یو تن زده کوونکی د ټولګي مخې ته رابولي چې د دراواغو د ناوړه پایلو به اړه خبرې وکړي.	– یو تن زده کوونکی د ټولګي مخې ته راځي او د دروغو په ناوړو پایلو خبرې کوي. دا متل څېړی، چې وايي: «هرڅه چې خام وي پخیږي، خو چې انسان یو ځل خام شو، بیا نه پخیږي.»
– ښوونکی زده کوونکو ته کورنۍ دنده ورکوي چې د اخلاقو په اړه څو کرښې ادبي لیکنه وکړي. د لوست د پای کورنۍ دنده دې د اوونۍ په وروستي درسي ساعت کې ورکړي.	– زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم کورنۍ دنده اخلي او په ډېره ښه ادبي لیکنه کې یې سرته رسوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فعالیتونو په اړه معلومات او د پوښتنو ځوابونه.

د شپون او لېوه کیسه

یو وخت یو شپانه د خپل ساعت د تیرولو لپاره د رمې د څرولو پرمهال چیغې او نارې سورې پیل کړی: «ای خلکو، لېوه راغلی، لېوه. ټول پسونه یې راڅخه وداړل.» خلک لرګي، ټوپکونه او نور وسایل په لاس راغلل، ګوري چې لېونه نشته او شپون خاندي.

بله ورځ یې بیا دا سې نارې سورې پیل کړې: «او خلکو، د خدای لپاره. ژر راشئ چې لېوه مې میږې وخوړلې.» خلک راغلل. دا پلا هم لېوه نه و او خلک بېرته په غوسه ولاړل.

د خدای کارونه و، بله ورځ په رښتیا لېوه راغی. د رمې سپی یې هم وداړه، څو پسونه یې ټپي کړل او یو یې له ځانه سره کش کړ. شپون ډېرې نارې سورې ووهلې. «ای خلکو، د خدای لپاره! لېوه راغی، ټول پسونه او میږې یې وداړلې، راشئ، مرسته وکړئ.» هیڅوک یې مرستې ته رانغلل. شپون په خپله غلطۍ پوه شو او په خپل کار پښېمان شو، خو ګټه یې ونه کړه او دا تاوان یې وکړ چې تر پایه یې چا په خبره باور نه کاوه.

****

دروغ له کورنۍ پیلیږي. هغه مهال چې د کورنۍ غړي، مور، پلار او نور مشران د کوچنیانو په مخ کې په ډېرو عادي خبرو کې دروغ ووایي، نو ماشوم یې زده کوي. لکه مور له کوره بهر وځي. ماشوم ته وایي، «روغتون ته ځم یا فاتحې ته ځم، ...» او له راستنیدو وروسته بیا د بل ځای د تګ کیسه ورته کوي، نو ماشوم ور ته پام کوي او په زړه کې یې ګرځي چې مور یې ورته دروغ ویلي دی. یا دروازه ټکیږي، پلار نه غواړي چې میلمه وګوري، نو ماشوم ته وایي، «ورشه ورته ووایه چې پلار مې په کور کې نشته، چېرته تللی دی.» دا او داسې نور هغه لارې چارې دي چې ماشومان یې له مخې د دروغو ویلو چل زده کوي.

****

دوه مخي منافقت دی. متل دی چې وایي: «غل ته وایي، غلا کوه، کور والا ته وایي بیدار اوسه!» دوه مخې یا منافقت له زړه سره د خولې نه سمون او ملګرتیا ده. په زړه کې یو څه وي او په خوله بل څه وایي. منافقت او دوه مخې ناوړه عمل دی، د سړي وقار او شخصیت ته زیان رسوی.

****

اضافي معلومات

لنډه کیسه داسې پېژندل شوې ده:

«لنډه کیسه هغه ده چې مرکزي پېښه پکې د لمر حیثیت لري، نورې پیښې د ستورو په شان د هغه په شاوخوا ګرځي او په هغې پورې تړلې وي چې په اصل کې ټول یوه منظومه جوړوي.»

«لنډه کیسه هغه ده چې لنډه وي.» او نور.

له کو م وخت نه چې انساني ژوند پیل شوی له همغې ورځې سره سم کیسې او داستان هم پیل شوي دي. تر نته د ټولو انسانانو د ژوند د مثبتو او منفي خواوو کیسې له یو نسل نه بل نسل ته سینه په سینه رانقل شوي او په دې وروستیو کې په لیکلې ډول موږ ته رارسیدلي. لومړی د فولکلوري کیسو په راټولولو پیل شوی. دا کیسې ډېرې لرغونې او لومړنۍ کیسې وې چې اوس یې هم په ځینو ځایو نو کې بیلګې ترسترګو کېږي اوپه دغو کیسو کې د هماغه وخت د انسانانو فکرونه، تحلیلونه او د هماغه وخت کره وړه موږ ته بیانوي. داچې داخبره ثابته شوه چې کیسې له پخوانه شته دي، نو ښکاره ده چې اوسنی لنډ ې کیسې هم د پخوانو کیسو زیږنده دي خو په ځینو تو پیرونو سره. لومړنی لنډ ه کیسه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوید یځ کې دود شوه اوپه هماغه ځای کې یې ادبي اوهنري شکل ترتیب شو اوځانګړی فني چو کاټ ورته وټاکل شو. او په شرق کې د زړو اریایي کیسو ټولګه چې (پنجا تنترایا پنجا کیانه) نومیږي ډېره مشهوره ده چې د نړۍ په زیاتوژبوهم ژباړل شوې ده. له اروپایي اولوید ځې ټولنې څخه وروسته په پښتو کې دلسمې پېړۍ نه راپدې خوا په لیکنۍ بڼه نثري کیسې لید ل شوي چې له نن څخه تقریبا درې ، څلورسوه کاله پخوا لیکل شوي اوله اوسنۍ لنډې کیسې سره ډېر مشترکات هم لري اود دغو زړو کیسو بڼه بېلګه (ورک زوی څنګه پیداشو) کیسه ده چې د پښتو ژبې د لرغونو کیسو د شتوالي پخلی کولی شي.

اوس را ځو ګورو چې پښتو ژبې ته کله او څه وخت په دغې نوې بڼې سره لنډ ې کیسې لاره پیدا کړه او لومړنی لیکوال یا ژباړونکی څوک و؟

لکه څنګه چې مخکې یادونه وشوه لنډه کیسه دلومړي ځل لپاره په ارو پایي ټولنه کې په (۱۸) پېړۍ کې منځته راغله چې وروسته یې بیا اردوادب ته مخه کړه او داردو ادب نه پښتو ژبې ته د ژباړې په ډول رادننه شوه. چې لومړنی سرلاری یې په کوزه پښتونخوا کې اروا ښاد سید راحت زاخیلی و. لومړنۍ کیسه یې(شلېدلې پڼه) نومېدله. له ده څخه وروسته دغې برخې ته زیاتو لیکوالو مخ ورواړاوه چې د څو تنو نومونه یې په دې ډول دي. لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبي، ماسترعبدالکریم، مهدي شاه مهدي، همیش خلیل، یوسف کاکاخیل، منشي احمدجان، زیتون بانو...چې هر یو یې زیات شمېر لنډې کیسې لیکلي اوچاپ کړي او د مینه والو ادبي تنده یې پرې ماته کړې. اوس د لنډې کیسې د موضوعاتو لمن ډېره پراخه شوې ده او ټول هغه څه، چې انسان ورسره په بشري ټولنه کې په یوه اوبله بڼه مخامخ او په انساني ژوند پورې اړه لري، انسان یې د خپلې پوهې او عقل په مرسته د درک او احساس ځواک لري، د لنډې کیسې موضوع ګرځېدای او لنډه کیسه پرې لیکل کېدای شي. د لنډې کیسې د جوړښت اساسي توکي عبارت دي، له:

۱پلاټ – خاکه – طرحه ۲ پیلامه – ۳ کرکټر(کردار) یا کرکټرونه – ۴ سپنس (تجسس) یا ذهني هڅه او تلوسه – ۵ مکالمې او منظرکشي– ٦ تخیل (خیال پردازي) – ۷ د کیسې پایله او انتباه. دا هغه ضروري ټکي دي چې د لنډې کیسې لیکوال یې باید په نظرکې ونیسي. دلته به هره برخه په لنډ ډ ول در وپېژنو.

پلاټ (طرحه– خاکه):

په کیسه کې د راغلې پېښې او واقعې طرحې ته خاکه "پلاټ" ویل کېږي. د ځینو لیکوالو په اند پلاټ د ملا تیرګنېل کېږي. او د کیسې ټول کړه وړه که ښه وي که بد، په پلاټ پورې اړوندېږي. ضروري نه ده چې په لنډه کیسه کې کومه واقعه پېښه شوې وي، خامخا دې واقیعت ولري. هره پېښه چې پکې راځي که د لیکوال ذهني پیداوار او تخلیق هم وي، حقیقت ته نږدې وي، چې لوستونکي یې لولي نوخامخا به همداسې شوې وي.

دکیسې پیلامې:

د هرې چارې پیلامه تر ادامې ګرانه او مشکله وي. باید له پوره غور او فکر نه پکې کار وا خیستل شي. ددې سره سره پیلا مه زیاتره لیکوالان د خپل ذوق له مخې کوي. خو ځینې داسې لارې چارې شته چې اوس هغه معیارګرځېدلي دي. خو ځینې لیکوال په دې عقیده دي چې د لنډې کیسې پیلا مه باید په داسې زړه راښکونکو جملو او ټکو پیل شي، ویونکی دې ته اړ کړي چې کیسه ترپایه پورې ولولي، خو په ادبي، هنري لیکنو کې دا کار په دوو لارو معمول دی. یوه لاره داده چې کیسه له پای نه شروع کوي او د لیکنې په فني او هنري مهارت پیل ته راځي او بیا په کیسه کې د شاملې موضوع پېښه بشپړوي. بله لاره داده چې لیکوال د کیسې د ټولو نه غوره مکالمه یا په واقعه او پېښه کې حساس ټکي لومړی بیان کړي او بیا دې نورو پېښو تفصیل. ګټه یې داده چې په لوستلو سره یې ویونکي ته فکري هڅه او تجسس پیداکېږي او تر پایه یې په خورا ذوق او مینې لولي. وچ په وچه د کیسې پیلونه د کیسې خوند له منځه وړي اغیز یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کمیږي. راپورتاژيکه ښه پيداکوي.

کرکټر يا د کيسې کردار (اتل)

هغه چاته ويل کيږي چې په خپلو کړو وړو، ويناوو او پيښو کيسه رامنځته کوي. کرکټر له خنډونو سره د مقابلې په ميدان کې له مختلفوحالاتو نو سره مخامخ کيږي، غورځي پرځي، خو د خپل توان او وس له پرمختګ څخه لاس نه اخلي. کيدای شي د يوې لنډې کيسې په پيښه کې زيات کرکټرونه را ښکاره شي، خو مرکزي کرکټر يکې هغه وي، چې د پيښې جزئيات په مجموع کې د هغه په شا او خو را څرخې، د پيښې په جريان کې په ورو راسربېره کيږي اوبيا يوې پايلې ته رسيږي.

سپنس (پلټنه او ذهني هڅونه):

پلټنه او هڅونه، نه يوازې په لنډه کيسه کې، بلکې په هره هنري او ادبي ليکنه کې، لازمي اوضروري توکي دی. ليکوال بې بايد په خپل فن او هنر داسې ترتيب راوړي چې لوستونکي او اوريدونکي د لوستنې يا اورېدنې په اوږدو کې يو ډول فکري هڅونې کې را ښکېلوي. غوښتنې او پو ښتنې ورسره پيدا کېږي. داڅه وشول؟ ولې وشول؟ او ددې ترڅنګ يې د راتلونکو پيښو په اړه لېوالتيا شببه په شببه لا پسې زيا تيږي، چې نور به څه وشي. دغه کشمکش له پيل نه ترپايه پورې روان وي. هر څومره چې دا برخه غښتلې او پياوړې کېږي، هومره د لوستونکي او اوريدونکي مينه او هڅه زياتيږي.

مکالمې او منظر کشي:

مکالمې د مرکزي کردار او نورو فرعي کردارونو په حالاتو رڼا اچوي او کيسه پر مخ بيايي. څومره چې په کيسه کې دغه برخه ځواکمنه وي، هومره کيسه ښه په زړه پورې کيږي. په لنډه کيسه کې مکالمې د ډرامې او ناول په اندازه کمې وي د ډرامې په څېر کردار په لنډه کيسه کې پخپله څه نه وايي. بلکې ليکوال له پيښو سره په ارتباط کې د هغه فکري او ذهني، تولنيز حالت بيانوي او کيسه مخکې بيايي د مکالمو په شان منظرکشي هم کيسه مخکې بيايي، کردارونو ته ښکلا وربښي او د پيښو طبعيوالی په ګو ته کوي.

تخيل (خيال پردازي):

تخيل اوخيال پردازي نه په نورو هنري او ادبي ليکنو کې کار اخيستل کيږي. د خپل ذهني تخليق پيښې او کردارونه په داسې ښه وړاندې کوي چې واقيعت ته نژدې وي او په ټولنيز ژوند کې د هغو د کېدو امکانات زيات ليدل کېږي. په دغه برخه کې ليکوال د روانشناس په څېر خيالي شخصيتونه په خيالي فضاکې مخې ته ږدي او د خيالاتو او تصوراتو په رڼاکې په هغو څېړنه او تحقيق کوي. د هغو افعالواعمالو خصلتونو طبيعي تصوير اخلي. که څه هم په هغه کې لږ طبيعوالی هم موجود وي چې انساني ذهن په هغې شکمنوي، کيسه بې خونده کوي او بيا د ليکوالۍ په خامۍ او ناکامۍ دلا لت کوي.

د کيسې پايله او انتباه:

هره ليکنه چې ليکوال شروع کوي، پيل، اوج او پای لري. د کيسې کرکټرونه کردارونه، د مکالمې، اعمال، افعالو او منظرکشۍ په وسيله ورو ورو مخ پروړا ندې ځي. ناڅرګند اړخونه يې څرګند او اچول شوې غوټې ورو ورو خلاصيږي، ترڅو کشمکش وروستي پړاوته ورسيږي. هغه مقصد، اغيز او تاثر چې د کيسې ليکونکی يې نورو ته رسول غواړي، بشپړشي. په دې برخه کې زيات غور په کار دی. د کيسې پايله په داسې ډول وشي چې لوستونکي او اوريدونکي ته کټ مټ شي د حقيقت په څېر وبريښي. ليکوالان د لنډې کيسې پايله په دوه ډوله کوي. لومړی داسې چې ليکونکی، لوستونکي يا اوريدونکي له ځانه سره د تخيل په وزرونو ډېر لوړ خيژوي او بېرته د نتيجې ښودلو پرځای له هغې لوړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کشالې سره مخامخ کیږي او د کیسې لیکونکی فیصله د لوستونکو او اوریدونکو قضاوت ته پریږدي.
دویم ډول، لیکوال په پایله کې هرڅه په پوره صراحت سره وایي او د لوستونکو او اوریدونکو ذهني ذکاوت او ازموینې ته څه نه پریږدي.

اخځلیکونه:

دلیکوالی فن، محقق سید محي دالدین هاشمي، دویم چاپ.
پښتولنډه کیسه او ادبي ټوټه، سید نظیم سیدي، چاپ کال ۱۳۸۶ لمریز.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه ویشتم لوست

د تدریس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	وخت
د لوست موضوع	ارزاني خویشکی	
د زده کړې پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي موخې	د لوست په پای کې به زده کوونکي لاندې موخې تر لاسه کړي: – ارزاني خویشکی به وپیژني. – د ارزاني د لیکوالۍ او شاعرۍ په اړه به معلومات تر لاسه کړي. – د ارزاني د پوهې، لیکوالۍ او شاعرۍ په اړه به نورو ته معلومات وړاندې کړای شي. – د ارزاني نظم به روان ولوستلای شي او په معنا او مفهوم به یې وپوهیږي. – د ارزاني چاپ شوي اثار به وپېژني. – په خپلواک ډول به د متن د پای فعالیتونه حل کړای شي.	
د تدریس لارې	لوستل، پوښتنې او ځوابونه، وینا او خبرې اترې	
د تدریس وسیلې او مرستندوی توکي	کتاب، تخته، تخته پاک، تباشیر، د امکان په صورت کې ټولګي ته د ارزاني د ځینو اثارو راوړل	
د ارزولو لارې او وسیلې	شفاهي پوښتنې او ځوابونه او د ښوونکي د یادداشت کتابچه	
د زده کړې او تدریس فعالیتونه	روغبړ، احوال پوښتنه، د ټولګي تنظیم، د کورنۍ دندې کتل، د حاضرۍ اخیستل او د تېر لوست ارزونه	۴ دقیقې
د انګېزې رامنځته کول	روښاني پیر ته په کتنې او د روښان په ګډون د هغه پیر د څو تنو شاعرانو د نومونو ا خیستلو او د هغه وخت د وضعې او حالت د بیانولو له لارې او یا د ښوونکي د شخصي تجربو له مخې د نوي لوست پر تدریس پیل کیږي.	۶ دقیقې
د ښوونکي فعالیتونه	د زده کوونکو فعالیتونه	۳۵ دقیقې
– ښوونکی په اتم لوست کې روښاني دورې ته په کتلو او د پیر روښان او د هغه د لارویانو په اړه د څرګندتیاوو له لارې د زده کوونکو په مرسته پر نوي لوست پیل کوي. – ښوونکی له زده کوونکو څخه پوښتې چې د پوهانو، لیکوالو او شاعرانو د ژوند او د هغوی د اثارو لوستل څه ګټه لري؟ – ښوونکی لوست د کتاب له مخې لولي. د نظم پر ستونزمنې برخو رڼا اچوي. لغتونه یې معنا کوي او مطلب یې څرګندوي.	– زده کوونکي د کتاب د اتم لوست د معلوماتو له مخې د بایزید روښان په پیر کې د ښوونکي پوښتنو ته ځوابونه وایي او د نوي لوست پیل ته ځانونه چمتو کوي. – زده کوونکي د پوهانو، لیکوالو او شاعرانو د ژوند لیک او د هغوی د لیکنو د لوستلو او پر هغې د ځان پوهولو په اړه خپل نظر له نورو زده کوونکو سره شریکوي. – زده کوونکي ښوونکي ته غوږ نیسي، کتاب ته ګوري، ستونزمنې کلمې او د نظم عبارتونه له ځانه سره لیکي او د لوست په پای کې یې له ښوونکي	

(c) ketabton.com: The Digital Library

– ښوونکی زده کوونکو ته دنده ورکوي چې لوست له ځانه سره ولولي او د نظم پر مفهوم ځانونه پوه کړي. – ښوونکی له زده کوونکو غواړي د ارزاني نظم په وار ولولي او د يوه يوه بيت پر معنا او مفهوم خبرې وکړي. – ښوونکی دوه تنه زده کوونکي د ټولګي مخې ته را غواړي، يوه تن ته لارښوونه کوي چې د روښان د ادبي سبک په اړه خبرې وکړي او بل تن د روښاني دورې د ليکوالو او شاعرانو د ليک او شعر پر محتوا او موضوع خبرې کوي. – ښوونکی له دوو زده کوونکو څخه غواړي چې په وار سره د ارزاني په شعري ځانګړتياوو خبرې وکړي. – ښوونکی زده کوونکو ته په عمومي توګه پښتو ژبې ته د روښاني غورځنګ پر ارزښت زده کوونکو ته معلومات ورکوي. ښوونکی زده کوونکو ته لارښوونه کوي چې په کور کې د ارزاني زيږيدنه، مړينه، ځای، شعري ځانګړتياوې او د ژوند د څرنګوالي په اړه يوه مقاله وليکي.	پوښتي. – زده کوونکي لوست له ځانه سره لولي او پر مفهوم يې ځانونه پوهوي. – څو تنه زده کوونکي د ښوونکي په لارښوونه د ارزاني نظم لولي او پر مفهوم يې خبرې کوي. – دوه تنه زده کوونکي د ټولګي مخې ته راځي، يو د روښان د ادبي سبک او بل د روښاني دورې د شاعرانو او ليکوالو د ليک او محتوا په اړه خبرې کوي. – څو تنه زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم د ارزاني په شعري ځانګړتياوو او له پښتو ژبې سره د ارزاني د مينې په اړه خبرې کوي. – پښتو ادبياتو ته د روښاني دورې ارزښت څه شی دی؟ زده کوونکي پر دې ارزښت ځانونه پوهوي. – زده کوونکي د ښوونکي په لارښوونه په کورونو کې خپله کورنۍ دنده سرته رسوي.

د متن د ستونزمنو برخو روښانول:

* ښاغلی ښوونکی دې د مهربانۍ له مخې په درسي کتاب کې د ارزاني دا بيت:

نن کامل لره وردرومه   د خپله چار کړه سرانجامه،

پر دې بيت: نن کامل لره وردرومه   خپله چار کړه سرانجامه،   سم کړي او له «د خپله چاره» څخه دې «د» وباسي.

دا فلک دايم په رقص، کله سعد کله نحس: له دې شعر څخه مفهوم د فلک ګرځېدل دي، چې د نجوميانو په وينا کله انسان ته نېکمرغي راولي او کله هم بد مرغي. له دې شعر څخه څرګندېږي چې ارزاني د نجوم په علم کې لاس درلود.

اضافي معلومات:

د پير روښان په مريدانو کې ډېر شاعران تير شوي دي. د ځينو ديوانونه لاسته راغلی او چاپ شوي او د نورو يوازې يوڅو نمونې حالنامې خونديې ساتلې. د حالنامې له مخې نوموړي شاعران په دې ډول دي:

خليفه مودود، حاجي ګدای سړبنی، داود درويش، ابابکر، خواجه محمد، علي محمد مخلص، ارزاني، دولت، واصل او نور.

ارزاني د پير روښان د ملی مبارزې او نهضت د لارې يو تکړه مجاهد او يو پوه عالم و چې د با يزيد غونډې يې په څلورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبو (پښتو، پارسي، عربي او هندي) ليکل او لوستل کولای شول.
د ارزاني د زيږيدو ځای او نېټه په تذکرو او تاريخونو کې په روښانه توګه نه ده ښرګنده شوې، يوازې دومره پته شته چــې هغه د پنجاب په قصور ښار کې اوسيدلی دی. ارزاني د خپل وخت دوديزې زده کړې په هند کې سرته رســولي او بيــا د خپلو ورونو (ملا علي او ملا عمر) سره يو ځای د پير روښان په مخلصو مريدانو کې شامل شوی، په ملی نهضت کې يــې ټينګ ملګرتوب کړی او د روښان د مفکورې د خپراوي لپاره يې هلې ځلې کړي دي.
ارزاني په قام سړبن، ځمند، خيشکی دی. (خيشکی، خويشکی) په لومړي سر کې د ارغستان د علاقې اوســيدونکي وو، خو د زمانې د ځينو مسايلو له کبله په مهاجرت مجبور شوی دی، چې ځينې يې له پښين څخه ملتان ته ولاړل او هلته اباد شول. ځينې د غزني په شاوخوا کې ميشته شول، بيا له غزني څخه کابل ته او بيا له دې ځای څخه غوربند ته کوچيدلی او هلته اباد شوي دي چې تر اوسه پورې يې خپل کلتور او ژبه ساتلې ده. همدا ډول يو شمېر د کندهار د ارغنــداب پــه ولسوالۍ کې استوګنه لري. په هندوستان باندې د بابر د ورروستۍ حملې په لښکر کې د نورو پښتنو قبيلو په څنــګ کــې خويشکو زياته برخه اخيستې او د پاني پټ په جګړه کې له ابراهيم لودي سره د بابر په مرسته جنګيدلی دي. د خويــشکو د قبيلې کوم خلک چې له بابر سره هند ته تللي وو، تر اوسه په « افاغنه قصوريه» مشهور دي. (وګورئ پښتانه د تاريخ په رڼا کې ۱۳۲٦ مخ)
د خويشکو ځيني خلک په پشين او کندهار کې هم ميشته دي. ددې خلکو څه کورونه د نوښار په تحصيل کې د لنــډي سيند پر غاړه په خيشکی نومي کلي کې استوګنه لري. دغو خلکو هم خپله ژبه او کلتور ساتلی دی.
ارزاني په پښتو ژبه کې د لومړنيو ديوان لرونکو شاعرانو له ډلې څخه د لومړي قطار لومړی شاعر شميرل کيــږي، چــې بشپړ ديوان لري او د زمانې له سيلابونوڅخه خوندي پاتې شوی دي. ديوان (کليات) يې اوس چاپ شوی دی.
د ارزاني د ژوند او زمانې په باب تر هغه وخته پورې معلومات نه و چې د دغه ديوان قلمي نسخه نه وه ميندل شوې. تــر هغې پورې ډېرو ادبپوهانو او تذکرو ليکونکو دده په برخه کې ډول ډول نظريې ښرګندې کړي دي، خو کلــه يــې چــې ديوان پيدا او وپلټل شو، هلته داسې اسناد راڅرګند شول چې د ارزاني د ژوند پته ترې ښرګنده شوه.
د ارزاني د ژوند او شاعرۍ زمانه د لسمې پيړۍ پای او د يوولسمې پيړۍ لومړي وختونه وټاکل شول. د هغه لــه خپلــې وينا څخه د هغه ژوند تر (۱۰۱۰) هـــ ق کال پورې يقيني دی.

ارزاني دا کلام کښلی   په الف تسع سنه دی (۱۰۰۹هـــ)

سره له دې چې د ارزاني په باب تذکره ليکونکو ادبپوهانو ډېر څه ويلي، خو موږ يې دلته په لنډ ډول سره د يوڅو پوهــانو نظريې رانقلوو:
د ميا روښان مريد او د ديوان خاوند دولت لوانی پخپل ديوان کې د ارزاني شاعرۍ ته داسې ګوته نيولې ده:

بې ميرزا، بې ارزاني، بې مخلص ياره   بل شاعر برابر نه دی پښتون ستايو

د خوشحال خان مشر زوی، اشرف خان هجري د دولت تر څنګه ارزاني د خپل دور بلبل بولي او وايي:

ارزاني دولت د خپل دور بلبل و
نن يې وللي زمانې د شعر فرد دی

د لرې پښتونخوا اديب او څېړونکی ښاغلی هميش خليل د ارزاني په باب داسې وايي:
«ارزاني د خپل دور يو فصيح او بليغ شاعر و چې د پښتو نه يې علاوه په فارسي، عربي او هندي کې هم اشعار ويلي او په دغو ژبو کې يې، لکه د پښتو ديوانونه پرېښي دي.»
ښاغلی استاد بېنوا د ارزاني په برخه کې داسې وايي: «ارزاني په پښتو ژبه کې د لسمې هجري پيړۍ له لومړنيــو ديــوان

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرونکو شاعرانو څخه دی، چې بشپړ دیوان یې د زمانې له افاتوڅخه خوندي پاته شوي دی ... .

ارزاني ته ځکه روښاني ویل مناسب دي چې د بایزید روښان مخلص مرید او په ملي مبارزو کې د هغه ټینــګ ملګــری او پخپل دیوان کې یې څو ځایه بایزید روښان د (پیر) او کامل په نامه یاد کړی دی، د هغه د افکارو د تبلیغ لپاره یــې ډېــر زیار ایستلی او آن هند ته یې سفرونه کړي دي.» د میا روښان د ملي نهضت لوی مخالف، اخوند درویزه د ملا ارزاني پــه باب داسې لیکلي دي:

«ارزاني ډېر ځیرک، تیز فکره شاعر او عالم و، په عربي، فارسي، هندي او پښتو کې به یې شعرونه ویل او د خیرالبیان په لیکلو کې یې لوی لاس درلود.

مشهور انګریز ختیځپوه میجر هانري جارج راورټي (۱۸۲۵ – ۱۹۰٦) د خپل اثر «د پښتو ګرامر» په سریزه کې یادونه کړې: «دا ملا د بایزید انصاري له مشهورو، معروفو ادبي معاونانو او مرستیالانو څخه و.»

د ارزاني اثار:

ارزاني په پښتو ادب کې د ډېرو اثارو خاوند دی، خو زیاتره اثار یې ورک دي او یوازې د ځینو اثارو نومونه یــې ځینــو تذکره لیکونکو ذکر کړي دي. کوم هغه ا ثرونه چې د زمانې له سیلابونو او دښمنانو څخه پــاتې شــوي او تــر مــوږه رارسیدلي، دادي: پښتو اشعارو دیوان: ارزاني په پښتو کې یو بشپړ دیوان لري چې د دغه دیــوان څــو نــسخې پــه دې وروستیو وختو کې د ادبپوهانو ګوتو ته راغلي او په همدې توګه د ارزاني د ژوند ډېر تیاره ګوټونه روښانه شوي دي.

د ارزاني د دیوان یوه قلمی نسخه د ښنوا په ځانګړې کتابخانه کې وه. دغه نسخه دوې برخې لري. په لومړۍ برخه کــې یې غزلې او نور او په وروستی برخه کې څلوریزی راغلي دي، چې دا پښتو ادب ته د ارزاني یو ابتکاري خــدمت دی. د ارزاني د دیوان بله نسخه په برتش موزیم کې خوندي ده. همدارنګه یوه نسخه یې د پېښور موزیم په کتابخانه کې هــم موجوده ده. څلورمه یې د پېښور په پښتو اکاډیمۍ کې شته.

پخپله د ارزاني له خولې د هغه وینا دلته رانقلوو، چې د دیوان په اړه یې ویلي دي.

د فقیر پښتو دیوان دی　　　دا دیوان حقانی خوان دی

دی ریخته په څلور ژبو　　　دی بیان په څو الوان دی

د ارزاني بل اثر چې اخوند درویزه او پوهاند حبیبي د (چهار رما) په نامه او مستر راورټي او پوهاند رښــتین او ښنــوا د (چهار رساله = چهار رما) په نامه یادکړي دي، خو له بده مرغه دغه اثر لا نه دی موندل شوی.

دارزاني ځینې نور اثار چې یوازې نومونه یې ذکر شوي، د ارزاني بې نومه مجموعه، د حضرت رسول صلی الله علیه وسلم خوب، د ارزاني نثر (هندي، عربي او فارسي) دیوانونه، د ارزاني مکتوبات، مراة المحققن او نور په ځینو لیکنو کې ذکــر شوي دي.

د ارزاني شعر او شاعري

څنګه چې دمخه اشاره وشوه ارزاني د روښان د مسلک تعلیمات او تبلیغات د شعر په داسې ژبه بیان کړي چې سړی پرې پوهېدای شی او په دې هنر کې ددغې دورې له شاعرانو څخه مخکې دی. په عمومي توګه د ارزاني د اشعارو شــکل پــه وړوکي سیلاب یعني په اته څپه ییز سیلاب کې ویل شوی دی. د هر بیت یوه مسره یې اته سیلابه راځي. دا یــوازې دده د اشعارو خصوصیت دی چې ټول دیوان یې په دغه سیلاب کې ویلی. همدا ډول دیوان په مــردف ډول راغلــی او غــزل، قصیده او څلوریزي پکې لیدل کیږي. ښایي وویل شي په موندل شویو دیوانونو کې ارزاني په پښتو ژبه کې لومړنی دیــوان لرونکی شاعر دی، چې د پښتو د اشعارو ډولونه یې دود کړل. بیا وروسته د هغه ملګرو په دغه لار قدم اخیستی او نــور

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم پرمخ تللي دي.

د ارزاني د شعر په محتوا کې زیاتره برخې تصوفي دي چې اخلاقي او مذهبي افکار يې په پښتو ادب کې داخل کړي او په مسلکي توګه يې د لومړي ځل لپاره د یو ادبي مکتب په څېر تصوف او صوفیزم د شعر په ژبه د سلوک او عرفان د پېچلې فلسفې په کړی کې رانغښتي دي. هغه د خدایﷻ له ذات نه پرته بل هیڅ شی ته قایل نه دی. درې فلسفې، چې خـــدای تر هر څه انسان ته نژدی دی، پیروي،کړې ده او بیایې د شریعت زغره اغوستې او د دین په ساتنه کې جګړې تـــه تیـــار شوی دی.

د ارزاني په دیوان کې کوم شی چې ډېر په زړه پورې ایسي، هغه د شاعر له خپلې مورنۍ ژبې سره مینه ده. هغـــه غـــواړي چې پخپله ژبه پښتو، باندې له خپل قوم سره وغږیږي:

د فقیر پښتو دیوان دی　　　دا دیوان حقاني خوان دی

په پښتو ژبه دی وکښلی　　　فقیر ارزاني افغان دی

★★★★

ارزاني په پښتو وکیښ　　　دا غزل له یوه واره

سره له دې چې د ارزاني په اشعارو کې د عربي، فارسي او هندي ژبو یو څه اغېز لیدل کیږي او د هغې دلیل روښـــانه دی چې په هغه وخت کې د عربي مذهبي ژبه او فارسي درباري او هندي محیطي ژبه وه، خو بیا هم څنګه چې شاعر پـــښتون دی، نو په دیوان کې يې د پښتو زاړه او پخواني لغتونه راغلي دي چې اوس يې کارول کم شوي دي.

ارزاني برسیره په نظم، په نثر کې هم غښتلی و. د روښان د نثر په نسبت د هغه نثر ډېر ساده دی. ډېره سجع پکـــې نـــه لیدل کیږي. د ارزاني د اشعارو له لوستلو څخه څرګندیږي چې د ده په دیوان کې د عربي، فارسي، هندي، ترکي کلمـــو څخه پرته د پښتو زړه پانګه او نګه پښتو کلمې راغلي دي. همدارنګه تصوفي اصطلاحګانې او تصوفي مسایلو د ده دیوان رنګین کړی، چې هم د ادبپوهنې او هم د ژبپوهنې له پلوه يې ځیړل اړین دي.

اخځلیکونه:

د پښتو ادبیاتو تاریخ، منځنی دوره.

د پوهاند داکتر زیور الدین زیور ، کال: ۱۳۸۶ل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درویشتم لوست:

د تدریس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	وخت
د لوست موضوع	د معلوليت عوامل	
د زده کړې پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي موخې	د لوست په پای کې به زده کوونکي لاندې موخې تر لاسه کړي: – د معلوليت پر معنا به پوه شي. – د معلوليت عوامل، لکه اکتسابي او مورذاتي، به وپيژني. – د معلوليت د عواملو د مخنيوي لارې چارې به زده کړي. – له معلولانو او معيوبانو سره په چال چلن به پوه شي. – د ليک او وينا ژبه به يې پياوړې شي. – د لوست د پای فعاليتونه به په يوازې سر ځواب کړای شي.	
د تدريس لارې	يو کسيز، ډله ييز او تمثيلي ...	
د تدريس وسيلې او مرستندوی توکي	کتاب، تخته، تباشير او کارتونه	
د ارزولو لارې او وسيلې	شفاهي پوښتنې، تحريري پوښتنې، عملي کار، يو کسيزې پوښتنې، ډله ييز کار او د ښوونکي د يادداشت کتابچه	
د زده کړې او تدريس فعاليتونه	له سلام، روغبړ، حاضري اخېستلو او کورنۍ دندې له کتلو وروسته د نوي لوست پيلول	۴ دقيقې
د انګېزې رامنځته کول	ښوونکی لومړی د جګړو د ځاني او مالي زيانونو په اړه خبرې کوي او له زده کوونکو غواړي په دې اړه د بېلګو په وړاندې کولو ورسره مرسته وکړي. بيا معيوبيتونه وريپژني او د هغوی د مخنيوي لارې چارې په ګوته کوي او په دې توګه لوست پيلوي.	٦ دقيقې

د ښوونکي فعاليتونه	د زده کوونکو فعاليتونه	۳۵دقيقې
– ښوونکی دې د انګېزې د رامنځته کولو په دوام د جګړې د ناخوالو، په جګړه کې په مالي زيانونو سربېره د بشري زيانونو اړوند معلومات چمتو کړي. د معلوليت عوامل او د هغې د مخنيوي لارې چارې دې زده کوونکو ته وروپېژني. – ښوونکی دې له زده کوونکو وپوښتي چې ماين څه شی دی او څنګه ترې ځانونه ژغورلای شو. – ښوونکی دې د لوست متن پر زده کوونکو ولولي.	– زده کوونکي دې د ښوونکي خبرو ته ځير شي او د جګړې د ناخوالو په بيانولو کې دې له ښوونکي سره مرسته وکړي. معلوليت، د معلوليت عوامل او له هغې څخه د مخنيوي په لارو چارو دې ځانونه وپوهوي. – څو تنه زده کوونکي دې د نورو په استازيتوب په وار سره د ښوونکي پوښتنو ته ځوابونه ووايي. – زده کوونکي دې لومړی متن له ځانه سره ولولي او بيا دې د ښوونکي له لارښوونې سره سم هر يو پخپل وار يو، يو پراګراف ولولي او د متن پر مفهوم دې	

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ښوونکی دې پر دوو تنو زده کوونکو د لوست لنډيز ووايي.
- ښوونکی دې زده کوونکو ته ووايي چې د لوست د پای فعالیتونه له ځانه ولولي. بیا دې هغوی په پنځو ډلو وویشي. هرې ډلې ته دې یو، یو فعالیت ورکړي، چې پخپلو کې کار پرې وکړي او وروسته د هرې ډلې یو تن استازی نورو ته د خپلې ډلې د کار په اړه معلومات ورکړي.
- ښوونکی د لوست په لومړۍ او دویمه ورځ د ورځنی لوست له مخې زده کوونکو ته کورنۍ دنده ورکړي او په دریمه ورځ دې د کتاب له مخې کورنۍ دنده ورکړي.

ځانونه پوه کړي.
- دوه تنه زده کوونکي دې د ښوونکي له لارښوونې سره سم د لوست لنډیزبیان کړي.
- زده کوونکي د لوست د پای فعالیتونه له ځانه سره لولي، ځانونه پرې پوهوي او بیا د ښوونکي له لارښوونې سره سم په پنځو ډول کې تنظیمیږي. هره ډله په یو فعالیت کار کوي. د ډلې ټول غړی پکې فعاله ونډه اخلي او له پخواني نوبت سره سم یو تن د غونډې مشر او بل تنه يې د منشي په توګه کارکوی، د غونډې فعالیت او لاسته راغلې پایلې لیکي او د کار په پای کې يې پخپل نوبت د ټولګي په وړاندې نورو ته لولي او د پوښتنو په صورت کې له خپل کار څخه دفاع کوي.
- زده کوونکي د ښووني له لارښوونې سره سم کورنۍ دنده اخلي او په کورونو کې يې سرته رسوي.

اضافي معلومات:

د معلولیت پر عواملو له خبرو دمخه باید معلولیت وپیژنو. معلول هغه چاته وايي چې د طبیعي یا اکتسابي پېښې په رامنځته کېدو يې د خپل بدن کوم غړی له فعالیت څخه لویدلی او یاکمزوری شوی او یا د نورو عواملو له امله ورته زیان رسیدلی وي. لکه یو ماشوم له موره معیوب زیږي، یو څوک د ماین د چاودیدو له امله د بدن یو غړی له لاسه ورکوی. یو څوک د ترافیکي پېښې یا له یو ځای څخه د لویدو له امله په بدن کې فزیکي زیان مومي... . ډېرداسې کسان شته، چې په ښکاره روغ ښکاري، خو کیدای شي له رواني ستونزو سره مخامخ وي. عصبي، رواني او عقلي ناروغان هم د معلول په لیکه کې راځي. بله ډله ناروغان داسې دي چې د هغوی د بدن غړی موجود وي، خو له فعالیت څخه لویدلی او یاکمزوری شوی وي. زمو ږ په هېواد کې ډېر نارینه، ښځې او یا ما شومان د جګړو د بدمرغیو له امله له معیو بیت او معلولیت سره مخامخ شوي او د ژوندانه شپې ورځې په ستونزو تیروي .معیوبین اومعلولین زموږ د ټولنې غړي دي. باید په درنه سترګه ورته وکتل شي او مرسته ورسره وشي. د هغو ی لپاره د روزګار زمینه برابره شي، ترڅو پخپلو پښو ودریږي. د معیوبینو اومعلولینو د درناوۍ او یاد لپاره په نړیواله کچه یوه ورځ ټاکل شوې او هرکال نمانځل کیږي. دا ورځ د دسمبر دریمه نېټه ده. په دې ورځ د معیوبینو د ژوندانه اوحقوقو په اړه خبرې کیږې او د نړیوالو پام ورته راګرځول کیږي. موږ په خپل هېواد کې د تېرو څه باندې درېو لسیزو کور ګډو جګړو له امله زیات خلک معیوب شوي دی او هره ورځ دا شمېره زیاتیږي. لا زمه ده د معلولیت د عواملو د مخنیوي لپاره په انفرادي، ډله ییز او دولتي کچه او د نړیوالو مرستندویو ادارو په مرسته لازم ګاموونه پورته کړو، ترڅو د معلولیت عوامل له منځه یوړل شي.

اخځلیکونه:

سلا متي مجله ،ځانګړې ګنه، ۱۳۷۴ کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلرويشتم لوست:

د تدريس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	وخت
د لوست موضوع	مرادعلي صاحبزاده	
د زده کړې پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي موخې	زده کوونکي به د لوست په پای کې لاندې موخې ترلاسه کړي: – په پښتو ژبه د تفسير د ليکوال په توګه به مرادعلي صاحبزاده وپيژني. – پښتو ژبې ته به د مرادعلی صاحبزاده په کړي خدمت پوه شي. – د مرادعلي صاحبزاده علمي چاپ او ناچاپ کتابونه به وپېژني. – د هېواد پوهان، ليکوال او شاعران به وپېژني. – د ليک او وينا ژبه به يې پياوړې شي. – د متن د پای فعاليتونه به په خپلواک ډول حل کړای شي.	
د تدريس لارې	يو کسيز، ډله ييز، ...	
د تدريس وسيلې او مرستندوی توکي	کتاب، تخته، تباشير، کارتونه او د ښوونکي د يادداشت کتابچه	
د ارزولو لارې او وسېلې	شفاهي پوښتنې، تحريري پوښتنې، عملي کار، فردي پوښتنې، ډله ييزکار او د ښوونکي د يادداشت کتابچه	
د زده کړې او تدريس فعاليتونه	له سلام، روغبړ، حاضري اخېستلو او کورنۍ دندې له کتلو وروسته د نوي لوست پيلول	۴ دقيقې
د انګېزې رامنځته کول	ښوونکی د هېواد د تېرو پوهانو، ليکوالو او شاعرانو د پېژندنې په لړ کې د پښتو ژبې د نامتو ليکوال پنه توګه د مرادعلي صاحبزاده په اړه معلومات وړاندې کوي، په پښتو ژبه د تفسير يسير د ليکلو اړتيا او په دې اړه د مرادعلي صاحب خدمتونو ته ګوته نيسي او پر لوست پيل کوی.	۶ دقيقې

د ښوونکي فعاليتونه	د زده کوونکو فعاليتونه	۳۵ دقيقې
– ښوونکی په هېواد کې د پښتو ژبې د ليکوالو او شاعرانو د پېژندنې په لړ کې پښتو ژبې ته د مرادعلي صاحبزاده پر خدمتونو رڼا اچوي او په پښتو ژبه د تفسير يسير د ليکلو اړتيا څرګندوي. – ښوونکی د تفسير يسير د ژبې د روانۍ او ساده ګۍ په اړه زده کوونکو ته معلومات ورکوي او په لوست کې د راوړل شوې بېلګې له مخې يې د نوموړي تفسير له ژبې سره بلدوي. – ښوونکی د تفسير يسير په اړه د افغاني پوهانو پر نظريو	– زده کوونکي د ښوونکي خبرو ته غوږ نيسي او د خپلو معلوماتو له مخې په هېواد کې ژبې او ادب ته د ليکوالو او شاعرانو پر خدمتونو ځانونه پوهوي او د تفسير يسير له نامه او د ژبې په څرنګوالي ځانونه پوهوي. – زده کوونکي د ښوونکي پر خبرو ځانونه پوهوي او په لوست کې د تفسير يسير راوړل شوې بېلګه لولي او د ژبې رواني او ساده ګي يې ګوري. – زده کوونکي غوږ نيسي چې افغاني پوهانو د تفسير يسير په اړه څه ويلي دي او د نوموړي تفسير پر ژبني	

زده کوونکي پوهوي او ربا پرې اچوي.	ارزښت ځانونه پوهوي.
– ښوونکی له زده کوونکو غواړي چې د لوست له ځان سره ولولي او د فعالیتونو ځوابونو ته ځانونه چمتو کړي.	– زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم لوست له ځان سره لولي. که ستونزې يې درلودې، له ښوونکي يې پوښتي او د لوست د پای فعالیتونو ځوابولو ته چمتووالی نیسي.
– ښوونکی په ترتیب سره د لوست د پای دویم، دریم، څلورم او پنځم فعالیت په ټولګي کې په زده کوونکو عملا کار کوي.	– زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم د لوست د پای په دویم، دریم، څلورم او پنځم فعالیت کې ونډه واخلي او عملا پکې کار کوي.
– ښوونکی زده کوونکو ته د لوست د پای په فعالیتونو کې د لومړي فعالیت د سرته رسولو دنده ورکوي. پخپله له زده کوونکو سره د غونډې په جوړولو او د موضوعګانو په ټاکلو او د غونډې په سرته رسولو کې تخنیکي مرسته کوي. ښوونکی هڅه کوي په زده کوونکو کې د ددې فعالیت وړتیا وروزي او د راتلونکو ادبي غونډو پر مخ وړلو ته يې چمتو کړي.	– زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم په ټولګي کې یوه غونډه جوړوي، د غونډې مشر، مرستیال، منشي او ویاند ټاکي، څو تنه زده کوونکي دنده اخلي، یو تن د مرادعلي صاحبزاده د ژوند، بل د هغه د لیکنو او اثارو، بل تن د نثر د ځانګړتیاوو، بل تن د شعرونو او وروستي برخوال د تفسیر یسیر د ژبې په اړوند معلومات راټولوي او پخپل وار يې د ستیژ پر سر نورو ټولګیوالو ته اوروي.
– ښوونکی زده کوونکو ته د یوې جریدې یا خپرونې د جوړولو او پرمخ وړلو دنده ورکوي او لازمه لارښوونه ورته کوي.	– که دمخه په اړوند ټولګي کې کومه خپرونه موجوده نه وي، نو زده کوونکي دې متې ونغاړي او د جریدې، ورځپاڼې، مجلې یا یوې بلې خپرونې په جوړولو او خپرولو دې پیل وکړي او که موجوده وي، نو هماغه دې پر مخ یوسي او په خپل وخت او مهال دې نوې کړي.
– ښوونکی د هر درسي ساعت په پای کې کورنۍ دنده ورکوي.	– زده کوونکي کورنۍ دنده اخلي او په کورونو کې يې سره ته رسوي.

د متن د ستونزمنو برخو روښانول:

له اوله هیڅ څیز نه و، خاک اوبه نه باد او نار — نه دا ځمکې اسمانونه، نه لمر سپوږمۍ لیل ونهار
نه دا انس و جن حیوان نه نباتات سیندونه غرونه — مګر ذات بې جهات و، تل ثابت په یو قرار
بیا د رب اراده وشوه چې زه وپیژندای شمه — نو پیدا د حضرت نور په محبت کړ کردګار
ناګاه نور شو په جنبش ترې مرغلره شوه پیدا — بیا د قهر نظر وشو نو دوه ځایه کړه قهار
له یوې قطعې يې ساز کړ هغه لوی عرش مجید — بیا يې باد پسې پیدا کړ په قدرت پسې بسیار
په دویمه قطره باندې بیا نظر د قهر وشه — له هیبته يې اوبه شوه او له خوفه تار په تار

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا یې عرش په اوبو کېښود او اوبه په شا د باد | بیا د ځمکې اسمانونو عزم کړ پروردګار
بیا اوبه شولې په موج ځګ پرې راغی ډېر او تېز | رب ترې سازه کړله ځمکه او هم غرونه او اشجار
او په دغه موج وهلو ډېر لوګي ورځینې ولاړه | نو ترې جوړ شو اسمانونه پکې ستوري بېشمار

(تفسیر یسیر: ۵۷۱ مخه، لومړی ټوک)

(کله چې الله اراده وکړه چې د ځان د پېژندلو لپاره عالم پیدا کړي، نو له نور څخه یې مرغلره جوړه شوه. پر ملغرې د قهر نظر وشو. له ډېره هیبته دوه ځایه شوه. له یوې ټوټې عرش عظیم جوړ شو او له په بلې بیا د قهر نظر وشو، له ډېره ډاره اوبه شوه. عرش یې د اوبو پر مخ کېښود. بیا یې باد پیدا کړ. اوبه یې ددغه باد په شا کېښودې. بیا دا اوبه په څپو شوې. پر سرېې ځګ پیدا شو او لوګي ترې پورته شول. لومړی یې له دې ځګه ځمکه جوړه کړه. غرونه، روزي، سیندونه او ونې یې پکې کېښودې. له لوګي یې اسمانونه جوړ کړل. لمر، سپوږمۍ او رنګارنګ ستوري یې پکې کېښودل. دا هر څه ټول په شپږو ورو‌ځو کې سرته ورسېدل. دا کار له الله پرته د بل چا په وس کې نه دی.)

طریقت : دلارې، لیارې، لار، اصول او روش په معنا دی. د سلوک دویم منزل دی. په دې منزل کې د ځینو ځانګړو ریاضتونو، عملونو او فکرونو په واسطه سالک د لوی خدای جل جلاله پېژندنې ته رسیږي .
صوفیان وایي طریقت نفسي سیر دی. په دې مزل کې د بشري طبیعت تیارې پر رڼاوو بدلیږي او د انسان بد خاصیتونه، لکه بخیلي، حرص، کبر، قهر، شهوت،کسات، ځان غوښتنه او ځان لیدنه ... پر سخا، قناعت،کمینی، صبر، مینې، پیرزوینې او سربښندنې بدلون مومي. طریقت د باطني تزکیې په نامه هم یادشوی دی.

اضافي معلومات:

د مرادعلي صاحب د اثارو په ډله کې یوه هم ارثیه او تراثیه دي. دا دواړه کتابونه د میراث په اړه لیکل شوي دي. ارثیه اصل د او تراثیه یې شرح ده. د تالیف کال یې په دې نظم کې «۱۲۸۱» ښودل شوی. مرادعلي صاحب وایي:

دا میراث مې تحت اللفظ درته ووایه فی الحال | یو په دې چې په اوږده دې طبیعت نشي ملال
او بل دېله چې تفصیل مې په یو نظم کې دی کړی | که شایق یې ویې ګوره چې معلوم شي درته حال
«ارثیه» نوم کتاب دی چې تاریخ یې دی «غفار۱۲۸۱» | بیا مې شرح ده پرې کړې پس له متنه په یو کال
د شرح نوم «تراثیه» دی دواړه کړي دي مراد | رب دې شي پرې مهربانه چې روزي یې کا وصال

تفسیر یسیر، ۲۰۵ مخ

د بل یو شعر بېلګه یې:

څوک چې زهر درله درکا ورکوه ته وله شات | او که ځان له تانه پرې کا بیا شه ورته مات
او که تا کاندي محروم ورکوه ته وله زیات | دا د ښه خویونو سر دی ته به مومې پرې نجات

تفسیر یسیر، ۴۵۰ مخ

په بل ځای کې وایي:

که ملک دی پر موږ کښلي ګناهونه | خو ملک پر ځان دې کښلي رحمتونه
که ګناه له مونږه ډېره شي چاپیره | دی رحیم، کریم، غفور لري نومونه
او رحمت یې پر غضب باندې غالب دی | څه شو، څه شو که یې دواړه دي وصفونه
ځکه نیک په لسو بد په یوه کښل شي | په قــــــــــــــران کې دي راغلي آیتونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ربښتيني عذر زر کبيرې تړولې | ببني دی په دې ناطق دي حديثونه
تفسير يسير، ... مخ

د حمد بېلګه يې په دې ډول ده:

ای سميعه هم بصيره ای قريبه هم مجيبه | ای رحيمه هم کريمه مهربانه ذوالوداده
ای غافره هم غفوره ای غفاره د بد کاره | ای وهابه ذوالمنانه بې عوصه دې عطا ده
دا موضع د اجابت ده چې دعا پکې قبليږی | ځوک چې خواست په دې ميان کې نو قبوله يې دعا کا
ځکه (چې) دوه اسم ذاته بې فاصله دي راغلي | نو دا ځای د عاجزی دی او بايده ډېره ژړا ده
دا عاصي چې سرتا پايه مالا مال دی په ګناهو | دايې مخکې دی راوړياو زاري يې تاته داده
چې دی غواړي نهه څيزونه مغفرت پسې رضوان | او حيات ابدی قلب سليم سره له زاده
بل دوام دی د شهود بل سعادت دی د دارينو | بل چې تېر شي بې حسابه بل فردوس کې ښه متوا ده
که ته ډک يې له ګناهه بخشش غواړه له اله | اميدوار يې د رحمت شه تل زاری کوه مراده
چا چې دې مرادعلي ته دعا وکړه له اخلاصه | رب دې دی وروسوييه دواړه کونه تر مراده
تفسير يسير، ۳٦۲ مخ

سميع (اورېدونکی)، بصير (ليدونکی)، قريب (نژدې)، مجيب (قبلوونکی)، ذوالوداد (خاوند د دوستی)، وهاب (ښنونکی)، اجابت (قبليدل)، رضوان (رضامندي)، زاد (توښه)، متوا (په جنت کې د ځای نوم دی.)

هر عرض لره يو وخت وي مقرر له ذوالجلاله | چې که وړاندې شي يا روستو نفع نه لري ای لاله
لکه څوک چې شي ناروغه دارو غواړي له طبيبه | او چې مړ شي وخت يې تير شي فايده نشته بيا دوا له
تفسير يسير ... مخ

د تفسير يسير د نثر يوه بله بېلګه:

«هرکله چې ابراهيم عليه الصلوات و السلام (اسمعيل عليه السلام) منی [منا] له راوست او اراده د ذبح يې وکړه، نو ده ورته ووېل، چې پلاره، درې کارونه وکړه. يو داچې لاسونه او خپې مې وتړه چې مبادا په وخت د ذبح کې اضطراب ونه کړم او جامې دې په وينو ککړې نشی او بل دا چې سترګې وتړه زما او خپلې او پړمخې مې واچوه چې مبادا په وخت د تېغ راښکلو په وچولي کې مې څه تغير رانشي او شفقت پدري موجب د تقصير او تاخير د امر الهي نشی او بل دا چې کميس مې بيا مور له ورکه، زما تسلي به پرې کوی. نو ابراهيم عليه السلام همداسې وکړه...»

اخځليکونه:

ښنتو قاموس څلورم ټوک

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځه ویشتم لوست

د تدریس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	وخت
د لوست موضوع	په پښتو ادب کې د مېرمنو برخه	
د زده کړې پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي موخې	د لوست په پای کې به زده کوونکي لاندې موخې تر لاسه کړي: – پښتنې ليکوالې او شاعرانې به وپېژني، – پښتو ادب ته به د هغوی پر خدمت پوه شي، – د ښځينه ليکوالو او شاعرانو له اثارو څخه به د هغوی د ليکنو د منځپانګې پر څرنګوالي پوه شي، – د پښتو ادب بډاينه به ورته څرګنده شي، – د ليک او وينا ژبه به يې پياوړې شي. – د لوست د پای فعاليتونه به په يوازې سر ځواب کړای شي.	
د تدريس لارې	لوستل، ليکل، خبرې کول، وياندي، اوريدل، پوښتنه او ځواب، ډله ييز کار او يوکسيزکار	
د تدريس وسيلې او مرستندوی توکي	درسي کتاب، قلم، کتابچه، تخته، تخته پاک او تباشير	
د ارزولو لارې او وسيلې	شفاهي، عملي، څارنه، ګروپي کار او د ښوونکي د يادداشت کتابچه	
د زده کړې او تدريس فعاليتونه	سلام، روغبړ، احوال پوښتنه، د حاضرۍ اخيستل، د ټولګي تنظيم او د کورنۍ دندې کتل	۴ دقيقې
د انګېزې رامنځته کول	ښوونکی د پښتني ادب د بډاينې او په هغې کې د نارينه او ښځينه ليکوالو او شاعرانو د رول او خدمت په اړه د معلوماتو د ورکړې او د زده کوونکو د ونډې اخيستلو له لارې په لوست پيل کوي.	۶ دقيقې

د ښوونکي فعاليتونه	د زده کوونکو فعاليتونه	۳۵ دقيقې
– ښوونکی له زده کوونکو غواړي په بېلا بېلو ادبي پيرونو کې د پښتو ادب د ودې په اړه خپل معلومات له نورو زده کوونکو سره شريک کړي. – ښوونکی په پښتو ادب کې ښځينه ليکوالو او شاعرانو ته ګوته نيسي، د هغوی د اثارو نومونه اخلي او د اثارو د محتوا په څرنګوالي يې زده کوونکو ته معلومات ورکوي. – ښوونکی زده کوونکو ته دنده ورکوي لوست له ځانه سره ولولي، رامنځته شوې پوښتنه دې وليکي او په	– څو تنه زده کوونکي په وار سره د خپلو معلوماتو له مخې د پښتو ادب په تاريخي دورو کې د پښتو د ودې په اړه خپل معلومات له نورو سره شريکوي. هڅه کوی يو د بل خبرې تکرار نه کړي. – زده کوونکي هغه پښتنې ليکوالې او شاعرانې او د هغوی د ليک او شعر ژبه پيژني چې تر اوسه يې په اړه معلومات نه درلودل، نومونه او د اثارو نومونه يې ليکي. – زده کوونکي لوست له ځان سره لولي او که کومه پوښتنه ورته پيدا شوه، ليکي يې او د لوست په پای	

(c) ketabton.com: The Digital Library

مناسب وخت کې دې وکړي.	کې يې پوښتي.
– ښوونکی زده کوونکو ته دنده ورکوي د لوست يوه، يوه برخه د ټولګي په وړاندې ولولي.	– زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم د لوست يوه، يوه برخه د ټولګي په وړاندې لولي.
– ښوونکی دې له زده کوونکو څخه وپوښتي چې د ښځو په واندې کومې ستونزې پرتې دي.	– زده کوونکي په خپل کور، چم او ګاونډ کې د ښځو ژوند ته ګوري او ټولې هغه ستونزې يو په يو بيانوي، چې د دوی په اند ورسره ښځې او نجونې مخامخ دي. کيدای شي په دې کې ځينې ستونزې يو خپل وي.
– ښوونکی له زده کوونکو غواړي د ځوانانو او نجونو په وړاندې د پرتو ستونزو د هوارۍ لپاره کومې لارې چارې په ګوته کولای شي. په دې اړه دې د زده کوونکو يوه غونډه جوړه کړي او هرڅوک دې خپل نظر وړاندې کړي.	– زده کوونکي سوچ وهي څنګه کولای شي نوموړو ستونزو ته د هوارۍ لاره ومومي. په دې اړه دې د غونډې له غړو سره د نظر تبادله وکړي.
– ښوونکی دې له زده کوونکو وغواړي په پښتو ادب کې د مېرمنو په ونډې خبرې اترې وکړي.	– زده کوونکي د ښوونکي په لارښوونه په پښتو ادب کې د مېرمنو د ونډې په اړه خبرې اترې کوي.
– ښوونکی د لوست لنډيز وايي او د ورځني لوست له مخې زده کوونکو ته کورنۍ دنده ورکوي.	– زده کوونکي د لوست لنډيز ته غوږ ږدي او کورنۍ دنده اخلي.

د متن د ستونزمنو برخو روښانول :

سپينه ادې يوه لويه پښتنه شاعره وه. د وزير يارمحمد خان الکوزي د حکومت په وخت کې يې په هرات کې ژوند کاوه. دا مېرمن د نورمحمدخان لور وه.

مېرمن زيبو: د ۱۳۰۰ هجري کلو په شاوخوا کې يې ژوندکاوه او يوه هنرمنده شاعره وه.

مېرمن بله نسته: د اغامحمدخان لور وه. نوموړې مېرمنې د قندهار د زمين داور په ګردي باغران کې ژوند کاوه .

ميرمن بي بي تاجه: دا يوه پښتنه شاعره وه. اصلي نوم يې کرم نسا و. په قوم مومنده او د شبقدر د حاجې حيات ګل لور وه.

اضافي معلومات:

که موږ خپل تېر ادبي تاريخ ته کتنه وکړو، نو دا به راته څرګنده شي، په خپل وياړلي تاريخ کې داسې مېړنې او توريالۍ ځوانان تير شوي چې په هر ډګر کې يې، که سياسي و يا فرهنګي، خپله توره او قلم ښکاره کړې دی. د يادونې وړ ده دغه ډ ګرونه يوازې ځوانانو تاوده نه دي ساتلي، بلکې ترڅنګ يې په اسلامي او پښتنې ننګ مينې ميړنۍ ميرمنې هم ولاړې دي چې پښتو ادب ته يې د شعر، نثر او نظم په برخه کې هغومره څه وربښل چې هره برخه يې تر لوړو پوړيو ورسوله. د څو مشهورو هغو نومونه په دې ډول دي:

حليمه حافظ، توتيا خټکه، ناهيد، ميرمن زينبه، ميرمن رابعه، مېرمن نيکبخته، نازو انا، سپينه ادې، ميرمن روح افزا، ميرمن زيبو، ميرمن بله نسته، ميرمن باجوړۍ، ميرمن بي بي تاجه، ميرمن سايره، ميرمن حميده، ميرمن مستوره، ميرمن مطيعه بيګم، الف جانه خټکه، واسعه خويشکې، خيرالنساء شينوارې، ميرمن زيتون بانو، بي بي فاطمه، ذکيه حليم، معصومه عصمتي،.. . په درسي کتاب کې د پورتنيو ټولو پيژندګلوي د نثر او نظم له نمونوسره راوړل يولوی اوسخت کار دی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته به د نمونې په ډول يوازې څو تنه په لنډ ډول وپېژنو:

حليمه حافظه:

حليمه حافظه د ستر پښتون خوشحال خان لور او د عبدالقادرخان خټک سکه خور ده. نوموړې د (۱۰۶۵) هجري په شاوخوا کې په اکوړې کې زېږېدلې ده .نوموړې د پلار په ژوند ديني علوم ولوستل او وروسته بيا د شيخ سعدي لاهوري رحمة الله عليه مريده شوه او د خپل ورور عبداقادرخان په لاس يې د شيخ سعدي لاهوري بيعت وکړ. حليمه د قران حافظه، عارفه، مسلمانه او عالمه ښځه وه، د تصوف کتابونه يې لوستې و. د عبدلقادرخان خان خټک په کاله کې به يې د کور اوکلي نورو ښځو ته د قران عظيم الشان درس ورکاوه .حليمه خټکه په پښتو ادب کې د خورا لوی لاس خاونده وه. په خوږه پښتو به يې ښه خوندور اشعار ويل. په اشعارو کې يې مجازي عشق نه ښکاري، بلکې ټوله شاعري يې په حقيقت څرخيږي. د شعر څو بيتونه يې په دې ډول دي.

د اشنا په فکر خوښه هسې شان شوم — نه پوهيږم چې ممتاز که نورجهان شوم
چې يې کړمه ستا په مينه سرفرازه — ثناخوانه په څو رنګه د رحمان شوم
چې مجاز مې د اياز لاړه له زړه نه — سربلنده تر محمود غوندې سلطان شوم
و هر چا وته چې ګورم واړه دی دی — د جمال په ننداره يې شادمان شوم
غير فکر مې د زړه نه را بهر شو — پرخليل و پر عدو باندې يکسان شوم
حليمې د غماز مکر زيات له حد شو — چې د بيل لپاره نه کا په ګمان شوم

توتيا خټکه:

تو تيا خټکه د اشرف خان هجري مور او د خو شحال خټک بي بي وه. دا هم د خپلې نورې کورنۍ د غړو په شان ښه عالمه او فاضله ښځه وه. نور اثار خو يې نه دي معلوم، خو پو هاند صديق الله رښتين د مولوي نورمحمد قندهاري د پښتوګرامر، تحفته الامير په حواله د هغې يو غزل رانقل کړی دی. توتيا دا غزل په رتنبور کې د خوشحال خټک د بند په حالت کې وليکله او ور ويې ليږله. غزل داسې دی:

نور به مخ په ايينه برابر نه کړم — نه به دو اړه سترګې تورې په رانجه کړم
نه به سپين لاسونه سره کړم په نکريزو — نه به نور په رمنځ ساز د سر وينښته کړم
نه به ماتې ماتې څنې په مخ پريږدم — نه به لاندې باندې لب په پانړو سره کړم
چې د مينې يار مې نشته چې يې ګورې — د صورت سينګار زه کوم يوه ته وکړم
درست صورت مې شنې لمبې شي شنې ډډوزې — چې د خپل مين د مينې راز په زړه کړم
که ژوندون تر هرڅه خوږ دی په دنيا کې — اوس بې ياره په ما تريخ شو زه يې څه کړم
هغه يار چې چېرته دی خوشحال دې اوسي — دی دې خپله خوشحالي کړي غم په زه کړم

نازو انا:

(c) ketabton.com: The Digital Library

مېرمن نازو د ملي قايد ميرويس خان مور او د سلطان ملخي توخي لور وه. نومورې په (۱۰۶۱) هجري شاوخوا کې پيداشوې وه. د ښالم خان هوتک مېرمن وه .نازو انا يوه لويه عابده او صالحه ښځه وه. څلور زامن يې درلودل. اولادونو ته يې ټول عمر په اوداسه شېدي ورکولې. وايي چې کله سلطان ملخی سورغره ته نژدې په جنګ کې ووژل شو.، نو د نازو انا ورور، حاجي عادل د پلار په انتقام د جنګ ميدان ته ولاړ .کلی اوکور يې نازو انا ته پريښوده. نو نازو انا توره ترملا کړه او د جنګيالو ځوانانو سره يې کور اوکلی د د ښمنانو له تاړاکه وساته. نازو انا په ادبياتو کې د لوی لاس خاونده وه. ډېر زيات اشعار يې ويلي دي. د اشعارو يو ښکلی ديوان يې درلوده. د پټې خزانې د روايت له مخې د اشعارو شمېره يې تر دوو زرو پورې رسي. په اشعارو کې يې داسې نکات ځای په ځای کړي دي، چې نارينه يې هم نشي اداکولی، لکه دا لاندې رباعي:

سحرګه وه د نرګس لېمه لانده — څاڅکي څاڅکي يې له سترګو څڅېده
ما ويل څه دي ښکليه ګله ولې ژاړې — ده ويل ژوند مې دی يوه خوله خندېده

مېرمن ز ينب:

ميرمن زينب د ملي پښتون قايد حاجي مېرويس خان لور وه. په (۱۱۱۶) هجري شاوخوا کې پيداشوې، قران کريم او د فقهې کتابونه يې په کور ولوستل او د فارسي مشهورکتابونه يې هم د استاد ملانورمحمد غلجي نه زده کړل. بي بي زينبه ډېره هوښياره او قابله ښځه وه. خپله هم يوه ډېره ښه شاعره وه او د شاعرانو اديبانو قدردانه هم وه. ددې په کلام کې ترحده ډېره شيريني موندی شي. دې بي بي ټول عمر د خدای په عبادت او د قران په تلاوت تېرکړ دی. څه وخت چې د شاه محمود د مړينې اوازه قندهار ته راغله، نو د هغه کورنۍ په دې ډېر خفګان ظاهر کړو او د هغه خور بي بي زينبې دده په مرګ يوه ښکلې او ښايسته مرثيه وويله، چې څو بيتونه يې په دې ډول دي.

غړ سو چې تېر له دې دنيا سو نا — قندهار واړه په زړا سو نا
زړه مې په وير کې مبتلا سو نا — چې شاه محمود له ما جدا سو نا
دا روڼ جهان راته تورتم دی نا — زړه د ښلتون په تېغ کرم دی نا
هوتک غمژن په دې ماتم دی نا — د پاچاهۍ تاج مو برهم دی نا
چې شاه محمود تېر له دنيا سو نا — قندهار واړه په ژړا سو نا
ځوان و مېړه د تورې جنګ و نا — ولاړ د قام په نام و ننګ و نا
افسوس چې مرګ دده په خوا سو نا — قندهار واړه په ژړا سو نا

اخځليکونه:

پښتو ادب کې دمېرمنو برخه، د ايم فيل تحقيقي مقاله ،پښتو اکيډمي، پېښور يو نيورسيټي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږویشتم لوست:

د تدریس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	وخت
د لوست موضوع	يوهان ولفګانګ فون ګوېته	
د زده کړې پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي موخې	د لوست په پای کې به زده کوونکي لاندې موخې تر لاسه کړي: – د نړيوالو ادبي څېرو د پېژندلو په ترڅ کې به د يوهان ولفګانګ ګوېتې په ژوند او ادبي خدمتونو پوه شي، – د نړيوالو ادبياتو متن او محتوا به و پېژني، – کورني او بهرني ادبيات په پرتله کړای شي، – د ليک او وينا ژبه به يې پياوړې شي، – د لوست د پای فعاليتونه به په يوازې سره ځواب کړای شي.	
د تدريس لارې	لوستل، ليکل، وينا، پوښتنې، ځوابونه، ځانګړي او ډله ييز فعاليتونه	
د تدريس وسيلې او مرستندوی توکي	درسي کتاب، اړوند توکي، توره تخته، تباشير او تخته پاک	
د ارزولو لارې او وسيلې	شفاهي، تحريري او ګروپي فعاليت	
د زده کړې او تدريس فعاليتونه	روغبړ، حاضري، د کورنۍ دندې کتنه او د تير لوست ارزونه او د ښوونکي د ياداشت کتابچه	۴ دقيقې
د انګېزې رامنځته کول	ښوونکی د افغاني ليکوالو او شاعرانو د پيژندنې د ارزښت او اهميت په لړ کې د نړيوالو ادبياتو او ليکوالو ارزښت ته د ګوتې نيولو او لازمو څرګندتياوو د ورکولو له لارې نوي لوست ته د زده کوونکو پام اړوي.	۶ دقيقې
د ښوونکي فعاليتونه	د زده کوونکي فعاليتونه	۳۵ دقيقې
– ښوونکی په يوې ټولنې کې د ليکوالو او شاعرانو ارزښت ته ګوته نيسي، د ولس په بيدارۍ او د هغه ولس په فرهنګي بډاينه کې د هغه رول څرګندوي. – ښوونکی زده کوونکو ته وايي چې له نړيوالو ادبي څېرو او د هغوی د اثارو له منځپانګې سره بلديدل د زده کوونکو نړۍ ليد پراخوي او پوهه يې زياتوي. – ښوونکی زده کوونکي رابولي چې د کتاب لوست له ځان سره ولولي. – ښوونکی څو زده کوونکو ته دنده ورکوي چې، يو پراګراف لوست په وار سره ولولي. – ښوونکی دوو تنو زده کوونکو ته بلنه ورکوی د	– زده کوونکي د ښوونکي دې خبرې ته غوږ نيسي او ځانونه دې پوهوي چې د يو شاعر او ليکوال ارزښت او اهميت په څه شي کې نغښتی دی. شاعر او ليکوال څنګه ولس ويښوی او په فرهنګي بډاينه کې څه رول لوبوي. – زده کوونکي ځانونه پوهوی چې د نړيوالو ادبي څېرو او د هغوی د اثارو له منځپانګې سره بلديدل څنګه د يو چا نړۍ ليد له پراخولو سره مرسته کوی. – زده کوونکي لوست لولي او په منځپاګې يې ځانونه پوهوی. – څو تنه زده کوونکي د ښوونکي په لارښوونه يو يو پراګراف لولي.	

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګویته په اړه یوه، یوه دقیقه خبرې وکړي. – ښوونکی دې له یو تن زده کوونکي څخه وپوښتي چې د نړیوالو لیکوالو او شاعرانو د اثارو په لوستلو د هغوی د اړوندو ټولنو فرهنګي دریځ څنګه ځانته معلوم کړو. – ښوونکی دې له څو تنو زده کوونکو څخه وپوښتي چې پر نړیوالو ادبیاتو پوهیدل څه ګټه لري. – ښوونکی دې دوه، درې تنه زده کوونکي د ټولګي مخې ته راوبولي چې ووایي څو نړیوالې ادبي څېرې پېژني، نومونه دې واخلي او اثارو دې وښیي. – ښوونکی د لوست لنډیز وړاندې کوی او د ورځې د تدریس شوي لوست اړوند کورنۍ دنده ورکوي.	– څو تنه زده کوونکي د ټولګي مخې ته راځي او د ګویته په اړه یوه یوه دقیقه خبرې کوي. – یو تن زده کوونکی د ښوونکي له لارښوونې سره سم د ټولګي مخې ته راځي او د پوښتنې په اړوند ځواب وایي. که ځواب بشپړ نه و، نور زده کوونکي دې مرسته ورسره وکړي. – څو تنه زده کوونکي د ښوونکي په لارښوونه دې پوښتنې ته ځواب وایي چې پر نړیوالو ادبیاتو پوهیدل څه ګټه لري. – څو تنه زده کوونکي په خپله خوښه د ټولګي مخې ته راځي او د څو تنو نړیوالو ادبي څېرو نومونه او که شوني وه د اثارو نومونه اخلي. – زده کوونکي د لوست لنډیز ته غوږ نیسي، که ستونزه لري، له ښوونکي یې پوښتنه کوي او کورنۍ دنده اخلي.

اضافي معلومات:

ګویته په ۱۷۴۹ کال د اګست په ۲۸ نېټه د فرانکفورت په ښار کې زېږېدلی دی. پلار یې حقوقپوه او مدافع وکیل و. مور یې د جرمني د سویل د حقوقپوهانو له کورنۍ څخه وه. دغه نامتو شخصیت په یوه متمدنه کورنۍ کې را لوی شو او د خپلې کورنۍ له خوا په پرله پسې او منظمه توګه تر ښوونې او روزنې لاندې ونیول شو. ګویته په پنځلس کلنۍ کې د حقوقو د زده کړو د لاسته راوړلو لپاره جرمني یو بل ښار لایپزیک ته لاړ او خپلو زده کړو ته یې دوام ورکړ. نوموړی یو شاعر، ادیب، لیکوال، انځورګر، څېړونکی او انسان پېژندونکی سړی و. ددغه نامتو لیکوال، شاعر ادیب ادبي اثارو د نولسمې پیړۍ په وروستۍ برخه کې په زړه پورې شهرت وموند او ادبي اثارو یې د ادب په نړۍ کې د لوستونکو ځانګړې پاملرنه ځا نته راواړوله.په دویمې نړیوالې خونړۍ جګړې (۱۹۳۹ – ۱۹۴۰) کې په الما ن کې ټول چاپي ادبي اثار له منځه لاړل. د هغه وخت حکومت خپل ټول پام جګړې ته واړاوله، آن د جګړې د پا ی ته له رسېدو څخه وروسته په لسګونو کلونو کې چا د ګویته نوم وانخیست. د ټولو خلکو ترمنځ د دغه نامتو لیکوال د اثارو په اړه تبصرې کیدې چې زاړه او د لوستلو وړ نه دي، خو دې خبرو او تبصرو دومره دوام ونه کړ. ډېر ژر د دغه پېژندل شوې څېرې د ادب د اقبال ستوری، نه یوازې په المان کې، بلکې په ټولې نړۍ کې په ځلا شو.

خلکو نړیواله جګړه له سره تېره کړې او د اتومي خونړۍ جګړې پرخلاف راپا څېدلي وو. ګویته هغه لیکوال او شاعر و چې له نړیوالې جګړې څخه د مخه یې په خپلو اثارو کې جګړه، جګړه مارا ن او د جګړې د زیانونو په اړه ډېر څه ویلي او جګړه کوونکي یې غندلي وو. په دې ترڅ کې یې خپل ادبي رسالت ترسره کړی و. ګویته په خپلو اثارو کې د جګړې او جګړه کوونکو په اړه داسې وایي: «یوه انسانان جنګ ته میل نه لري. جګړه تل د انسان په زیان پای ته رسیږي او یو وژونکې ناروغي ده چې د تاریخ په اوږدو کې یې په زرګونو ا نسا نان له منځه وړي دي... .»

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ګويټه افکار او اثار:

ګويټه ۱۶۰۰ قطعې شعرونه، څو ډرامې او رومانونه ليکلي دي. دی د يوه ځا نګړې سبک خاوند و او هغه دا چې بې له کومې واسطې يې د خلکو ژوند انځور کړي دي. دده د اشعارو، ډرامو او رومانونو اتلان عادي خلک دي او د اثارو زيا تره برخه يې د خلکو عنعنوي ژوند او د وطن په هکله موضوعات جوړوي. د ادبياتو په نړۍ کې د ګويټه اثار په ډېر ښکلې فورم او محتوا ليکل شوي دي. له همدې امله دده ليکنې د نړۍ په ادبياتو کې يو ځانګړی ځای لري او د ادب د مينه والو ځانګړې پاملرنه يې ځا نته را اړولې ده. ګويټه په خپلو شرقي او غربي ديوانونو کې داسې شعرونه لري چې په هغو کې ده د يو شاعر مقا م او رسالت په ټولنه کې ذ کر کړی او وايي، که چيرې شاعر په عيني توګه د يوې ټولنې واقعيتونه بيان نه کړي، هغه شاعر نه دی. له دې خبرو جوتيږي چې شاعر تل د خلکو له غوښتنو سره سم شعر وايي او د هغوی غوښتنې پکې غبرګوي، خو ښه به دا وي چې د شاعر هره ټوټه شعر د زمانې له غوښتنو سره سم او د عيني واقعيتونو په پام کې نيولو سره د ژوندانه د چاپيريال، سياسي، اجتماعي مسايل په پام کې ونيسي. سربېره پر دې د ګويټه په ديوانونو کې د هغو خونړيو جګړو يادونې هم راغلي چې د ختيځ په پراخه لمن کې پيښې شوې دي. په دغو جګړو کې زرګونو انسانان وژل شوي او شرقي تمدن يې له منځه وړي دي. ګويټه سربېره پردې چې شرقي او غربي ديوانونه لري، يو شمېر ډرامې، نمايشنامې او رومانونه يې هم ليکلي، خو له نمايشنامو څخه يې مورږ يوازې د يوې يادونه کوو، چې پروميته نوميږي، پروميته يوه منظومه فلسفي نمايشنامه ده، چې شاعر په هغې کې ټولې ټولنيزې، سياسي ستونزې په ګوته کړې دي او د ظلم او بې عدالتۍ په هکله يې خبرې کړې دي.

د ګويټه مهم اثار دا دي:

۱- ورتر، ۲- فاوست، ۳- اګمونت، ۴- ايتاليا سفرليک، ۶- د رنګونو نظري علم (طبعي علوم...)

د ګويټه يوه نثري بيلګه:

خلک او شاعر:

يوه ورځ يو لوی او پراخه ميدان يو دنګ او اوچت غره ته ويل: «ستا په وچولي کې د ژوو نښه هېڅ نشته. ستا پرمخ باندې همېشه د سيليو او بادونو څپېړه لګيږي.» په همدغه وخت کې د ولس خلکو شاعر ته وويل: «ستا سر وکار تل له خيال او انديښنو سره ده او ستا وجود هېڅ نه دی په کار.» دنګ او لوړ غره په خواب کې وويل: «زه يم چې ستا له سينې نه هر راز بوټي راکارم، د غرمې سوځوونکي تودوخه په خپل ساړه دم باندې سړومه، د توپاني وريځو مخه نيسم، په خپلو ګوتو د واورو بځري جوړوم او زېرمه کوم يې. زما له سينې څخه د اوبو لښتي روانيږي او تاته د ژوند پيغام دروړي.»

شاعر هم خلکو ته وويل: «پريږدئ، چې زه سر په زنګانه کښيږدم او سوچ ووهم. ايا تاسو نه وينئ چې زما د زړه له چينې نه ډېرې خوږې اوبه راخوټيږي چې د بشر تنده ماتوي.»

«ګويټه» لوړ خيالونه، ژور فکرونه، د ګل پاچا الفت ژباړه. ۱۳۸۰ ل کال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوویشتم لوست:

د تدریس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	وخت
د لوست موضوع	د بشری حقونو تاریخچه	
د زده کړې پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي موخې	د لوست په پای کې به زده کوونکي لاندې موخې تر لاسه کړي: – بشري حقونه او بېلابېل ډولونه به يې وپېژني. – د بشري حقونو پر منشاء او تاريخچې به پوه شي. – د بشري حقونو د تاريخي ودې او پراختيا په اړه به يې معلومات زيات شي. – د ليک او وينا ژبه به يې پياوړې شي. – د لوست د پای فعاليتونه به په يوازې سره ځواب کړای شي.	
د تدریس لارې	لوستل، ليکل، وينا، پوښتنې، ځوابونه، ځانګړي او ډله ييز فعاليتونه	
د تدریس وسیلې او مرستندوی توکي	درسي کتاب، اړوند توکي، توره تخته، تباشير او تخته پاک	
د ارزولو لارې او وسیلې	شفاهي، تحريري او ګروپي فعاليت	
د زده کړې او تدریس فعالیتونه	روغبړ، حاضري، د کورنۍ دندې کتنه او د تير لوست ارزونه او د ښوونکي د ياداشت کتابچه	۴ دقيقې
د انګېزې رامنځته کول	ښوونکی په اسلام کې د بشری حقونو پر بنسټونو رڼا اچوی، د قران کريم له مخې د زده کوونکو پام د انسانانو برابرو حقونو ته اړوی، چې يو پر بل تفوق او برتري يوازې د تقوا او پرهيزګارۍ له مخې ګڼي او بس. په بشري حقونو اوړدې خبرې اترې کوي او د زده کوونکو مينه نوي لوست ته راپاروي.	٦ دقيقې
د ښوونکي فعالیتونه	د زده کوونکو فعالیتونه	۳۵ دقیقې
– ښوونکی د بشري حقونو د توضيح په اړه له زده کوونکو سره مرسته کوي، د اسلام د سپېڅلي دين له مخې بشري حقونه ورپيژني او د مور پلار، ښوونکي، ګاونډي، ناروغ، کشرانو او مشرانو د حقونو په څېر حقونه بيانوي او زده کوونکو ته پوره معلومات ورکوي.	– زده کوونکي بشري حقونه پېژني او پر دې ځانونه پوهوي چې اسلام بشري حقونو ته په کومه سترګه کتلي، د مور پلار، ګاونډي، ښوونکي، د مشرانو حقونه پر کشرانو او همدارنګه د کشرانو حقونه پر مشرانو، د ناروغ حقونه کوم دي او څنګه ورته درناوی کېدای شي.	
– ښوونکی د تاريخ په اوږدو کې د بشري حقونو پر ودې رڼا اچوي او د بشري حقونو د درناوۍ پر اړتيا ټينګار کوي.	– زده کوونکي د بشري حقونو پر تاريخي ودې او هغې ته د درناوۍ پر اړتيا ځانونه پوهوي.	
– ښوونکی زده کوونکو ته بلنه ورکوي چې لوست د کتاب له مخې ولولي او ځانونه پرې وپوهوي.	– زده کوونکي لوست د کتاب له مخې لولي او ستونزمنې برخې يې په نښه کوي. – څو تنه زده کوونکي د ښوونکی په لارښوونه د لوست،	

(c) ketabton.com: The Digital Library

– ښوونکی څو زده کوونکي د ټولګي مخې ته راغواړي او د لوست یوه برخه پرې لولي. – ښوونکی څو تنه زده کوونکو ته وایي چې د بشری حقونو په اړه خبرې وکړي او ووایي چې د دوی په اند بشري حقونه څه شی دی او اسلام بشري حقونو ته په کومه سترګه کتلي. – ښوونکی زده کوونکی په څو ډلو ویشي. هره ډله په ترتیب سره د بشري حقونو، د ښځو د حقونو او د ماشومانو د حقونو په اړه په خپل منځ کې خبرې وکړي، خپل معلومات ولیکي او یو تن استازی یې دې نورو ته ووایي. – ښوونکی دوو تنو زده کوونکو ته وایي چې د بشري حقونو د تاریخي ودې او پراختیا په اړه وینا وکړي. – ښوونکی دې زده کوونکو ته ووایي چې کوم بشري حق د جګړې یا نورو ناکراریو پر مهال د لنډې مودې لپاره ځنډیږي. – ښوونکی دې له زده کوونکو څخه په خپل هیواد کې د بشري حقونو د وضعې په اړه پوښتنې وکړي. – ښوونکی دې زده کوونکو ته ووایي یو څو اصطلاحګانې او ترکیبونه پیدا او یو تر بله دې پرتله کړي. – ښوونکی دې د تدریس شوی لوست لنډیز وایي او له مخې یې زده کوونکو ته کورنۍ دنده ورکړي.	یوه یوه برخه لولي. – څو تنه زده کوونکي د ښوونکي په خوښه د بشري حقونو په اړه خبرې کوي او څرګندوي چې د دوی په اند بشري حقونه کوم دي او اسلام بشري حقونو ته په کومه سترګه کتلي. – زده کوونکي د ښوونکي په لارښوونه په ډلو کې تنظیمیږي او د ورکړ شوې موضوع په اړه په خپلو کې خبرې کوی او پایله یې یو تن استازی نورو ټولګیوالو ته اوروري. – دوه تنه زده کوونکي د ښوونکي په لارښوونه د بشري حقونو د ودې او پراختیا په اړه وینا کوي. – زده کوونکي د ښوونکي په مرسته هغه حقونو لیکي چې د لنډې مودې لپاره د جګړې پر مهال ځنډیږي. – زده کوونکي په خپل هېواد کې بشری وضعه څیړی او په دې اړه خپل نظر څرګندوي. – زده کوونکي د اصطلاحګانو او ترکیبونو توپیر پیدا او یو تر بله یې پرتله کوي. – زده کوونکي د لوست لنډیز ته غوږ ږدی او او له لارښوونې سره سم کورنې دنده اخلي.

د متن د ستونزمنو برخو روښانول:

* کنوانسیون: Convention: تړون او معاهده چې په یوې غونډې کې (د دولتونو یا نادولتي موسسو تر منځ) یوې پرېکړې ته قانوني اړخ ورکوي او د برخوالو له خوا لاسلیک کیږي.

* اعلامیه: Declaration: د یوې موضوع په اړه د عمومي خبرونې په موخه د پرېکړې اعلان

* کنفرانس: Conference: د یوې ټاکلې موضوع په اړوند د رابلل شوو ګډون کوونکو ویناوې او خبرې اترې.

* ملت: Nation: د ګډ تاریخ، ژبې، فرهنګ او جغر افیایي پولو دننه تر یوه بیرغ لاندې راټول شوی ولس.

* تعدیل: Amendment: په قانون، پرېکړې، اساسنامې او سندونو کې د لازم او اړین سمون راوستل.

* اساسنامه: Regulation, Statutes, Charter

* دویمه نړیواله جګړه: Second World War

* د کورني اړودوړ او ناکرارۍ پر مهال د عمومي نظم د ساتلو په مخه د لاریونونو، غونډو، ویناوو، رسنیو او شخصي ازادیو او نورو باندې د لنډې مودې لپاره بندیز لګولو کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اضافي معلومات:

هر انسان ځانګړي حقونه لري چې الله تعالی ورکړي دي. انسان د خپل ژوندانه په ځينو ځانګړو وختونوکې خپل حقوق تر لاسه کړي نه دي او په نورو انسانانو ده چې د هغو د حقوقو د لاسته راوړلو لپاره کاروکړي او حقوقو ورته ورکړ شي. انسان په ټولنه کې خپل طبيعي اومدني حقوق لري، که ورنه کړل شي په ټولنه کې ازادي، مينه، يووالی له منځه وړي او په نتيجه کې زور زياتی رامنځته کيږي. له تاريخي څيړنو داسې جوتيږي چې علماو او پوهانو په خپل وخت کې دداسې نظامونو غوښتنه کړې ده چې پکې د انسان اساسي حقوق تامين شي. د همدغه حقونو د ورکولو لپاره په نړۍ کې د بشري حقوقو د سازمان رامنځته او په ټولو نړيوالو يې غږ کړی چې بايد د بشر حقوقو خوندې او ورته ورکړ شي. خو که چيرې د بشري قوانيو تار يخ ته ځير شو، و به ګورو چې د بشري حقونو په باره کې ددغه سازمان تر رامنځته کيدو د مخه ان د اسلام مبارک دين له پيل نه تر اوسه پورې د بشر حقونو ته درناوی شوی او مسلمانان يې په رعايتولو مکلف شوي دي. د اسلام په مبارک دين کې د بشر د حقونو په باره کې داسې ټکو ته پام اړول شوی دی چې لا تر اوسه د بشر د حقونو په برخه کې ددغه سازمان له خوا پام اړول شوی نه دی چې موږ يې ډيرې بيلګې لرو:

- هلک او ښځينه ماشومانو ته دوه او دوه نيم کاله شېدې ورکول
- يوې ښځې ته د پلار په ملکيت او ميړه په ملکيت کې برخه ورکول
- زيږيدو دمخه د ماشوم ژوند او روغتيا ته پام اړول
- د ماشو م تر لوييدو پورې د ماشوم ژوند ته پا م اړول او مور ته يې طلاق نه ورکول

داسې ډيرې بيلګې لرو چې لا تر اوسه ورته پام شوی نه دی، د بشري حقونو Human Right له کلمو سره زموږ هيوادوال اوس اشنا شوي دي. ځيني د بشري حقوقو په باره کې ښه نظر لري او ځيني هيوادوال چې په هکله يې پوره معلومات نه لري. نو هميش ورباندې نيوکې کوي. هغوی په دې اند دي چې ګنې د بشري حقونواړوندې ادارې د يو دولت د قانوني بهيرونو د سرته رسولو په برخه کې خنډونه رامنځته کوي. حال داچې د بشري حقونو سازمان يوازې د بشر د حقونو دفاع کوي.

د بشر د حقوقو چې په ۴۳ مادو کې په ۱۹۴۸کال کې د ۴۸ موافقو رايو په ورکولوسره تصويب شوه، د نړيوالو له خوا يې پلوي زياته شوه او د ميليونو خلکو غوښتنوته يې ځواب ووايه.

بيا وروسته د بشري حقوقو دري سندونه په ۱۹٦٦کال کې تصويب شول. دعه اسناد په لاندې ډول دي:

۱– د بشر د حقوقو نړيواله اعلاميه ۱۳۴۸
۲– د مدني اوسياسي حقوقو نړيوال کنوانسيون ۱۹٦٦
۳– د مدني او سياسي حقوقو د نړيوال کنوانسيون په ارتباط اختياري پروتوکول
۴– د اقتصادي، اجتماعي او فرهنګي حقوقو نړيوال کنوانسيون ۱۹٦٦

- په ۱۹۰۹کال کې د نوامبر په ۲۰ د ماشومانو د حقوقو نړيواله اعلاميه تصويب شوه.
- په ۱۹٦۵کال کې د هر ډول تبعيض د له منځه وړلو نړيوال تړون تصويب شو.
- د ۱۹٦٦کال د دسمبر په ۱٦ د سياسي او مدني حقوقو نړيوال تړون تصويب شو.

اخځليکونه:

- ويژه اسناد بين المللي حقوق بشر، کنوانسيون حقوق بشر
- سير تاريخي حقوق بشر،
- د بشري حقوقو د ادارې رپوټ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اته ويشتم لوست:

د تدريس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	وخت
د لوست موضوع	ادبي معاصر نثر	
د زده کړې پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي موخې	د لوست په پای کې به زده کوونکي لاندې موخې تر لاسه کړي: – پښتو ادبي معاصر نثر او پراختيايي بهير به يې وپېژني. – د معاصر ادبي نثر د بېلګو په اړه به معلومات پيدا کړي. – ادبي ټوټه، لنډه کيسه، ناول، رومان، داستان، طنز او بېلګې به يې وپېژني. – د ليک او وينا ژبه به يې پياوړې شي. – د لوست د پای فعاليتونه به په يوازې سره ځواب کړای شي.	
د تدريس لارې	لوستل، ليکل، وينا، پوښتنې، ځوابونه، ځانګړي او ډله ييز فعاليتونه	
د تدريس وسيلې او مرستندوی توکي	درسي کتاب، اړوند توکي، توره تخته، تباشير او تخته پاک	
د ارزولو لارې او وسيلې	شفاهي، تحريري او ګروپي فعاليت	
د زده کړې او تدريس فعاليتونه	روغبړ، حاضري، د کورنۍ دندې کتنه او د تير لوست ارزونه، د ښوونکي د يادداشت کتابچه	۴ دقيقې
د انګېزې رامنځته کول	ښوونکی د نظم او نثر په اړه له زده کوونکو څخه پوښتنې کوي. ولې نثر د نظم په پرتله ډېر کارول کيږي؟ د نظم جوړول څه ستونزه لري؟ بيا د زده کوونکو پام ډرامې ته راګرځوي، چې د همدې درسي کتاب په اووم لوست کې يې لوستې ده. د همدې معلوماتو له مخې نوی لوست پيلوي.	۶ دقيقې

د ښوونکي فعاليتونه	د زده کوونکو فعاليتونه	۳۵ دقيقې
– ښوونکی د نظم او نثر په اړه له زده کوونکو څخه پوښتنو وروسته د ډرامې په اړه د زده کوونکو معلومات ارزوي او د اړتيا په صورت کې نور اضافي معلومات ورکوي.	– زده کوونکي د ښوونکو څرګندونو ته غوږ نيسي، پوښتنو ته يې ځوابونه وايي او معلومات وړاندې کوي.	
– ښوونکی د ادبي نثر بېلابېلې بڼې زده کوونکو ته ورپېژني او د هرې يوې بېلګه راوړي. زده کوونکي په بحث کې شريکوي.	– زده کوونکي د ادبي نثر بېلابېلې بڼې پېژني او له ښوونکي سره په خبرو اترو کې ځانونه ورګډوي.	
– ښوونکی په پښتو ادب کې د معاصر ادبي نثر د تاريخ په اړه زده کوونکو ته معلومات ورکوي.	– زده کوونکي پر دې ټکي ځانونه پوهوی چې معاصر ادبي نثر کله پښتو ادب ته لاره پرانيسته. پوره معلومات تر لاسه کوي.	
– ښوونکی زده کوونکو ته دنده ورکوي، د لوست متن ولولي او ځانونه پرې پوه کړي.	– زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم لوست لولي او ځانونه پرې پوهوي.	

(c) ketabton.com: The Digital Library

– ښوونکی د لوست د پای فعالیتونه په زده کوونکو سرته رسوي او په خپله لازمه مرسته ورسره کوي. – ښوونکی دې د کتاب د پای فعالیت (د غونډې جوړول او د روان ښوونیزکال د کار د بهیر ارزول) په زده کوونکو عملي کړي او په خپله دې څارنه وکړي.	– زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم د لوست په پای کې په لیکل شوو ټولو فعالیتونو کې فعال ګډون کوي. – زده کوونکي د ښوونیز کال د پای په غونډه کې، چې د ښوونکي تر څارنې لاندې په ټولګي کې جوړیږي، فعال ګډون کوي او له لارښوونې سره سم د غونډې بهیر پر مخ وړي. – زده کوونکي دې ددې کتاب د محتوا او ژبې په اړوند خپل نظر له ښوونکي سره شریک کړي، چې که عملي اړخ یې درلود، د کتاب په نوې کتنه کې ورته پام وشي. د ټولو زده کوونکو د بریالیتوب په هیله.

اضافي معلومات:

د ادبي ټوټې بېلګه:

ښکالو

د سپلمۍ لویو ګڼو بوټو او ګورو پاڼو کې هوسۍ له څړنه سر پورته، شخوند یې بند کړو. غوږونه یې بوخ کړل، اریانه ودرېدله. داسې چې له ځانه نه وه خبره. ملخ د سپلمۍ په سرپاڼه ورو ورو غلی غلی راغی. د هوسۍ غوږ ته نږدې شو.

هوسۍ! څه دي؟ ولې خپه یې؟

اهو! دا اوښکې، ولې واښه نه خورې؟ سپرلی تېر شو... واښه وچ څه؟ هوسۍ یوه طرف ته سترګې بکې کړي دي او غوږونه ټکی. ملخ بیا ووې. د چا ښکالو ده، څه؟

هوسۍ دیکه وخوړه. هو! نه، واښه وچ دي او نه تږې یم. ښکالو ده. د چا ښکالو، تشه ښکالو، بس ښکالو، د چا د یاد ښکالو!!

ملخ: پوه نه شوم؟

هوسۍ: ته لانه وې. دا سپلمۍ وړې وړې وې. زه او اشنامې دلته څرېدو، ښکالو شوه. ما دغه شانې غوږونه بوخ کړل. دغه شان. اشنامې دغه شان ووې، همدغه شان لکه تا چې ووې...! ډز شو... موږ ټوپ کړ. زه تر باغه... د بادشاه د زوی سرکلي وه... ډمې ګډېدې، غوښې ورتېدې، ببګمې خندېدې، ملکه په تخت ناسته وه، زما د سترګو په اوښکو پوه شوه. لکه چې ته پوه شوې. آخر زنانه عالم و، ما ووې بي بي، مېرمنې! زما د ... تیکې ستا باور چې خانه کې ورتېرې. خو دا څرمن یې ماته راکړه. زه به یې په یوه ونه کې آوېزانده کړم... ورته به ګورم، د زړه سود به پرې کوم.

ملکې ووې: نه، څرمن تاته نشي درکولی، سویلو ووې: نه، هېڅرې نه! دې نه به موږ تمبل جوړوو.

ګوره غوږ کښېږده! نن د هغه بادشاه د زوی سنتګیري ده...

تمبل وهلی شي. دغه آواز اورې؟ دا زما... د څرمنې تمبل دی... په مایې آواز خوږ لګي، زما پرې سود کېږي. ښکالو ده، ... زه پرې پوهېږم، ته پرې نه پوهېږې... سود پرې کوم سود!!

((سید راحت الله زاخیلی))

(c) ketabton.com: The Digital Library

سـفر

شپه تیاره وه. لاره اوږده، کنډو او کپرړ دومره کړلیچنه وه چې د موټر د هرې ټالی سره به د سورلیو له خـولې نـه یـې اختیاره د خدایه خیرکې چیغه ووتله. موټر هم داسې ښباکه او ګړندی روان و چې تا ویل ډریور د سورلیو له ژوند سـره لوبې کوي. ډېر اوږد او لوی موټر و. په سورلیو کې سپین ږیري، زلمیان، ماشومان، پوره کورنۍ رایوځـای شـوې وې. سفر اوږد و او ټول پردیسان په دې هم نه پوهېدل چې کله او څنګه به منزل ته ورسیږي. د شپې په توره تیاره کې دغـه اوږد سفر له خطر نه خالي نه و او د ډریور بې باکه او تیز چلند خو نور هم خطرناک کړی و. لاره هم اوږده او ګډه وډه وه چې هره ګړی د موټر اوړیدو خطر موجود و. ناستو سورلیو اوس د خپل ځان اختیار نه درلود او یوازې د ډریـور پـه ارادې پورې تړلي وو. سورلۍ ټولې وبربډلې خو یوازې په مخکیني سیټ کې ناست څو کسان د ډریور په شان وو چـې هغه تیز او بې باکه چلند ستاینه به یې کوله او د هغه په څېر به یې د نورو سورلیو پورې په کټ کټ خندل او په ډریـور باندې به یې هره شیبه شاباس وایه. داسې برېښېده چې زموږ د ټولو سورلیو اختیار د دغه کسانو په واک کې هم و. کلـه چې د موټر رفتار نور هم پسې تیز شو نو زموږ له منځ نه یو سپین ږیري هغه ته د ارام تګ وویل خو د مخکیني سیټ یـو تن هغه په خوله کې وواهه او په ځای یې غلې کښیناوه. یو بل غږ کړ که چراغونه دې خراب شي نو بیا خو بـه پـه دې دښته کې د لیوانو خوراک شو. خو د هغه په خوله کې هم ډریور داسې خبره وچه کړه چې په خپله خبره حیران شو. یـو روحاني سړی چې د ډریور او د هغه د خواته کسانو له مسخرو او خندا نه تنګ شو نو وېې ویل ښه به داوي چې خـدای یاد کړو چې سفر مو په خیر شي. خو هغه یو تن په خوله کې وواهه او وېې ویل دا خو جومات نه دی، یو بـل د مـوټر د اوړیدو له خطر نه اندېښنه ښکاره کړه، خو په هغه باندې یې دومره وخندل چې بیا بل چا خبرې ته ځان جوړ نه کړ او هر چا خپله خبره په خپل زړه تېروله.

د شپې په تورتم او ورانه ویجاړه لاره کې زموږ اوږد موټر په تیزۍ روان و او هر مسافر له خدایه د خپل ژوند د خیـرات دعا کوله. اوږده لاره، توره شپه او دروند موټر د ټولو مسافرو وجودونه له وېرې او وهم نه درانـه کـړي وو. اوس نـو یوازې ډریور او د مخکیني سیټ ناستو کسانو خبرې کولې او نورې سورلۍ داسې چوپ او غلې ناستې وې چې د خپـل ژوند لحظې یې شمارلې. خدای خبر چې څومره سفر به مو کړی وو. څومره ورانه او ویجاړه لار به مو وهلـې وه چـې ناڅاپه ګرز شو او چې موټر دوه درې سر کوندۍ وخوړلې نو بیا مو سترګې پټې شوې او له یو بل نه خبر نه شولو.

څه وخت به و، هېڅ مې په یاد نه دي خو چې کله مې سترګې وغوړولې او خبر شوم نو یوه بله دنیا وه. یو وران او ویجاړ کلی و. هماغه کسان وو خو په هغه ډول نه زموږ په ځان کې کالي نه وو. یوازې سپینې سپینې ټوټې مو له ځان نه تـاوې وې. هغه پخوانی احساس، حرکت او اراده هم په موږ کې نه وه. هغه اړیکې مو هم یو له بل سره نه وې. په کـښېناستلو او خوځېدلو هم نه پوهیدو، یو په بل نه ورتلو. څنګه خوځېدلو، څنګه ګرځېدلو، هېڅ پرې نه پوهېدو. زموږ په وس کـې څه نه وو. موږ ټول مړه وو. هلته ژوند نه و. بس د مړو ښاریه وه. د مړو مالت و. یوه هدیره وه. د چا کفـن زوړ د چـا څېرې او څوک لغړ وو، د چا قبرونه جوړ او د چا وران وو. موږ ټول بې روحه بتان وو. د مړو زېړې ځېښنلې څېرې یوه خوا او بله خوا بې ځانه خوځېدولو چې له بل سره به د ټکر په وخت کې لکه بې روحه بتان پرمخ یې لوېـدلو. د ځینـو ږیرې، ویښتان او نوکان اوږده شوي وو او د ځینو غوښې خو داسې توږل شوې وې چې یوازې د هډوکو امیل بـه روان وو. د هډوکو کړسا به یې ختله، په یخني، ګرمي او لوږه نه پوهېدو، بې ځانه خوځېدو، بې ځانه ګرځېدو او بـې ځانـه غورځیدو. ځکه چې موږ ټول مړي وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مړو په هديره کې وو. واک او اختيار مو نه پيژانده او نه موله وسه څه کېدای شول.

يوه شپه ما وليدل چې ګورلټۍ (د پشو په څېر يو ځناور دی، چې قبر سوری کوي او نوي مړي خوري.) په يو مړي لګيـــا دی، خوري يې، مړي هېڅ نشو کولای او ګورلټۍ د هغه د بدن په هره برخه کې خوله ښخوله. خوله يې له وينو ډکــه وه او داسې ښکارېدله چې دغه مړی تازه وو. ګورلټۍ به لا نوره هم خوله وهله خو چې زه يې په نظر شوم نو زما پر لور يـــې رامنډه کړه او کله چې يې زما په پنډۍ يې خوله ولګوله نو يوه بې اختياره کړيکه مې وکړه، د کړيکـــې ســـره ســـم دم راپاڅېدم، څه ګورم چې زوی مې پښه خوروي، زما وجود سست او له خولو نه لوند خيشت وو، شاوخوا مې وکتل ځـــان مې وښوراوه، زه ژوندی وم، شکر مې وويست. زوی ته مې غږ کړ. بابا را پاڅېږه چې روانېږو، سفر اوږد دی. زوی مـــې مخکې او زه ورپسې شوم. همغه موټر ته وختلو چې موږ په کې خپل سفر پيل کړی وو. خو اوس هغه موټر زوړ شـــوی و، ښيښې يې ماتې او کړکۍ يې لويدلې وې. په هغو سورليو کې هم واړه زلميان شوې وو او ځلميان د ســـپين ږيرتـــوب او بوډاتوب مرحلې ته رسېدلي وو.

په مخکيني سيټ کې ناست کسان هم بدل شوي وو او د موټر جلو ته يو بل څوک ناست وو. موږ وختو او مـــوټر روان شو. خو اوس موټر له پخوانه زيات ډارونکی وو، له موټرنه د وينو سوږ بوي راتلو، ځای ځـــای پـــرې د وينـــو خاپونـــه ښکارېدل. داسې ښکارېده چې دې ښامار يو نسل له ستونې نه تير کړی و. اوس هم زموږ موټر روان دی، اوس هم ســـفر اوږد دی، لاره له پخوانه زياته کندې کندې شوې ده. کږليچونه لاپسې زياته شوې دي. ځای پر ځای د موټر نه ســـورلۍ کېوزي، نوې سورلۍ هم را خېژي ډېره لاره مو وهلې ده، خو منزل نه ښکاري، سفر هماغسې اوږد دی، لاره هم کنـــډه او کپر او کږلېچنه ده. خدای خبر چې منزل، مقصود ته به ورسېږو، که نه؟

پـــای

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library